

SAFDPS

BIBLIOTHE

8 7 8 5 6

8 7 8 8 6

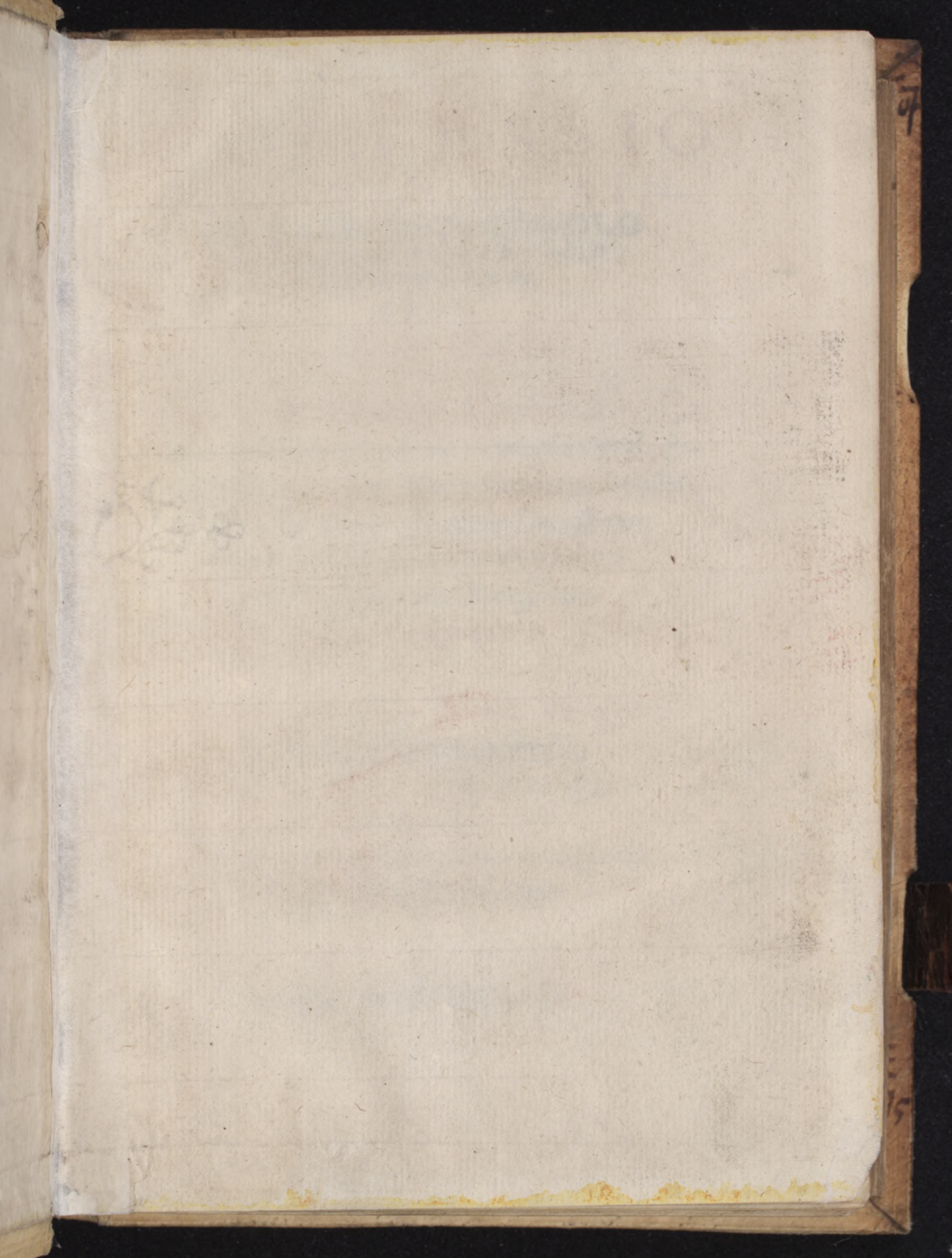

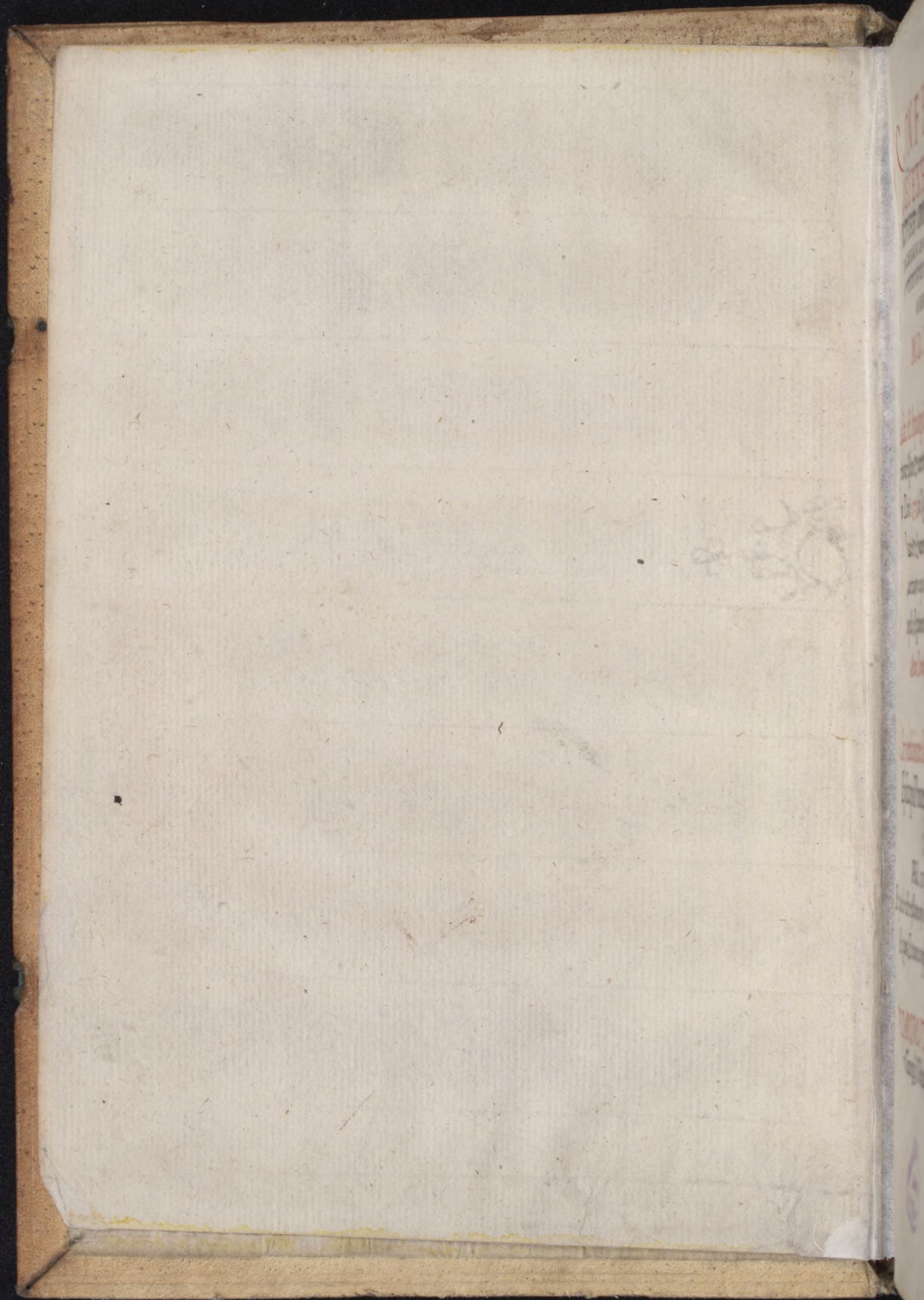
+ Cc 12 Gu.

Mit 3 Beibänden.

2/III 1891

Pol. 6. II. 760 = 763

CONFESSIO

FIDEI EXHIBITA IN-

VICTISS: IMP: CAROLO

V. CAESARI AVG: IN COMI

TIIS AVGVSTAE,

ANNO

M. D. XXX.

Addita est Apologia Confessionis, Ex
primo vetustissimo & autentico exemplari, quod An-
no Domini 1531, in Quarto Witebergæ consilio
Lutheri & aliorum, Ecclesiæ Dei est com-
municatum, recusa multorum bonorum
consilio Regiomonte Borussorum,
Anno Domini 1577.

Cum præfatione Iohan: Wigandi
Episcopi Pomezaniensis.

Psal. 119.

Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu
Regum, Et non confundebam.

REGIOMONTI BORVSSIAE

in officina Georgij Osterbergeri.

CONFESSIO

FIDEI EXHIBITIO

VICTISS: IMP: CAROLO

V. CAESARI AVG: IN COM: M

TIS AVGVSTAE

ANNO

M. D. XXX.

Abdita est Apologia Confessionis, Ex

primo necessitate & autentico exemplari quod Anno

no Domini 1571 in Curia Witebergae confilio

Ludberti & aliorum Ecclesie Dei est com-

municatum, reclusa multorum bonorum

confilio Regionis Borssonis

Anno Domini 1572.

Cum prelatione Johanni Wiganthi

Episcopi Pomezaniensis.

Pal. 119.

Et loquens de testimonijs tuis in conspectu

Regum, Et non confundar.

REGIONIS BORSSE

in officina Georgij Olsberget.

CHRISTIANO
LECTORIS PER
CHRISTVM.

MVLtæ magnæ & graues causæ
sunt, cur Ecclesia Christi, magna cura,
fide & constantia, uetustissimum, uerum
ac germanū Exemplar Cōfessionis Au-
gustanæ, retinere ac tueri debeat. Nam in celebri illo
totius Romani Imperij conuentu, qui habitus est An-
no Domini 1530. Augustæ Vindelicorum, hic liber
ipsi Monarchæ Carolo quinto, cæterisq; Imperij pro-
ceribus, loco Confessionis eius doctrinæ, quam Eccle-
sia Christi, ab Antichristo Romano ex Præcepto At-
tissimi Dei sese disiungens, palam sonaret atq; profite-
retur, publice ac solenniter est traditus, & mox per
orbem terrarum, singulari Dei operatione, & miro
omnium piorum gaudio ac fructu, diuulgatus. Semper
autem Ecclesia Dei eiusmodi Confessiones publicas,
& quidem merito, fecit maximi. Et contra uarias in-
sidias atq; corruptelas, quibus Satan earum labefacta-
tiones & deletiones molitus est, uigilanter & acriter
propugnauit, id quod historiæ declarant.

Rationes cur
omnium an-
tiquissimæ
Exemplar
Confessionis
pro ymo
& fide dis-
gnissimo me-
ritò à pijs ha-
bendum retie-
nendumq;.

II.

Secunda causa est: Quia necesse est ⁱⁿ Ecclesia Dei esse certa & indubia. Sed hæc Augustana Confessio, cum adiuncta Apologia, ad Corpus doctrinae iam passim in Ecclesijs Germaniæ rectè iuxta verbum Dei constitutis, refertur, ac pro Norma docendi, & ^{negotio} iudicandi omnis generis dogmata, post sacras quidem literas & Symbola vetustissima habetur. Opera pretium igitur est diligenter ac seriò attendere, ne nobis antiquissimum Exemplar eius Confessionis, uel fraude uel uiolentia quadam, ex manibus eripiat, aut deprauetur.

III.

Tertia causa est, quia Pontificij alijq; Religionis ueræ irrisores, nobis obijciunt penitus amissum esse autenticum Confessionis Augustanae Exemplar, nec posse nos certò affirmare quodnam illud sit primum, quod Augustæ exhibitum est, præsertim cum tot mutationes eius Confessionis factæ sint, quot æditiones. Factas autem esse mutationes, non in uno sed pluribus capitibus, tum in latino, tum germanico Exemplari, manifestius est, proh dolor, quam ut negari debeat. Sed

N.

non est æquum, ut quòd unus suo priuato consilio, in publico & communi libello, absq; Ecclesiae Christi uoluntate & consensu fecit, toti Ecclesiae rectè sentienti atq;

atq; agenti imputetur. Constat Dei beneficio satis, Lutherum hasce tam crebras mutationes Confessionis Augustanæ nequaquam approbasse. Cum adhuc essem studiosus, audiui Vitebergæ sæpius M. Georgium Rorarium uirum integerrimum, & Scriptorum Lutheri collectorem & correctorem alacrem & fidelem narrantem, Lutherum ad Philippum dixisse: Philippe, Philippe, non est tibi integrum toties mutare librum, qui est totius Ecclesiæ. Meminerunt & alij uiri graues, D. Hieronymum Nopum Superintendentem Ratisponensem, sibi narrasse, quòd Lutherus intellecta mutatione Confessionis, magna cum indignatione prohibuerit, ne in lucem prodiret. Sed perreuerunt tamen alij, & successerunt postea subinde plures mutationes. Constat etiam, semper multos alios pi- os extitisse, qui cum dolore maximo istas tam crebras mutationes improbarunt. Constat, non tantum uerba, sed & res maximas esse mutatas, & quædam expuncta, quæ necessario in Confessione sunt retinenda.

Dolendum igitur est, nonnullos hodie tam audacter pronunciare, etiam in publicis scriptis, quæ ad posteritatem uolunt extare, uero simile esse, Lutherum quasdam Confessionis mutationes suo tempore factas,

N.

N. N.

PRÆFATIO D. IOH: WIGANDI

M
 approbasse. Alij non uerentur scribere, uero simile
 esse Lutheri scitu & uoluntate in Comitijs Worma-
 tionsibus & Ratisponensibus, corrupta illa exempla-
 ria seu mutata, esse proposita. Cùm quidem non per
 coniecturas aut diuinationes in tantis rebus sit agen-
 dum, sed per certam & exploratam ueritatem. Sci-
 ant igitur illi falsum esse, quod tam libere pronunciant.
 Dolendum est, nonnullos fucis quibusdam alijs
 illas tam crebras, tam multas, tam magnas mutationes
 pingere, in summam Ecclesiæ Dei & ueteris illius
 atq; germanæ Confessionis, contumeliam & detri-
 mentum. Ne igitur Ecclesia Dei pro arundine
 habeatur, modo in hanc, modo in alteram sententiam
 inclinans, & ut Germani suam antiquam constantiæ
 & rectitudinis laudem tueantur, in prima illa &
 uera Confessione fidei Augustæ exhibita, est persi-
 stendum & acquiescendum. M.M
 Nam manifesta & innota est hæc ueritas:
 Vnicum tantum Exemplar Augustanæ Confessio-
 nis, exhibitum esse Imperatori Romano Carolo quin-
 to, & regi proceribus, latino ac germanico Idioma-
 te conscriptum, non plura. Vnicum illud ab Electo-
 ribus, Principibus & ciuitatibus quibusdam esse
origina e X subscri-

subscriptum, non plura Exemplaria: Vnicum illud esse à Pontificijs Augustæ impugnatum, non plura: Vnicum illud Apologia illa celebri defensum esse, non plura: Vnicum illud Ecclesie Christi passim, tum scriptum, tum impressum, esse communicatum, non plura. Noua illa exemplaria, multis in locis uariata, nec sunt scripta Augustæ, nec sunt ibi tradita aut accepta ab Imperatore, nec sunt ibi refutata à Pontificijs, nec Apologia nostra defensa sunt, nec initio Ecclesie Dei exhibita sunt. Non igitur conuenit eis præfatio, quæ tantum ad primum illud & antiquissimum Exemplar spectat. Contra ueritatem itaq; publicam agunt, qui uitiata ac mutata illa Exemplaria Augustanæ Confessionis, Ecclesie Dei suis illis uerosimilitudinibus & coniecturis obtrudere conantur. Nec dubium est eorum, dum Homini tantum uerbis blandiuntur, coram Deo grauissime peccare, & male hac in parte homines fascinare.

III.

Quarta causa est, Quia ex corruptis exemplaribus, non pauci præstigiatores fundamenta & prætextus suorum errorum hauriunt. Ut, quia ex Io. Ariulo expuncta sunt uerba Sacramentarijs tum opposita: Et improbanus sæcus docentes: Sacramentarij quidam etiam

PRÆFATIO D. IOH. WIGANDI

etiam publice ausi sunt fateri, sese Augustanam Confessionem amplecti. Imò ausi sunt excludere ab hac Confessione omnes, non sentientes cum Zuinglianis et Calvinistis, eò quòd autor Confessionis cum ipsis postea coepisset facere. Antinomi, quia in 4. & 5. articulo, nonnulla de Evangelio inserta sunt, quæ in ueteri Exemplari non extant, inde conati sunt suum illud dogma extruere, Quòd Evangelium propriè sic dictum, etiam arguat peccata. Legem enim non arguere omnia peccata. Synergistæ quoq; in mutatis uerbis articulo quinto inuenerunt, quo cooperationem psychici hominis in conuersione ad Deum, stabilirent.

Ex hisce alijsq; causis non paucis, quas consultò prætereò, ne immodicè crescat hæc præfatio, intelligunt omnes uerè pijs, gloriam Dei & salutem Ecclesiæ serio considerantes & curantes, quanti referat, utriusq; (quod dicitur) manibus, imò potius totis pectoribus, tantum primum uetustissimum, uerum Exemplar Confessionis Augustanæ, retinere, propugnare, & ad po-

steritatem transmittere. Iam itaq; restat explicandum, quòdnam sit illud primum, uerum, autenticum exemplar Augustanæ Confessionis, in quo constanter acquiescendum & persistendum sit, reliquis uariatis ac suppo-

Cur rectius sit, ut confessio illa imprimatur, quæ omnium primò, uiuo tunc there in lucè

ac supposititijs, serio repudiatis atq; relictis, nempe ^{adila, &} _{Ecclesie Dei} illud, qd ab ipsis met autoribus bono consilio paucos men=^{exhibite.}
 ses post Comitia Augustana primum est editum atq;
 excusum Vitebergæ in quarto, totiq; Ecclesie Christi
 communicatum, Anno Domini 1531. Nam ibi pa=
 lam testatur præfatio, hoc ipsum exemplar EX BO=
 NAE FIDEI exemplari esse descriptum & publi=
 catum. Et hoc Exemplar Imperatori esse exhibitum. 1.
 Hoc Exemplar fuisse subscriptū a quibusdam Prin=
 cipibus & ciuitatibus. Et quod magni est momenti, 2.
 neq; ullus eorum, qui Confessione Augustanæ subscri=
 psit, illi primo Exemplari unquam contradixit. Et hoc 3.
 ipsum exemplar hæctenus est defensum, tanquam auten=
 ticum, uti etiam reuera est. Nec Lutherus aut alij Ec=
 clesie Dei doctores, huic Exemplari se opposuerunt, 4.
 Sed tantum uaria postea Exemplaria, eaq; per unicum 5.
 uirum, absq; Ecclesie Dei iussu aut comprobatione,
 adornata, pie & iure improbârunt. Habeat igitur &
 hic uetus illud dictum merito locum: Antiquissimum Tertull. De
 quodq; rectissimum est. Nam hic tantum de una Con=
 fessione, quæ propria atq; genuina est, non de recentio=
 ribus, quæ falso ornantur illo augusto titulo Cōfessionis 6.
 Carolo quinto exhibitæ. Ac sane non decet Ecclesiam
^{adila, &} _{Ecclesie Dei}

PRAEFATIO D. IOH: WIGANDI

N. Dei, contra luculentam ueritatem, substituere libellum, qui non est proprius, uerius, germanus. Nec potest Deo iste conatus placere. Imò res ipsa docuit, Ecclesiae Dei eiusmodi mutationes, scandalo & damna fuisse. Nam & offensi sunt pii, & Pontificij causam calumniandi inde sunt nacti, & insuper praestigiatores hoc se pallio contegere, suisq; haereses sub titulo Augustanae Confessionis instillare atq; propagare studuerunt, ut supra ostensum est. Et constat multos simpliciores mutatis illis exemplaribus infatuatos, atq; in errores pertractos esse. Cùm itaq; tantùm huic de quo differimus, Exemplari, competat Apologia, non alijs, manifestum est, hoc etiam solum pro autentico retineri oportere.

Prima mutatio quando facta.

Mox autem coepit mutari haec Confessio, illo ipso trigesimo primo anno. Nam Exemplar in octauo Vitebergae impressum, uariat a primo in quarto. Postea licentiùs Exemplaria sunt mutata, improbante Luthero (ut dictum est) sed tamen pererrumpente ac pergente una persona.

Estq; haec etiam una insignis Nota ueri Exemplaris, quòd in Veteri illo ac primo, imò unico Exemplari, Ecclesia Christi omnium optime coalescit, licet interdum

interdum quædam dissensiones incidant. Sed in corruptis ac uariatis Exemplaribus scinditur Ecclesia Dei, dum alij hanc, alij aliam uitiatam Confessionem amplectuntur. Nam ibi in contrarias sententias et studia distrahuntur, cum nemo illorum qui mutata Exemplaria sequuntur, possit certo affirmare, quodnam Exemplar sit optimū & rectissime correctum. Ipsa igitur necessitas tandem omnes cogit, relictis illis uitiatis Exemplaribus, reuerti ad antiquissimum Exemplar, & in eo conuiescere, ne perpetuò mentes uagentur.

Contuli & Leodij exemplar summa diligentia & fide, quod ait (absq; tamen sufficiente probatione) sese ex prototypo proferre. Sed hoc non tantum suspectum merito habetur, quia maledicum atq; apertum sese hostem huius nostræ Confessionis profitetur ille Fabricius Leodius, eamq; quibus potest calumnijs deprauare connititur, sed etiam, quia non commemorat, multo uerò minus liquido probat, Vbi et à quo, & quibus testibus suum Exemplar ex prototypo descripsit. Imò nec potest quidem demonstrare, prototypon sese habere, unde descripsit. Et quis nos reddet certos, tam longo tempore illud Exemplar, ab aduersarijs nostris insensissimis nulla in parte esse mutatum? Nec est nobis

Nec Leodij maledici exemplaris fides haberi potest. Vt potest enim uitiatio satis manifeste aliquot in locis apparet.

PRÆFATIO D. IOH: WIGANDI

est nobis necesse, ut à tam impio & furioso homine, maledicente tam horribiliter nostræ Religionis, hoc est, ueritati diuinæ, imò Deo ipsi, cuius est hæc ueritas, Confessionis nostræ, proprium ac uerum Exemplar petamus. Nam Dei beneficio extat adhuc & apud plures reperitur primum illud Exemplar, quod mox post exhibitionem Augustæ factam, graui & utili consilio, toti Ecclesiæ Dei per publicam euulgationem est communicatum & traditum. Non patiamur igitur nos istis ludibrijs Satanz per organa Pontificia, à recepto, uero & inuiolato Exemplari Confessionis Augustanz abduci.

Et in Germanico hoc facio. endum & constãtia his quoq; præstanda.

Idem iudicium est, de Germanico exemplari. Non enim dubium est, quin illud sit uerum, proprium, authenticum Exemplar, quod illo ipso anno Domini 1531. omnium primo in lucem uenit, & toti Ecclesiæ Christi publica euulgatione est communicatum. Nam reliqua omnia uariant ab eo sententijs & rebus, idq; non uno modo. Tantum uero in præsentia de uno mutato exemplari dicam, quod anno 1567. Vitebergæ est excusum. In eo enim 4. 5. & 13. articuli, ut in ueteri Exemplari extant, omninò delicti sunt, & prorsus noui inserti. Articulus 15. penè totus etiam expunctus.

Reuensiores aditiones omnes ac præ-

punctus est. Articulus de fide & operibus totus est
 explosus, & alia tractatio substituta. In Capite de uo-
 tis, abiecta sunt omnia & mutata exceptis 22. uerfi-
 bus. Sic de Iurisdictione Episcoporum extincta sunt
 uera, nouis appositis. Conclusio etiam ipsa est mutata.
 Ista autem nequaquam parui sunt momenti, nec sunt sic-
 lentio, ad publicam Confessionis nostrae infamiam, ob-
 ruenda, praesertim cum publica hac de re certamina
 exorta sint in Ecclesia Dei, Et Pontificij totam no-
 stram Religionem hoc nomine exhibilare, multis suis
 scriptis conentur.

serlim que
 1540. anno
 & postea
 prodierunt,
 in uerbis &
 rebus discre-
 pant.

Ut autem a Pontificijs Germanica Exempla-
 ria petamus, siue Moguntiae, siue Coloniae, siue alibi
 ea sint, non uidetur consultum. Nam uero simile non
 est, eos primum illud exemplar Confessionis habere,
 cui chirographa sua Principes ipsi & ciuitates subie-
 cerunt. Imo sicuti illud Carolo quinto in manus est
 traditum, ita uerosimile est, in ipsius potestate man-
 sisse. Quis etiam certos nos faciet, illa Exemplaria,
 quae in Cancellarijs Pontificijs reperiuntur, intra
 tam longum spacium, nempe 36. annorum non esse cor-
 rupta, praesertim cum hostes patefactae ueritatis &
 totius nostrae Religionis in hodiernum usq; diem per-
 maneant.?

Obseruent

8.

PRAEFATIO D. IOH: WIGANDI

N. Obseruent pij & istud, quod nonnulli egregie
prætentendunt, sese Exemplar ex pontificia Cancellaria
prolatum, imitari atq; edere, & tamen propria auto=
ritate, quædam audent inserere, quæ in eo non conti=
nentur. Sic scilicet mutationis nullus est finis, & ua=
riatio uariationem gignit. Quis uero istis potestatem
concedit, libellum Ecclesie, contra tot piorum admo=
nitiones, adhuc hodie toties immutandi? Profecto ista
non fiunt cum honore, sed potius cum dedecore & da=
mno summo Ecclesie Dei, & cum maximo piorum do=
lore, imò iusta quoq; indignatione. Non enim integrum
est ulli bono uiro, aliorum Testamenta & Confessio=
nes Ecclesie mutare.

9. Præterea Illustrissimæ domus Saxonice ra=
tio habenda est, quæ uerum, proprium, integrum, au=
tenticum Exemplar Confessionis Augustanæ, toti
terrarum orbi, ex bonæ fidei Exemplari primum ædi=
dit Anno Domini 1531. & non illud, quod nunc ex
Pontificijs Cancellarijs profertur.

Ut igitur toti Ecclesie Dei hac in parte gra=
tum officium præstaretur, latinum Exemplar ex an=
tiquissimo illo Exemplari, Vitebergæ omnium primo
Anno Domini 1531. in quarto edito & publicato
(quod

EPISCOPI POMEZANIENSIS.

Quod quidem ex Bibliotheca D. Pauli Sperati Episcopi Pomezaniensis celeberrimi & fidelissimi, antecessoris mei, depromptum est) multi boni uiri nunc iterum imprimi curant. Nec dubito hanc operam & Deo probari, & Ecclesiae Christi honorificam & utilem futuram esse. Oro autem Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum, ut in hac postrema mundi senecta, & tam saeuis tempestatibus, undiq; ingruentibus & ingrauescentibus, miseram & imbecillem suam Ecclesiam clementer conseruet, & potenter protegat, nec sinat lucem sui uerbi deleri uel corruptelis prestigiatorum, uel manifesta uiolentia, idq; propter Nominis sui sanctissimi gloriam, & propter plurimorum hominum salutem aeternam,
Amen. Regiomonti die Epiphania-
norum Domini, Anno
Christi 1577.

Iohannes Wigandus D.
Episcopus Pomezaniensis.

quod quidem ex Bibliotheca D. Pauli Spreti Episcopi
Pomeranensis celebrantur & fidelibus antea
cessoribus meis deponitur est) multi dominum
tam impuniti curant. Nec dubito hanc operam
Deo probatur & Ecclesie Christi honorificam &
utilem futuram esse. Oro autem Iesum Deum
nostrum Iesum Christum, ut in hac postrema mundi
seculo & tam saevi temporis, undique ingruentibus
peris & ingravescentibus, miseram & imbecillam
Ecclesiam clementer conservet & potenter prote-
gat, nec sine lucem sui verbi delecti vel corruptelis
perversis, vel manifesta violentia, idque pro-
pter Nominis Iesu Christum gloriam & propter
plurimum dominum salutem eternam,

Anno Regnantis die Episcopi

nostrum Domini Anno

Christi 1577.

Johannes Wigandus D.
Episcopus Pomeranensis.

AD LECTORES.

AEC confessio prorsus ignorantibus principibus, qui eam Cæsari exhibuerunt, ab auaro aliquo typographo, ante duos menses publicata est. Et ita excusa est, vt multis in locis appareat, de industria deprauata esse. Cùm autem principes, nec si velint, queant eam nunc è manibus hominum extorquere, & tamen periculum sit, ne mendæ illæ, primæ editionis pariant nouas calumnias, necesse fuit recognitam & emendatam denuo edere, quia non solum ad existimationem principum, sed etiam ad religionem pertinet, præstare, ne ipsorum titulis spargantur in vulgus huius generis mendosa scripta. Quare nunc emittimus probè & diligenter descriptam confessionem, ex exemplari bonæ fidei. Addidimus & Apologiam, quæ etiam Cæs. Maiestati oblata est. Verèbamur enim futurum, vt alibi ederetur non foelicius, quàm edita est confessio.

Quanquam autem aduersarij placari nolint, tamen speramus omnes honos ac prudētes viros vbiq; gentium his libellis lectis, intellecturos esse, quòd nullum dogma contra auctoritatem Scripturæ sanctæ & Catholicæ Ecclesiæ profiteamur, Sed quòd nostri optimo iure quosdam abusus repræhenderint, & præcipuis locis doctrinæ Christianæ, qui ad id tempus perniciosissimis opinionibus obruti fuerant, lumen attulerint. De iustitia Fidei omnia templa, monasteria, scholæ, deniq; libri omnes Theologorum recentium antea mutierant. In doctrina pœnitentiæ nusquam

A

tradeba-

tradabatur certa & firma consolatio conscientiarum.
Nemo docebat peccata remitti per fidem in Christum.
Doctrina satisfactionum carnificina erat conscientia-
rum. Sacramenta impiè prophanata sunt, postquam
recepta est opinio, quòd ex opere operato iustificent.
Et hæc opinio doctrinam fidei prorsus oppressit, &
multiplicem Idolatriam peperit. Traditiones hu-
manæ plus quàm labyrinthi erant, quia partim Iu-
daicis ac superstitiosis, partim tyrannicis interpre-
tationibus, in infinitum auctæ fuerant. Postea re-
laxatio traditionum collata fuit ad quæstum. Hæc
vitia nostri reprehenderunt, non vt Ecclesiasticam
politiam dissoluerent, sed vt gloriam Christi illustra-
rent, vt Euangelium natiuæ puritati restituerent, vt
pñs conscientijs consulerent. Neq; nunc possunt de-
ferere patrocinium veritatis, cum Christus dicat:
Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confi-
tebor & ego eum coram patre meo, qui in coelis est.
Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo
& ego eum coram Patre meo, qui in cœlis est. Nunc
igitur rogamus omnes honos viros, ne de nobis tan-
tùm ex aduersariorum scriptis aut clamoribus iu-
diciũ faciant, qui miris technis & calumnijs verita-
tem obruere conantur, sed (quod æquissimũ est)
audiant nos quoq; & causam totam cognos-
cãt. Quæ, cum ad gloriam Dei, ad Re-
ligionem & ad salutem anima-
rum pertineat, nemi-
ni debet esse
ignota.

PRAEFA-

A

PRÆFATIO AD
CÆSAREM CA-
ROLVM V.

NVICTIſſime Imperator,
Cæſar Auguſte, Domine cle-
mentiſſime. Cùm V.C.M.
indixerit conuentum Imperij
Auguſtæ, vt deliberetur de auxilijs contra
Turcam atrociffimum hæreditarium, atq;
veterem Chriſtiani nominis ac Religionis
hoſtem, quomodo illius ſcilicet furori &
conatibus, durabili & perpetuo belli ap-
paratu reſiſti poſſit. Deinde & de diſſenſi-
onibus in cauſa noſtrę ſanctę Religionis et
Chriſtianę fidei, & vt in hac cauſa Religi-
onis, partium opiniones ac ſententię inter
ſe in charitate, lenitate & manſuetudine
mutuã audiantur coram, intelligantur &
ponderentur, vt illis quę vtrinq; in Scri-
pturis ſecus tractata aut intellecta ſunt,
A 2 ſepoſitis

sepositis & correctis, res illę ad vnā simp-
plicem veritatem et Christianam concor-
diam componantur & reducantur, vt de
cætero à nobis vna sincera & vera Reli-
gio colatur & seruetur, vt quemadmodũ
sub vno Christo sumus & militamus: Ita
in vna etiam Ecclesia Christiana, in vni-
tate & concordia viuere possimus,

Cũq; nos infrà scripti Elector & Prin-
cipes, cũ alijs qui nobis coniuncti sunt,
perinde vt alij Electores & principes &
Status ad præfata Comitia euocati simus,
vt Cæsareo Mádato obediēter obseque-
remur, maturè venimus Augustam. Et
(quod citra iactantiam dictum volumus)
inter primos affuimus.

Cũ igitur V.C.M. Electoribus, Prin-
cipibus & alijs Statibus Imperij, etiam hęc
Augustæ sub ipsa initia horum Comitio-
rum inter cætera proponi fecerit, quòd
singuli Status Imperij vigore Cæsarei
Edicti,

Edicti, suam opinionem & sententiam in
germanica & latina lingua proponere de-
beant atq; offerre: Et habita deliberati-
one proxima feria quarta, rursus respon-
sum est V. C. M. nos proxima feria sexta
Articulos nostræ confessionis pro nostra
parte oblaturus esse: Ideo, vt V. M. vo-
luntati obsequamur, offerimus in hac Re-
ligionis causa nostrorū Concionatorum,
& nostram confessionem, cuiusmodi do-
ctrinam ex Scripturis sanctis, & puro ver-
bo Dei, hactenus illi in nostris terris, duca-
tibus, ditionibus, & vrbibus tradiderint,
ac in Ecclesijs tractauerint.

Quod si & cæteri, Electores, Principes
ac Status Imperij, similibus scriptis, Lati-
nis scilicet & Germanicis, iuxta prædictā
Cæsaream propositionem, suas opiniones
in hac causa Religionis produxerint, hîc
nos coram V. C. M. tanquam Domino
nostro clementissimo paratos offerimus,

nos cum præfatis principibus & amicis
nostris, de tolerabilibus modis ac vijs
amicè conferre, vt quantum honestè fieri
potest, conueniamus, & re inter nos par-
tes, citra odiosam contentione[m] pacificè
agitata, Deo dante, dissensio dirimatur, &
ad vnã veram cõcordem Religionẽ re-
ducatur, Sicut omnes sub vno Christo su-
mus & militamus, & vnum Christum
confiteri debemus, iuxta tenorem Edicti
V.C.M. & omnia ad veritatem Dei per-
ducantur, Id quod ardentissimis votis à
Deo petimus.

Si autem quod ad cæteros Electores,
Principes et Status, vt partem alteram, at-
tinet, hæc tractatio causæ Religionis, eo
modo quo V.C.M. agendam & tractan-
dam sapienter duxit, scilicet cum tali mu-
tua præsentatione scriptorum ac sedata
collatione inter nos non processerit, nec
aliquo fructu facta fuerit, nos quidem te-
statum

Statum clarè relinquinus, hîc nihil nos
quod ad Christianam concordiam (quæ
cum Deo & bona conscientia fieri possit)
conciliandam conducere queat, vllomo-
do detrectare. Quemadmodum & V. C.
M. deinde & cæteri Electores & Status
Imperij, & omnes, quicunq; sincero Reli-
gionis amore ac studio tenentur, quicunq;
hanc causam æquo animo audituri sunt,
ex hac nostra & nostrorum confessione
hoc clementer cognoscere & intelligere
dignabuntur.

M. Cùm etiam V. C. M. Electoribus,
Principibus & reliquis Statibus Imperij
nō vna vice, sed sæpè clementer significa-
uerit, & in Comitij Spirēsis quæ Anno
Domini & c. XXVI. habita sunt, ex data
& præscripta forma vestre Cæsareæ in-
structionis & cōmissionis recitari, & pu-
blicè prælegi fecerit. Vestram M. in hoc
negocio Religionis ex causis certis quæ V.

M. no-

M. nomine allegatæ sunt, non velle quicquam determinare, nec concludere posse, sed apud pontificem Romanum pro officio V. C. M. diligenter daturam operam de congregando Concilio generali. Quæ admodum idem latius expositum est ante annum in publico proximo conuentu, qui Spiræ congregatus fuit. Vbi V. C. M. per Dominum Ferdinandum, Boeniæ & Vngariæ Regem, amicum & Dominum clementem nostrum, Deinde per Oratorem, & Cōmissarios Cæsareos, hæc inter cætera proponi fecit, Quod V. C. M. intellexisset & expendisset Locū tenentis. V. C. M. in imperio, & præsentis & Consiliariorū in Regimine, et Legatorum ab alijs Statibus qui Ratisponæ conuenerant, deliberationem de Concilio congregando: Et quod iudicaret etiam V. C. M. utile esse, vt congregaretur Concilium: Et quia causæ quæ tunc tractabantur

-on. M. inter

inter V. C. M. & Ro: Pontificem vicinæ
essent concordiaë & Christianæ reconci-
liationi, non dubitaret V. C. M. quin Ro-
ma. Pontifex adduci posset ad habendum
generale Concilium. Ideo significabat, se
V. C. M. operam daturam, vt præfatus
Ponti: Maximus vnà cum V. C. M. tale
generale Concilium, primo quoq; tem-
pore emissis literis publicandum congre-
gare consentiret.

In euentum ergo talem quòd in causa
Religionis, dissensiones inter nos & partes
amicæ & in charitate nõ fuerint compo-
sitæ, tunc coram V. C. M. hic in omni obe-
dientia nos offerimus, & superabundanti
comparituros & causam dicturos in tali
generali, libero & Christiano Concilio,
de quo congregando in omnibus Comi-
tijijs Imperialibus, quæ quidem annis Im-
perij, V. C. M. habita sunt per Electores,
Principes, & reliquos Status Imperij, sem-
per con-

B

per con-

per concorditer actum, & congruentibus
suffragijs conclusum est. Ad cuius etiam
generalis Concilij conuentum, simul & ad
V.C.M. in hac longè maxima & grauif-
sima causa, iam ante etiam debito modo
& in forma iuris prouocauimus, & appel-
lauimus. Cui appellationi ad V.C.M.
simul & Concilium adhuc adhæremus,
neq; eam per hunc vel alium tractatum
(nisi causa inter nos & partes, iuxta teno-
rem Cæsareæ proximæ Citationis amicè
in charitate composita, sedata, et ad Chri-
stianam concordiam reducta fuerit)
deserere intendimus aut possumus.

De quo hîc etiam solenniter,
& publicè pro-
testamur.

ARTI-

ARTICVLI FIDEI PRÆCIPVI.

I.

Ecclēsiæ magno consensu apud nos docent, Decretum Nicenæ Synodi, de unitate essentiæ diuinæ, & de tribus personis uerum & sine ulla dubitatione credendū esse. Videlicet, quod sit una essentia diuina, quæ & appellatur & est Deus, æternus, incorporeus, impartibilis, immensa potentia, sapientia, bonitate, creator & conseruator omnium rerum, uisibilium & inuisibilium, & tamen tres sint personæ, eiusdem essentiæ, & potentiæ, & coæternæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Et nomine personæ utuntur ea significatione, qua usi sunt in hac causa Scriptores Ecclesiastici, ut significet non partem aut qualitatem in alio, sed quod propriè subsistit.

Damnant omnes hæreses, contra hunc articulum exortas, ut Manichæos, qui duo principia ponebant, Bonum & Malum: Item Valentinianos: Arianos: Eunomianos: Mahometistas, & omnes horum similes.

Damnant & Samosatēnos, ueteres & neotericos, qui, cum tantum unam personam esse contēdant, de uerbo

B z

& de

II. III. ARTI; AVGV; CON.

Et de Spiritu sancto astute & impie rhetoricantur, quod non sint personæ distinctæ, sed quod uerbū significet uerbum uocale, & spiritus motum in rebus creatū.

I I.

Item docent, Quod post lapsum Adæ omnes homines secundū naturam propagati, nascantur cum peccato, hoc est, sine metu Dei, sine fiducia erga Deum, & cum concupiscentia, quodq; hic morbus, seu uicium originis uerè sit peccatum, damnans & asserens nunc quoq; æternam mortem, his qui non renascuntur, per baptismum & Spiritum sanctum.

Damnant Pelagianos et alios, qui uicium originis negant esse peccatum. Et ut extenuent gloriam meriti & beneficiorum Christi, disputant, hominem proprijs uiribus rationis coram Deo iustificari posse.

I I I.

Item docent, Quod uerbū, hoc est, Filius Dei, assumpsit humanam naturam in utero beatæ Mariæ uirginis, ut sint duæ naturæ, diuina & humana, in unitate personæ inseparabiliter coniunctæ, unus Christus, uerè Deus, & uerè homo, natus ex uirgine Maria, uerè passus, crucifixus, mortuus & sepultus, ut reconciliaret

IIII. & V. ART: AVGV: CON. 2.

aret nobis Patrem, & hostia esset nō tantum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus actualibus hominum peccatis. Idem descendit ad inferos, & uerè resurrexit tertia die. Deinde ascendit ad cœlos, ut sedeat ad dexteram Patris, & perpetuò regnet & dominetur omnibus creaturis, sanctificet credentes in ipsum, misso in corda eorū Spiritu sancto, qui regat, cōsoletur ac uiuificet eos, ac defendat aduersus Diabolū et uim peccati. Idem Christus palam est rediturus, ut iudicet uiuos & mortuos etc. iuxta symbolum Apostolorum.

IIII.

Item docent, Quòd homines non possint iustificari coram Deo proprijs uiribus, meritis aut operibus, sed gratis iustificentur, propter Christum per fidem, cum credunt se in gratiam recipi, & peccata remitti propter Christum, qui sua morte pro nostris peccatis satis fecit. Hanc fidem imputat Deus pro iustitia coram ipso, Roma. 3. & 4.

V.

VT hanc fidem consequamur, institutum est ministerium docendi Euangelij & porrigendi Sacramenta. Nam per uerbum & Sacramenta, tanquam per instrumentum

VI ARTI. AVGV. CONFES.

strumenta donatur Spiritus sanctus, qui fidem efficit, ubi & quando visum est Deo, in ijs qui audiunt Euangelium, scilicet, quod Deus non propter nostra merita, sed propter Christum iustificet, hos qui credunt, se propter Christum in gratiam recipi.

Damnant Anabaptistas & alios, qui sentiunt, Spiritum sanctum contingere sine uerbo externo hominibus per ipsorum preparationes & opera.

VI.

Item docent, Quod fides illa debeat bonos fructus parere, & quod oporteat bona opera, mandata à Deo facere, propter uoluntatem Dei, non ut confidamus per ea opera iustificationem coram Deo mereri. Nam remissio peccatorum & iustificatio fide apprehenditur. Sicut testatur & uox Christi: Cum feceritis hæc omnia, dicite, serui inutilis sumus. Idem docent & ueteres Scriptores Ecclesiastici. Ambrosius enim inquit: Hoc constitutum est à Deo, ut qui credit in Christum, saluus sit. Sine opere, sola fide, gratis accipiens remissionem peccatorum.

VII.

Item docent, Quod una sancta Ecclesia perpetuò mansura

mansura sit. Est autem Ecclesia congregatio Sancto-
rum, in qua Euangelium recte docetur, & recte ad-
ministrantur Sacramenta. Et ad ueram unitatem Ec-
clesiæ, satis est consentire de doctrina Euangelij &
administratione Sacramentorum. Nec necesse est ubiq;
esse similes traditiones humanas, seu ritus aut ceremo-
nias ab hominibus institutas. Sicut inquit Paulus:
Vna fides, unum baptisma, unus Deus & pater om-
nium &c.

VIII.

Quanquam Ecclesia proprie sit congregatio San-
ctorum, & uere credentium, Tamen cum in hac
uita multi hypocritæ & mali admixti sint, licet uti sa-
cramentis, quæ per malos administrantur, iuxta uocem
Christi: Sedent Scribæ & Pharisei in Cathedra
Mosi &c. Et sacramenta & uerbum propter ordina-
tionem & mandatum Christi sunt efficacia, etiamsi per
malos exhibeantur.

Dannant Donatistas & similes, qui negabant li-
cere uti ministerio malorum in Ecclesia, et sentiebant,
ministerium malorum inutile & inefficax esse.

IX.

De Ba-

IX. X. XI. ARTI. AVGV. CON:

DE Baptismo docent, Quòd sit necessarius ad salutem: quodq; per Baptismum offeratur gratia Dei: Et quòd pueri sint baptisandi, qui per Baptismum oblati Deo, recipiantur in gratiam Dei.

Damnant Anabaptistas, qui improbant Baptismum puerorum, & affirmant, pueros sine Baptismo saluos fieri.

X.

DE Cœna Domini docent, Quòd corpus & sanguis Christi uerè adsint, & distribuantur uescentibus in Cœna Domini.

Et improbant secus docentes.

XI.

DE confessione docent, Quòd absolutio priuata in Ecclesijs retinenda sit, Quanquam in confessione non sit necessaria omnium delictorum enumeratio. Est enim impossibilis iuxta Psalmũ: Delicta quis intelligit?

XII.

DE poenitentia docent, Quòd lapsis post Baptismũ contingere possit remissio peccatorum, quocunq; tempore cum conuertuntur. Et quòd Ecclesia talibus redeuntibus ad poenitentiam, absolutionem impartiri debeat.

Constat

CONstat autem poenitentia proprie his duabus partibus: Altera est, contritio seu terrores incussis conscientie, agnito peccato. Altera est, fides que concipitur ex Euangelio seu absolutione, & credit propter Christum remitti peccata, & consolatur conscientiam, & ex terroribus liberat. Deinde sequi debent bona opera, quæ sunt fructus poenitentiae.

Damnant Anabaptistas, qui negant semel iustificatos posse amittere Spiritum sanctum.

Item, Qui cõtendunt, quibusdam tantam perfectiorem in hac uita contingere, ut peccare non possint.

Damnantur & Nouatiani, qui nolbant absoluerelapsos post Baptismum redeuntes ad poenitentiam.

Reijciuntur & isti, qui non docent remissionem peccatorum per fidem contingere, sed iubent nos mereri gratiam per satisfactiones nostras.

XIII

DE usu Sacramentorum docent, Quod Sacramenta instituta sint, non modo ut sint notæ professionis inter homines, sed magis ut sint signa & testimonia uoluntatis Dei erga nos, ad excitandam & confirmandam

C

fidem

XIIII. & XV. ARTI. AVGV. CON.

fidem in his qui utuntur proposita. Itaq; utendum est sacramentis ita, ut fides accedat, quæ credat promissionibus, quæ per sacramenta exhibentur & ostenduntur.

Damnant igitur illos, qui docent, quod sacramenta ex opere operato iustificent, nec docent fidem requiri in usu Sacramentorum, quæ credat remitti peccata.

XIIII.

DE ordine Ecclesiastico docent, Quod nemo debet in Ecclesia publice docere, aut Sacramenta administrare, nisi rite uocatus.

XV.

DE ritibus ecclesiasticis docent, Quod ritus illi seruandi sint, qui sine peccato seruari possunt, & profunt ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia, sicut certæ feriæ, festa & similia.

De talibus rebus tamen admonentur homines, ne conscientie onerentur, tanquam talis cultus ad salutem necessarius sit.

Admonentur etiam, Quod traditiones humane institutæ ad placandum Deum, ad promerendam gratiam & satisfaciendum pro peccatis, aduersentur Evangelio & doctrinæ fidei. Quare uota & traditiones

de

de cibis & diebus, &c. institutæ ad promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, inutiles sint & contra Euangelium.

XVI.

DE rebus ciuilibus docent, Quod legitime ordinationes ciuiles, sint bona opera Dei, quod Christianis liceat gerere Magistratus, exercere iudicia, iudicare res ex Imperatorijs & alijs presentibus legibus, supplicia iure constituere, iure bellare, militare, lege contrahere, tenere proprium, iusiurandum postulantibus Magistratibus dare, ducere uxorem, nubere.

Damnant Anabaptistas, qui interdicunt hæc ciuilia officia Christianis.

Damnant & illos, qui Euangelicam perfectionem non collocant in timore Dei & fide, sed in deserendis ciuilibus officijs, quia Euāgelium tradit iustitiam æternam cordis. Interim non dissipat Politiam aut œconomiam, sed maxime postulat conseruare tanquam ordinationes Dei, & in talibus ordinationibus exercere charitatem. Itaque necessario debent Christiani obedire Magistratibus suis & legibus. Nisi cum iubent peccare, tunc enim magis debent obedire Deo quam hominibus, Act. 5.

C z

Item

XVII.

Item docent, Quod Christus apparebit in consummatione Mundi ad iudicandum, & mortuos omnes resuscitabit: Pij & electis dabit uitam æternam & perpetua gaudia, Impios autem homines ac Diabolos condemnabit, ut sine fine crucientur.

Damnant Anabaptistas, qui sentiunt, hominibus damnatis ac diabolis finem poenarum futurum esse.

Damnunt & alios, qui nunc spargunt Iudaicas opiniones, quod ante resurrectionem mortuorum, pij regnũ Mundi occupaturi sint, ubiq; oppressis impijs.

XVIII.

DE libero arbitrio docent, Quod humana uoluntas habeat aliquam libertatem ad efficiendam ciuilem iustitiam, & deligendas res rationi subiectas. Sed non habet uim sine Spiritu sancto efficiendæ iustitiæ Dei, seu iustitiæ spiritualis, Quia animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei, Sed hæc fit in cordibus, cum per uerbum Spiritus sanctus concipitur. Hæc totidem uerbis dicit Augustinus lib. 3. Hypognoſticón: Esse fatemur liberum arbitrium omnibus hominibus, habens quidem iudicium rationis,

non per quod sit idoneum in ijs quæ ad Deum pertinent, sine Deo aut inchoare aut certè peragere, sed tantum in operibus uitæ præsentis tam bonis quàm etiam malis.

Bonis dico, quæ de bono naturæ oriuntur, id est, uelle laborare in agro, uelle manducare & bibere, uelle habere amicum, uelle habere indumenta, uelle fabricare domũ, uxorem uelle ducere, pecora nutrire, artem discere diuersarum rerum bonarum, uelle quicquid bonum ad præsentem pertinet uitam. Quæ omnia non sine diuino gubernaculo subsistunt, imò ex ipso & per ipsum sunt, & esse cœperunt. Malis uerò dico, ut est uelle Idololum colere, uelle homicidium &c.

Damnant Pelagianos & alios, qui docent, quòd sine Spiritu sancto, solis naturæ uiribus possimus Deum super omnia diligere: Item, præcepta Dei facere, quo ad substantiam actuum. Quanquam enim externa opera aliquo modo efficere natura possit, potest enim continere manus à furto, à cæde, Tamen interiores motus non potest efficere, ut timorem Dei, fiduciam erga Deum, castitatem, patientiam &c.

XIX.

DE causa peccati docet, Quòd, tametsi Deus creat

C. 5.

& con-

XIX. & XX. ARTICVLVS.

& cōseruat naturam, tamen causa peccati est uoluntas
malorum, uidelicet, Diaboli et impiorum, quæ non adiu-
uante Deo, auertit se à Deo, sicut Christus ait, Iohan.
8: Cū loquitur mendacium, ex seipso loquitur.

XX.

Falso accusantur nostri, Quòd bona opera prohibe-
ant. Nam scripta eorum quæ extant de decem præ-
ceptis, & alia simili argumento testantur, quòd utiliter
docuerint de omnibus uitæ generibus & officijs, quæ
genera uitæ, quæ opera in qualibet uocatione Deo pla-
ceant. De quibus rebus olim parum docebant Concio-
natores, tantum puerilia & non necessaria opera urge-
bant, ut certas ferias, certa ieiunia, fraternitates, pe-
regrinationes, cultus Sanctorum, rosaria, monachatum
& similia. Hæc aduersarij nostri admoniti nunc dedi-
scunt, nec perinde prædicant hæc inutilia opera, ut olim.
Præterea incipiunt fidei mentionem facere, de qua
olim mirum erat silentium. Docent, nos non tantum ope-
ribus iustificari, sed coniungunt fidem & opera, & di-
cunt nos fide & operibus iustificari. Quæ doctrina to-
lerabilior est priore, & plus afferre potest consolati-
onis quam uetus ipsorum doctrina.

Cū

Cum igitur doctrina de fide, quam oportet in Ec-
clesia precipuam esse, tam diu iacuerit ignota, quemad-
modum fateri omnes necesse est, de Fidei iustitia altissi-
mum silentium fuisse in concionibus, tantum doctrinam
operum uersatam esse in Ecclesijs, nostri de fide sic ad-
monuerunt Ecclesias.

Principio, Quod opera nostra non possint recon-
ciliare Deum, aut mereri remissionem peccatorum, &
gratiam & iustificationem, sed hanc tantum fide conse-
quimur, credentes, quod propter Christum recipia-
mur in gratiam, qui solus positus est Mediator & pro-
pitiatorium, per quem reconcilietur Pater. Itaque qui
confidit operibus se mereri gratiam, is aspernatur
Christi meritum & gratiam, & querit sine Christo
humanis uiribus uiam ad Deum, cum Christus de se di-
xerit: Ego sum uia, ueritas & uita. Hæc doctrina de
fide ubique in Paulo tractatur, Ephes. 2. Gratia salu-
facti estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donum
est, non ex operibus, &c.

Et ne quis cauilletur, à nobis nouam Pauli inter-
pretationem excogitari, tota hæc causa habet testimo-
nia Patrum. Nam Augustinus multis uoluminibus de-
fendit gratiam & iustitiam fidei contra merita operum.

XX. ARTICVLVS

Et similia docet Ambrosius de uocatione Gentium, & alibi. Sic enim inquit de uocatione Gentium: Vilesceret redemptio sanguinis Christi, nec misericordiae Dei humanorum operum praerogatiua succumberet, si iustificatio quae fit per gratiam, meritis praecedentibus deberetur, ut non munus largientis, sed merces esset operantis.

Quaquam autem haec doctrina contemnitur ab imperitis, tamen experiuntur pia ac pauidae conscientiae, plurimum eam consolationis afferre, Quia conscientiae non possunt reddi tranquillae per ulla opera, sed tantum fide, cum certo statuunt, quod propter Christum habeant placatum Deum. Quemadmodum Paulus docet Rom. 5: Iustificati per fidem, pacem habemus apud Deum. Tota haec doctrina, ad illud certamen perterrefactae conscientiae referenda est, nec sine illo certamine intelligi potest. Quare male iudicant de ea re homines imperiti & prophani, qui Christianam iustitiam nihil esse somniant, nisi ciuilem & philosophicam iustitiam.

Olim uexabantur conscientiae doctrina operum, non audiebant ex Euangelio consolationem, Quosdam conscientia expulit in desertum, in Monasteria, sperantes

rantes ibi se gratiam merituros esse per uitam monasti-
cam: Alij alia excogitauerunt opera, ad promerendā
gratiam & satisfaciendum pro peccatis. Ideo magno-
pere fuit opus, hanc doctrinam de fide in Christum tra-
dere & renouare, ne deesset consolatio pauidis consci-
entij, sed scirent, fide in Christum apprehendi gratiam
& remissionem peccatorum & iustificationem.

Admonentur etiam homines, Quod hic nomen fi-
dei non significet tantum historię notitiam, qualis est in
impijs & Diabolo, Sed significet fidem quę credit non
tantum historiam, sed etiam effectum historię, uideli-
cet, hunc articulum, Remissionem peccatorum, quod
uidelicet per Christum habeamus gratiam, iustitiam
& remissionem peccatorum.

Iam, qui scit se per Christum habere propitium pa-
trem, is uere nouit Deum, scit se ei curę esse, inuocat
eum. Deniq; non est sine Deo sicut Gentes. Nam Di-
aboli & impij non possunt hunc articulum credere, Re-
missionem peccatorum. Ideo Deum tanquam hostem
oderunt, non inuocant eum, nihil boni ab eo expectant.

Augustinus etiam de fidei nomine hoc modo admo-
net lectorem, & docet, in Scripturis nomē fidei accipi,

non pro notitia, qualis est in impijs, sed pro fiducia, quæ
consolatur & erigit per terrefactas mentes.

Præterea docent nostri, Quod necesse sit bona
opera facere, non ut confidamus per ea gratiam mereri,
sed propter uoluntatem Dei. Tantum fide apprehendi-
tur remissio peccatorum ac gratia. Et quia per fidem
accipitur Spiritus sanctus, iam corda renouantur, &
induunt nouos affectus, ut parere bona opera possint.
Sic enim ait Ambrosius: Fides bonæ uoluntatis &
iustæ actionis genitrix est. Nam humanæ uires, sine
Spiritu sancto, plene sunt impijs affectibus, & sunt
imbecilliores, quam ut bona opera possint efficere co-
ram Deo. Ad hæc, sunt in potestate Diaboli, qui im-
pellit homines ad uaria peccata, ad impias opiniones,
ad manifesta scelera. Quemadmodum est uidere in
Philosophis, qui & ipsi conati honeste uiuere, tamen id
non potuerunt efficere, sed contaminati sunt, multis
manifestis sceleribus. Talis est imbecillitas hominis,
cum est sine fide & sine Spiritu sancto, & tantum hu-
manis uiribus se gubernat.

Hinc facile apparet, hanc doctrinam non esse ac-
cusandam, quod bona opera prohibeat, sed multo magis
laudandam, quod ostendit, quomodo bona opera facere
possimus.

possimus. Nam sine fide, nullo modo potest humana uatura primi aut secundi præcepti opera facere. Sine fide non inuocat Deum, à Deo nihil expectat, non tolerat crucem, sed quærit humana præsidia, confidit humanis præsidijs. Ita regnant in corde omnes cupiditates, & humana consilia, cum abest fides & fiducia erga Deum. Quare & Christus dixit: Sine me nihil potestis facere, Ioan. 15. & Ecclesia canit: Sine tuo numine nihil est in homine, nihil est innoxium.

XXI.

DE cultu Sanctorum docent, Quod memoria Sanctorum proponi potest, ut imitemur fidem eorum, & bona opera iuxta uocationem. Vi Cæsar imitari potest exemplum Dauidis in bello gerendo ad depellendos Turcas à patria. Nam uterq; rex est. Sed Scriptura non docet inuocare Sanctos, seu petere auxilium à Sanctis, Quia unum Christum nobis proponit Mediatorem, propitiatorium, Pontificem & intercessorem. Hic inuocandus est, & promisit se axaditarum esse preces nostras, & hunc cultum maxime probat, uidelicet, ut inuocetur in omnibus afflictionibus. I. Ioan. 2: Si quis peccat, habemus aduocatum apud Deum, &c.

Hæc

XXI. ARTICVLVS

Hæc ferè summa est doctrine apud nos, in qua cerni potest, nihil inesse quod discrepet à Scripturis, uel ab Ecclesia Catholica, uel ab Ecclesia Romana, quatenus ex Scriptoribus nota est. Quod cum ita sit, inclementer iudicant isti, qui nostros pro hæreticis haberi postulant. Sed dissensio est de quibusdam abusibus, qui sine certa autoritate in Ecclesias irrepserunt, in quibus etiam, si qua esset dissimilitudo, tamen decebat hæc lenitas Episcopos, ut propter confessionem, quam modo recensuimus, tolerarent nostros, Quia ne Canones quidem tam duri sunt, ut eosdem ritus ubiq; esse postulent, neq; similes unquam omnium Ecclesiarum ritus fuerunt. Quanquam apud nos magna ex parte ueteres ritus diligenter seruantur. Falsa enim calumnia est, quod omnes ceremoniæ, omnia uetera instituta in Ecclesijs nostris aboleantur. Verùm publica querela fuit, abusus quosdam in uulgaribus ritibus hæere. His quia non poterant bona conscientia probari, aliqua ex parte correcti sunt.

ARTICVLI IN QVIBVS
recensentur abusus mutati.

Cum.

CVM Ecclesie apud nos de nullo articulo Fidei dissentiant ab Ecclesia catholica, tantum paucos quosdam abusus omittant, qui noui sunt, & contra uoluntatem Canonum uitio temporu recepti, Rogamus, ut Cæsarea Maiestas clemèter audiat, & quid sit mutatum, & quæ fuerint causæ, quo minus coactus sit populus illos abusus contra conscientiam obseruare. Nec habeat fidem Cæsarea Maiestas istis, qui, ut inflament odia hominum aduersus nostros, miras calumnias spargunt in populum. Hoc modo irritatis animis bonorum uirorum, initio præbuerunt occasionem huic dissidio, & eadem arte conantur nunc augere discordias. Nam Cæsarea Maiestas haud dubie comperiet, tolerabiliorem esse formam, & doctrinæ & ceremoniarum apud nos, quam qualem homines iniqui & maleuoli describunt. Porro ueritas ex uulgi rumoribus aut maledictis inimicorum colligi non potest. Facile autem hoc iudicari potest, nihil magis prodesse ad dignitatem ceremoniarum conseruandam, & alendam reuerentiam ac pietatem in populo, quam si ceremoniæ rite fiant in Ecclesijs.

DE VTRAQUE SPECIE.

Laicis

DE VTRAQUE SPECIE.

Laicis datur utraq; species Sacramenti in Coena Domini, Quia hic mos habet mandatum Domini, Matt. 26: Bibite ex hoc omnes. Vbi manifeste præcepit Christus de poculo, ut omnes bibant: Et ne quis possit cauillari, quòd hoc ad Sacerdotes tantum pertineat, Paulus ad Corinth. exemplum recitat, in quo apparet, totam Ecclesiam utraq; specie usam esse. Et diu mansit hic mos in Ecclesia, nec constat, quando aut quo autore mutatus sit, Tamen si Cardinalis Cusanus recitet, quando sit approbatus. Cyprianus aliquot locis testatur, populo sanguinem datum esse. Idem testatur Hieronymus, qui ait: Sacerdotes Eucharistiæ ministrant, & sanguinem Christi populis diuidunt. Imò Gelasius Papamandat, ne diuidatur Sacramentum, Dist. 2. de Consecratione, Cap. Comperimus. Tantum consuetudo non ita uetus, aliud habet. Constat autem, quòd consuetudo contra mandata Dei introducta, non sit probanda, ut testantur Canones, Dist. 8. Cap. Veritate, cum sequentibus. Hæc uerò consuetudo non solum contra Scripturam, sed etiam contra ueteres Canones & exemplum Ecclesiæ recepta est. Quare si qui maluerunt utraq; specie Sacramenti uti, non fuerunt cogendi, ut aliter facerent cum offensione conscientiae.

Et quia

DE CONIUGIO SACERDOTVM. II.

Et quia diuisio Sacramenti non conuenit cum institutione Christi, solet apud nos omitti processio, quæ hactenus fieri solita est.

DE CONIUGIO SACERDOTVM.

Publica querela fuit de exemplis Sacerdotum quæ non continebant. Quare ob causam & pius Papa dixisse fertur, fuisse aliquas causas, cur ademptum sit Sacerdotibus coniugium, sed multò maiores esse causas, cur reddi debeat. Sic enim scribit Platina: Cum igitur Sacerdotes apud nos publica illa scandala uitare uellent, duxerunt uxores, ac docuerunt, quòd liceat ipsis contrahere matrimonium. Primum, quia Paulus dicit: *Unusquisq; habeat uxorem suam propter fornicationem.* Item: *Melius est nubere quàm uri.* Secundo, Christus inquit: *Non omnes capiunt uerbum hoc: Vbi docet non omnes homines ad cœlibatum idoneos esse, quia Deus creauit hominem ad procreationem, Gen. I.* Nec est humane potestatis, sine singulari dono & opere Dei creationem mutare. Igitur qui non sunt idonei ad cœlibatum, debent contrahere matrimonium. Nam Mandatum Dei & ordinationem Dei, nulla
lex

DE CONIVGIO

lex humana, nullum uotum tollere potest. Ex his causis docent Sacerdotes sibi licere uxores ducere. Constat etiam in Ecclesia ueteri, Sacerdotes fuisse maritos. Nam & Paulus ait, Episcopum eligendum esse, qui sit maritus. Et in Germania primum ante annos quadringentos, Sacerdotes ut coacti sunt ad cœlibatum, qui quidem adeo aduersati sunt, ut Archiepiscopus Moguntinus publicaturus edictum Rom. Pontificis de eare, penè ab iratis Sacerdotibus per tumultum oppressus sit. Et res gesta est tam inciuiliter, ut non solum in posterum coniugia prohiberentur, sed etiam presentia contra omnia iura diuina & humana, contra ipsos etiam Canones factos, non solum à Pontificibus, sed à laudatissimis Synodis distraberentur.

Et cum senescente Mundo, paulatim natura humana fiat imbecillior, conuenit prospicere, ne plura uitia serpent in Germaniam. Porro Deus instituit coniugium, ut esset remedium humane infirmitatis. Ipsi Canones ueterem rigorem interdum posterioribus temporibus, propter imbecillitatem hominum laxandum esse dicunt: Quod optandū est ut fiat et in hoc negotio. Ac uidentur Ecclesijs aliquando defuturi pastores, si diutius prohibeatur coniugium.

Cum

Cum autem extet Mandatum Dei: Cum mos Ecclesie notus sit: Cum impurus coelibatus plurima pariat scandala, adulteria, & alia scelera digna aduersione boni magistratus: Tamen mirum est, nulla in re maiorem exerceri seuitiam quam aduersus coniugium Sacerdotum. Deus praecepit honore afficere coniugium. Leges in omnibus Rebus publicis bene constitutis, etiam apud Ethnicos, maximis honoribus ornauerunt. At nunc capitalibus poenis excruciantur, & quidem Sacerdotes, contra Canonum uoluntatem, nullam aliam ob causam, nisi propter coniugium. Paulus uocat doctrinam demoniorum quae prohibet coniugium, I. Timot. 4. Id facile nunc intelligi potest, cum talibus simplicis prohibitio coniugij defenditur.

Sicut autem nulla lex humana potest Mandatum Dei tollere, Ita nec uotum potest tollere mandatum Dei. Proinde etiam Cyprianus suadet, ut mulieres nubant, quae non seruant promissam castitatem. Verba eius sunt haec lib. I. Epistola II: Si autem perseuerare nolunt, aut non possunt, melius est ut nubant, quam ut in ignem delictis suis cadant, certe nullum fratribus aut sororibus scandalum faciant. Et aequitate quadam utuntur ipsi Canones erga hos, qui ante

Conferre

D

iustam

DE MISSA.

iustam ætatem uouerunt, Quomodo ferè hæcenus fieri consuevit.

DE MISSA.

FAllo accusantur Ecclesiæ nostræ, quòd Missam aboleant, Retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur. Seruantur & usitatæ ceremoniæ ferè omnes, præterquam quòd latinis cancionibus adniscuntur alicubi Germanicæ, quæ additæ sunt ad docendum populum. Nam ad hoc unum opus est ceremonijs, ut doceant imperitos. Et non modò Paulus præcipit uti lingua intellecta populo in Ecclesia, sed etiam ita constitutum est humano iure.

Assuefit populus, ut unà utantur Sacramento, si qui sunt idonei. Id quoq; auget reuerentiam ac religionem publicarum ceremoniarum. Nulli enim admittuntur, nisi antea explorati. Admonentur etiam homines de dignitate & usu Sacramenti, quantam consolationem afferat pauidis conscientijs, ut discant Deo credere, & omnia bona à Deo expectare & petere. Hic cultus delectat Deum, talis usus Sacramenti alit pietatem erga Deum. Itaq; non uidentur apud aduersarios Missæ maiore religione fieri quàm apud nos.

Constat

Constat autem hanc quoq; publicam & longe maximam querelam omnium bonorum uirorum diu fuisse, quod Missæ turpiter prophanarentur, collatæ ad questum. Neq; enim obscurum est, quàm latè pateat hic abusus in omnibus templis, à quilibus celebrentur Missæ, tantùm propter mercedem aut stipendium, quam multi contra interdictum Canonum celebrent. Paulus autem grauius minatur ijs, qui indignè tractant Eucharistiam, cùm ait: Qui ederit panem hunc, aut biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Itaq; cùm apud nos admonerentur Sacerdotes de hoc peccato, desierunt apud nos priuatæ Missæ, cùm ferè nullæ priuatæ Missæ nisi questus causa fierent.

Neq; ignorauerunt hos abusus Episcopi, qui si correxissent eos in tempore, minus nunc esset dissensionum. Antea sua dissimulatione multa uitia passi sunt in Ecclesiam serpere. Nunc serò incipiunt queri de calamitatibus Ecclesiæ, cùm hic tumultus non aliunde sumpserit occasionem, quàm ex illis abusus, qui tam manifesti erant, ut tolerari amplius non possent. Magnæ dissensiones de Missa, de Sacramento extiterunt. Fortasse dat pœnam orbis tam diuturnæ prophanationis Missarum,

DE MISSA.

quàm in Ecclesijs tot seculis tolerauerūt isti, qui emendare & poterant & debebant. Nam in Decalogo scriptum est: Qui Dei nomine abutitur, non erit impunitus. At ab initio Mundi nulla res diuina ita uidetur unquam ad quæstum collata fuisse, ut Missa.

Accessit opinio, quæ auxit priuatas Missas in infinitum, uidelicet, quòd Christus sua passione satisfecerit pro peccato originis, & instituerit Missam, in qua fieret oblatio pro quotidianis delictis, mortalibus & uenialibus. Hinc manauit publica opinio, quòd Missa sit opus delens peccata uiuorum & mortuorum, ex opere operato. Hic cœptum est disputari, utrum una Missa dicta pro pluribus, tam ualde ualeat quantum singule pro singulis. Hæc disputatio peperit istam infinitam multitudinem Missarum.

De his opinionibus nostri admonuerunt, quòd dissentiant à Scripturis sanctis, & ledant gloriam passionis Christi. Nam passio Christi fuit oblatio & satisfactio, non solum pro culpa originis, sed etiam pro omnibus reliquis peccatis, ut ad Hebræos scriptum est: Sanctificati sumus per oblationem Iesu Christi semel. Item: Una oblatione consummauit in perpetuum sanctificatos.

Item:

Item, Scriptura docet, Nos coram Deo iustificari per fidem in Christum, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum. Iam, si Missa delet peccata uiuorum & mortuorum ex opere operato, contingit iustificatio ex opere Missarum, non ex fide, Quod Scriptura non patitur.

Sed Christus iubet facere in sui memoriam, quare Missa instituta est, ut fides in ijs qui utuntur Sacramento, recordetur quæ beneficia accipiat per Christum, & erigat & consoletur pauidam conscientiam. Nam id est meminisse Christi, beneficia meminisse, ac sentire, quod uere exhibeantur nobis. Nec satis est historiam recordari, quia hanc etiam Iudæi & impij recordari possunt. Est igitur ad hoc faciēda Missa, ut ibi porrigatur Sacramentum his, quibus opus est consolatione, sicut Ambrosius ait: Quia semper pecco, semper debeo accipere medicinam.

Cum autem Missa sit talis communicatio Sacramenti, seruatur apud nos una communis Missa, singulis ferijs atq; alijs etiam diebus, si qui Sacramento uelint uti, ubi porrigitur Sacramentum his qui petunt. Neq; hic mos in Ecclesia nouus est, Nam ueteres ante Gregorium non faciunt mentionem priuatæ Missæ. De

DE MISSA

communis. Missa plurimum loquuntur. Chrysostomus ait, Sacerdotem quotidie stare ad altare, & alios ad communionem accersere, alios arceri. Et ex Canonibus ueteribus apparet, unum aliquem celebrasse Missam, à quo reliqui Presbyteri & Diaconi sumpserunt corpus Domini. Sic enim sonant uerba Canonis Niceni: Accipiant Diaconi secundum ordinem post Presbyteros, ab Episcopo uel à Presbytero sacram communionem. Et Paulus de communionem iubet, ut alij alios expectent, ut fiat comunis participatio.

Postquam igitur Missa apud nos habet exemplum Ecclesie, ex Scriptura & Patribus, confidimus improbari eam non posse, maxime, cum publicæ ceremoniæ magna ex parte similes usitatis serueniunt, tantum numerus Missarum est dissimilis, quem propter maximos & manifestos abusus certe moderari prodesset. Nam olim etiam in Ecclesijs frequentissimis non fiebat quotidie Missa, ut testatur historia Tripartita lib. 9. Cap. 38. Rursus autem in Alexandria quarta & sexta feria Scripturæ leguntur, easque doctores interpretantur, & omnia fiunt præter solennem oblationis morem.

DE CONFessione.

CONFessio in Ecclesijs apud nos non est abolita. Non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. Et docetur populus diligentissime de fide absolutionis, de qua ante hæc tempora magnum erat silentium. Docentur homines, ut absolutionem plurimi faciant, quia sit vox Dei, & mandato Dei pronuncietur. Ornatur potestas clauium & commemoratur, quantum consolationem afferat perterrefactis conscientijs: & quod requirat Deus fidem, ut illi absolutioni tanquam uoci de cælo sonanti, credamus: & quod illa fides uere consequatur & accipiat remissionem peccatorum. Antea immodicè extollebantur satisfactiones, fidei & meriti Christi, ac iustitiæ fidei nulla fiebat mentio. Quare in hac parte minime sunt culpandæ Ecclesiæ nostræ. Nam hoc etiam aduersarij tribuere nobis coguntur, quod doctrina de pœnitentiâ diligentissime à nostris tractata ac patefacta sit.

Sed de confessione docent, quod enumeratio delictorum non sit necessaria, nec sint onerandæ conscientie cura enumerandi omnia delicta; Quia impossibile est omnia delicta recitare, ut testatur Psalmus: Delicta

DE DISCRIMINE

quis intelligit? Item Ieremias: Prauum est cor hominis
& inscrutabile. Quod si nulla peccata nisi recitata
remitterentur, nunquam acquiescere conscientiae pos-
sent, quia plurima peccata neque uident neque meminisse
possunt. Testantur & ueteres scriptores, enumeratio-
nem non esse necessariam. Nam in Decretis citatur
Chrysostomus, qui sic ait: Non tibi dico ut te prodas in
publicum, neque apud alios te accuses, sed obedire te uolo
Prophetæ dicenti, Reuela ante Deum uiam tuam. Er-
go tua confitere peccata apud Deum, uerum iudicem,
cum oratione. Delicta tua pronuncia non lingua, sed
conscientiæ tuæ memoria &c. Et glosa de poenitentia,
Dist. 5. Cap. Consideret, fatetur, humani iuris esse con-
fessionem. Verum confessio, cum propter maximum
absolutionis beneficium, tum propter alias conscientia-
rum utilitates apud nos retinetur.

DE DISCRIMINE

ciborum.

PUBLICA persuasio fuit non tantum uulgi, sed etiam
docentium in Ecclesijs, quod discrimina ciborum,
& similes traditiones humanæ, sint opera utilia ad pro-
merendam gratiam, & satisfactoria pro peccatis. Et

quod

quod sic senserit mundus, apparet ex eo, quia quotidie instituebuntur nouæ ceremoniæ, noui ordines, nouæ feriæ, noua ieiunia, et doctores in templis exigebant hæc opera tanquam necessarium cultum ad promerendam gratiam, & uehementer terrebant conscientias si quid omitterent. Ex hac persuasione de traditionibus multa incommoda in Ecclesia secuta sunt.

Primo, obscurata est doctrina de gratia & iustitia fidei, quæ est præcipua pars Euangelij, & quam maxime oportet extare & eminere in Ecclesia, ut meritum Christi bene cognoscatur, & fides, quæ credit remitti peccata propter Christum, longè supra opera collocetur. Quare & Paulus in hunc locum maxime incumbit, legem & traditiones humanas remouet, ut ostendat, iustitiam Christianam aliud quiddam esse, quàm huiusmodi opera, uidelicet, fidem, quæ credit peccata gratis remitti propter Christum. At hæc doctrina Pauli, penè tota oppressa est per traditiones, quæ pepererunt opinionem, quod per discrimina ciborum & similes cultus, oporteat mereri gratiam & iustitiam. In pœnitentia nulla mentio fiebat de fide, tantum hæc opera satisfactoria proponebantur: In his uidebatur pœnitentia tota consistere.

D S

Secundo,

DE DISCRIMINE

Secundò, Hæ traditiones obscurauerunt præcepta Dei, Quia traditiones longè præferrebantur præceptis Dei, Christianismus totus putabatur esse obseruatio certarum feriarum, rituum, ieiuniorum, uel ius. Hæ obseruationes erant in possessione honestissimi tituli, quòd essent uita spiritualis, & uita perfecta, Interim mandata Dei iuxta uocationem, nullam laudem habebant, quòd paterfamilias educabat sobolem: quòd mater pariebat: quòd Princeps regebat Rempublicam, hæc putabantur esse opera mundana & imperfecta, & longè deteriora illis splendidis obseruationibus. Et hic error ualde cruciauit pijs conscientias, quæ dolerant se teneri imperfecto uitæ genere, in coniugijs, in magistratibus, aut alijs functionibus ciuilibus, mirabantur Monachos & similes, & falso putabant illorum obseruationes Deo gratiores esse.

Tertio, Traditiones attulerunt magna pericula conscientijs, quia impossibile erat omnes traditiones seruare, et tanè homines arbitrabantur has obseruationes, necessarios esse cultus. Gerson scribit multos incidisse in desperationem, quosdam etiam sibi mortem consciuisse, quia senserant, se non posse satisfacere traditionibus, et interim consolationem nullam de iustitia fidei & de gratia audierant.

Videmus

Videmus Summistas & Theologos colligere traditiones, & quærere *ἐπιπέρας*, ut leuent conscientias non satis tamen expediunt, sed interdum magis injiciunt laqueos conscientijs. Et in colligendis traditionibus ita fuerunt occupatæ Scholæ & conciones, ut non uacauerit attingere Scripturam, & quærere utiliore[m] doctrinam de fide, de cruce, de spe, de dignitate ciuiliu[m] reru[m], de consolatione conscientiaru[m] in arduis tentationibus. Itaq[ue] Gerson & alij quidam Theologi grauius questi sunt, se his rixis traditionu[m] impediri, quo minus uersari possent in meliore genere doctrinæ. Et Augustinus uetat onerare conscientias huiusmodi obseruationibus, Et prudenter admonet Ianuarium, ut sciât, eas indifferentes obseruandas esse, sic enim loquitur.

Quare nostri non debent uideri hanc causam temere attingiss[et], aut odio Episcoporum, ut quidam falsò suspicantur. Magna necessitas fuit de illis erroribus, qui nati erant ex traditionibus malè intellectis, admonere Ecclesias. Nam Euangelium cogit urgere doctrinam in Ecclesijs de gratia & iustitia fidei, quæ tamen intelligi non potest, si putent homines se mereri gratiam per obseruationes ab ijs electas.

Sic

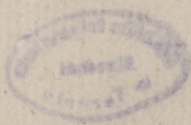

DE DISCRIMINE

Sic igitur docuerunt, quod per observationem traditionum humanarum non possimus gratiam mereri, aut iustificari: Quare non est sentiendum, quod huiusmodi observationes sint necessarius cultus. Addunt testimonia ex Scriptura, Christus Matth. 15. excusat Apostolos qui non seruauerant usitatam traditionem, quae tamen uidebatur de re non illicita, sed media esse, & habere cognationem cum baptismatibus legis, & dicit: Frustra colunt me mandatis hominum. Igitur non exigit cultum inutilem. Et paulo post addit: Omne quod intrat in os, non inquinat hominem. Item Rom. 14: Regnum Dei non est esca aut potus. Colos. 2. Nemo iudicet uos in cibo, potu, sabbatho aut die festo. Item: Si mortui estis cum Christo, ab elementis Mundi. Quare tanquam uiuentes in mundo, decreta facitis? Ne attingas, Ne gustes, Ne contrectes. Act. 15. ait Petrus: Quare tentatis Deum, imponentes iugum super ceruices discipulorum, quod neque nos neque patres nostri portare potuimus, sed per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi. Hic uetat Petrus onerare conscientias pluribus ritibus siue Mosi siue alijs. Et I. Timot. 4. uocat prohibitionem ciborum, doctrinam demoniarum, quia pugnat cum

213

Euange-

Euangelio, talia opera instituere aut facere, ut per ea mereamur gratiam, aut quòd non possit existere Christianissimus sine tali cultu.

Hic obijciunt Aduersarij, quòd nostri prohibeant disciplinam & mortificationem carnis, sicut Iouinianus. Verùm aliud deprehendetur ex scriptis nostrorũ. Semper enim docuerunt de cruce, quòd Christianos oporteat tolerare afflictiones. Hæc est uera, seria et non simulata mortificatio, uarijs afflictionibus exerceri, & crucifigi cum Christo.

Insuper docent, Quòd quilibet Christianus debeat se corporali disciplina, aut corporalibus exercitijs & laboribus sic exercere & coercere, ne saturitas aut desidia extimulet ad peccandum, non, ut per illa exercitia mereamur gratiam, aut satisfaciamus pro peccatis. Et hanc corporalem disciplinam oportet semper urgere, non solum paucis & constitutis diebus. Sicut Christus precipit: Cauete, ne corpora uestra grauentur crapula. Item: Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi ieiunio & oratione. Et Paulus ait: Castigo corpus meum, & redigo in seruitutem. Vbi clare ostendit, se ideo castigare corpus, non ut per eam disciplinam mereatur remissionem peccatorum, sed ut corpus habeat obnoxium

DE DISCRIMINE CIBORVM.

obnoxium & idoneum ad res spirituales & ad faciendum officium, iuxta uocationem suam. Itaq; nō damnantur ipsa ieiunia, sed traditiones, quæ certos dies, certos cibos præscribunt cum periculo conscientie, tanquam istiusmodi opera sint necessarius cultus.

Seruantur tamen apud nos pleræq; traditiones, quæ conducunt ad hoc, ut res ordine geratur in Ecclesia, ut ordo lectionum in Missa, & præcipuæ ferie. Sed interim homines admonentur, quod talis cultus non iustificet coram Deo, & quod non sit ponendum peccatum in talibus rebus, si omittantur sine scandalo. Hæc libertas in ritibus humanis non fuit ignota Patribus. Nam in Oriente alio tempore seruauerunt Pascha quam Romæ. Et cum Romani propter hanc dissimilitudinem accusarent Orientem schismatis, admoniti sunt ab alijs, tales mores non oportere ubiq; similes esse. Et Irenæus inquit: Dissonantia ieiunij, fidei consonantiam non soluit, sicut & Dist. 12. Gregorius Papa significat, talem dissimilitudinem non lædere unitatem Ecclesie. Et in historia Tripartita lib. 9. multa colliguntur exempla dissimilium rituum, et recitantur hæc uerba: Mens Apostolorum fuit, non de diebus festis sancire, sed prædicare bonam conuersationem et pietatem.

DE

DE VOTIS MONA-

chorum.

Quid de uotis Monachorum apud nos doceatur, melius intelliget si quis meminerit, qualis status fuerit Monasteriorum, quam multa contra Canones in ipsis Monasterijs quotidie fiebant. Augustini tempore erant libera collegia, postea corrupta disciplina, ubiq; addita sunt uota, ut tanquam excogitato carcere, disciplina restitueretur. Additæ sunt paulatim supra uota aliæ multæ obseruationes. Et hæc uincula multis ante iustam ætatem contra Canones iniecta sunt. Multi inciderunt errore in hoc uitæ genus, quibus, etiamsi non deessent anni, tamen iudiciũ de suis uiribus defuit. Qui sic irretiti erant, cogebantur manere, etiam si quidam beneficio Canonum liberari possent. Et hoc accidit magis etiam in Monasterijs Virginum quam Monachorum, cum sexui imbecilliori magis parcendum esset. Hic rigor displicuit multis bonis uiris ante hæc tempora, qui uidebant, puellas & adolecentes in Monasteria detrudi propter uictum: uidebant, quam infelicitater succederet hoc consilium: quæ scandala pareret: quos laqueos conscientijs inieceret. Dolebant auctoritatem Canonum in re periculosissima omnino negligi & contemni.

Ad hæc.

Ad hæc mala, accedebat talis persuasio de *Votis*,
 quam constat etiam olim displicuisse ipsis *Monachis*, Si
 qui paulò cordatiores fuerunt, docebant uota paria esse
 Baptismo: docebant se hoc uitæ genere mereri remissi-
 onem peccatorum, & iustificationem coram Deo. Imò
 addebant, uitam *Monasticam* non tantum iustitiam me-
 reri coram Deo, sed amplius etiam, quia seruaret non
 modò præcepta, sed etiam consilia *Euangelica*. Ita per-
 suadebant *Monasticam* professionem longè meliorem
 esse Baptismo, uitam *Monasticam* plus mereri quam ui-
 tam *Magistratum*, uitam *pastorum* & similium, qui in
 mandatis *Dei* sine factitijs religionibus suæ uocationi
 seruiunt. Nihil horum negari potest, extant enim in
 libris eorum.

Quid fiebat postea in *Monasterijs*? Olim erant
 scholæ sacrarum literarum, & aliarum disciplinarum,
 quæ sunt utiles *Ecclesiæ*, & sumebantur inde *pastores*,
 & *Episcopi*. Nunc alia res est, nihil opus est recita-
 re nota. Olim ad discendum conueniebant, nunc fingunt
 institutum esse uitæ genus ad promerendam gratiam &
 iustitiam, imò, prædicant esse statum perfectionis, &
 longè præferunt omnibus alijs uitæ generibus à Deo
 ordinatis.

Hæc

Hæc ideo recitauimus nihil odiose exaggerantes, ut melius intelligi posset de hac re, doctrina nostrorum. Primum, De his qui matrimonia contrahunt, sic docent apud nos, quod liceat omnibus qui non sunt idonei ad cœlibatum, contrahere matrimonium, Quia uota non possunt ordinationem ac mandatum Dei tollere. Est autem hoc mandatum Dei: Propter fornicationem habeat unus quisq; uxorem suam. Neq; mandatum solum, sed etiam creatio & ordinatio Dei cogit hos ad coniugiũ, qui sine singulari Dei opere nõ sunt excepti, iuxta illud: Non est bonum homini esse solum. Igitur non peccant isti qui obtemperant huic mandato & ordinationi Dei. Quid potest contra hæc opponi? Exaggeret aliquis obligationem uoti quantum uolet, tamen non poterit efficere, ut uotum tollat mandatum Dei.

Canones docent, In omni uoto, ius superioris excipi. Quare multo minus hæc uota contra mandata Dei ualent.

Quod si obligatio uotorum, nullas haberet causas eorum mutari possit, nec Romani Pontifices dispensassent, Neq; enim licet homini obligationem quæ simpliciter est iuris diuini, rescindere. Sed prudenter iudicauerunt Romani Pontifices, æquitatem in hac obli-

E

gatione

DE VOTIS

gatione adhibendam esse, ideo sepe de uotis dispensasse leguntur: Nota est historia de Rege Arragonum, reuocato ex Monasterio, & extant exempla nostri temporis.

Deinde cur obligationem exaggerant Aduersarij seu effectum uoti, cum interim de ipsa uoti natura silent: quod debet esse in re possibili: quod debet esse uoluntarium, sponte et consulto conceptum. At quomodo sit in potestate hominis perpetua castitas, non est ignotum. Et quotusquisque sponte & consulto uouit? Puellae et adolentes priusquam iudicare possunt, persuadentur ad uouendum, interdum etiam coguntur. Quare non est aequum tam rigide de obligatione disputare, cum omnes fateantur, contra uoti naturam esse, quod non sponte, quod inconsulto admittitur.

Plerisque Canones rescindunt uota ante annum 15. contracta, quia ante illam aetatem non uidetur tantum esse iudicij, ut de perpetua uita constuui possit. Alius Canon plus concedens hominum imbecillitati, addit annos aliquot, uetat enim ante annum 18. uotum fieri. Sed utrum sequemur, maxima pars habet excusationem, cur Monasteria deserant, quia plurimi ante hanc aetatem uouerunt.

Postremo,

Postremo, etiam si uoti uiolatio reprehendi posset, tamen non uidetur statim sequi, quod coniugia talium personarum dissoluenda sint. Nam Augustinus negat debere dissolui, 27. quæst. 1. Cap. Nuptiarum, cuius non est leuis auctoritas, etiam si alij postea aliter senserunt.

Quamquam autem mandatum Dei de coniugio uideatur plerisque liberare à uotis, tamen afferunt nostri et aliam rationem de uotis, quod sint irrita, Quia omnis cultus Dei, ab hominibus sine mandato Dei institutus & electus ad promerendam iustificationem & gratiam, impius est, sicut Christus ait: Frustra colunt me mandatis hominum. Et Paulus ubique docet, iustitiam non esse querendam ex nostris obseruationibus & cultibus, qui sint excogitati ab hominibus, sed contingere eam per fidem, credentibus, se recipi in gratiam à Deo propter Christum.

Constat autem Monachos docuisse, quod factitiae religiones satisfaciant pro peccatis, mereantur gratiam & iustificationem. Quid hoc est aliud quam de gloria Christi detrahere & obscurare, ac negare iustitiam fidei? Sequitur igitur ista uota usitata impios cultus fuisse, Quare sunt irrita. Nam uotum impium, & factum

E z

contra

contra mandata Dei non ualet: Neq̄ enim debet uo-
tum uinculum esse iniquitatis, ut Canon dicit.

Paulus dicit: Euacuati estis à Christo, qui in lege
iustificamini, à gratia excidistis. Ergo etiam qui uotis
iustificari uolunt, euacuantur à Christo, et à gratia ex-
cidunt. Nam & hi qui uotis tribuunt iustificationem,
tribuunt proprijs operibus, hoc quod proprie ad glo-
riam Christi pertinet. Neq̄ uero negari potest, quin
Monachi docuerint, se per uota & obseruationes suas
iustificari & mereri remissionem peccatorum, imò af-
finxerunt absurdiora, dixerunt, se alijs mutuari sua
opera. Hæc si quis uelit odiose exaggerare, quam mul-
ta possit colligere, quorum iam ipsos Monachos pudet.
Ad hæc persuaserunt hominibus factitias Religiones
esse statum Christianæ perfectionis. An non est hoc
iustificationem tribuere operibus? Non est leue scan-
dalum, in Ecclesia populo proponere, certum cultum ab
hominibus excogitatum sine mandato Dei, & docere,
quod talis cultus iustificet homines? Quia iustitia fidei,
quam maxime oportet tradi in Ecclesia, obscuratur,
cùm ille mirificæ religiones Angelorum, simulatio
paupertatis & humilitatis, & cœlibatus offunduntur
oculis hominum.

Præterea

Præterea obſcurantur præcepta Dei & uerus
 cultus Dei, cum audiunt homines, ſolos Monachos eſſe
 in ſtatu perfectionis, quia perfectio Chriſtiana eſt, ſe-
 rio timere Deum, & rursus concipere magnam fidem,
 & conſidere propter Chriſtum, quod habeamus Deum
 placatum, petere à Deo, & certò expectare auxilium
 in omnibus rebus gerendis, iuxta uocationem. Interim
 foris diligenter facere bona opera, & ſeruire uocati-
 oni. In his rebus eſt uera perfectio, & uerus cultus
 Dei, non eſt in coelibatu aut mendicitate, aut ueste ſor-
 dida, Verùm populus concipit multas pernicioſas opi-
 niones ex illis falſis præconijs uitæ Monastiæ, Audit
 ſine modo laudari coelibatum, ideo cum offeſſione con-
 ſcientiæ uerſatur in coniugio: Audit ſolos mendicos
 eſſe perfectos, ideo cum offeſſione conſcientiæ reti-
 net poſſeſſiones, negociatur: Audit conſilium Euange-
 licum eſſe de non uindicando, ideo alij in priuata uita
 non uerentur ulciſci, audiunt enim conſilium eſſe non
 præceptum: Alij omnes magiſtratus & ciuilia officia
 iudicant indigna eſſe Chriſtianiſ.

Leguntur exempla hominũ, qui deſerto coniugio, de-
 ſerta Reipublicæ adminiſtratione, abdiderũt ſe in Mo-
 naſteria. Id uocabant fugere ex mundo, & quærere

DE POTESTATE

uitæ genus quod Deo magis placeret. Nec uidebant, Deo seruiendum esse in illis mandatis quæ ipse tradidit, non in mandatis, quæ sunt excogitata ab hominibus. Bonum & perfectum uitæ genus est, quod habet mandatum Dei. De his rebus necesse est admonere homines. Et ante hæc tempora reprehendit Gerson errorem Monachorum de perfectione, & testatur, suis temporibus nouam uocem fuisse, quod uita Monastica sit status perfectionis.

Tam multæ impiæ opinioniones hærent in uotis, quod iustificent: quod sint perfectio Christiana: quod seruent consilia & præcepta: quod habeant opera supererogationis. Hæc omnia cum sint falsa & inania, faciunt uota irrita.

DE POTESTATE EC- clesiastica.

Magnæ disputationes fuerunt de potestate Episcoporum, in quibus nonnulli incommode commiscuerunt potestatem Ecclesiasticam, & potestatem gladij. Et ex hac confusione, maxima bella, maximi motus extiterunt, dum Pontifices freti potestate clauium, non solum novos culius instituerunt, reseruatione
casuum

casuum violentis excommunicationibus conscientias onerauerunt, sed etiam regna mundi transferre, & imperatoribus adinere imperium conati sunt. Hæc uitia multo ante reprehenderunt in Ecclesia homines pij & eruditi. Itaque nostri ad consolandas conscientias, coacti sunt ostendere discrimen Ecclesiasticæ potestatis & potestatis gladij, & docuerunt, utramque propter mandatum Dei religiose uenerandam & honore afficiendam esse, tanquam summa Dei beneficia in terris.

Sic autem sentiunt, Potestatem clauium, seu potestatem Episcoporum, iuxta Euangelium, potestatem esse seu mandatum Dei, prædicandi Euangelij, remittendi & retinendi peccata, & administrandi Sacramenta. Nam cum hoc mandato Christus mittit Apostolos: Sicut misit me pater, ita et ego mitto uos. Accipite Spiritum sanctum, Quorum remisseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis peccata, retenta sunt. Mar. 16: Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ &c.

Hæc potestas tantum exercetur docendo seu prædicando uerbum, & porrigendo sacramenta, uel multis, uel singulis iuxta uocationem, Quia conceduntur non res corporales, sed res æternæ, iustitia æterna, Spiritus sanctus, uita æterna. Hæc non possunt contingere nisi

E 4

per

DE POTESTATE

per ministerium uerbi & Sacramentorum, sicut Paulus dicit: Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Itaque cum potestas Ecclesiastica concedat res æternas, & tantum exerceatur per ministerium uerbi, non impedit politicam administrationem, sicut ars canendi nihil impedit politicam administrationem. Nam politica administratio uersatur circa alias res quam Euangelium. Magistratus defendit non mentes, sed corpora & res corporales, aduersus manifestas iniurias, & coercet homines gladio, & corporalibus poenis, ut iustitiam ciuilem & pacem retineat.

Non igitur commiscende sunt potestates Ecclesiastica & ciuilis, Ecclesiastica suum mandatū habet, Euangelij docendi & administrandi sacramenta: Non irrumpat in alienum officium: non transferat regna mundi: non abroget leges Magistratuū: non tollat legitimam obedientiam: non impediat iudicia de ullis ciuilibus ordinationibus aut contractibus: non præscribat leges magistratibus de forma Reipublicæ, sicut dicit Christus: Regnum meum non est de hoc mundo. Item: Quis constituit me iudicem aut diuisorem super uos? Et Paulus ait Phil. 3. Nostra politia in coelis est, 2. Cor. 10: Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Deo,

Deo, ad destruendas cogitationes &c. Adhunc modū discernunt nostri utriusq; potestatis officia, & iubent utramq; honore afficere & agnoscere, utramq; Dei donum & beneficium esse.

Si quam habent Episcopi potestatem gladij, hanc non habent Episcopi ex mandato Euangelij, sed iure humano, donatam à regibus & imperatoribus, ad administrationem ciuilem suorum bonorum. Hæc interim alia functio est quàm ministerium Euangelij.

Cum igitur de iuris dictione Episcoporum quæritur, discerni debet imperium ab Ecclesiastica iuris dictione. Porro secundū Euangelium, seu (ut loquuntur) de iure diuino, nulla iuris dictio competit Episcopis, ut Episcopis, hoc est, his quibus est cōmissum ministerium uerbi et sacramentorum, nisi remittere peccata. Item, cognoscere doctrinam, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à comunione Ecclesiæ, sine ui humana, sed uerbo. Hic necessario & de iure diuino, debent eis Ecclesiæ præstare obediētiam, iuxta illud: Qui uos audit, me audit.

Verum cum aliquid contra Euangelium docent aut statuunt, tunc habent Ecclesiæ mandatum Dei, quod obedientiam prohibet, Matt. 7: Cauete à Pseudopro-

E S phetis.

DE POTESTATE

phetis. Gal. I: Si Angelus de celo aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit. 2. Cor. I3: Non possumus aliquid contra ueritatem, sed pro ueritate. Item: Data est nobis potestas ad ædificationem, non ad destructionem. Sic & Canones præcipiunt. 2 q. 7. Cap. Sacerdotes, & Cap. Oues. Et Augustinus contra Petilianum Epistolam inquit: Nec catholicis Episcopis consentiendum est, sicubi forte fallimur, aut contra canonicas Dei Scripturas aliquid sentiunt.

Si quam habent aliam uel potestatem, uel iuris dictionem in cognoscendis certis causis, uidelicet, matrimonij, aut decimarum &c. hanc habent humano iure, Vbi cessantibus ordinarijs, coguntur Principes uel inuiti, suis subditis ius dicere, ut pax retineatur.

Præter hæc disputatur, utrum Episcopi seu pastores habeant ius instituendi ceremonias in Ecclesia, & leges de cibis, ferijs, gradibus ministrorum, seu ordinibus etc. cõdendi. Hoc ius qui tribuunt Episcopis, allegant testimonium: Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem uenerit ille Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Allegant etiam exemplum Apostolorum, qui prohibuerunt abstinere a sanguine, & suffocato. Allegant Sabbathum

mutatum

mutatum in diem Dominicum contra Decalogum, ut utatur. Nec ullum exemplum magis iactatur quam mutatio Sabbathi. Magnam contendunt Ecclesie potestatem esse, quod dispensauerit de precepto Decalogi.

Sed de hac quaestione nostri sic docent, quod Episcopi non habent potestatem statuendi aliquid contra Euangelium, ut supra ostensum est: Docent idem Canones. 9. Dist. Porro contra Scripturam est, traditiones cōdere aut exigere, ut per eam obseruationem satis faciamus pro peccatis, aut mereamur gratiam & iustitiam. Læditur enim gloria meriti Christi, cum talibus obseruationibus conamur mereri iustificationem. Constat autem propter hanc persuasionem, in Ecclesia pene in infinitum creuisse traditiones, oppressa interim doctrina de fide & iustitia fidei, quia subinde plures ferie factæ sūt, ieiunia indicta, ceremonie nouæ, noui honores Sanctorum instituti sunt, quia arbitrabantur, se autores tantum rerum, his operibus mereri gratiam. Sic olim creuerunt Canones pœnitentiales, quorum adhuc in satisfactionibus uestigia quædam uidemus.

Item, Autores traditionum faciunt contra mandatum Dei, cum collocant peccatum in cibis, in diebus, & similibus rebus, & onerant Ecclesiam seruitute legis,
Quasi

DE POTESTATE

quasi oporteat apud Christianos ad promerendam iustificationem cultum esse similem Leuitico, cuius ordinationem cōmiserit Deus Apostolis & Episcopis, Sic enim scribunt quidam. Et uidentur Pontifices aliqua ex parte exemplo legis Mosaicæ decepti esse. Hinc sunt illa onera, Quòd peccatum mortale sit, etiam sine offensione aliorum, in ferijs laborare manibus: quòd sit peccatum mortale omittere horas Canonicas: quòd certi cibi polluant conscientiam: quòd ieiunia sint opera placantia Deum: quòd peccatum in casu reseruato non possit remitti, nisi accesserit autoritas reseruantis, cum quidem ipsi Canones non de reseruatione culpæ, sed de reseruatione poenæ Ecclesiasticæ loquantur.

Vnde habent ius Episcopi has traditiones imponendi Ecclesijs, ad illaqueandas cōscientias? Cùm Petrus uetet imponere iugū discipulis, cùm Paulus dicat, potestatem ipsis datam esse ad ædificationem, nō ad destructionem. Cur igitur augent peccata per has traditiones?

Verū extant clara testimonia, quæ prohibent condere tales traditiones ad promerendam gratiam, aut tanquam necessarias ad salutem. Paulus Col. 2: Nemo uos iudicet in cibo, potu, parte diei festi, nouilunio aut Sabbathis. Item: Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi,

mundi, quare tanquam uiuentes in mundo, decreta faci-
tis? Non attingas, non gustes, non contrectes, quæ om-
nia pereunt usu, & sunt mandata et doctrinæ hominum,
quæ habent speciem sapientiæ. Item ad Titum, aperte
prohibet traditiones: Non attendentes Iudaicis fabu-
lis, & mandatis hominum auersantium ueritatem. Et
Christus Matt. 15. inquit de his qui exigunt traditio-
nes: Sinite illos, cæci sunt & duces cæcorum. Et im-
probat tales cultus: Omnis plantatio quam non planta-
uit pater meus cœlestis, eradicabitur.

Si uis habent Episcopi onerandi Ecclesias infinitis
traditionibus, & illaqueandi conscientias, Cur toties
prohibet Scriptura condere & audire traditiones?
Cur uocat eas doctrinas dæmoniorū? Num frustra hæc
præmonuit Spiritus sanctus? Relinquitur igitur, cum
ordinationes institutæ tanquam necessarie, aut cum opi-
nionem promerendæ gratiæ, pugnent cū Euangelio, quod
non liceat ullis Episcopis tales cultus instituere aut
exigere. Neesse est enim in Ecclesijs retineri doctri-
nam de libertate Christiana, quod nõ sit necessaria ser-
uitus legis ad iustificationem, sicut in Galatis scriptum
est: Nolite iterum iugo seruitutis subijci. Neesse est
retineri præcipuū Euangelij locū, quod gratiam per fi-
deni

DE POTESTATE

dem in Christū gratis consequamur, non propter certas observationes, aut ppter cultus ab hominibus institutos.

Quid igitur sentiendum est de die Dominico et similibus ritibus templorum? Ad hæc respondent, quod liceat Episcopis seu pastoribus facere ordinationes, ut res ordine gerantur in Ecclesiis, nō ut per illas mereamur gratiā, aut satis faciamus p peccatis, aut obligētur cōscientiæ, ut iudicent esse necessarios cultus, ac sentiant se peccare, cū sine offensione aliorum uiolant. Sic Paulus ordinat, ut in congregatione mulieres uelent capita, ut ordine audiantur in Ecclesia interpretes etc.

Tales ordinationes conuenit Ecclesias propter charitatem & tranquillitatē seruare eatenus, ne alius aliū offendar: ut ordine & sine tumultu omnia fiant in Ecclesijs. Verū ita, ne conscientiæ onerentur, ut ducant res esse necessarias ad salutem, ac iudicent se peccare cū uiolant eas sine aliorum offensione. Sicut nemo dixerit peccare mulierem, quæ in publicum non uelato capite procedit, sine offensione hominum.

Talis est obseruatio diei Dominici, Paschatis, Pene-
tecostes, et similiarū feriarū et rituum. Nam qui iudicāt
Ecclesiæ autoritate, pro Sabbatho institutam esse diei
Dominici obseruationē, tanquam necessariam, longe er-
rant.

rant. Scriptura abrogauit sabbatum, quæ docet omnes ceremonias Mosaicæ post reuelatū Euangelū omitti posse. Et tamen quia opus erat cōstituere certū diem, ut sciret populus quando conuenire deberet, apparet Ecclesiam ei rei destinaſſe diem Dominicū, qui ob hanc quoq; causam uidetur magis placuisse, ut haberent homines exemplū Christianæ libertatis, & scirent nec sabbathi nec alterius diei obseruationem necessariam esse.

Extāt prodigiōse disputationes de mutatione legis, de ceremonijs noue legis, de mutatione Sabbathi, quæ omnes ortæ sunt ex falsa persuasionē, quod oporteat in Ecclesia cultū esse similit̄ Leuitico. Et quod Christus cōmiserit Apostolis et Episcopis excogitare nouas ceremonias, quæ sint ad salutem necessarie. Hi errores serpsērunt in Ecclesiam, cum iustitia fidei non satis clare doceretur. Aliqui disputant diei Dominici obseruationem nō quidem iuris diuini esse, sed quasi iuris diuini, præscribunt de ferijs, quatenus liceat operari. Huiusmodi disputationes quid sunt aliud nisi laquei conscientiarum? Quamquam enim cōtinentur epikeiaz et traditiones, tamen nunquam potest æquitas deprehendi, donec in met opinio necessitatis, quam manere necesse est, ubi ignorantur iustitia fidei, & libertas Christiana. An uelli Apostoli iusserunt abstinere a sanguine, Quis nūc obseruat?

DE POTESTATE

seruat: neq; tamen peccant qui nō obseruant, quia ne ipsi quidē Apostoli uoluerunt onerare conscientias tali seruitute, sed ad tempus prohibuerunt propter scandalum. Est enim perpetua uoluntas Euangelij consideranda in decreto. Vix ulli Canones seruātur accurate, et multi quotidie exolescūt apud illos etiam, qui diligētissimē defendūt traditiones. Nec potest cōscientijs consuli, nisi hæc æquitas seruetur, ut sciamus eos sine opinione necessitatis seruari, nec lædi conscientias, etiamsi traditiones exolescant.

Facile autem possent Episcopi legitimam obedientiā retinere, si non urgerent seruare traditiones, quæ bona cōscientia seruari nō possunt. Nunc imperant cœlibatum, nullos recipiunt, nisi iurent se puram Euangelij doctrinā nolle docere. Non petunt Ecclesie, ut Episcopi honoris sui tactura sarciant cōcordiā, quod tamen decebat bonos pastores facere, Tantū petūt, ut iniusta onera remittant, quæ noua sunt, & præter cōsuetudinem Ecclesie catholice recepta. Fortassis initio quædā constitutiones habuerunt probabiles causas, quæ tamen posterioribus tēporibus non cōgruunt. Apparet etiā quæsdā errore receptas esse. Quare Pōtificiæ clemētiæ esset, illas nunc mitigare, quia talis mutatio non labefacit Ecclesie unitatē. Multæ enim traditiones humane tēpore

mutata

mutata sunt, ut ostendunt ipsi Canones. Quod si non potest impetrari, ut relaxentur observationes, quæ sine peccato non possunt præstari, oportet nos regulam Apostolicam insequi, quæ præcipit: Deo magis obedire quam hominibus. Petrus uetat Episcopos dominari, & Ecclesijs imperare. Nunc non id agitur, ut dominatio eripiat Episcopis, sed hoc unum petitur, ut patiantur Evangelium pure doceri, & relaxent paucas quasdam observationes, quæ sine peccato seruari non possunt. Quod si nihil remiserint, ipsi uiderint, quomodo Deo rationem reddituri sint, quod pertinacia sua causam schismati præbent.

EPILOGVS.

Hi sunt præcipui articuli, qui uidentur habere controuersiam. Quamquam enim de pluribus abusibus dici poterat: tamen ut fugeremus prolixitatem, præcipua cõplexi sumus, ex quibus cætera facile iudicari possunt. Magnæ querelæ fuerunt de indulgentijs: de peregrinationibus: de abusu excommunicationis: Parochiæ multipliciter uexabantur per Stationarios: Infinitæ cõtemisiones erant pastoribus cum Monachis, de iure parochiali, de confessionibus, de sepulturis, de extraordinarijs cõcionibus, et de alijs innumerabilibus rebus. Huiusmodi negotia prætermisimus, ut illa quæ sunt in hac causa præcipua breuiter proposita, facilius cognosci possent.

EPILOGVS.

Necq; hic quicquam ad ullius contumeliam dictum aut collectum est: Tantum ea recitata sunt, quæ uidebantur necessario dicenda esse, ut intelligi possit, in doctrina ac ceremonijs apud nos nihil esse receptum contra Scripturam aut Ecclesiam Catholicam, quia manifestum est, nos diligentissime cauisse, ne qua noua & impia dogmata in Ecclesias nostras serperent.

Hos articulos supra scriptos, uoluimus exhibere iuxta edictum C. M. in quibus cõfessio nostra extaret, et eorũ qui apud nos docent doctrinæ summa cerneretur. Si qd in hac cõfessione desiderabitur, parati sumus latiore informatione, Deo uolente, iuxta Scripturas exhibere.

Cæsareæ Maiest. V.

Fideles & subditi.

Ioannes, Dux Saxonie Elector.

Georgius, Marchio Brandenburgensis.

Ernestus, dux Lunæburgensis.

Philippus, Landgrauius Hessorum.

Ioannes Fridericus, dux Saxonie.

Franciscus, Dux Lunæburgensis.

Wolfgangus, Princeps ab Anhalt.

Senatus Magistratusq; Nurnbergensis.

Senatus Reutlingensis.

PHILIPPVS MELANCH-
THON LECTORI SA-
LVTEM D.

DOSTQVAM Confessio Princi-
pum nostrorum publice prælecta est,
Theologi quidam ac Monachi ador-
nauerunt Confutationem nostri scri-
pti, quam cum Cæs. Maiestas curaf-
set etiam in confessu Principum prælegi, postulauit
à nostris Principibus, ut illi Confutationi assenti-
rentur. Nostris autem, quia audierant multos articu-
los improbatos esse, quos abijcere sine offensione con-
scientiæ non poterant, rogauerunt sibi exhiberi ex-
emplum Confutationis, ut & uidere quid damnarent
Aduersarij, & rationes eorum refellere possent.
Et in tali causa, quæ ad Religionem & ad docendas
conscientias pertinet, arbitrabantur fore, ut non gra-
uatim exhiberent suum scriptum Aduersarij. Sed non
potuerunt id impetrare nostri, nisi periculosissimis
conditionibus, quas recipere non poterant. Instituta
est autem deinde pacificatio, in qua apparuit, nostros
nullum onus quamlibet incommodum, detrectare,
quod sine offensione conscientiæ suscipi posset. Sed
Aduersarij obstinatè hoc postulabant, ut quosdam
manifestos

manifestos abusus atq; errores approbaremus, quod cum non possemus facere, iterum postulauit Cæs. M. ut Principes nostri assentirentur Confutationi. Id facere Principes nostri recusauerunt. Quomodo enim assentirentur in causa Religionis, scripto non inspecto? Et audierant articulos quosdam damnatos esse, in quibus non poterant iudicia Aduersarij sine scelere cōprobare. Iusserant autem me & alios quosdā parare Apologiam Confessionis, in qua exponerentur Cæs. Maiestati causæ, quare non reciperemus Confutationem, & ea quæ obiecerant aduersarij, diluerentur. Quidam enim ex nostris inter prælegendum capita locorum & argumentorum exceperant. Hanc Apologiam obtulerunt ad extremum Cæsareæ Maies. ut cognosceret, nos maximis & grauisimis causis impediri, quo minus Confutationem approbaremus. Verum Cæsareæ Maiestas non recepit oblatum scriptum. Postea editum est decretū quoddam, in quo gloriantur Aduersarij, quod nostram Confessionem ex Scripturis, confutauerint. Habes igitur Lector nūc Apologiam nostram, ex qua intelliges, & quid aduersarij iudicauerint. Retulimus enim bona fide, & quod articulos aliquot contra manifestam Scripturam Spiritus sancti damnauerint, Tantum

abest, ut nostras sententias per Scripturas labefacta-
uerint. Quanquã autem initio Apologiam instituumus
communicato cum alijs consilio, tamen ego inter excu-
dendum quædam adieci. Quare meum nomen profiteor,
ne quis queri possit, sine certo autore librum editũ esse.
Semper hic meus mos fuit in his controuersijs, ut quan-
tum omnino facere possem, retinerem formam usitatæ
doctrinæ, ut facilius aliquando coire concordia posset.
Neq; multò secus nunc facio. Et si rectè possem longius
abducere huius ætatis homines ab aduersariorum opini-
onibus. Sed aduersarij sic agunt causam, ut ostendant, se
neq; ueritatem, neq; concordiam quærere, sed ut sangui-
nem nostrum exorbeant. Et nunc scripsi quàm mode-
ratissime potui, ut si quid uidetur dictum asperius, hic
mibi præfandum est, me cum Theologis ac Monachis,
qui scripserunt Confutationem, litigare, non cum Cæsa-
re, aut Principibus, quos (ut debeo) ueneror. Sed uidi
nuper Confutationem & animaduerti adeo insidiosè &
calumniosè scriptam esse, ut fallere etiam cautos in cer-
tis locis posset. Non tractaui tamen omnes cauillatio-
nes. Esset enim infinitum opus, sed præcipua argumen-
ta complexus sum, ut extet apud omnes nationes testi-
monium de nobis, quòd rectè & piè sentiamus de Euan-
gelio

31.
gelio Christi. Non delectat nos discordia. Nec nihil
mouemur periculo nostro, quod quantum sit in tanta
acerbitate odiorum, quibus intelligimus accensos esse
aduersarios, facile intelligimus: Sed non possumus abire
cere manifestam ueritatem & Ecclesie necessariam,
Quare incōmoda & pericula propter gloriam Christi,
& utilitatem Ecclesie perferenda esse sentimus, &
confidimus Deo probari hoc nostrum officium, et spera-
mus æquiora de nobis iudicia posteritatis fore. Neq̄s
enim negari potest, quin multi loci doctrine Christia-
næ, quos maxime prodest extare in Ecclesia, à nostris
patefacti & illustrati sint, qui qualibus & quàm peri-
culosis opinionibus obruti olim tacuerint apud Mona-
chos, Canonistas & Theologos Sophistas, non libet hic
recitare. Habemus publica testimonia multorum bono-
rum uirorum, qui Deo gratias agunt pro hoc summo be-
neficio, quòd de multis necessarijs locis docuerit meli-
ora, quàm passim leguntur apud Aduersarios nostros.
Commendabimus itaq̄ causam nostram Christo, qui
olim iudicabit has controuersias, quem oramus, ut
respiciat afflictas ac dissipatas Ecclesias, &
in concordiam piam & perpe-
tuam redigat.

A P O L O G I A C O N F E S S I O N I S .

P R I M U M articulum Confessionis nostræ, probant nostri aduersarij, in quo exponimus nos credere & docere, quòd sit una essentia diuina, indiuidua & c. & tamen tres sint distinctæ personæ, eiusdem essentie diuinæ, & coeternæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Hunc articulum semper docuimus, & defendimus, Et sentimus, eum habere certa et firma testimonia in Scripturis sanctis, quæ labefactari non queant. Et constanter affirmamus, aliter sentientes extra Ecclesiã Christi, et Idolatras esse, & Deũ contumelia afficere.

D E P E C C A T O O R I G I N A L I .

S E C U N D U M articulum de peccato Originis probant aduersarij, Verum ita, ut reprehendant tamen definitionem peccati Originis, quam nos obiter recitauimus. Hic in ipso statim uestibulo deprehendet Cæs. Maiestas, non solum iudicium, sed etiam candorem istis defuisse, qui Confutationem scripserunt. Nam cum nos simplici animo obiter recensere uoluerimus, illa quæ peccatum Originis complectitur, isti acerba interpretatione conficta, sententiam per se nihil habentem incõmodi,

modi, arte deprauant. Sic inquit, Sine metu Dei, sine fide esse, est culpa actualis, Igitur negant esse culpam originalem.

Has argutias satis apparet in scholis natas esse, non in consilio Cæsaris. Quamquam autem hæc cauillatio facillime refelli possit, tamen ut omnes boni uiri intelligant, nos nihil absurdi de hæc causa docere, Primum petimus, ut inspiciatur germanica confessio, hæc absoluet nos suspicione nouitatis, Sic enim ibi scriptum est: Weiter wird gelernt, das nach dem fall Adæ alle Menschen / so natürlich geboren werden / in sünden empfangen vnd geboren werden / das ist / das sie alle von mutter leib an / vol böser lust vnd neigung sind / keine ware Gottes furcht / kein waren Glauben an Gott / von natur haben können.

Hic locus testatur nos non solum actus, sed potentiam, seu dona efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, adimere propagatis secundum carnalem naturam. Dicimus enim ita natos habere concupiscentiam, nec posse efficere uerum timorem & fiduciam erga Deum. Quid hic reprehendi potest? Bonis uiris quidem arbitramur nos satis purgatos esse. Nam in hanc sententiam latina descriptio, potentiam naturæ detrahit, hoc est, dona & uim efficiendi timorem & fiduciam erga Deum, detrahit & in adultis actus. Ut cum uouimus concu-

piſcentiam, non tantum actus ſeu fructus intelligimus,
ſed perpetuam naturæ inclinationem.

Sed poſtea oſtendemus pluribus uerbis, noſtram
deſcriptionem conſentire cum uſitata ac ueteri defini-
tione. Prius enim conſilium noſtrum aperiendum eſt,
cur his potiſſimum uerbis hoc loco uſi ſimus. Aduer-
ſarij in Scholis fatentur, materiale (ut uocant) peccati
originalis eſſe concupiſcentiam, Quare in definiendo
non fuit prætereunda, præſertim hoc tempore, cum de
ea nonnulli parum religioſe philoſophantur. Quidam
enim diſputant, peccatum originis non eſſe aliquod in
natura hominis uitium, ſeu corruptionem, ſed tantum
ſeruitutem, ſeu conditionem mortalitatis, quam propa-
gati ex Adam ſuſtineant, ſine aliquo proprio uitio,
propter alienam culpam. Præterea addunt, neminem
damnari morte æterna propter peccatū Originis. Si-
cut ex ancilla ſerui naſcuntur, & hanc conditionem ſi-
ne naturæ uitij, ſed propter calamitatem matris ſuſti-
nent. Nos, ut hanc impiam opinionem ſignificaremus
nobis diſplicere, concupiſcentiæ mentionem fecimus,
optimo animo morbos nominauimus, et expoſuimus, quod
natura hominum corrupta & uitioſa naſcatur.

Neq̄s uerò tantum cōcupiscentiam nominauimus, sed
 diximus etiam deesse timorem Dei, & fidem, Id hoc
 consilio adieciimus. Extenuant peccatum Originis &
 scholastici doctores, non satis intelligentes definitionem
 peccati originalis, quam acceperunt a patribus. De fo-
 mite disputant, quòd sit qualitas corporis, et (ut suo mo-
 re sint inepti) quærunt, utrum qualitas illa, contagione
 pomi, an ex afflatu serpentis contracta sit: Vtrum au-
 geatur medicamentis. Huiusmodi quæstionibus oppres-
 serunt principale negotium. Itaq̄ cum de peccato Ori-
 ginis loquuntur, grauiora uitia humanæ naturæ non cō-
 memorant, scilicet, ignorationem Dei, contemptum
 Dei, uacare metu & fiducia Dei, odisse iudicium
 Dei, fugere Deum iudicantem, irasci Deo, desperare
 gratiam, habere fiduciam rerum præsentium &c.
 Hos morbos, qui maxime aduersantur legi Dei, non
 animaduertunt Scholastici, Imò tribuunt interim hu-
 manæ naturæ integras uires ad diligendum Deum su-
 per omnia, ad facienda præcepta Dei, quo ad sub-
 stantiam actuum, Nec uident se pugnantia dicere.
 Nam proprijs uiribus posse diligere Deum super om-
 nia, facere præcepta Dei, quid aliud est quam habere
 iustitiam originis? Quod si has tantas uires habet
 humana

DE PECCATO

humana natura, ut per sese possit diligere Deum super omnia, ut confidenter affirmant Scholastici, Quid erit peccatum originis? Quorsum autem opus erit gratia Christi, si nos possumus fieri iusti, propria iustitia? Quorsum opus erit Spiritu sancto, si vires humanae per sese possunt Deum super omnia diligere & praecepta Dei facere? Quis non uidet quam praepostere sentiant aduersarij? Leuiore morbos in natura hominis agnoscunt, grauiore morbos non agnoscunt, de quibus tamen ubiq; admonet nos Scriptura, & Prophetæ perpetuo conqueruntur, uidelicet, de carnali securitate, de contemptu Dei, de odio Dei, & similibus uitijs nobiscum natis: Sed postquam Scholastici admiscuerunt doctrinae Christianae Philosophiam de perfectione naturæ, & plus quam satis erat, libero arbitrio et actibus elicitis tribuerunt, & homines Philosophica seu civili iustitia, quam & nos fatemur rationi subiectam esse, & aliquo modo in potestate nostrae esse, iustificari coram Deo docuerunt, non potuerunt uidere interiorem immunditiam naturæ hominum: Neq; enim potest iudicari, nisi ex uerbo Dei, quod Scholastici in suis disputationibus non sepe tractant.

Haec fuerunt cause, cur in descriptione peccati originis,

ginis. & concupiscentie mentionem fecimus, & detra-
ximus naturalibus uiribus hominis, timorem & fidu-
ciam erga Deum. Voluimus enim significare, quod pec-
catum originis hos quoque morbos contineat, ignoratio-
nem Dei, contemptum Dei, uiccare metu Dei, & fidu-
cia erga Deum, non posse diligere Deum. Hæc sunt
præcipua uitia naturæ humane, pugnancia proprie cum
prima Tabula decalogi.

Neque noui quicquam diximus. Vetus definitio re-
cte intellecta prorsus idem dicit, Cum ait, peccatum
originis carentiam esse iustitiæ originalis. Quid est
autem iustitia? Scholastici hic rixantur de dialecticis
questionibus, non explicant quid sit iustitia originalis.
Porro iustitia in Scripturis, continet non tantum se-
cundum tabulam Decalogi, sed primam quoque, quæ præ-
cipit de timore Dei, de fide, de amore Dei. Itaque iusti-
tia originalis habitura erit non solum æquale tempe-
ranciam qualitatum corporis, sed etiam hæc dona, no-
titiæ Dei, certiorum, timorem Dei, fiduciam Dei,
aut certe rectitudinem, & uim ista efficiendi. Idque te-
statur Scriptura cum inquit, hominem ad imaginem &
similitudinem Dei conditum esse. Quod quid est aliud,
nisi in homine hanc sapientiam & iustitiam effigiatam
esse,

DE PECCATO

esse, quæ Deum apprehenderet, & in qua reluceret
Deus, hoc est, homini dona esse data, notitiam Dei, ti-
morem Dei, fiduciam erga Deum, & similia. Sic enim
interpretantur similitudinem Dei Irenæus & Am-
brosius, qui cum alia multa in hanc sententiam dicit, tum
ita inquit: Non est ergo anima ad imaginem Dei, in
qua Deus non semper est. Et Paulus ad Ephesios &
Colossenses ostendit, imaginem Dei notitiam Dei esse,
iustitiam & ueritatem. Nec Longobardus ueretur
dicere, quod iustitia originis, sit ipsa similitudo Dei
quæ homini indita est à Deo. Recitamus ueterum sen-
tentias, quæ nihil impediunt Augustini interpretati-
onem de imagine.

Itaq; uetus definitio, cum inquit, peccatum esse
carentiam iustitiæ, detrahit non solum obedientiam in-
feriorum uirium hominis, sed etiam detrahit notitiam
Dei, fiduciam erga Deum, timorem & amorem Dei,
aut certe uim ista efficiendi detrahit. Nam & ipsi
Theologi in scholis tradunt, ista non effici sine certis
donis & auxilio gratiæ. Nos ipsa dona nominamus, ut
res intelligi possit, notitiam Dei, timorem & fiduciam
erga Deum. Ex his apparet, ueterem definitionem
prorsus idem dicere quod nos dicimus, detrahentes

metuna

metum Dei & fiduciam, uidelicet, non actus tantum,
sed dona & uim ad hæc efficienda.

Eadem est sententia definitionis quæ extat apud
Augustinum, qui solet de fuisse peccatum originis con-
cupiscentiam esse. Significat enim concupiscentiam suc-
cessisse amissa iustitia. Nam ægra natura, quia non po-
test Deum timere & diligere, Deo credere, quærit
& amat carnalia, Iudicium Dei, aut secura contemnit,
aut odit perterrefacta: Ita & defectum complectitur
Augustinus, & uitiosum habitum qui successit. Neq̃
uero concupiscentia tantum corruptio, qualitatium cor-
poris est, Sed etiam praua conuersio ad carnalia in su-
perioribus uiribus, Nec uident quid dicant, qui simul
tribuunt homini concupiscentiam non mortificatam à
Spiritu sancto, & dilectionem Dei super omnia.

Nos igitur recte expressimus utrunq̃ in descri-
ptione peccati Originalis, uidelicet, defectus illos, non
posse Deo credere, non posse Deum timere ac diligere.
Item: habere concupiscentiam quæ carnalia querit con-
tra uerbum Dei, hoc est, querit non solum uoluptates
corporis, sed etiam sapientiam & iustitiam carna-
lem, & confidit his bonis, contemnens Deum. Neq̃
solum ueteres, sed etiam recentiores, si qui sunt, corda-
tiores,

DE REQUA TO

ciores, docent, simul ista uere peccatum originis esse
 defectus uidelicet, quos recensui, & concupiscentiam.
 Sic enim inquit Thomas, Peccatum originis habet pri-
 uationem originalis iustitiæ, & cum hoc inordinatam
 dispositionem partium anime, unde non est priuatio pu-
 ra, Sed quidam habitus corruptus. Et Bonaventura,
 Cum queritur, quid sit originale peccatum, recte re-
 spondetur, quod sit concupiscentia immoderata. Recte etiam
 respondetur, quod sit debite iustitiæ carentia. Et in una
 istarum responsionum includitur altera. Idem sensit Hu-
 gos cum ait, Originale peccatum esse ignorantiam in
 mente, & concupiscentiam in carne. Significat enim
 nos nascentes, afforare ignorantiam Dei, incredulita-
 tem, diffidentiam, contemptum, odium Dei. Hæc enim
 complexus est, cum ignorantiam nominat. Et hæc sen-
 tentiæ consentiunt cum Scripturis, Nam Paulus in-
 terdum expresse nominat defectum, ut I. Cor. 2. Ani-
 malis homo non percipit ea que Spiritus Dei sunt. Ali-
 bi concupiscentiam nominat efficacem in membris, &
 parientem malos fructus. Plures locos citare de utraq;
 parte possemus, sed in re manifesta nihil opus est testi-
 monijs. Et facile iudicare poterit prudens lector, has
 non tantum culpas actuales esse, sine metu Dei, & sine
 fide

fide esse. Sunt enim durabiles defectus in natura non renouata.

Nihil igitur de peccato Originis sentimus alienum, aut à Scriptura, aut à catholica Ecclesia, sed grauissimas sententias Scripturæ & Patrum obrutas Sophisticis rixis Theologorum recentium, repurgamus, & in lucem restituimus, Nam res ipsa loquitur, recentiores theologos non animaduertisse, quid uoluerint Patres de defectu loquentes. Est autem necessaria cognitio peccati Originis, Neque enim potest intelligi magnitudo gratiæ Christi, nisi morbis nostris cognitis. Tota hominis iustitia, mera est hypocrisis coram Deo, nisi agnouerimus, cor naturaliter uacare amore, timore, fiducia Dei. Ideo Propheta inquit: Postquam ostendisti mihi, percussis femur meum. Item: Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax, id est, non recte sentiens de Deo.

Hic flagellant Aduersarij etiam Lutherum, quod scripserit, Peccatum originis manere post Baptismum: Addunt hunc articulum iure damnatum esse à Leone X. Sed Cæsa. Ma. in hoc loco manifestam calumniam deprehendit. Sciunt enim Aduersarij in quam sententiam Lutherus hoc dictum uelit, quod peccatum Originis reliquum sit post Baptismum. Semper ita scripsit,

C

quod

DE PECCATO

quod Baptismus tollat reatum peccati originalis, etiam si materiale (ut isti uocant) peccati maneat, uidelicet, concupiscentia. Addidit etiam de materiali, quod Spiritus sanctus datus per Baptismum incipit mortificare concupiscentiam, & nouos motus creat in homine. Ad eundem modum loquitur & Augustinus, qui ait, Peccatum in Baptismo remittitur, non ut non sit, sed ut non imputetur. Hic palam fatetur, esse, hoc est, manere peccatum, tametsi non imputetur. Et hæc sententia adeo placuit posterioribus, ut recitata sit & in Decretis. Et cōtra Iulianum inquit Augustinus, Lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Manet autem, quia operatur desideria, contra quæ dimicant fideles. Sic sentire ac docere Lutherum, sciunt aduersarij: Et cum rem improbare non possint, uerba tamen calumniantur, ut hoc artificio innocentem opprimant.

Ac disputant, cōcupiscentiam poenam esse, non peccatum, Lutherus defendit peccatum esse. Suprà dictū est, Augustinum definire peccatum originis, quod sit concupiscentia: Expostulent cum Augustino, si quid

habet

habet incommodi hæc sententia. Præterea Paulus ait: Concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex diceret, Non concupisces. Item: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuam me legi peccati, quæ est in membris meis. Hæc testimonia nulla cauillatione euertere possunt. Clare enim appellant concupiscentiam peccatum, Quod tamen his qui sunt in Christo, non imputatur, etsi res sit naturæ digna morte ubi non condonatur. Sic patres citra controuersiam sentiunt, Nam Augustinus longa disputatione refellit opinionem istorum, qui sentiebant, concupiscentiam in homine non esse uitium, sed ἀδίαφορον, ut corporis collor aut aduersa ualitudo ἀδίαφορον dicitur.

Quod si contendent Aduersarij, fomitem esse ἀδίαφορον reclamabunt non solum multæ sententiæ Scripturæ, sed plane tota Ecclesia. Quis enim unquam ausus est dicere hæc esse ἀδίαφορα, etiam si perfectus consensus non accederet, dubitare de ira Dei, de gratia Dei, de uerbo Dei, irasci iudicij Dei, indignari quod Deus non eripit statim ex afflictionibus, fremere quod impij meliore fortuna utuntur quam boni, incitari ira, libidine, cupiditate gloriæ, opum &c. Et hæc agno-

scunt in se homines pii, ut apparet in Psalmis ac Prophetis. Sed in Scholis transtulerunt huc ex Philosophia prorsus alienas sententias: Quod propter passionem nec boni, nec mali sumus, nec laudemur, nec uituperemur. Item: Nihil esse peccatum, nisi uoluntarium. Hæ sententiæ apud Philosophos de ciuili iudicio dictæ sunt, non de iudicio Dei. Nihil prudentius assuunt et alias sententias, naturam non esse malam, Id in loco dictum non reprehendimus, sed non recte detorquetur ad extenuandum peccatum originis: Et tamen hæ sententiæ leguntur apud Scholasticos, qui intempestiue commiscent philosophicam seu ciuilem doctrinam de moribus cum Euangelio. Neq; hæc in Scholis tantum disputabantur, sed ex Scholis (ut fit) efferebantur ad populum. Et hæc persuasiones regnabant, & alebant fiduciam humanarum uirium, & opprimebant cognitionem gratiæ Christi. Itaq; Lutherus, uolens magnitudinem peccati originalis & humanæ infirmitatis declarare, docuit, reliquias illas peccati originalis, non esse sua natura in homine $\delta\delta\iota\alpha\phi\omega\rho\alpha$, sed indigere gratia Christi, ne imputentur, item Spiritu sancto, ut mortificentur.

Quanquam Scholastici utrunq; extenuant, peccatum &

tum & poenam, cum docent, hominem proprijs uiribus
 posse mandata Dei facere. In Genesi aliter describitur
 poena imposita pro peccato originis. Ibi enim non solum
 morti & alijs corporalibus malis subiecitur humana
 natura, sed etiam regno Diaboli. Nam ibi fertur hæc
 horribilis sententia: Inimicitias ponam inter te & mu-
 lierem, & inter semen tuum, & semen illius. Defectus
 & concupiscentia sunt poenæ & peccata, Mors &
 alia corporalia mala, & tyrannis Diaboli proprie poe-
 næ sunt. Est enim natura humana in seruitutem tradi-
 ta, & captiua à Diabolo tenetur, qui eam impijs opi-
 nionibus & erroribus dementat, & impellit ad omnis
 generis peccata. Sicut autem Diabolus uinci non po-
 test, nisi auxilio Christi, Ita non possimus nos proprijs
 uiribus ex ista seruitute eximere. Ipsa mundi historia
 ostendit, quanta sit potentia regni Diaboli. Plenus est
 mundus blasphemijs contra Deum, & impijs opini-
 bus, & his uinculis habet diabolus irretitos sapientes
 & iustos coram mundo. In alijs ostendunt se crassiora
 uitia. Cum autem datus sit nobis Christus, qui & hæc
 peccata & has poenas auferat, & regnum Diaboli,
 peccatum & mortem destruat, beneficia Christi non
 poterunt cognosci, nisi intelligamus mala nostra. Ideo
 de his

DE PECCATO

de his rebus nostri concionatores diligenter docuerunt, & nihil noui tradiderunt, sed sanctam Scripturam, & sanctorum Patrum sententias proposuerunt.

Hec arbitramur satisfactura esse Cæs. Maieitati, de puerilibus & frigidis cauillationibus, quibus aduersarij articulum nostrum calumniati sunt. Scimus enim nos recte & cum catholica Ecclesia Christi sentire, Sed si renouabunt hanc controuersiam aduersarij, non defuturi sunt apud nos qui respondeant, & ueritati patrocinentur. Nam aduersarij in hac causa magna ex parte quid loquantur, non intelligunt, Sæpe dicunt pugnantia, Nec formale peccati originis, nec defectus (quos uocant) recte ac Dialectice expediunt. Sed nos hoc loco nolimus istorum rixas nimis subtiliter excutere, Tantum sententiam sanctorum Patrum, quam & nos sequimur, communibus & notis uerbis duximus esse recitandam.

Tertium articulum probant Aduersarij, in quo confitemur duas in Christo naturas, uidelicet, naturam humanam assumptam à Verbo in unitatem personæ suæ. Et, quod idem Christus passus sit ac mortuus, ut recõciliaret nobis patrem, & resuscitatus ut regnet, iustificet, & sanctificet credentes etc. iuxta Symbolum Apostolorum & Symbolum Nicenum.

DE

DE IUSTIFICATIONE.
DE IUSTIFICATIONE.

19.

IN quarto, quinto, sexto, & infra in articulo 20. damnant nos, quod docemus, homines non propter sua merita, sed gratis propter Christum consequi remissionem peccatorum fide in Christum. Vtrumq; enim damnant, & quod negamus, homines propter sua merita consequi remissionem peccatorum, & quod affirmamus, homines fide consequi remissionem peccatorum, & fide in Christum iustificari. Cum autem in hac controuersia præcipuus locus doctrinae Christianae agitetur, qui recte intellectus illustrat & amplificat honorem Christi, & affert necessariam & uberrimam consolationem pijs conscientijs, rogamus, ut Caesarea Maiestas de rebus tantis clementer nos audiat. Nam aduersarij, cum neq; quid remissio peccatorum, neq; quid fides, neq; quid gratia, neq; quid iustitia sit intelligant, miserè contaminant hunc locum, & obscurant gloriam & beneficia Christi, & eripiunt pijs conscientijs propositas in Christo consolationes. Vt autem & confirmare confessionem nostram, & diluere ea quae aduersarij obijciunt, possimus, initio quaedam praefanda sunt, ut fontes utriusq; generis doctrinae, & aduersariorum & nostrae cognosci possint.

G 4 Innocentius in Vniuer

DE IUSTIFICATIONE

Vniuersa Scriptura in hos duos locos præcipuos distribui debet, in legem, & promissiones. Aliás enim legem tradit, aliás tradit promissionem de Christo, uidelicet, cum aut promittit Christum uenturum esse, & pollicetur propter eum remissionem peccatorum, iustificationem & uitam æternam, aut in Euangelio Christus, postquam apparuit, promittit remissionem peccatorum, iustificationem et uitam æternam. Vocamus autem legem in hac disputatione Decalogi præcepta, ubi quæ illa in Scripturis leguntur. De ceremonijs & iudicialibus legibus Moysi in præsentia nihil loquimur.

Ex his Aduersarij sumunt legem, quia humana ratio naturaliter intelligit aliquo modo legem, Habet enim idem iudicium scriptum diuinitus in mente, & per legem quærunt remissionem peccatorum & iustificationem. Decalogus autem requirit non solum externa opera ciuilia, quæ ratio utcunq; efficere potest, sed etiam requirit alia longe supra Rationem posita, scilicet, uere timere Deum, uere diligere Deum, uere inuocare Deum, uere statuere, quod Deus exaudiat, & expectare auxilium Dei in morte, in omnibus afflictionibus, deniq; requirit obedientiam erga Deum in morte & omnibus afflictionibus, ne has fugiamus aut auersemur, cum Deus imponit.

Hic

Hic Scholastici secuti Philosophos, tantum docent iustitiam rationis, uidelicet, ciuilia opera, et affingunt, quod ratio sine Spiritu sancto possit diligere Deum supra omnia. Nam donec humanus animus otiosus est, nec sentit iram aut iudicium Dei, fingere potest, quod uelit Deum diligere, quod uelit propter Deum benefacere. Ad hunc modum docent homines mereri remissionem peccatorum, faciendo quod est in se, hoc est, si ratio dolens de peccato, eliciat actum dilectionis Dei, aut bene operetur propter Deum. Et hæc opinio, quia naturaliter blanditur hominibus, peperit & auxit multos cultus in Ecclesia, uota monastica, abusus Missæ. Et subinde alij alios cultus atq; obseruationes hac opinione excogitauerunt. Et ut fiduciam talium operum alerent atq; auferent, affirmauerunt, Deum necessario gratiam dare sic operanti, necessitate non coactionis, sed immutabilitatis.

In hac opinione multi magni & perniciosi errores herent, quos longum esset enumerare. Tantum illud cogitet prudens lector, Si hæc est iustitia Christiana, quid interest inter Philosophiam, & Christi doctrinam? Si meremur remissionem peccatorum his nostris actibus elicitis, quid præstat Christus? Si iustificari pos-

DE IUSTIFICATIONE

sumus per rationem & opera rationis, quorsum opus est Christo aut regeneratione? Et ex his opinionibus iam eo prolapsa res est, ut multi irrideant nos qui docemus, aliam iustitiam præter philosophicam quærendam esse. Audiuimus quosdam pro concione, ablegato Evangelio, Aristotelis ethica enarrare. Nec errabant isti, si uera sunt quæ defendunt aduersarij. Nam Aristoteles de moribus civilibus adeo scripsit erudite, nihil ut de his requirerendum sit amplius. Videmus extare libellos, in quibus conferuntur quædam dicta Christi, cum Socratis, Zenonis, & aliorum dictis quasi ad hoc uenerit Christus, ut traderet leges quasdam, per quas mereremur remissionem peccatorum, non acciperemus gratis propter ipsius merita. Itaque si recipimus hic Aduersariorum doctrinam, quod mereamur operibus rationis remissionem peccatorum & iustificationem, nihil iam intererit inter iustitiam philosophicam, aut certe Pharisaicam, & Christianam.

Quamquam aduersarij ne Christum omnino prætercant, requirunt notitiam historie de Christo, & tribuunt ei, quod meruerit nobis dari quendam habitum, siue (ut ipsi uocant) primam gratiam, quam intelligunt habitum esse inclinantem, ut facilius diligamus Deum.

Exiguum.

Exiguum tamen est, quod huic habitui tribuunt, quia fingunt actus uoluntatis ante habitum illum, & post illum habitum eiusdem speciei esse, fingunt uoluntatem posse diligere Deum, sed habitus ille tamen extimulat, ut idem faciat libentius. Et iubent mereri hunc habitum primum per præcedentia merita, deinde iubent mereri operibus legis incrementum illius habitus, & uitam æternam. Ita sepeliunt Christum, ne eo Mediatore utantur homines, & propter ipsum sentiant se gratis accipere remissionem peccatorum & reconciliationem, sed somnient, se propria impletione Legis mereri remissionem peccatorum, & propria impletione Legis corâ Deo iustos reputari, cum tamen Legi nunquam satisfiat, cum ratio nihil faciat, nisi quædã ciuilia opera, interim neq; timeat Deum, neq; uerè credat se Deo curæ esse. Et quanquam de habitu illo loquuntur, tamen sine iustitia fidei, neq; existere dilectio Dei in hominibus, neq; quid sit dilectio Dei, intelligi potest.

Et quod fingunt discrimen inter meritum congrui, & meritum condigni, ludunt tantum ne uideantur aperte. *περα γινωσκου*. Nam si Deus necessario dat gratiam pro merito congrui, iam non est meritum congrui, sed meritum condigni. Quanquam quid dicant, non uident.

DE IUSTIFICATIONE.

uident. Post habitum illum dilectionis fingunt hominem de condigno mereri. Et tamen iubent dubitare, utrum de congruo, an de condigno mereantur. Sed tota haec res conficta est ab otiosis hominibus, qui nō norant, quomodo contingat remissio peccatorum, & quomodo in iudicio Dei, & terroribus conscientiae, fiducia operum nobis excutiatur. Securi hypocritae semper iudicant se de condigno mereri, siue adsit habitus ille, siue non adsit, quia naturaliter confidunt homines propria iustitia, Sed conscientiae perterrefactae ambigūt & dubitant, & subinde alia opera quærunt & cumulant, ut acquiescant. Hae nunquam sentiunt se de condigno mereri, & ruunt in desperationem, nisi audiant praeter doctrinam legis, Euangelium de gratuita remissione peccatorum & iustitia fidei.

Ita nihil docent Aduersarij, nisi iustitiam Rationis, aut certe Legis in quam intuentur, sicut Iudaei in uelata Moysi faciem, & in securis hypocritis, qui putant se legi satis facere, excitant praesumptionem & inanem fiduciam operum, & contemptū gratiae Christi. E contra pauidas conscientias adigūt ad desperationem, quae operantes cum dubitatione, nunquam possunt experiri quid sit fides, & quam sit efficax, Ita ad extremum pernitus desperant.

Nos

Nos autem de iustitia Rationis sic sentimus, quod Deus requirat eam, & quod propter mandatum Dei necessario sint facienda honesta opera quæ Decalogus præcipit, iuxta illud: Lex est pædagogus. Itē: Lex est iniustus posita. Vult enim Deus coerceri carnales illa civili disciplina, Et ad hanc conseruandam dedit leges, literas, doctrinam, magistratus, poenas. Et potest hanc iustitiam utcunq; Ratio suis uiribus efficere, quanquã sepe uincitur imbecillitate naturali, & impellente Diabolo ad manifesta flagitia. Quanquam autem huic iustitiæ rationis libèter tribuimus suas laudes. (Nullum enim maius bonum habet hæc natura corrupta: Et rectè inquit Aristoteles, neq; Hesperum, neq; Luciferum formosiorē esse iustitia: Ac Deus etiam ornat eam corporalibus præmijs) Tamen non debet cum contumelia Christi laudari:

Falsum est enim, quod per opera nostra mereamur remissionem peccatorum.

Falsum est & hoc, Quod homines reputentur esse iusti coram Deo, propter iustitiam Rationis.

Falsum est & hoc, Quod ratio proprijs uiribus possit Deum supra omnia diligere, & legem Dei facere, uidelicet, uerè timere Deum, uerè statuere, quod Deus exaudiat,

exaudiat, uelle obedire Deo in morte, & alijs ordina-
tionibus Dei. Non concupiscere aliena &c. etsi ciuilia
opera efficere Ratio potest.

Falsum est & hoc & contumeliosum in Christum,
quod non peccent homines facientes præcepta Dei sine
gratia. Huius nostræ sententiæ testimonia habemus,
non solum ex Scripturis, sed etiam ex Patribus. Nam
Augustinus copiosissime disputat contra Pelagianos,
gratiam non dari propter merita nostra. Et de natura
& gratia inquit: Si possibilitas naturalis per liberum
arbitrium, & ad cognoscendum quomodo uiuere de-
beat, & ad bene uiuendum sufficit, sibi ergo Chri-
stus gratis mortuus est. Ergo euacuatum est scan-
dalum crucis. Cur non etiam ego hic exclamem? Imò
exclamabo & istos increpabo dolore Christiano. Eua-
cuati estis à Christo qui in natura iustificamini, à gra-
tia excidistis. Ignorantes enim iustitiam Dei, & ue-
stram uolentes constituere, iustitiæ Dei non estis sub-
iecti. Sicut enim finis legis, ita etiam naturæ huma-
næ uitiosæ saluator Christus est, ad iustitiam omni-
credenti. Et Iohannis octauo: Si uos Filius libera-
uerit, uere liberi eritis. Non igitur possumus per
Rationem liberari à peccatis, & mereri remissionem
peccat-

peccatorum. Et Iohannis tertio scriptum est: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod si opus est renasci per Spiritum sanctum, Iustitia rationis non iustificat nos coram Deo, non facit legem, Rom. 3. Omnes carent gloria Dei, id est, carent sapientia & iustitia Dei, quæ Deum agnoscit & glorificat. Item Rom. octauo: Sensus carnis inimicitia est aduersus Deum, Legi enim Dei non est subiectus, ac ne potest quidem ei subijci. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Hæc adeo sunt aperta testimonia, ut nõ desiderent acutum intellectorem, sed attentum auditorem, ut Augustini uerbis utamur, quibus ille in eadem causa usus est. Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, certe caro non diligit Deum: Si non potest legi Dei subijci, non potest Deum diligere: Si sensus carnis est inimicitia aduersus Deum, peccat caro etiam cum externa ciuilia opera facimus: Si non potest subijci legi Dei, certe peccat, etiamsi egregia facta, & digna laude iuxta humanum iudicium habet. Aduersarij intuentur præcepta secundæ tabulæ, quæ iustitiam ciuilem continent, quam intelligit ratio. Hac contenti putant se Legi Dei satisfacere. Interim primam tabulam non uident, quæ

DE IUSTIFICATIONE.

quæ præcipit, ut diligamus Deum, ut uerè statuamus,
quòd Deus irascatur peccato: ut uerè timeamus Deū:
ut uerè statuamus, quòd Deus exaudiat. At humanus
animus sine Spiritu sancto, aut securus contemnit iudi-
cium Dei, aut in pœna fugit & odit iudicantem Deum.
Itaq; non obtemperat primæ tabulæ. Cùm igitur hære-
ant in natura hominis contemptus Dei, dubitatio de
uerbo Dei, de minis & promissionibus, uerè peccant
homines, etiam cùm honesta opera faciunt sine Spiritu
sancto, Quia faciūt ea impio corde, iuxta illud: Quic-
quid non est ex fide, peccatum est. Tales enim operan-
tur cùm cōtemptu Dei, Sicut Epicurus non sentit se
Deo curæ esse, respici aut exaudiri à Deo. Hic con-
temptus uitiat opera in speciem honesta, Quia Deus
iudicat corda. Postremo hoc imprudentissime scribitur ab Ad-
uersarijs, quòd homines nei æternæ iræ, mereantur re-
missionem peccatorum per actum elicitam dilectionis,
cùm impossibile sit diligere Deum, nisi prius fide ap-
prehendatur remissio peccatorum. Non enim potest
cor uerè sentiens Deum irasci, diligere Deum, nisi of-
fendatur placatus, donec terret et uideatur nos abijce-
re in æternam mortem, non potest se erigere natura hu-

mana, ut diligat iratum, iudicantem & punientem. Facile est otiosis fingere ista somnia de dilectione, quod reus peccati mortalis possit Deū diligere super omnia, quia non sentiunt, quid sit ira, aut iudicium Dei. At in agone conscientiae & in acie experitur conscientia uanitatem illarum speculationum Philosophicarum. Paulus ait: Lex iram operatur. Non dicit per legem mereri homines remissionem peccatorum. Lex enim semper accusat conscientias & perterrefacit. Non igitur iustificat, quia conscientia perterrefacta lege fugit iudicium Dei. Errant igitur, qui per legem, per opera sua mereri se remissionem peccatorum confidunt. Haec de iustitia rationis, aut legis, quam aduersarij docent, satis sit dixisse. Nam paulo post, cum nostram sententiam de iustitia fidei dicemus, res ipsa coget plura testimonia ponere, quae etiam proderunt ad illos errores aduersariorum, quos hactenus recensuimus, euertendos.

Qui igitur non possunt homines uiribus suis legem Dei facere, & omnes sunt sub peccato, et rei aeternae ire & mortis. Ideo non possumus per legem a peccato liberari ac iustificari, sed data est promissio remissionis peccatorum & iustificationis propter Christum, qui datus est pro nobis, ut satisfaceret pro peccatis

H

Mundi,

Mundi, & positus est Mediator ac propitiator. Et hæc promissio non habet conditionem meritorum nostrorum, sed gratis offert remissionem peccatorum & iustificationem, sicut Paulus ait: Si ex operibus, iam non est gratia. Et alibi: Iustitia Dei iam manifestatur sine lege, id est, gratis offertur remissio peccatorum. Nec pendet reconciliatio ex nostris meritis. Quod si ex nostris meritis penderet remissio peccatorum & reconciliatio esset ex lege, esset inutilis. Quia enim legem non facimus, sequeretur etiam promissionem reconciliationis nunquam nobis contingere. Sic argumentatur Paulus Rom. 4: Si ex lege esset hæreditas, inanis esset fides, & abolita promissio. Si enim promissio requireret conditionem meritorum nostrorum, ac legem, cum legem nunquam faciamus, sequeretur promissionem inutilem esse.

Cum autem iustificatio contingat per gratuitam promissionem, sequitur, quod non possimus nos ipsi iustificare, alioqui quorsum opus erat promittere? Cumque promissio non possit accipi nisi fide, Euangelium, quod est proprie promissio remissionis peccatorum et iustificationis propter Christum, prædicat iustitiam fidei in Christum, quam non docet lex, neque hæc est iustitia legis. Lex

enim

enim requirit à nobis opera nostra, & perfectione nostrã, Sed pmissio offert nobis oppressis peccato et morte gratis reconciliationem propter Christum, quæ accipitur nõ operibus, sed sola fide. Hæc fides non affert ad Deum fiduciam priorũ meritorum, sed tantum fiduciam promissionis, seu pmissæ misericordiæ in Christo. Hæc igitur fides specialis, qua credit unusquisq; sibi remitti peccata propter Christũ, & Deum placatũ et propitium esse propter Christum, cõsequitur remissionem peccatorum, & iustificat nos, & quia in poenitentia, hoc est in terroribus consolatur & erigit corda, regenerat nos, & affert spiritum sanctũ, ut deinde legẽ Deĩ facere possimus, uidelicet, diligere Deum, uerè timere Deum, uerè statuere, q̄ Deus exaudiat. Obedire Deo in omnibus afflictionibus, mortificat cõcupiscentiã etc.

Ita fides quæ gratis accipit remissionem peccatorum, quia opponit mediatorem et propitiatorẽ Christum iræ Dei, non opponit nostra merita, aut dilectionem nostram, quæ fides est uera cognitio Christi, & utitur beneficijs Christi, & regenerat corda, et præcedit legis impletionem. Et de hac fide nulla syllaba extat in doctrina aduersariorum nostrorum. Proinde reprehendimus aduersarios, quòd tantũ tradunt iustitiam

H z legis,

Legis, non tradunt iustitiam Euangelij, quod prædicat iustitiam fidei in Christum.

QVIV SIT FIDES IVSTIFICANS.

ADuersarij tantum fingunt fidem esse notitiam historie, ideoque docent eam cum peccato mortali posse existere. Nihil igitur loquuntur de fide, qua Paulus toties dicit homines iustificari, quia, qui reputantur iusti coram Deo, non versantur in peccato mortali. Sed illa fides, quæ iustificat, non est tantum notitia historie, sed est assentiri promissioni Dei, in qua gratis propter Christum offertur remissio peccatorum & iustificatio. Et ne quis suspicetur, tantum notitiam esse, addeamus amplius, est uelle & accipere oblatam promissionem remissionis peccatorum & iustificationis.

Ac facile potest cerni discrimen inter hanc fidem, & inter iustitiam legis. Fides est *ratio*, quæ accipit à Deo oblata beneficia: Iustitia legis est *ratio*, quæ offert Deo nostra merita. Fide sic uult coli Deus, ut ab ipso accipiamus ea quæ promittit & offert.

Quod autem fides significet non tantum historie notitiam, sed illam fidem, quæ assentitur promissioni, aperte

aperte testatur Paulus, qui ait, Iustitiam ideo ex fide esse, ut sit firma promissio. Sentit enim promissionem non posse accipi, nisi fide. Quare inter se correlatiue comparat & connectit promissionem & fidem. Quamquam facile erit iudicare, quid sit fides, si symbolum cōsideremus, ubi certe ponitur hic articulus: Remissionē peccatorum. Itaq; non satis est credere, quod Christus natus, passus, resuscitatus sit, nisi addimus & hūc articulum, qui est causa finalis historiæ: Remissionem peccatorum. Ad hunc articulum referri cetera oportet, quod uidelicet propter Christum, non propter nostra merita donetur nobis remissio peccatorum. Quid enim opus erat Christum dare pro peccatis nostris, si nostra merita pro peccatis nostris possunt satis facere.

Quoties igitur de fide iustificante loquimur, sciendum est hæc tria obiecta concurrere, promissionem & quidem gratuitam, & merita Christi tanquam pretium & propitiationem. Promissio accipitur fide, gratuitum excludit nostra merita, & significat tantum per misericordiam offerri beneficium. Christi merita sunt pretium, quis oportet esse aliquam certam propitiationem pro peccatis nostris. Scriptura crebro misericordiam inplorat. Et S. Patres sæpe dicunt, nos per

DE IUSTI

misericordiam saluari. Quoties igitur fit mentio misericordie, sciendum est, quod fides ibi requiratur, que promissionem misericordie accipit: Et rursus, quoties nos de fide loquimur, intelligi uolumus obiectum, scilicet, misericordiam promissam. Nam fides non ideo iustificat aut saluat, quia ipsa sit opus per sese dignum, sed tantum quia accipit misericordiam promissam.

Et hic cultus, hæc uersio in Prophetis et Psalmis passim precipue laudatur, cum tamen lex non doceat gratuitam remissionem peccatorum. Sed Patres norant promissionem de Christo, quod Deus propter Christum uellet remittere peccata. Igitur cum intelligerent Christum fore pretium pro nostris peccatis, sciebant opera nostra non esse pretium rei tantæ. Ideo gratuitam misericordiam & remissionem peccatorum fide accipiebant, sicut Sancti in nouo testamento. Huc pertinent illæ crebræ repetitiones misericordie & fidei in Psalmis et Prophetis, ut hic: Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit? Hic confitetur peccata, nec allegat merita sua. Addit: Quia apud te propitiatio est. Hic erigit se fiducia misericordie Dei. Et citat promissionem: Sustinuit anima mea in uerbo eius. Sperauit anima mea in Domino, id est, quia

est, quia promissisti remissionem peccatorum, hac tua
 promissione sustentor. Itaque & Patres iustificabantur,
 non per legem, sed per promissionem & fidem. Ac mi-
 rum est aduersarios adeo extenuare fidem, cum uide-
 ant ubique pro precipuo cultu laudari, ut Psalmo 49: In-
 uocame in die tribulationis, & eripiam te. Ita uult in-
 notescere Deus, ita uult se coli, ut ab ipso accipiamus
 beneficia, & quidem accipiamus propter ipsius mise-
 ricordiam, non propter merita nostra. Hæc est am-
 plissima consolatio in omnibus afflictionibus. Et huius-
 modi consolationes abolent aduersarij, cum fidem exte-
 nuant & uituperant, & tantum docent homines per
 opera & merita cum Deo agere.

QUOD FIDES IN CHRIS-

tum iustificet.

Primum, ne quis putet nos de otiosa notitia historię
 loqui, dicendum est quomodo contingat fides, Po-
 stea ostendemus & quod iustificet: & quomodo hoc
 intelligi debeat: & diluemus ea quę aduersarij obijci-
 unt. Christus Lucę ultimo iubet predicare poeniten-
 tiam in nomine suo, & remissionem peccatorum. Euan-
 gelium enim arguit omnes homines, quod sint sub

H 4

peccatoꝝ

DE IVSTI

peccato, quod omnes sint rei aeternae irae ac mortis, & offert propter Christam remissionem peccatorum, & iustificationem, quae fide accipitur. Prædicatio poenitentiae quae arguit nos, per terrefacit conscientias ueris & serijs terroribus. In his corda rursus debent concipere consolationem. Id fit, si credant promissioni Christi, quod propter ipsum habeamus remissionem peccatorum. Haec fides in illis pauoribus erigens & consolans, accipit remissionem peccatorum, iustificat et uiuificat. Nam illa consolatio est noua & spiritualis uita. Haec plana & perspicua sunt, & à pijs intelligi possunt, & habent Ecclesiae testimonia. Aduersarij nusquã possunt dicere, quomodo detur spiritus sanctus. Fingunt sacramenta conferre Spiritum sanctum ex opere operato, sine bono motu accipientis, quasi uero otiosa res sit donatio Spiritus sancti.

Cum autem de tali fide loquamur, quae non est otiosa cogitatio, sed quae à morte liberat, & nouam uitam in cordibus parit, & est opus Spiritus sancti, non statim peccato mortali, sed tantisper dum adest, bonos fructus parit, ut postea dicemus. Quid potest dici de conuersione impij, seu de modo regenerationis, simplicius & clarius? Proferant unum commentarium in

Sententias,

peccato

H

Sententias, ex tanto Scriptorum agmine, qui de modo regenerationis dixerit. Cum loquuntur de habitu dilectionis, fingunt eum homines per opera mereri, non docent per uerbum accipi, Sicut et hoc tempore Anabaptistae docent. At cum Deo non potest agi, Deus non potest apprehendi nisi per uerbum. Ideo iustificatio fit per uerbum, sicut Paulus inquit. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item: Fides est ex auditu. Et uel hinc argumentum sumi potest, quod fides iustificet, Quia si tantum fit iustificatio per uerbum, & uerbum tantum fide apprehenditur, sequitur quod fides iustificet. Sed sunt aliae maiores rationes. Haec diximus haecenus, ut modum regenerationis ostenderemus, & ut intelligi posset, qualis sit fides, de qua loquimur,

Nunc ostendemus, quod fides iustificet. Vbi primum hoc monendi sunt lectores, quod sicut necesse est hanc sententiam tueri, quod Christus sit mediator, ita necesse sit defendere, quod fides iustificet. Quomodo enim erit Christus mediator, si in iustificatione non utimur eo Mediatore? Si non sentimus, quod propter ipsum iusti reputemur? Id autem est credere, considerare meritum Christi, quod propter ipsum certo uelit nobis Deus placatus esse. Item: Sicut oportet defendere,

H S

quod

quod præter legem necessaria sit promissio Christi,
 Ita necesse est defendere, quod fides iustificet. Lex
 enim non docet gratuitam remissionem peccatorum. Itē:
 Lex non potest fieri, nisi prius accepto Spiritu sancto.
 Necesse est igitur defendere, quod promissio Christi
 necessaria sit. At hæc non potest accipi nisi fide. Itaq;
 qui negant fidem iustificare, nihil nisi legem abolito Eu-
 angelio, & abolito Christo docent.

Sed nonnulli fortassis, cum dicitur, quod fides iu-
 stificet, intelligunt de principio, quod fides sit initium
 iustificationis, seu præparatio ad iustificationem, ita, ut
 non sit ipsa fides, illud quo accepti sumus Deo, sed ope-
 raque sequuntur. Et somniant, fidem ideo valde lauda-
 ri, quia sit principium. Magna enim vis est principij,
 ut vulgo dicunt, ἀρχὴ ἡμῶν πᾶσι. Aut si quis dicat, quod
 Grammatica efficiat omnium artium doctores, quia
 præparet ad alias artes, etiamsi sua quæq; ars verè
 artificem efficit. Non sic de fide sentimus, sed hoc de-
 fendimus, quod propriè ac verè ipsa fide propter Chri-
 stum iusti reputemur, seu accepti Deo simus. Et quia
 iustificari significat ex iniustis iustos effici, seu rege-
 nerari, significat & iustos pronunciarì seu reputari.
 Vtroq; enim modo loquitur Scriptura. Ideo primum
 volumus

uolumus hoc ostendere, quod sola fides ex iniusto iustum efficiat, hoc est, accipiat remissionem peccatorum.

Offendit quosdam particula sola, cum & Paulus dicat: Arbitramur hominem iustificari fide, non ex operibus. Item Ephesios 2: Dei donum est, non ex uobis, neq; ex operibus, ne quis glorietur. Item Roma. 3. Gratis iustificati. Si displicet exclusiua, SOLA, tollant etiam ex Paulo, illas exclusiuas, gratis: non ex operibus: donum est etc. Nam hæ quoq; sunt exclusiue. Excludimus autem opinionem meriti. Non excludimus uerbum aut Sacramenta, ut calumniantur aduersarij. Diximus enim supra, fidem ex uerbo concipi. Ac multo maxime ornamus ministerium uerbi. Dilectio etiam & opera sequi fidem debent, Quare non sic excluduntur, ne sequantur, sed fiducia meriti dilectionis aut operum in iustificatione excluditur. Idq; perspicue ostendemus.

QVOD REMISSIONEM PECCATORUM SOLA FIDE IN CHRISTUM CONSEQUAMUR.

Fateri etiam aduersarios existinamus, quod in iustificatione primū necessaria sit remissio peccatorum.

DE IUSTI

rum. Omnes enim sub peccato sumus. Quare sic argu-
mentamur.

Consequi remissionem peccatorum, est iustificari,
iuxta illud: Beati quorum remissæ sunt iniquitates.

Sola fide in Christum, non per dilectionem, non
propter dilectionem aut opera, consequimur remissio-
nem peccatorum. Etsi dilectio sequitur fidem.

Igitur sola fide iustificamur, intelligendo iustifica-
tionem, ex iniusto iustum effici, seu regenerari.

Minor ita facile poterit declarari, si sciamus, quo-
modo fiat remissio peccatorum. Aduersarij frigidissi-
me disputant: Utrum sint una mutatio remissio pecca-
torum, & infusio gratiæ. Otiosi homines quid dicerent,
non habebant. In remissione peccatorum oportet in cor-
dibus uinci terrores peccati & mortis æternæ, sicut
Paulus testatur, I. Cor. 15: Auleus mortis peccatum
est. Potentia uero peccati lex. Gratia autem Deo, qui
dat nobis uictoriam per Dominum nostrum Iesum Chri-
stum, id est, peccatum per terre facit conscientias. Id fit
per legem, quæ ostendit iram Dei aduersus peccatum,
sed uincimus per Christum. Quomodo? fide, cum eri-
ginus nos fiducia promissæ misericordiæ ppter Chri-
stum. Sic igitur probamus Minorem. Ira Dei non

potest.

potest placari, si opponamus nostra opera, quia Christus propositus est propitiator, ut propter ipsum fiat nobis placatus pater. Christus autem non apprehenditur tanquam Mediator, nisi fide. Igitur sola fide consequimur remissionem peccatorum, cum erigimus corda fiducia misericordiae propter Christum promissae. Item Paulus Roma. 5. ait: Per ipsum habemus accessum ad Patrem, & addit, per fidem. Sic igitur reconcilianur patri, & accipimus remissionem peccatorum, quando erigimur fiducia promissae misericordiae propter Christum. Aduersarij Christum ita intelligunt mediatorem & propitiatorem esse, quia meruerit habitum dilectionis, non iubent nunc eo uti Mediatore, sed prorsus sepulto Christo, fingunt nos habere accessum per propria opera, & per haec habitum illum mereri, & postea dilectione illa accedere ad Deum. An non est hoc prorsus sepelire Christum, & totam fidei doctrinam tollere? Paulus econtra docet, nos habere accessum, hoc est, reconciliationem per Christum. Et ut ostenderet quomodo id fiat, addit, quod per fidem habemus accessum. Fide igitur propter Christum accipimus remissionem peccatorum. Non possumus irae Dei opponere nostram dilectionem & opera nostra.

Secundo.

Secundo. Certum est peccata remitti propter propitiatorem Christum, Rom. 5: Quem posuit Deus propitiatorem. Addit autem Paulus, per fidem. Itaque ita nobis prodest hic propitiator, cum fide apprehendimus promissam in eo misericordiam, & opponimus eam iræ ac iudicio Dei. Et in eandem sententiam scriptum est ad Ebreos 4: Habentes Pontificem &c. accedamus cum fiducia. Iubet enim accedere ad Deum, non fiducia nostrorum meritorum, sed fiducia Pontificis Christi: Requirit igitur fidem.

Tertio. Petrus in Actis Cap. 10: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Quomodo potuit clariùs dicere? Remissionem peccatorum accipimus, inquit, per nomen eius, hoc est, propter eum, Ergo non propter nostra merita, nõ propter nostram contritionem, attritionem, dilectionem, cultus, opera. Et addit, eum credimus in eum. Requirit igitur fidem. Neque enim possumus apprehendere nomen Christi nisi fide. Præterea allegat consensum omnium Prophetarum. Hoc uerè est allegare Ecclesiæ autoritatem. Sed de hoc loco infra de poenitentia rursus dicendum erit.

Secundo.

Quarto.

Quarto. Remissio peccatorum est res promissa propter Christum. Igitur non potest accipi, nisi sola fide. Nam promissio accipi non potest, nisi sola fide, Rom. 4: Ideo ex fide, ut sit firma promissio, secundum gratiam. Quasi dicat, Si penderet res ex meritis nostris, incerta & inutilis esset promissio, quia nunquam constituere possemus, quando satis meriti essemus, Idem facile intelligere queunt perita conscientia. Ideo Paulus ait Galat. 3: Conclufit Deus omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus. Hic detrahit meritum nobis, quia dicit omnes reos esse, & conclusos sub peccatum. Deinde addit promissionem, uidelicet, remissionis peccatorum & iustificationis dari, Et addit, quomodo accipi promissio possit, uidelicet, fide. Atque haec ratio sumpta ex natura promissionis apud Paulum praecipua est, & saepe repetitur. Neque excogitari neque fingi quicquam potest, quo hoc Pauli argumentum eueri queat. Proinde non patiantur se bonae mentes depelli ab hac sententia, quod tantum fide accipiunt remissionem propter Christum. In hac habent certam & firmam consolationem aduersus peccati terrores, & aduersus aeternam mortem, & aduersus omnes portas inferorum.

Cum

Cum autem sola fide accipiamus remissionem peccatorum & Spiritum sanctum, sola fides iustificat, Quia reconciliati reputantur iusti & filij Dei, non propter suam munditiam, sed per misericordiam propter Christum, si tamen hanc misericordiam fide apprehendant. Ideoq; Scriptura testatur, quod fide iusti reputemur. Adijciemus igitur testimonia, quae clare pronunciant, quod fides sit ipsa iustitia, qua coram Deo iusti reputamur, videlicet, non quia sit opus per sese dignum: Sed quia accipit promissionem, qua Deus pollicitus est, quod propter Christum velit propitius esse credentibus in eum, seu quia sentit, quod Christus sit nobis factus a Deo, sapientia, iustitia, sanctificatio, & redemptio.

Paulus in Epistola ad Romanos praecipue de hoc loco disputat, & proponit, quod gratis iustificemur fide, credentes nobis Deum placatum propter Christum. Et hanc propositionem capite tertio, quae statum uniuersae disputationis continet, tradit: Arbitramur hominem fide iustificari, non ex operibus legis. Hic aduersarij interpretantur ceremonias Leuiticas. At Paulus non tantum de ceremonijs loquitur, sed de tota lege. Allegat enim infra ex Decalogo: Non concupisces. Et si opera moralia mererentur remissionem peccato-

peccatorū et iustificationē, etiam nihil opus esset Chri-
sto & promissione, & ruerent omnia illa, quæ Paulus
de promissione loquitur. Male etiā scriberet ad Ephe-
sios, gratis nos saluatos esse, & donum Dei esse, non ex
operibus. Item Paulus allegat Abraham, allegat Da-
uidem, At hi de circūcisione habuerunt mandatū Dei.
Itaq; si ulla opera iustificabant, necesse erat illa opera
tūc cum mandatū haberent, etiam iustificasse. Sed recte
docet Augustinus, Paulum de tota lege loqui, sicut pro-
lixè disputat de spiritu et litera, ubi postremo ait: His
igitur cōsideratis pertractatisq; prouiribus quas Do-
minus donare dignatur, colligimus, non iustificari ho-
minē præceptis bonæ uitæ, nisi per fidem Iesu Christi.

Et ne putemus temerè excidisse Paulo sententiam,
quod fides iustificet, longa disputatione munit & con-
firmat eam in quarto capite ad Romanos, Et deinde in
omnibus Epistolis repetit. Sic ait capite quarto ad
Roma: Operanti merces non imputatur secundum gra-
tiam, sed secundum debitum. Ei autem qui non operatur,
eredit autem in eum qui iustificat impium, reputatur fi-
des eius ad iustitiam. Hic clare dicit, fidem ipsam im-
putari ad iustitiam. Fides igitur est illa res, quā Deus
pronunciat esse iustitiam, & addit gratis imputari. Et

manu BA

I

negati

DE IVSTL

negat posse gratis imputari, si ppter opera deberetur. Quare excludit etiam meritū operum moralium. Nam si his deberetur iustificatio coram Deo, non imputaretur fides ad iustitiam sine operibus. Et postea: Dicitur enim quod Abrahæ imputata est fides ad iustitiã. Capite 5. ait: Iustificati ex fide, pacem habemus erga Deum, id est, habemus conscientias tranquillas & lætias coram Deo. Rom. 4: Corde creditur ad iustitiam. Hic pronunciat fidem esse iustitiam cordis.

Ad Galatas 2. Nos in Christo Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis.

Ad Ephes. 2: Gratia enim saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur.

Iohannis 1: Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt. Iohannis 3: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum non pereat. Item: Non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur.

Actuum

Actuum 13: Notum igitur sit uobis uiri fratres, quod per hunc uobis remissio peccatorum annunciat, & ab omnibus quibus non potuistis in lege iustificari, in hoc omnis qui credit iustificatur. Quomodo potuit clariùs de officio Christi, & de iustificatione dici? Lex, inquit, non iustificabat, Ideo Christus datus est, ut credamus nos propter ipsum iustificari. Apertè destrahit legi iustificationē, Ergo propter Christum iusti reputamur, cum credimus nobis Deum placatum esse propter ipsum. *Actuum 4:* Hic est lapis qui reprobatus est à uobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli, Et non est in aliquo alio salus. Neq; enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Nomen autem Christi tantum fide apprehenditur. Igitur fiducia nominis Christi, non fiducia nostrorum operum saluamur. Nomen enim hic significat causam quæ allegatur, propter quam contingit salus. Et allegare nomen Christi, est considerare nomine Christi, tanquam causa, seu pretio, propter quod saluamur. *Actuum 15:* Fide purificans corda eorum. Quare fides illa de qua loquuntur Apostoli, non est otiosa notitia, sed res accipiens spiritum sanctum, & iustificans nos.

Abacuc 1: Iustus ex fide uiuet. Hic primum dicit, homines fide esse iustos, qua credunt Deum propitium esse, & addit, quod eadem fides uiuificet, quia hæc fides parit in corde pacem & gaudium, et uitam æternam.

Esaie 53: Notitia eius iustificabit multos. Quid est autem notitia Christi, nisi nosse beneficia Christi, promissiones, quas per Euangelium sparsit in mundum? Et hæc beneficia nosse, proprie & uere est credere in Christum, credere, quod quæ promisit Deus propter Christum, certo præstet.

Sed plena est Scriptura talibus testimonijs, quia alibi legem, alibi promissiones de Christo, & de remissione peccatorum, & de gratuita acceptatione propter Christum tradit. Extant & apud S. Patres sparsim, similia testimonia. Ambrosius enim in Epistola ad Irenæum quendam: Subditus autem mundus eo per legem factus est, quia ex præscripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur. Videbatur lex nocuisse, quæ omnes fecerat peccatores, sed ueniens Dominus Iesus peccatum omnibus quod nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est, quod

quod ait: *Abundauit peccatum per legem, Superabundauit autem gratia per Iesum. Quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit, sicut testificatus est Iohannes dicens: Ecce agnus Dei, ecce, qui tollit peccatum mundi, Et ideo nemo gloriatur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur. Sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est, quæ liberat per sanguinem Christi, Quia beatus ille cui peccatū remittitur, & uenia donatur. Hæc sunt Ambrosij uerba, quæ aperte patrocinantur nostræ sententiæ, detrahunt operibus iustificationem, & tribuit fidei, quod liberet per sanguinem Christi. Conferantur in unum aceruum Sententiarij omnes, qui magnificis titulis ornantur, Nam alij uocantur angelici: alij subtiles: alij irrefragabiles: Omnes isti lecti & relecti non tantum conferent ad intelligendum Paulum, quantum confert hæc una Ambrosij sententia,*

In eandem sententiam multa contra Pelagianos scribit Augustinus, De spiritu & litera sic ait: Ideo quippe proponitur iustitia Legis, quod qui fecerit eam, uiuet in illa, ut cum quisq; infirmitatem suam cognouerit, nõ per suas uires, neq; per literam ipsius Legis,

DE IUSTI-

quod fieri non potest, Sed per fidem concilians iustifi-
 catorem, perueniat, & faciat, & uiuat in ea, Opus re-
 ctum quod qui fecerit, uiuet in eo, non fit, nisi in iustifi-
 cato. Iustificatio autem ex fide impetratur. Hic clare
 dicit, iustificatorem fide conciliari, & iustificationem
 fide impetrari. Et paulo post: Ex lege timemus Deū,
 ex fide speramus in Deum, sed timentibus poenam ab-
 sconditur gratia, sub quo timore anima laborans etc. per
 fidem confugiat ad misericordiam Dei, ut det quod iu-
 bet. Hic docet, lege terreri corda, fide autem conso-
 lationem capere, & docet prius fide apprehendere mi-
 sericordiam, quam legem facere conemur. Recitabi-
 mus paulo post & alia quedam.

Profecto mirum est aduersarios tot locis Scriptu-
 ræ nihil moueri, quæ aperte tribuunt iustificationem fi-
 dei, & quidem detrahunt operibus. Num frustra existi-
 mant toties idem repeti? Num arbitrantur, excidisse
 Spiritui sancto non animaduertenti has uoces? Sed ex-
 cogitauerunt etiam cauillum quo eludunt, dicunt, de fi-
 de formata accipi debere, hoc est, non tribuunt fidei
 iustificationem, nisi propter dilectionem, imò prorsus
 non tribuunt fidei iustificationem, sed tantum dilectio-
 ni, quia somniant fidem posse stare cum peccato mortali.

Quorsunt

Quorsum hoc pertinet, nisi ut promissionem iterum aboleant & redeant ad legem. Si fides accipit remissionem peccatorum propter dilectionem, semper erit incerta remissio peccatorum, quia nunquam diligimus tantum quantum debemus, Imò non diligimus, nisi certò statuunt corda, quòd donata sit nobis remissio peccatorum. Ita aduersarij dum requirunt fiduciam propriæ dilectionis in remissione peccatorum & iustificatione, Euangelium de gratuita remissione peccatorum prorsus abolent, cum tamen dilectionem illam neq; præsent neq; intelligant, nisi credant gratis accipi remissionem peccatorum.

Nos quoq; dicimus, quòd dilectio fidẽ sequi debeat, sicut & Paulus ait: In Christo Iesu neq; circumcisio aliquid ualet, neq; præputium, sed fides per dilectionem efficax. Neq; tamen ideo sentiendum est, quòd fiducia huius dilectionis, aut propter hanc dilectionem accipiamus remissionem peccatorum & reconciliationem, sicut neq; accipimus remissionem peccatorum propter alia opera sequentia, Sed sola fide, & quidem fide propriè dicta, accipitur remissio peccatorum, quia promissio non potest accipi nisi fide. Est autem fides propriè dicta, quæ assentitur promissioni, de hac

DE IUSTI

fide loquitur Scriptura. Et quia accipit remissionem peccatorum, & reconciliat nos Deo, prius hac fide iusti reputamur propter Christum, quam diligimus ac legem facimus, etsi necessario sequitur dilectio. Neque uero hæc fides est otiosa notitia, nec potest stare cum peccato mortali, sed est opus Spiritus sancti, quo liberamur à morte, quo eriguntur & uiuificantur perterrefactæ mentes. Et quia sola hæc fides accipit remissionem peccatorum, & reddit nos acceptos Deo, & affert Spiritum sanctum, rectius uocari gratia gratum faciens poterat, quam effectus sequens, uidelicet, dilectio.

Hactenus satis copiose ostendimus, & testimonijs Scripturæ, & argumentis ex Scriptura sumptis, ut res magis fieret perspicua, quod sola fide consequimur remissionem peccatorum propter Christum, Et, quod sola fide iustificemur, hoc est, ex iniustis iusti efficiamur seu regeneremur. Facile autem iudicari potest, quam necessaria sit huius fidei cognitio, quia in hac una conspicitur Christi officium: hac una accipimus Christi beneficia: hæc una affert certam & firmam consolationem pijs mentibus. Et oportet in Ecclesia extare doctrinam, ex qua concipiant pii certam spem salutis. Nam aduersarij infeliciter consulunt hominibus, dum iubent dubitare,

dubitare, *Vtrum consequamur remissionem peccatorum, Quomodo in morte sustentabunt se isti, qui de hac fide nihil audiuerunt, qui putant dubitandum esse, Vtru consequantur remissionem peccatorum? Præterea necesse est retineri in Ecclesia Christi Euangelium, hoc est, promissionem, quòd gratis propter Christum remittuntur peccata, Id Euangelium penitus abolent, qui de hac fide, de qua loquimur, nihil docent. At Scholastici ne uerbum quidem de hac fide tradunt. Hos sequuntur aduersarij nostri, & improbant hanc fidem. Nec uident se totam promissionem gratuitæ remissionis peccatorum & iustitiæ Christi abolere, improbata hac fide.*

DE DILECTIONE ET IM- pletione Legis.

HIC obijciunt aduersarij: Si uis in uitam ingredi, serua mandata. Item: factores legis iustificabuntur, & alia multa similia de lege & operibus. Ad quæ priusquam respondemus, dicendum est, quid nos de dilectione & impletione legis sentiamus. Scriptum est apud Prophetam: Dabo legem meam in corda eorum. Et Rom. 3. ait Paulus, legem stabiliri non aboleri per
I S
fidem,

DE DILECTIONE ET

fidem, & Christus ait: Si uis ingredi in uitam, serua mandata. Item: Si dilectionem non habeam, nihil sum. Hæ sententiæ & similes testantur, quod oporteat legem in nobis inchoari, & magis magis quæ fieri. Loquimur autem non de ceremonijs, sed de illa lege, quæ præcipit de motibus cordis, uidelicet, de Decalogo. Quia uero fides affert Spiritum sanctum, & parit nouam uitam in cordibus, necesse est, quod pariat spirituales motus in cordibus. Et qui sint illi motus, ostendit Propheta cum ait: Dabo legem meam in corda eorum. Postquam igitur fide iustificati & renati sumus, incipimus Deum timere: diligere, petere & expectare ab eo auxilium, gratias agere & prædicare, & obedire ei in afflictionibus. Incipimus & diligere proximos, quia corda habent spirituales & sanctos motus.

Hæc non possunt fieri, nisi postquam fide iustificati sumus, et renati accipimus Spiritum sanctum. Primum, Quia lex non potest fieri sine Christo. Item, Lex non potest fieri sine Spiritu sancto. At spiritus sanctus accipitur fide, iuxta illud Pauli, Gal. 3: Vt promissionem spiritus accipiamus per fidem. Item: Quomodo potest humanum cor diligere Deum, dum sentit eum horribiliter irasci, & opprimere nos temporalibus &
perpetuis

perpetuis calamitatibus. Lex autem semper accusat nos, semper ostendit irasci Deum. Non igitur diligitur Deus, nisi postquam apprehendimus fide misericordiam. Ita demum fit obiectum amabile.

Quanquã igitur ciuilia opera, hoc est, externa opera legis sine Christo, & sine Spiritu sancto aliqua ex parte fieri possint, Tamen apparet ex his quæ diximus, illa quæ sunt propriè legis diuinæ, hoc est, affectus cordis erga Deum qui præcipiuntur in prima tabula, non posse fieri sine spiritu sancto. Sed aduersarij nostri sunt suaues theologi, Intuentur secundam tabulam & politica opera, primam nihil curant, quasi nihil pertineat ad rem, aut certè tantum externos cultus requirunt. Illam æternam legem, & longè positam supra omnium creaturarum sensum atq; intellectum, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, prorsus non considerant.

At Christus ad hoc datus est, ut propter eum donentur nobis remissio peccatorum, et Spiritus sanctus, qui nouam & æternam uitam ac æternam iustitiam in nobis pariat. Quare non potest lex uere fieri, nisi accepto spiritu sancto per fidem. Ideo Paulus dicit, legem stabiliri per fidem, nõ aboleri, Quia lex ita demum fieri potest, cū cõtingit spiritus sanctus, Et Paulus docet z.

Corint.

DE DILECTIONE ET

Corint. 3. uelamen quo facies Moysi tecta est, non posse
 tolli, nisi fide in Christum, qua accipitur Spiritus san-
 ctus. Sic enim ait: Sed usq; in hodiernū diem. cum legi-
 tur Moyses, uelamen positum est super cor eorum. Cum
 autem conuersi fuerint ad Deum, auferetur uelamen,
 Dominus autem spiritus est, Vbi autem spiritus Do-
 mini, ibi libertas. Velamen intelligit Paulus, humanam
 opinionem de tota lege, decalogo & ceremonijs, uideli-
 cet, quod hypocritæ putant externa et ciuilia opera sa-
 tis facere legi Dei, & sacrificia et cultus ex opere ope-
 rato iustificare coram Deo. Tunc autem detrahatur no-
 bis hoc uelamen, hoc est, eximitur hic error, quando
 Deus ostendit cordibus nostris immundiciem nostram,
 & magnitudinem peccati. Ibi primum uidemus, nos
 longe abesse ab impletione legis. Ibi agnoscimus, quomo-
 do caro secura atq; otiosa non timeat Deum, nec uere sta-
 tuat respici nos a Deo, sed casu nasci & occidere ho-
 mines. Ibi experimur, nos non credere quod Deus igno-
 scat & exaudiat. Cum autem audito Euangelio & re-
 missione peccatorum fide erigimur, concipimus Spiritu
 sanctum, ut iam recte de Deo sentire possimus, &
 timere Deum, & credere ei &c. Ex his apparet, non
 posse legem sine Christo & sine Spiritu sancto fieri.

Profitemur.

Profitemur igitur, quod necesse sit inchoari in nobis, & subinde magis magisque fieri legem. Et completimur simul utrunque, uidelicet, spirituales motus & externa bona opera. Falso igitur calumniantur nos aduersarij, quod nostri non doceant bona opera, cum ea non solum requirant, sed etiam ostendant, quomodo fieri possint. Euentus coarguit hypocritas, qui suis uiribus conantur legem facere, quod non possint prestare, que conantur. Longe enim imbecillior est humana natura, quam ut suis uiribus resistere Diabolo possit, qui habet captiuos omnes, qui non sunt liberati per fidem. Potentia Christi opus est aduersus Diabolum, uidelicet, ut quia scimus nos propter Christum exaudiri, & habere promissionem, petamus, ut gubernet & propugnet nos Spiritus sanctus, ne decepti erremus, ne impulsus contra uoluntatem Dei aliquid suscipiamus, sicut Psalmus docet: Captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Christus enim uicit Diabolum, et dedit nobis promissionem & Spiritum sanctum, ut auxilio diuino uincamus & ipsi. Et I. Iohan. 3. Ad hoc apparuit Filius Dei, ut soluat opera Diaboli. Deinde non hoc tantum docemus, quemodo fieri lex possit, sed etiam quemodo Deo placeat, si quid sit, uidelicet, non quia legisatis faciamus,

etiamus, sed quia sumus in Christo. Sicut paulo post di-
 cemus. Constat igitur nostros requirere bona opera.
 Imò addimus & hoc, Quod impossibile sit dilectionem
 Dei, etsi exigua est, diuellere à fide, quia per Christum
 acceditur ad Patrem, & accepta remissione peccato-
 rum uere iam statuimus nos habere Deum, hoc est, nos
 Deo curæ esse, inuocamus, agimus gratias, timemus,
 diligimus, sicut Iohannes docet in prima Epistola: Nos
 diligimus eum (inquit) quia prior dilexit nos, uidelicet,
 quia dedit pro nobis Filium, & remisit nobis peccata.
 Ita significat præcedere fidem sequi dilectionem: Item,
 Fides illa, de qua loquimur, existit in pœnitentia, hoc
 est, concipitur in terroribus conscientia, quæ sentit
 iram Dei aduersus nostra peccata, & querit remissi-
 onem peccatorum & liberari à peccato. Et in talibus
 terroribus & alijs afflictionibus debet hæc fides cre-
 scere & confirmari. Quare non potest existere in his,
 qui secundum carnem uiuunt, qui delectantur cupidita-
 tibus suis, & obtemperant eis. Ideo Paulus ait: Nul-
 la nunc damnatio est his qui sunt in Christo Iesu, qui non
 secundum carnem ambulant, sed secundum spiritum.
 Item: Debites sumus non carni, ut secundum carnem
 uiuamus. Si enim secundum carnem uixeritis, morie-
 mini.

mini, Sin autem spiritu actiones corporis mortificabi-
tis, uiuetis. Quare fides illa, quæ accipit remissionem
peccatorum in corde perterrefacto & fugiente pecca-
tum, non manet in his qui obtemperant cupiditatibus,
nec existit cum mortali peccato.

Ex his effectibus fidei excerpunt aduersarij unum,
uidelicet, dilectionem, & docent, quod dilectio iustifi-
cet. Ita manifeste apparet eos tantum docere legem.
Non prius docent accipere remissionem peccatorum
per fidem: Non docent de mediatore Christo, quod pro-
pter Christum habeamus Deum propitium, sed propter
nostram dilectionem. Et tamen qualis sit illa dilectio,
non dicunt, neq; dicere possunt. Prædicant se legem
implere, cum hæc gloria proprie debeatur Christo, &
fiduciam priorum operum opponunt iudicio Dei.
Dicunt enim se de condigno mereri gratiam & uitam
æternam. Hæc est simpliciter impia & uana fiducia.
Nam in hac uita non possumus legi satisfacere, quia na-
tura carnalis non desinit malos affectus parere, etsi
his resistit spiritus in nobis.

Sed querat aliquis, Cum & nos fateamur dilecti-
onem esse opus Spiritus sancti, cumq; sit iustitia, quia
est impletio legis, cur non doceamus, quod iustificet?

Ad

DE DILECTIONE ET

Ad hoc respondendum est: Primum hoc certum est, quod non accipimus remissionem peccatorum, neque per dilectionem, neque propter dilectionem nostram, sed propter Christum, sola fide. Sola fides, quæ intuetur in promissionem, et sentit ideo certo statuendum esse, quod Deus ignoscat, quia Christus non sit frustra mortuus etc. vincit terrores peccati et mortis. Si quis dubitat, ~~et~~ trum remittantur sibi peccata, contumelia afficit Christum, cum peccatum suum iudicat maius aut efficacius esse, quàm mortem et promissionem Christi. Cùm Paulus dicat, gratiam exuberare supra peccatū, hoc est misericordiam ampliorē esse quàm peccatum. Si quis sentit se ideo consequi remissionem peccatorum, quia diligit, afficit contumelia Christum, et conperiet, in iudicio Dei hanc fiduciam propriæ iustitiæ impiam et inanem esse. Ergo necesse est, quod fides reconciliet et iustificet. Et sicut non accipimus remissionem peccatorum per alias uirtutes legis, seu propter eas, uidelicet, propter patientiam, castitatem, obedientiam erga Magistratus etc. Et tamen has uirtutes sequi oportet. Itaque neque propter dilectionem Dei accipimus remissionem peccatorum, etsi sequi eam necesse est. ~~Quæ~~ Cæterum nota est consuetudo sermonis, quod interdum

terdum eodem uerbo causam et effectus complectimur
 κατὰ σωμαδοχίαν. Ita Lucae septimo ait Christus: Remit-
 tuntur ei peccata multa, quia dilexit multum. Interpre-
 tatur enim seipsum Christus, cum addit: Fides tua sal-
 uam te fecit. Non igitur uoluit Christus, quod mulier
 illo opere dilectionis merita esset remissionem pecca-
 torum, Ideo enim clare dicit: Fides tua saluam te fecit.
 At fides est, quæ apprehendit misericordiam propter
 uerbum Dei gratis. Si quis negat fidem esse, prorsus
 non intelligit quid sit fides. Et ipsa historia hoc loco o-
 stendit, quid uocet dilectionem. Mulier uenit hanc af-
 ferens de Christo opinionem, quod apud ipsum quæren-
 da esset remissio peccatorum: Hic cultus est summus
 cultus Christi. Nihil potuit maius tribuere Christo.
 Hoc erat uere Messiam agnoscere, quærerere apud eum
 remissionem peccatorum. Porro sic de Christo sentire,
 sic colere, sic complecti Christum, est uere credere.
 Christus autem usus est uerbo dilectionis non apud mu-
 lierem, sed aduersus Phariseum, quia totum cultum Pha-
 risei cum toto cultu mulieris comparabat. Obiurgat
 Phariseum, quod non agnosceret ipsum esse Messiam, et-
 si hæc externa officia ipsi præstaret, ut hospiti, uiro ma-
 gno & sancto, Ostendit mulierculam, & prædicat hu-

DE DILECTIONE ET

ius cultum, ungenta, lachrymas &c. quæ omnia erant
 signa fidei, & confessio quædam, quòd uidelicet apud
 Christum quæreret remissionem peccatorum. Magnū
 profectò exemplum est, quod non sine causa commouit
 Christum, ut obiurgaret Phariseum uirum sapientem
 & honestum, sed non credentem. Hanc ei impietatem
 exprobrat, & admonet eum exemplo mulierculæ, signi-
 ficans, turpe ei esse, quòd cum indocta muliercula cre-
 dat Deo, ipse legis doctor, non credat, non agnoscat
 Messiam, non quærat apud eum remissionem peccato-
 rum & salutem. Sic igitur totum cultum laudat (ut sæ-
 pè fit in Scripturis) ut uno uerbo multa complectamur,
 ut infra latius dicemus in similibus locis, *Vt: Date*
elemosynam, & omnia erunt munda. Non tantum elee-
 mosynas requirit, sed etiam iustitiam Fidei. Ita hic ait:
Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum, id
est, quia me uerè coluit fide & exercitijs & signis fi-
dei. Totum cultum comprehendit. Interim tamen hoc
 docet, quòd propriè accipiatur fide remissio peccato-
 rum: *Etsi dilectio, confessio & alij boni fructus sequi*
debeant. Quare non hoc uult, quòd fructus illi sint
 pretium, sint propitiatio propter quam detur remissio
 peccatorum, quæ reconciliet nos Deo. De magna re
 disputa-

disputamus, de honore Christi, & unde petant bonæ mentes certam & firmam consolationem. Vtrum fiducia collocanda sit in Christū, an in opera nostra. Quod si in opera nostra collocanda erit, detrahatur Christo honos mediatoris & propitiatoris. Et tamen comperimus in iudicio Dei hanc fiduciam uanam esse & conscientias inde ruere in desperationem. Quod si remissio peccatorum, & reconciliatio non contingit gratis propter Christum, sed propter nostram dilectionem, nemo habiturus est remissionem peccatorum, nisi ubi totam legem fecerit, Quia lex nō iustificat, donec nos accusare potest. Patet igitur, cū iustificatio sit reconciliatio propter Christum, quod fide iustificemur, quia certissimum est sola fide accipi remissionem peccatorū.

Nunc igitur respondeamus ad illam obiectionem, quam supra proposuimus. Recte cogitant aduersarij, dilectionem esse legis impletionem, Et obedientia erga legem certe est iustitia, Sed hoc fallit eos, quod putant nos ex lege iustificari. Cū autem non iustificemur ex lege, sed remissionem peccatorum & reconciliationem accipiamus fide propter Christum, non propter dilectionē aut legis impletionem, Sequitur necessario, quod fide in Christum iustificemur.

K z

Deinde

DE DILECTIONE ET

Deinde illa legis impletio, seu obedientia erga legem, est quidem iustitia cum est integra, sed in nobis est exigua & immunda. Ideo non placet propter seipsam, non est accepta propter seipsam. Quamquam autem ex his quæ supra dicta sunt, constet, iustificationem non solum initium renouationis significare, sed reconciliationem, qua etiam postea accepti sumus: Tamen nunc multo clarius perspici poterit, quod illa inchoata legis impletio non iustificet, quia tantum est accepta propter fidem. Nec est confidendum, quod propria perfectione & impletione legis coram Deo iusti reputemur, ac non potius propter Christum.

Primum, Quia Christus non desinit esse Mediator, postquam renouati sumus. Errant, qui fingunt eum tantum primam gratiam meritum esse, nos postea placere nostra legis impletione, & mereri uitam æternam. Manet Mediator Christus, & semper statuere debemus, quod propter ipsum habeamus placatum Deum, etiamsi nos indigni simus. Sicut Paulus aperte docet, cum ait: Nihil mihi conscius sum, sed in hoc non iustificatus sum, Sed sentit se fide reputari iustum propter Christum. Iuxta illud: Beati, quorum remissæ sunt iniquitates. Illa autem remissio semper accipitur fide.

Item:

Item: *Imputatio iustitiæ Evangelij est ex promissione, Igitur semper accipitur fide, semper statuendū est, quod fide propter Christum iusti reputemur. Si renati postea sentire deberent se acceptos fore propter impletionem legis, quando esset conscientia certa, se placere Deo, cum nunquam legi satisfaciamus? Ideo semper ad promissionem recurrendum est, hæc sustentanda est infirmitas nostra, & statuendum, nos propter Christum iustos reputari, qui sedet ad dextram Patris, & perpetuo interpellat pro nobis. Hunc Pontificem contumelia afficit, Si quis sentit se iam iustum & acceptum esse, propter propriam impletionem legis, non propter illius promissionem. Nec intelligi potest, quomodo fingi queat homo iustus esse coram Deo, excluso propitiatore & mediatore Christo.*

Item: *Quid opus est longa disputatione? Tota Scriptura, tota Ecclesia clamat legi non satisfieri. Non igitur placet illa inchoata legis impletio propter seipsam, sed propter fidem in Christum. Alioquin lex semper accusat nos: Quis enim satis diligit, aut satis timet Deum? Quis satis patienter sustinet afflictiones à Deo impositas? Quis non sæpe dubitat? Vtrum Dei consilio an casu regantur res humanæ: Quis nõ sæpe dubitat?*

DE DILECTIONE ET

bitat, *Virum à Deo exaudiatur?* Quis non sæpe stoma-
 machatur, quod impij fortuna meliore utuntur, quam pij?
 quod pij ab impijs opprimuntur? Quis satisfacit uoca-
 tioni suæ? Quis diligit proximum sicut seipsum? Quis
 non irritatur à concupiscentia? Ideo Paulus inquit:
 Non quod uolo bonum, hoc facio, sed quod nolo malum.
 Item: *Mente serui legi Dei, Carne autem serui legi*
peccati, Hic aperte prædicat se legi peccati seruire.
Et Dauid ait: Nō intres in iudiciū cum seruo tuo, quia
non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Hic
etiam seruus Dei deprecatur iudicium. Item: Beatus
uir, cui non imputat Dominus peccatum. Semper igitur
in hac infirmitate nostra adest peccatum, quod imputa-
ri poterat, de quo paulo post inquit: Pro hoc orabit
ad te omnis sanctus. Hic ostendit, Sanctos etiam oportere
petere remissionem peccatorū. Plusquā cæci sunt,
qui malos affectus in carne non sentiunt esse peccata, de
quibus Paulus dicit: Caro concupiscit aduersus spiri-
tum, spiritus aduersus carnem. Caro diffidit Deo, cō-
fidit rebus præsentibus, querit humana auxilia in cala-
mitate, etiam contra uoluntatē Dei, fugit afflictiones,
quas debebat tolerare propter mandatiū Dei, dubitat de
Dei misericordia etc. Cum talibus affectibus luctatur

Spiritus

Spiritus sanctus in cordibus ut eos reprimat ac mortificet, et inserat novos spirituales motus. Sed de hoc loco infra plura testimonia colligemus, quanquam ubiq; obuia sunt, non solū in scripturis, sed etiā in sanctis Patribus.

Præclare inquit Augustinus: Omnia mandata Dei implentur, quando quicquid non fit ignoscitur. Requirit igitur fidem etiam in bonis operibus, ut credamus nos placere Deo propter Christum, nec opera ipsa per se digna esse quæ placeant. Et Hieronymus contra Pelagianos: Tunc ergo iusti sumus, quando nos peccatores fateamur. Et iustitia nostra non ex proprio merito, sed ex Dei consistit misericordia. Oportet igitur adesse fidem in illa inchoata legis impletionem, quæ statuat, nos propter Christū habere Deum placatum. Nam misericordiam non potest apprehendi nisi fide, sicut supra aliquoties dictum est.

Quare cum ait Paulus, legem stabiliri per fidem, nō solū hoc intelligi oportet, quod fide renati concipiunt spiritum sanctū, & habeant motus cōsentientes legi Dei, sed multo maxime refert & hoc addere, q̄ sentire nos oportet, q̄ procul a perfectione legis absimus. Quare non possumus statuere, quod eorū Deo iusti reputemur, propter nostram impletionem legis, Sed quærenda

DE DILECTIONE ET

est alibi iustificatio, ut conscientia fiat tranquilla. Non enim sumus iusti coram Deo, donec fugientes iudicium Dei, irascimur Deo. Sentiendum est igitur, quod reconciliati fide propter Christum iusti reputemur, non propter legem aut propter opera nostra: Sed quod hæc inchoata impletio legis placeat propter fidem: Et, quod propter fidem non imputetur hoc quod deest impletioni legis, etiamsi conspectus impuritatis nostræ perterrefacit nos. Iam si est alibi querenda iustificatio, ergo nostra dilectio et opera non iustificat. Longe supra nostram munditiam, imò longe supra ipsam legem collocari debent mors & satisfactio Christi nobis donata, ut statuamus, nos propter illam satisfactionem habere propitium Deum, non propter nostram impletionem legis.

Hoc docet Paulus ad Gal. 3. cum ait: Christus redemit nos maledictione legis, factus pro nobis maledictum, hoc est, Lex damnat omnes homines, Sed Christus, quia sine peccato subiit poenam peccati, et uictima pro nobis factus est, sustulit illud ius Legis, ne accuset, ne damnet hos, qui credunt in ipsum, quia ipse est propitiatio pro eis, propter quam nunc iusti reputantur. Cum autem iusti reputentur, lex non potest eos accusare aut damnare, etiamsi re ipsa legi non satis fecerint.

In can=

In eandem sententiam scribit ad Colossenses: In Christo consummati estis, quasi dicat, Et si adhuc procul abestis a perfectione legis, tamen non damnant uos reliquiae peccati, quia propter Christum habemus reconciliationem certam & firmam, si creditis, etiam si hæret peccatum in carne uestra.

Semper debet in cōspectu esse promissio, quod Deus propter suam promissionem, propter Christum uelit esse propitius, uelit iustificare, non propter legem aut opera nostra. In hac promissione debent pauide conscientie quærere reconciliationem & iustificationem, hac promissione debent se sustentare, ac certo statuere, quod habeant Deum propitium, propter Christum, propter suam promissionem. Ita nunquam possunt opera conscientiam reddere pacatam, sed tantum promissio. Si igitur præter dilectionem & opera alibi quærenda est iustificatio & pax conscientie, ergo dilectio & opera non iustificat, & si sunt uirtutes & iustitiæ legis, quatenus sunt impletio legis. Et eatenus hæc obedientia legis iustificat iustitia legis. Sed hæc imperfecta iustitia legis non est accepta Deo, nisi propter fidem. Ideo non iustificat, id est, neque reconciliat, neque regenerat, neque per se facit acceptos coram Deo.

K S

Ex his

RESPONSIO AD ARGV.

Ex his constat, sola fide nos iustificari coram Deo, Quia sola fide accipimus remissionem peccatorum, & reconciliationem propter Christum, quia reconciliatio seu iustificatio est res promissa propter Christum, non propter legem. Itaq; sola fide accipitur, Et si donato spiritu sancto sequitur legis impletio.

RESPONSIO AD ARGV=
 menta Aduersariorum.

Cognitis autem huius cause fundamentis, uidelicet, discrimine legis & promissionum seu Euangelij, facile erit diluere ea que aduersarij obijciunt. Citant enim dicta de lege & operibus, & omittunt dicta de promissionibus. Semel autem responderi ad omnes sententias de lege potest, quod lex non possit fieri sine Christo, et si qua sunt ciuilia opera, sine Christo, non placent Deo. Quare cum predicantur opera, necesse est addere, quod fides requiratur, quod propter fidem predicetur, quod sint fructus & testimonia fidei. Ambiguae et periculose cause multas et uarias solutiones gignunt. Verum est enim illud ueteris Poetae: ὁ δ' ἄδικος λόγος, νοσῶν ἐν αὐτῷ, φαρμάκων δ' ἔσται σοφῶν. Sed in bonis et firmis causis una atq; altera solutio sumpta ex fontibus, corrigit

omnia

Ex his

2 K

omnia quæ uidentur offendere. Id fit & in hac nostra causa. Nam illa regula quam modo recitavi, interpretatur omnia dicta quæ de lege & operibus citantur.

Fateimur enim Scripturam alibi legem, alibi Euangelium, seu gratuitam promissionem peccatorum propter Christum tradere. Verû aduersarij nostri simpliciter abolent gratuitam pmissionem, cum negant, quod fides iustificet, cum docet, quod propter dilectionem et opera nostra accipiamus remissionem peccatorum, & reconciliationem. Si pendet ex conditione operum nostrorû remissio peccatorû, prorsus erit incerta. Erit igitur abolita promissio. Proinde nos reuocamus pias mentes ad considerandas promissiones, & de gratuita remissione peccatorû et reconciliatione quæ fit per fidem in Christum, docemus, Postea addimus & doctrinam legis. Et hæc oportet ^{epistolæ ad Rom.} ut ait Paulus. Videndû est quid legi, quid promissionibus Scriptura tribuat. Sic enim laudat opera, ut non tollat gratuitam promissionem.

Sunt enim faciendâ opera, propter mandatum Dei: item ad exercendam fidem: item propter confessionem & gratiarum actionem. Propter has causas necessario debent bona opera fieri, quæ, quanquam fiunt in carne nondum prorsus renouata, quæ retardat motus spiritus sancti, &

RESPONSIO AD ARGV

Et, & aspergit aliquid de sua immunditie, tamen pro-
 pter fidem sunt opera sancta, diuina, sacrificia, & poli-
 tia Christi regnum suum ostendentis coram hoc mundo,
 In his enim sanctificat corda, & reprimit Diabolum,
 Et ut retineat Euangelium inter homines, foris opponit
 regno Diaboli, confessionem Sanctorum, & in nostra
 imbecillitate declarat potentiam suam. Pauli Aposto-
 li, Athanasij, Augustini, & similium qui docuerunt
 Ecclesias, pericula, labores, conciones, sunt sancta ope-
 ra, sunt uera sacrificia, Deo accepta, sunt certamina
 Christi, per quæ repressit Diabolum, & depulit ab his,
 qui crediderunt. Labores Dauid in gerendis bellis, et
 in administratione domestica sunt opera sancta, sunt ue-
 ra sacrificia, sunt certamina Dei, defendentis illum po-
 pulum, qui habebat uerbum Dei, aduersus Diabolum,
 ne penitus extingueretur notitia Dei in terris. Sic sen-
 timus etiam de singulis bonis operibus in infimis uoca-
 tionibus, & in priuatis. Per hæc opera triumphat
 Christus aduersus Diabolū, Vt quod Corinthij con-
 ferebant Eleemosynam, sanctum opus erat, & sacrifi-
 cium, & certamen Christi aduersus Diabolum, qui la-
 borat, ne quid fiat ad laudem Dei. Talia opera uitupe-
 rare, confessionem doctrine, afflictiones, officia chari-
 tatis,

tatis, mortificationes carnis, profectò esset uituperare
externam regni Christi inter homines politiam.

Atq; hic addimus etiam de præmijs et de merito.
Docemus, operibus fidelium proposita et promissa esse
præmia, Docemus, bona opera meritoria esse, non remis=
sionis peccatorum, gratiæ, aut iustificationis. Hæc
enim tantùm fide consequimur, sed aliorum præmiorum
corporalium & spiritualium, in hac uita, & post hanc
uitam, quia Paulus inquit: *Unusquisq; recipiet merce=
dem iuxta suum laborem.* Erunt igitur dissimilia præ=
mia, propter dissimiles labores. At remissio peccato=
rum similis & æqualis est omnium, sicut unus est Chri=
stus, & offertur gratis, omnibus qui credunt sibi pro=
pter Christum remitti peccata. Accipitur igitur tan=
tùm fide remissio peccatorum & iustificatio, non pro=
pter ulla opera. Sicut constat in terroribus cōscientiæ,
quòd non possunt iræ Dei opponi ulla nostra opera: si=
cut Paulus clare dicit: *Fide iustificati pacem habemus
erga Deum, per Dominum nostrum Iesum Christum,
per quem & accessum habemus fide etc.* Fides autem
quia filios Dei facit, facit & cohæredes Christi. Itaq;
quia iustificationem non meremur operibus nostris, qua
efficimur filij Dei, & cohæredes Christi, non mere=
mur ui=
mur ui=

RESPONSIO AD ARGV:

mur uitam æternam operibus nostris. Fides enim con-
sequitur, quia fides iustificat nos, & habet placatum
Deum. Debetur autem iustificatis, iuxta illud: Quos
iustificauit, eosdem & glorificauit. Paulus commendat
nobis præceptum de honorandis parentibus mentione
præmij, quod additur illi præcepto, ubi non uult, quòd
obedientia erga parentes iustificet nos coram Deo,
Sed postquã fit in iustificatis, meretur alia magna præ-
mia. Deus tamen uarie exercet Sanctos, & sæpe dif-
fert præmia iustitiæ operum, ut discant non confidere
sua iustitia, ut discant quærere uoluntatem Dei magis
quàm præmia. Sicut apparet in Iob, in Christo & alijs
Sanctis. Et de hac re docent nos multi Psalmi, qui con-
solantur nos aduersus fœlicitatem impiorum, ut Psal.
36. Noli æmulari. Et Christus ait: Beati qui perse-
cutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum
est regnum cœlorum.

His præconijs bonorum operum mouentur haud
dubie fideles ad bene operandum. Interim etiam prædi-
catur doctrina poenitentiae aduersus impios, qui male
operantur, ostenditur ira Dei, quam minatus est omni-
bus qui non agunt poenitentiam. Laudamus igitur &
requirimus bona opera, & multas ostendimus causas,
quare

quare fieri debeant. Sic de operibus docet & Paulus, cum inquit: Abraham accepisse circumcisionem, non ut per illud opus iustificaretur (Iam enim fide cōsecutus erat, ut iustus reputaretur) Sed accessit circumcisio, ut haberet in corpore scriptum signum, quo commonescētus exerceat fidem, quo etiam confiteretur fidem coram alijs, & alios ad credendum suo testimonio inuitaret. Abel fide gratiorem hostiam obtulit, Quia igitur fide iustus erat, ideo placuit sacrificium, quod faciebat, non ut per id opus mereretur remissionem peccatorum & gratiam, sed ut fidem suam exerceat, et ostenderet alijs ad inuitandos eos ad credendum.

Cū hoc modo bona opera sequi fidem debeant, longē aliter utuntur operibus homines, qui non possunt credere ac statuere in corde, sibi gratis ignosci propter Christum, se habere Deum propitium gratis propter Christum. Hi cū uident opera Sanctorum, humano more iudicant Sanctos promeruisse remissionem peccatorum & gratiam per hæc opera. Ideo imitantur ea & sentiunt, se per opera similia mereri remissionem peccatorum & gratiam, sentiunt se per illa opera placare iram Dei, et consequi, ut propter illa opera iusti reputentur. Hanc impiam opinionem in operibus damnamus,

RESPONSIO AD ARGV.^m

damnanus, Primum, Quia obscurat gloriam Christi, cum homines proponunt Deo, hæc opera tanquam pretium & propitiationem. Hic honos debitus uni Christo, tribuitur nostris operibus: Secundo, Neq; tamen inueniunt conscientie pacem in his operibus, sed alia super alia in ueris terroribus cumulantes, tandem desperant, quia nullum opus satis mundum inueniunt. Semper accusat lex, & parit iram. Tertio, Tales nunquam assequitur notitiam Dei, Quia enim irati fugiunt Deum iudicantem & affligentem, nunquam sentiunt se exaudiri. At fides ostendit presentiam Dei, postquam constituit, quod Deus gratis ignoscat & exaudiat.

Semper autem in mundo hæsit impia opinio de operibus. Gentes habebant sacrificia sumpta à Patribus. Horum opera imitabantur, fidem non tenebant, Sed sentiebant, opera illa propitiationem & pretium esse, propter quod Deus reconciliaretur ipsis. Populus in lege imitabatur sacrificia hac opinione, quod propter illa opera haberent placatum Deum. (ut ita loquamur) ex opere operato. Hic uidemus, quam uehementer oburgent populum Prophetæ, Psal. 49: Non in sacrificijs arguante. Et Jerem: Non præcepi de holocaustis. Tales loci damnant nõ opera, quæ certe Deus

præce-

præceperat, ut externa exercitia in hac politia, sed da-
 mnant impiam persuasionem, quod sentiebant, se per illa
 opera placare iram Dei, & fidem abijciebant. Et quia
 nulla opera reddunt pacatam conscientiam, ideo subin-
 de noua opera excogitantur præter mandata Dei. Po-
 pulus Israel uiderat Prophetas in excelsis sacrificaf-
 se. Porro Sanctorum exempla maxime mouent animos,
 sperantes se similibus operibus perinde gratiam con-
 secuturos esse, ut illi consecuti sunt. Quare hoc opus
 mirabili studio cœpit imitari populus, ut per id opus
 mereretur remissionem peccatorũ, gratiã et iustitiam.
 At Propheta sacrificauerant in excelsis, non ut per
 illa opera mererentur remissionem peccatorum &
 gratiam, Sed quia in illis locis docebant, ideo ibi testi-
 monium fidei suæ proponebant. Populus audierat
 Abraham immolasse filium suum. Quare & ipsi, ut
 asperissimo ac difficilimo opere placarent iram Dei,
 mactauerunt filios. At Abraham non hac opinione im-
 molabat filium, ut id opus esset pretium & propitiatio
 propter quam iustus reputaretur. Sic in Ecclesia in-
 stituta est cœna Domini, ut recordatione promissio-
 num Christi, quarum in hoc signo admonemur, confir-
 metur in nobis fides, & foris confiteamur fidem no-

RESPONSIO AD ARGV.

stram, & prædicemus beneficia Christi, sicut Paulus ait: Quoties feceritis, mortē Domini annuntiabitis etc. Verūm aduersarij nostri cōtendunt, Missam esse opus quod ex opere operato iustificat, et tollit reatum culpæ & pœnæ in his pro quibus fit. Sic enim scribit Gabriel: Antonius, Bernardus, Dominicus, Franciscus, & alij sancti Patres elegerunt certū uitæ genus, uel propter studium, uel propter alia utilia exercitia. Interim sentiebant, se fide propter Christum iustos reputari, et habere propitium Deum, non propter illa propria exercitia. Sed multitudo deinceps imitata est, non fidem Patrum, sed exempla sine fide, ut per illa opera mererentur remissionem peccatorum, gratiam & iustitiam, non senserunt se hæc gratis accipere propter propitiatorē Christum. Sic de omnibus operibus iudicat mundus, quod sint propitiatio, qua placatur Deus, quod sint pretia, propter quæ reputamur iusti. Non sentit Christum esse propitiatorem, non sentit, quod fide gratis cōsequamur, ut iusti reputemur propter Christum. Et tamen cū opera non possint reddere pacatam conscientiam, eliguntur subinde alia, fiunt noui cultus, noua uota, noui monachatus, præter mandatum Dei, ut aliquod magnum opus quærat, quod possit opponi iræ & iudicio Dei.

Has

Has impias opiniones de operibus aduersarij tu-
entur contra Scripturam. At hæc tribuere operibus
nostris, quod sint propitiatio: quod mereantur remissi-
onem peccatorum, & gratiam: quod propter ea iusti
coram Deo reputemur, non fide, propter Christum
propitiatorem, Quid hoc aliud est, quam Christo de-
trahere honorem mediatoris & propitiatoris? Nos
igitur, etsi sentimus ac docemus, bona opera necessario
facienda esse, Debet enim sequi fidem inchoata legis
impletio: Tamen Christo suum honorem reddimus, Sen-
timus ac docemus, Quod fide propter Christum coram
Deo iusti reputemur: Quod non reputemur iusti pro-
pter opera, sine mediatore Christo: Quod non mereamur
remissionem peccatorum, gratiam & iustitiam per ope-
ra: Quod opera nostra non possimus opponere iræ &
iudicio Dei: Quod opera non possint terrores peccati,
uincere, Sed quod sola fide uincantur terrores peccati,
quod tantum mediator Christus per fidem opponendus
sit iræ & iudicio Dei. Si quis secus sentit, non reddit
Christo debitum honorem, qui propositus est, ut sit pro-
pitiator, ut per ipsum habeamus accessum ad Patrem.
Loquimur autem nunc de iustitia per quam agimus cum
Deo, non cum hominibus, sed qua apprehendimus

RESPONSIO AD ARGV. M

gratiam & pacem conscientiae. Non potest autem conscientia pacata reddi coram Deo, nisi sola fide, qua statuit, nobis Deum placatum esse propter Christum. Iuxta illud: Iustificati ex fide, pacem habemus, Quia iustificatio tantum est res gratis promissa propter Christum, Quare sola fide semper coram Deo accipitur.

Nunc igitur respondebimus ad illos locos, quos citant aduersarij, ut probent, nos dilectione & operibus iustificari. Ex Corinthijs citant: Si omnem fidem habeam etc. charitatem autem non habeam, nihil sum. Et hic magnifice triumphant, Totam Ecclesiam, aiunt, certificat Paulus, quod non iustificet sola fides. Facilis autem responsio est, postquam ostendimus supra, quid de dilectione & operibus sentiamus. Hic locus Pauli requirit dilectionem. Hanc requirimus & nos. Diximus enim supra, oportere existere in nobis renouationem, & inchoatam legis impletionem, iuxta illud: Dabo legem meam in corda eorum. Si quis dilectionem abiecerit, etiam si habet magnam fidem, tamen non retinet eam. Non enim retinet Spiritum sanctum. Neque uero hoc loco tradit Paulus modum iustificationis, sed scribit his, qui cum fuissent iustificati, cohortandi erant, ut bonos fructus ferrent, ne amitterent Spiritum sanctum.

Ac prae

Ac præposterè faciunt aduersarij, hunc unum locum citant, in quo Paulus docet de fructibus, alios locos plurimos omittunt, in quibus ordine disputat de modo iustificationis. Ad hoc, in alijs locis qui de fide loquuntur, semper ascribunt correctionem, quòd debeant intelligi de fide formata. Hic nullam ascribunt correctionem, quòd fide etiam opus sit, sentiente, quòd reputemur iusti propter Christum propitiatorem. Ita aduersarij excludunt Christum à iustificatione, & tantum docent iustitiam legis. Sed redeamus ad Paulum. Nihil quisquam ex hoc textu amplius ratiocinari potest, quàm quòd dilectio sit necessaria. Id fatemur: Sicut necessarium est, non furari. Neq; uerò rectè ratiocinabitur, si quis inde uelit hoc efficere: Non furari necessarium est, igitur non furari iustificat, quia iustificatio non est certi operis approbatio, sed totius persone. Nihil igitur ledit nos hic Pauli locus, Tantum ne affingant aduersarij, quicquid ipsis libet, Non enim dicit, quòd iustificet dilectio, sed quòd nihil sum, id est, quòd fides extinguatur, quamlibet magna contigerit. Non dicit, quòd dilectio uincat terrores peccati & mortis: quòd dilectionem nostram opponere possimus iræ ac iudicio Dei: quòd dilectio nostra satisfaciat legi

boup

L 5

Dei:

RESPONSIO AD ARGV

Dei: quod sine propitiatore Christo habeamus accessum ad Deum nostra dilectione: quod dilectione nostra accipiamus promissam remissionem peccatorum. Nihil horum dicit Paulus. Non igitur sentit, quod dilectio iustificet, quia tantum ita iustificamur, cum apprehendimus propitiatorem Christum, & credimus nobis Deum propter Christum placatum esse. Nec est iustificatio somnianda, omisso propitiatore Christo. Tollant aduersarij promissionem de Christo, aboleant Euangelium, si nihil opus est Christo, si nostra dilectione, possumus uincere mortem, si nostra dilectione, sine propitiatore Christo accessum habemus ad Deum. Aduersarij corrumpunt pleraq; loca, quia suas opiniones ad ea afferunt, non sumunt ex ipsis locis sententiam. Quid enim habet hic locus incommodi, si detraxerimus interpretationem, quam aduersarij de suo assuunt, non intelligentes, quid sit iustificatio, aut quomodo fiat. Corinthij antea iustificati, multa acceperant excellentia dona. Feruebant initia, ut fit. Deinde coeperunt inter eos existere similitates, ut significat Paulus, coeperunt fastidire bonos doctores, Ideo obiurgat eos Paulus, reuocans ad officia dilectionis, quae etiamsi sunt necessaria, tamen stultum fuerit somnare, quod

quod opera secundæ tabulæ coram Deo iustificent, per quam agimus cum hominibus, non agimus proprie cum Deo. At in iustificatione agendum est cum Deo. placanda est ira eius, conscientia erga Deum pacificanda est. Nihil horum fit per opera secundæ tabulæ.

Sed obijciunt, præferri dilectionem fidei & spei. Paulus enim ait: Maior horum charitas, Porro consentaneum est, maximam & præcipuam uirtutem iustificare? Quamquam hoc loco Paulus proprie loquitur de dilectione proximi, & significat, dilectionem maximam esse, quia plurimos fructus habet. Fides & spes tantum agunt cum Deo, At dilectio foris erga homines infinita habet officia, Tamen largiamur sanè aduersarijs, dilectionem Dei & proximi maximam uirtutem esse, quia hoc summum præceptum est, Diliges Dominum Deum. Verùm quomodo inde ratiocinabuntur, & dilectio iustificet? Maxima uirtus (inquiunt) iustificat. Imò, sicut lex etiam maxima seu prima nõ iustificat, Ita nec maxima uirtus legis, Sed illa uirtus iustificat, quæ apprehendit Christum, quæ communicat nobis Christi merita, quæ accipimus gratiam et pacem à Deo. Hæc autem uirtus, fides est, Nam (ut sæpe dictum est) fides

RESPONSIO AD ARGV. M

non tantum notitia est, sed multo magis uelle accipere, seu apprehendere ea quæ in promissione de Christo offeruntur. Est autem et hæc obedientia erga Deum, uelle accipere oblatam promissionem, non minus caritas quam dilectio, uult sibi credi Deus, uult nos ab ipso bona accipere, & id pronunciat esse uerum cultum.

Cæterum aduersarij tribuunt dilectioni iustificationem, quia ubiq; legis iustitiam docent & requirunt. Non enim possumus negare, quin dilectio sit summum opus legis. Et humana sapientia legem intuetur, et querit in ea iustitiam. Ideo & scholastici doctores, magni & ingeniosi homines, summum opus legis prædicant, huic operi tribuunt iustificationem. Sed decepti humana sapientia, non uiderunt faciem Moysi reuictam, sed uelatam, sicut Pharisei, Philosophi, Mahometistæ. Verum nos stultitiam Euangelij prædicamus, in quo alia iustitia reuelata est, uidelicet, quod propter Christum propitiatorem iusti reputemur, cum credimus nobis Deum propter Christum placatum esse. Nec ignoramus, quantum hæc doctrina abhorreat à iudicio Rationis ac Legis, Nec ignoramus multo speciosiore esse doctrinam legis de dilectione. Est enim sapientia, sed non pudet nos stultitiæ Euangelij. Id propter gloriam Christi

Christi defendimus, et rogamus Christū, ut spiritu sancto suo adiuuet nos, ut id illustrare ac patefacere possimus.

Aduersarij in confutatione & hunc locum contra nos citauerunt, ex Coloss. Charitas est uinculum perfectionis, Hinc ratiocinantur, quod dilectio iustificet, quia perfectos efficit. Quamquam hic multis modis de perfectione responderi posset, tamen nos simpliciter sententiam Pauli recitabimus. Certum est, Paulum de dilectione proximi loqui. Neque uero existimandum est, quod Paulus aut iustificationem, aut perfectionem coram Deo tribuerit operibus secundæ tabulæ potius quam primæ. Et si dilectio efficit perfectos, nihil igitur opus erit propitiatore Christo. Nam fides tantum apprehendit propitiatorem Christum. Hoc autem longissime adest a sententia Pauli, qui nunquam patitur excludi propitiatorem Christum. Loquitur igitur non de personali perfectione, sed de integritate cōmuni Ecclesiæ. Ideo enim ait dilectionem esse uinculum, seu colligationem, ut significet, se loqui de colligandis & copulandis pluribus membris Ecclesiæ inter se. Sicut enim in omnibus familijs, in omnibus Rebus publicis cōcordia mutuis officijs alenda est, nec retineri tran-

L S quillitas

RESPONSIO AD ARGVMENTVM.

quillitas potest, nisi quædam errata inter se dissimulent homines & condonent: Ita iubet Paulus in Ecclesia dilectionem existere, quæ retineat concordiam, quæ toleret, sic ubi opus est, asperiores mores fratrum, quæ dissimulet quædam leuia errata, ne dissiliat Ecclesia in uaria Schismata, & ex Schismatis oriantur odia, factiones & hæreses. Neesse est enim dissilire concordiam, quando aut Episcopi imponunt populo duriora onera, nec habent rationem imbecillitatis in populo. Et oriuntur dissidia, quando populus nimis acerbè iudicat de moribus Doctorum, aut fastidit Doctores propter quædam leuia incōmoda. Quærentur enim deinde & aliud doctrine genus, & alij doctores. E contra perfectio, id est, integritas Ecclesiæ conseruatur, quando firmi tolerant infirmos, quando populus boni consulit quædam incommoda in moribus Doctorum, quando Episcopi quædam condonant imbecillitati populi. De his præceptis æquitatis pleni sunt libri omnium sapientum, ut in hac uitæ consuetudine multa condonemus inter nos, propter communem tranquillitatem. Et de ea cum hic tum aliàs sæpè præcepit Paulus. Quare aduersarij imprudenter ratiocinantur ex nomine perfectionis, quod dilectio iustificet, cum Paulus de integritate

tegritate & tranquillitate communi loquatur. Et sic interpretatur hunc locum Ambrosius: Sicut ædificium dicitur perfectum seu integrum, cum omnes partes apte inter se coagmentatæ sunt. Turpe est autem aduersarijs tantopere prædicare dilectionem, cum nusquam præstent eam. Quid nunc agunt? Dissipant Ecclesias, scribunt leges sanguine, & has proponunt Cæsari clementissimo principi, promulgandas, Trucidant Sacerdotes & alios bonos uiros, si quis leuiter significauit se aliquem manifestum abusum non omnino probare. Hæc non conueniunt ad ista præconia dilectionis, quæ si sequerentur aduersarij, Ecclesiæ tranquillæ essent, & Res publica pacata. Namhi tumultus consilescerent, si aduersarij non nimis acerbè exigerent quasdam traditiones inutiles ad pietatem, quarum plerasq; ne ipsi quidem obseruant, qui uehementissime defendunt eas. Sed sibi facile ignoscunt, alijs non item, ut ille apud Poetam: Ego met mi ignosco, Meuius inquit. Id autem alienissimum est ab his encomijs dilectionis quæ hic ex Paulo recitant, nec magis intelligunt, quam parietes intelligunt uocem quam reddunt.

Ex Petro

RESPONSIO AD ARGV.

Ex Petro citant & hanc sententiam: *Vniuersa delicta operit charitas. Constat & Petrum loqui de dilectione erga proximum, quia hunc locum accommodat ad præceptum, quo iubet, ut diligant se mutuò. Neq; uerò ulli Apostolo in mentem uenire potuit, quòd dilectio nostra uincat peccatum & mortem: quòd dilectio sit propitiatio, propter quam Deus reconcilietur omisso mediatore Christo: quòd dilectio sit iustitia, sine mediatore Christo. Hæc enim dilectio, si qua esset, esset iustitia legis, non Euangelij, quod promittit nobis reconciliationem & iustitiam, si credamus, quòd propter Christum propitiatorem, pater placatus sit, quòd donentur nobis merita Christi. Ideo Petrus paulo ante iubet, ut accedamus ad Christum, ut ædificemur super Christum, Et addit: Qui crediderit in eum, non confundetur. Dilectio nostra, non liberat nos à confusione, cum Deus iudicat & arguit nos, Sed fides in Christum liberat in his pauoribus, quia scimus propter Christum nobis ignosci. Cæterum hæc sententia de dilectione, sumpta est ex prouerbijis, ubi antithesis clare ostendit, quomodo intelligi debeat: Odium suscitatur rixas, & uniuersa delicta tegit dilectio.*

Idem prorsus docet, quòd illa Pauli sententia ex
Colossen=

Colossibus sumpta, ut si quæ dissensiones inciderint, mitigentur & componantur æquitate, & commoditate nostra. Dissensiones, inquit, crescunt odijs, ut sepe videmus ex leuissimis offensionibus maximas fieri tragœdias. Inciderant quædam inter C. Cæsarem & Pompeium leues offensiones, in quibus, si alter alteri paululum cessisset, non extitisset bellū ciuile, Sed dum uterq; morem gerit odio suo, ex re nihili maximi motus orti sunt. Et multæ in Ecclesia hæreses ortæ sunt, tantum odio doctorum. Itaq; non de proprijs delictis, sed de alienis loquitur, cum ait, Dilectio tegit delicta, uidelicet, aliena, & quidem inter homines, id est, Etiam si quæ offensiones incidunt, tamen dilectio dissimulat, ignoscit, cedit, non agit omnia summo iure. Petrus igitur non hoc uult, quod dilectio coram Deo mereatur remissionem peccatorum, quod sit propitiatio excluso mediatore Christo, quod regeneret ac iustificet, Sed quod erga erga homines non sit morosa, non aspera, non intractabilis, quod quædam errata amicorum dissimulet, quod mores aliorum etiam asperiores boni consulat, sicut uulgaris quædam sententia præcipit: Mores amici noueris, non oderis. Neq; temere de hoc officio dilectionis toties præcipiunt Apostoli, quod Philosophi uocant

RESPONSIO AD ARGV.

uocant. *Necessaria est enim hæc uirtus ad publicam concordiam retinendam, quæ non potest durare, nisi multa dissimulent, multa condonent inter se pastores & Ecclesiæ.*

Ex Iacobo citant: Videtis igitur, quod ex operibus iustificatur homo, & non ex fide sola. Neq; alius locus ullus magis putatur officere nostræ sententiæ. Sed est facilis & plana responsio, si non assuant aduersarij suas opiniones de meritis operum. Iacobi uerba nihil habent incommodi. Sed ubicunq; fit mentio operum, aduersarij affingunt suas impias opiniones, quod per bona opera mereamur remissionem peccatorum: quod bona opera sint propitiatio ac pretium, propter quod Deus nobis reconcilietur: quod bona opera uincant terrores peccati & mortis: quod opera coram Deo propter suam bonitatem sint accepta, nec egeant misericordia & propitiatore Christo. Horum nihil uenit in mentem Iacobo, quæ tamen omnia nunc defendunt aduersarij prietextu sententiæ Iacobi.

Primum igitur hoc expendendum est, quod hic locus magis contra aduersarios facit, quam contra nos.

Aduersarij enim docent hominem iustificari dilectione & operibus. De fide, qua apprehendimus propiti-

atorem

atorem Christum, nihil dicunt. Imò hanc fidem impro-
bant, neq; improbant tantum sententijs aut scriptis,
Sed etiam ferro & supplicijs conantur in Ecclesia de-
lere. Quanto melius docet Iacobus, qui fidem non omit-
tit, non subijcit pro fide dilectionem, sed retinet fidem,
ne propitiator Christus excludatur in iustificatione.
Sicut & Paulus cum summam tradit uitæ Christianæ,
complectitur fidem & dilectionem, I. Timoth. I. Finis
mandati charitas est de corde puro, & conscientia bo-
na, & fide non ficta.

Secundo, Res ipsa loquitur, hic de operibus dici
quæ fidem sequuntur, & ostendunt, fidem non esse mor-
tuam, sed uiuam & efficacem in corde. Non igitur sen-
sit Iacobus, nos per bona opera mereri remissionem pec-
catorum & gratiam. Loquitur enim de operibus iusti-
ficatorum, qui iam sunt reconciliati, accepti, & conse-
cuti remissionem peccatorum. Quare errant aduer-
sarij cum hinc ratiocinantur, quod Iacobus doceat, nos
per bona opera mereri remissionem peccatorum et gra-
tiam, quod per opera nostra habeamus, accessum ad
Deum, sine propitiatore Christo.

Tertio, Iacobus paulo ante dixit de regeneratione,
quod Istit per Euangelium. Sic enim ait: Volens genuit

nos

RESPONSIO AD ARGV.

nos uerbo ueritatis, ut nos essemus primitiæ creaturaru-
rum eius. Cum dicit, nos Euangelio renatos esse, docet,
quod fide renati ac iustificati simus, Nam promissio de
Christo tantum fide apprehenditur, cum opponimus
eam terroribus peccati & mortis. Non igitur sentit
Iacobus nos per opera nostra renasci.

Ex his liquet, non aduersari nobis Iacobum, qui
eum otiosas & securas mentes, quæ somniabant se ha-
bere fidem, cum non haberent, uituperaret, distinxit in-
ter mortuam fidem, ac uiuam fidem. Mortuam ait esse,
quæ non parit bona opera. Viuam ait esse, quæ parit
bona opera. Porro nos sæpe iam ostendimus, quid ap-
pellemus fidem, Non enim loquimur de otiosa notitia,
qualis est etiam in Diabolis, Sed de fide quæ resistit
terroribus conscientie, quæ erigit & consolatur per-
terrefacta corda. Talis fides neq; facilis res est, ut
somniaut aduersarij, neq; humana potentia, sed diuina
potentia, qua uiuificamur, qua Diabolum & mortem
uincimus, Sicut Paulus ad Coloss. ait, quod fides sit ef-
ficax per potentiam Dei, & uincat mortem. In quo &
resuscitati estis per fidem potentie Dei. Hæc fides
cum sit noua uita, necessario parit nouos motus & ope-
ra. Ideo Iacobus recte negat nos tali fide iustificari,

que est sine operibus. Quod autem dicit, nos iustificari fide et operibus, certe non dicit nos per opera renasci, Neque hoc dicit, quod partim Christus sit propitiator, partim opera nostra sint propitiatio. Nec describit hic modum iustificationis, sed describit quales sint iusti, postquam iam sunt iustificati & renati. Et iustificari significat hic non ex impio iustum effici, sed usu forensi iustum pronunciarum, Sicut hic: Factores legis iustificabuntur. Sicut igitur hæc uerba nihil habent incommodi, Factores legis iustificabuntur: Ita de Iacobi uerbis sentimus, Iustificatur homo, non solum ex fide, sed etiam ex operibus. Quia certe iusti pronunciantur homines habentes fidem, & bona opera. Nam bona opera in Sanctis (ut diximus) sunt iustitiæ, et placent propter fidem. Nam hæc tantum opera prædicat Iacobus, quæ fides efficit, sicut testatur, cum de Abraham dicit, Fides adiuuat opera eius. In hanc sententiam dicitur: Factores legis iustificantur, hoc est, iusti pronunciantur, qui corde credunt Deo, & deinde habent bonos fructus, qui placent propter fidem. Ideoque sunt impletio legis. Hæc simpliciter ita dicta nihil habent uitij, sed deprauantur ab aduersarijs, qui de suo affingunt impias opiniones. Non enim sequitur hinc, opera mereri remissionem.

RESPONSIO AD ARGV^{UM}

nem peccatorum: opera regenerare corda: opera esse propitiationem: opera placere sine propitiatore Christo: Opera non indigere propitiatore Christo. Horum nihil dicit Iacobus, quæ tamen impudenter ratiocinantur aduersarij ex Iacobi uerbis.

Citantur aduersus nos & aliæ quædam sententiæ de operibus, Luc. 6: Remittite, & remittetur uobis, Esaiæ 58: Frange esurienti panem tuum, tunc inuocabis, & Dominus exaudiet. Danielis 4: Peccata tua elemosynis redime, Matth. 5: Beati pauperes spiritu, quia talium est regnum cælorum. Item: Beati misericordes, quia misericordiam consequentur. Hæ sententiæ etiam nihil haberent incommodi, si nihil affingerent aduersarij. Duo enim continent, Alterum est prædicatio seu legis, seu pœnitentiæ, quæ & arguit malefacientes, & iubet benefacere. Alterum est promissio quæ additur. Neq; uero adscriptum est peccata remitti sine fide, aut ipsa opera propitiationem esse. Semper autem in prædicatione Legis hæc duo oportet intelligi, & quod lex non possit fieri nisi fide in Christum renati sumus, sicut ait Christus: Sine me nihil potestis facere. Et ut maxime fieri possint quædam externa opera, retinenda est hæc uniuersalis sententiæ, quæ totam legem interpre-

interpretatur: Sine fide impossibile est placere Deo, Retinendum est Euangelium, quod per Christum habeamus accessum ad Patrem.

Constat enim, quod non iustificamur ex lege, Alioqui quorsum opus est Christo aut Euangelio, si sola prædicatio legis sufficeret? Sic in prædicatione poenitentiae, non sufficit prædicatio Legis, seu uerbū arguens peccata, quia Lex iram operatur, tantum accusat, tantum terret conscientias, quia conscientie nunquam acquiescunt, nisi audiant uocem Dei, in qua clare promittitur remissio peccatorum. Ideo necesse est addi Euangeliū, quod propter Christum peccata remittantur, & quod fide in Christum consequamur remissionem peccatorū. Si excludunt aduersarij a prædicatione poenitentiae Euangelium de Christo, merito sunt iudicandi blasphemi aduersus Christum. Itaq; cum Esaias primo Cap. prædicat poenitentiam: Quiescite agere peruerse, discite benefacere, querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduam, & uenite, et ex postulate mecum. Si fuerint peccata uestra ut Coccini, quasi nix dealbabitur. Sic et hortatur ad poenitentiam Prophetas, & addit promissionem. Et stultū fuerit in tali sententia tantū hæc opera considerare, subuenire oppresso,

M z

iudicare

RESPONSIO AD ARGVAM

iudicare pupillo. Initio enim ait, desinite agere peruerse, ubi taxat impietatem cordis, & requirit fidem, Nec dicit Propheta, quod per opera illa subuenire oppresso, iudicare pupillo, mereri possint remissionem peccatorum, ex opere operato, sed præcipit hæc opera, ut necessaria in noua uita. Interim tamen remissionem peccatorum fide accipi uult. Ideoq; additur promissio. Sic sentiendum est de omnibus similibus locis. Christus prædicat pœnitentiam, cum ait: Remittite, & addit pmissio: Remittetur uobis. Neq; uero hoc dicit, q̄ illo nostro opere, cum remittimus, mereamur remissionem peccatorum, ex opere operato (ut uocant) sed requirit nouam uitam, quæ certè necessaria est, Interim tamen uult fide accipi remissionem peccatorum. Sic cum ait Esaias: Frange esurienti panem, nouam uitam requirit, Nec Propheta de illo uno opere loquitur, Sed de tota pœnitentia, ut indicat Textus. Interim tamen uult remissionem peccatorum fide accipi. Certa est enim sententia, quam nullæ portæ inferorum euertere poterunt, quod in prædicatione pœnitentiæ nõ sufficiat prædicatione legis, quia lex iram operatur, et semper accusat: Sed oportet addi prædicationem Euangelij, q̄ ita donetur nobis remissio peccatorum, si credamus nobis remitti

M

peccata

peccata propter Christum. Alioqui quorsum opus erat
 Euangelio? quorsum opus erat Christo? Hæc senten-
 tia semper in conspectu esse debet, ut opponi possit his
 qui abiecto Christo, deleto Euangelio malè detorquent
 Scripturas ad humanas opiniones, quòd remissionem
 peccatorum emanus nostris operibus. Sic & in con-
 cione Danielis, fides requirenda est. Non enim uolebat
 Daniel Regem tantùm eleemosynam largiri, sed totam
 poenitentiam complectitur, cùm ait: Redime peccata
 tua eleemosynis, id est, redime peccata tua mutatione
 cordis & operum. Hic autem & fides requiritur, Et
 Daniel de cultu unius Dei Israel, multa ei conciona-
 tur, & Regem conuertit, non solum ad eleemosynas lar-
 giendas, sed multo magis ad fidem. Extat enim egregia
 confessio Regis, de Deo Israel: Non est alius Deus
 qui possit ita saluare. Itaq; duæ sunt partes in concione
 Danielis, Altera pars est, quæ præcipit de noua uita,
 & operibus nouæ uitæ. Altera pars est, quòd Daniel
 promittit Regi remissionem peccatorum, Et hæc pro-
 missio remissionis peccatorum non est prædicationis legis,
 sed uerè Prophetica & Euangelica uox, quam certè
 uoluit Daniel fide accipi. Norat enim Daniel promif-
 sam esse remissionem peccatorum in Christo, non solum

M 3

Israelitis,

Israelitis, sed etiam omnibus gentibus, Alioqui non po-
tuisset Regi polliceri remissionem peccatorum. Non
est enim hominis, præsertim in terroribus peccati, sine
certo uerbo Dei, statuere de uoluntate Dei, quòd ira-
sci desinat. Ac uerba Danielis in sua lingua clariùs
de tota pœnitentia loquuntur, & clariùs promissionem
effferunt: Peccata tua per iustitiam redime, & iniqui-
tates tuas beneficijs erga pauperes. Hæc uerba præ-
cipiunt de tota pœnitentia, Iubent enim ut fiat iustus,
deinde, ut bene operetur, ut, quod Regis officium erat,
miseros aduersus iniuriam defendat. Iustitia autem est
fides in corde. Redimuntur autem peccata per pœni-
tentiam, id est, obligatio seu reatus tollitur, quia Deus
ignoscit agentibus pœnitentiam sicut Ezech. 18. scri-
ptum est. Neq; hinc ratiocinandum est, quòd ignoscat
propter opera sequentia, propter eleemosynas, sed igno-
scit propter suam promissionem his, qui apprehendunt
promissionem. Nec apprehendunt, nisi qui uere cres-
dunt, & fide peccatum uincunt & mortem. Hi renati
dignos fructus pœnitentiæ parere debent, sicut Iohan-
nes ait. Est igitur addita promissio: Ecce, erit sanatio
delictorum tuorum. Hieronymus hic præter rem ad-
didit dubitatiuam particulam. Et multo imprudentiùs

In Commentarijs contendit, remissionem peccatorum incertam esse. Sed nos meminerimus, Euangelium certo promittere remissionem peccatorum. Et hoc plane fuerit Euangelium tollere, negare, quod certo debeat promitti remissio peccatorum. Dimittamus igitur hoc in loco Hieronymum, Quamquam & in uerbo redimendi promissio ostenditur. Significatur enim, quod remissio peccatorum possibilis sit, quod possint redimi peccata, id est, tolli obligatio seu reatus, seu placari ira Dei. Sed aduersarij nostri, ubiq; omisis promissionibus, tantum præcepta intuentur. Et affingunt humanam opinionem, quod propter opera contingat remissio, cum hoc Textus non dicat, sed multo magis fidem requirat. Nam ubicunq; promissio est, ibi fides requiritur. Non enim potest accipi promissio, nisi fide.

Verum opera incurrunt hominibus in oculos. Hæc naturaliter miratur humana Ratio. Et quia tantum opera cernit, fidem non intelligit neq; considerat. Ideo somniat hæc opera mereri remissionem peccatorum & iustificare. Hæc opinio legis hæret naturaliter in animis hominum, neq; excuti potest, nisi cum diuinitus docemur. Sed reuocanda mens est ab huiusmodi carnalibus opinionibus, ad uerbū Dei. Videmus nobis Euan-

M 4

gelium

RESPONSIO AD ARGV.

gelium & promissionem de Christo propositam esse,
 Cū igitur lex prædicatur, cū præcipiuntur opera,
 non est repudianda promissio de Christo. Sed hæc prius
 apprehendenda est, ut bene operari possimus, & ut
 opera nostra Deo placere queant, sicut inquit Christus:
 Sine me nihil potestis facere. Itaq; si Daniel his uerbis
 usus esset, Peccata tua redime per pœnitentiam, præ-
 terirent hunc locum aduersarij. Nunc cū uerè hanc
 ipsam sententiam uerbis alijs, ut uidentur, extulit, de-
 torquent uerba aduersarij contra doctrinam gratiæ &
 fidei, Cū Daniel maxime uoluerit complecti fidem.
 Sic igitur ad uerba Danielis respondemus, quòd quia
 pœnitentiam prædicat, non doceat tantum de operibus,
 sed de fide quoq; ut ipsa historia in Textu testatur. Se-
 cundo, quia Daniel clare ponit promissionem, necessa-
 rio requirit fidem, quæ credat gratis remitti peccata à
 Deo. Quanquam igitur in pœnitentia cōmemorat ope-
 ra, tamen hoc Daniel non dicit, quòd per opera illa me-
 reamur remissionem peccatorum. Loquitur enim Da-
 niel non solum de remissione pœnæ, quia remissio pœnæ
 frustra queritur, nisi cor apprehenderit prius remissi-
 onem culpæ. Cæterum si aduersarij tantum intelligunt
 Danielem de remissione pœnæ, nihil contra nos faciet

hic

hic locus, quia ita necesse erit ipsos fateri, quòd remissio peccati & iustificatio gratuita præcedat. Postea nos quoq; concedimus, pœnas quibus castigamur, mitigari nostris orationibus & bonis operibus, deniq; tota pœnitentia, iuxta illud: Si nos iudicaremus, non iudicaremur à Domino. Et Iere. 15: Si conuerteris, cõuertam te. Et Zachariæ 1: Conuertimini ad me, & ego cõuertar ad uos, Et Psal. 39: Inuocame in die tribulationis.

Teneamus igitur has regulas in omnibus encomijs operum, in prædicatione legis, quòd lex non fiat sine Christo, Sicut ipse inquit: Sine me nihil potestis facere. Item: quòd sine fide impossibile sit placere Deo. Certissimum est enim, quòd doctrina legis non uult tollere Euangelium, non uult tollere propitiatorem Christum. Et maledicti sint Pharisei aduersarij nostri, qui legem ita interpretantur, ut operibus tribuant gloriam Christi, uidelicet, quòd sint propitiatio, quòd mereatur remissionem peccatorum. Sequitur igitur, semper ita laudari opera, quòd placeant propter fidem, quia opera non placent sine propitiatore Christo, Per hunc habemus accessum ad Deum, non per opera, sine mediatore Christo. Ergo cum dicitur: Si uis in uitam ingredi, serua mandata, sentiendum est, mandata sine Christo non

M S seruari,

RESPONSIO AD ARGVMENTVM

seruari, nec placere sine Christo. Sic in ipso Decalogo, in primo præcepto: Faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea, amplissima promissio legis additur, Sed hæc lex nõ fit sine Christo. Semper enim accusat conscientiam quæ legi non satisfacit, quare territa fugit iudicium & pœnam legis. Lex enim operatur iram. Tunc autem facit legem, quando audit nobis propter Christum reconciliari Deum, etiamsi legi non possumus satisfacere. Cum hac fide apprehenditur mediator Christus, cor acquiescit & incipit diligere Deum, & facere legem, & scit iam se placere Deo, propter mediatorem Christum, etiamsi illa inchoata legis impletio procul absit à perfectione, & ualde sit immunda. Sic iudicandum est & de prædicatione pœnitentiæ. Quamquam enim Scholastici nihil omnino de fide in doctrina pœnitentiæ dixerunt, tamen arbitramur, neminem aduersariorum tam esse furiosum, ut neget absolutionem Euangelij uocem esse. Porro absolutio fide accipi debet, ut erigat perterrefactam conscientiam.

Itaq; doctrina pœnitentiæ, quia non solum noua opera præcipit, sed etiam promittit remissionem peccatorum, necessario requirit fidem. Non enim accipitur
remissio

remissio peccatorum nisi fide. Semper igitur in his locis de poenitentia, intelligere oportet, quod non solum opera, sed etiam fides requiratur, ut hic Matth. 6: Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & uobis Pater uester coelestis delicta uestra. Hic requiritur opus, & additur promissio remissionis peccatorum, quae non contingit propter opus, sed propter Christum per fidem, Sicut alibi multis locis testatur Scriptura, Actuum 10: Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eum. Et I. Iohan. 2: Remittuntur uobis peccata propter nomen eius. Et Ephe. 1: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius in remissionem peccatorum. Quamquam quid opus est recitare testimonia? Hæc est ipsa uox Euangelij propria, quæ propter Christum non propter nostra opera, fide consequamur remissionem peccatorum. Hanc Euangelij uocem aduersarij nostri obruere conantur, male detortis locis qui continent doctrinam legis aut operum. Verum est enim, quod in doctrina poenitentiae requiruntur opera, quia certe noua uita requiritur. Sed hic male assuunt aduersarij, quæ talibus operibus mereamur remissionem peccatorum, aut iustificationem. Et tamen Christus sepe

sæpe annectit promissionem remissionis peccatorum
 bonis operibus, non quod uelit bona opera, propitiati-
 onem esse (sequuntur enim reconciliationem) sed pro-
 pter duas causas: Altera est, quia necessario sequi de-
 bent boni fructus. Monet igitur hypocrisin & fictam
 poenitentiam esse, si non sequantur boni fructus. Altera
 causa est, quia nobis opus est habere externa signa tan-
 tæ promissionis, quia conscientia pauida multiplici con-
 solatione opus habet. Vt igitur Baptismus, ut cœna
 Domini sunt signa, quæ subinde admonent, erigunt &
 confirmant pauidas mentes, ut credant firmiter remitti
 peccata, Ita scripta & picta est eadem promissio in
 bonis operibus, ut hæc opera admoneant nos, ut firmiter
 credamus. Et qui non benefaciunt, non excitant se ad
 credendum, sed contemnunt promissiones illas. Sed pii
 amplectuntur eas, & gaudent habere signa & testimo-
 nia tantæ promissionis. Ideo exercent se in illis signis
 & testimonijs. Sicut igitur Cœna Domini non iustifi-
 cat ex opere operato, sine fide: Ita eleemosynæ non iu-
 stificant sine fide, ex opere operato.

Sic & Tobia concio cap. 4. accipi debet: Eleemo-
 syna ab omni peccato, et a morte liberat. Non dicemus
 hyperbolen esse, Quamquam ita accipi debet, ne detra-
 hat de.

bat de laudibus Christi, cuius propria sunt officia, liberare à peccato & à morte, Sed recurrendum est ad regulam, Quòd doctrina legis sine Christo nò prodest. Placent igitur eleemosynæ Deo, quæ sequuntur reconciliationem seu iustificationem, non quæ præcedunt. Itaq; liberant à peccato & morte, non ex opere operato, sed (ut de pœnitentia supra diximus) quòd fidem & fructus complecti debeamus. Ita hic de eleemosyna dicendum est, quòd illa nouitas uitæ saluet. Et eleemosynæ sunt exercitia fidei, quæ accipit remissionem peccatorum, quæ uincit mortem, dum se magis magisq; exercet, & in illis exercitijs uires accipit. Cœcedimus & hoc: Quòd eleemosynæ mereantur multa beneficia Dei, mitigent pœnas, quòd mereantur ut defendamur, in periculis peccatorum & mortis, sicut paulo ante de tota pœnitentia diximus. Ac tota concio Tobie inspecta, ostendit, ante eleemosynas requiri fidem: Omnibus diebus uitæ tuæ in mente habeto Deum. Et postea: Omni tempore benedic Deum, et pete ab eo, ut uias tuas dirigat. Hoc autem proprie fidei est illius, de qua nos loquimur, quæ sentit, se habere Deum placatum propter ipsius misericordiam, & uult à Deo iustificari, sanctificari & gubernari. Sed aduersarij nostri, suaves homines, excerpunt

RESPONSIO AD ARGV. I M

excerpunt mutilatas sententias, ut imperitis fucum faci-
 ciant, Postea affingunt aliquid de suis opinionibus. Re-
 quirendi igitur sunt integri loci, quia iuxta uulgare
 præceptum, Inciuile est, nisi tota lege perspecta, una
 aliqua particula eius proposita, iudicare uel responde-
 re. Et loci integri prolati plerumq; secum afferunt in-
 terpretationem.

Citatur mutilatus & hic locus Lucæ II: Date ele-
 mosynam, & ecce omnia munda sunt uobis. Plane surdi
 sunt aduersarij. Toties iam dicimus, ad prædicationem
 Legis oportere addi Euangelium de Christo, propter
 quem placent bona opera, Sed illi ubiq; excluso Christo,
 docent mereri iustificationem per opera legis. Hic lo-
 cus integer prolatus, ostendet fidem requiri. Christus
 obiurgat Phariseos, sentientes, se coram Deo mundari,
 hoc est, iustificari crebris ablutionibus. Sicut Papa
 nescio quis de aqua sale conspersa inquit, quod populum
 sanctificet ac mundet: Et glossa ait, quod mundet à ue-
 nialibus. Tales erant & Phariseorum opiniones, quas
 reprehendit Christus, & opponit huic fictæ purgatio-
 ni duplicem munditiam, alteram internam, alteram
 externam, Labet ut intus mudentur, & addit de mun-
 ditie externa: Date eleemosynam, de eo quod superest
 & sic

Et sic omnia erunt uobis munda. Aduersarij non recte accommodant particulam uniuersalem: omnia: Christus enim addit hanc conclusionem utriusque membro, Tunc omnia erunt munda, si intus eritis mundi, & foris deideritis eleemosynam. Significat enim, quod externa mundities collocanda sit in operibus a Deo preceptis, non in traditionibus humanis, ut tunc erant illae ablutiones, & nunc est quotidiana illa aspersio aquae, uestitus Monachorum, discrimina ciborum, & similes pompae. Sed aduersarij corrumpunt sententiam, sophisticè translata particula uniuersali ad unam partem. Omnia erunt munda, datis eleemosynis, Atqui Petrus dixit, Fide purificari corda. Sed totus locus inspectus, sententiam offert consentientem cum reliqua Scriptura, quod si corda sint mundata, & deinde foris accedant eleemosynae, hoc est, omnia opera charitatis, Ita totos esse mundos, hoc est, non intus solum, sed foris etiam. Deinde, cur non tota illa concio coniungitur. Multae sunt partes obiurgationis, quarum aliae de fide, aliae de operibus praecipunt. Nec est candidi lectoris excerpere praeccepta operum, omisis locis de fide.

Postremo, hoc monendi sunt lectores, quod aduersarij pessime consulunt pijs conscientijs, cum docent, per opera

opera mereri remissionem peccatorum, quia conscientia colligens per opera remissionem, non potest statuere, quod opus satis faciat Deo, Ideo semper angitur, & subinde alia opera, alios cultus excogitat, donec prorsus desperat. Hæc ratio extat apud Paulum Rom. 4. ubi probat, quod promissio iustitiæ non contingat propter opera nostra, quia nunquam possemus statuere, quod haberemus placatum Deum. Lex enim semper accusat. Ita promissio irrita esset et incerta. Ideo concludit, quod promissio illa remissionis peccatorum & iustitiæ fide accipiatur, non propter opera. Hæc est uera & simplex & germana sententia Pauli, in qua maxima consolatio pijs conscientijs proposita est, & illustratur gloria Christi, qui certè ad hoc donatus est nobis, ut per ipsum habeamus gratiam, iustitiam & pacem.

Haecenus recensuimus præcipuos locos quos aduersarij contra nos citant, ut ostendant, quod fides non iustificet, & quod mereamur remissionem peccatorum & gratiam per opera nostra. Sed speramus nos pijs conscientijs satis ostendisse, quod hi loci non aduersentur nostræ sententiæ: quod aduersarij male detorqueant Scripturas ad suas opiniones: quod plerisque locis citent truncatos: quod omisis locis clarissimis de fide,

tantū excerpant ex Scripturis locos de operibus, eosq̄; deprauent: quòd ubiq̄; affingant humanas quasdam opinionones, præter id quòd uerba Scripturæ dicunt: quòd legem ita doceant, ut Euangelium de Christo obruant. Tota enim doctrina aduersariorum, partim est à ratione humana sumpta, partim est doctrina legis non Euangelij. Duos enim modos iustificationis tradunt, quorum alter est sumptus à Ratione, alter ex Lege, non ex Euangelio seu promissione de Christo.

Prior modus iustificationis est apud ipsos, quòd docent homines per bona opera mereri gratiam, tum de congruo, tum de condigno. Hic modus est doctrina Rationis, quia Ratio non uidens immunditiam cordis, sentit se ita placare Deum, si bene operetur, et propterea subinde alia opera, alij cultus ab hominibus in magnis periculis excogitati sunt aduersus terrores cōscientiæ. Gentes & Israelitæ mactauerunt humanas hostias, & alia multa durissima opera susceperunt, ut placarent iram Dei: Postea excogitati sunt Monachatus, et hi certauerunt inter se acerbitate obseruationū, contra terrores conscientie, contra iram Dei. Et hic modus iustificationis, quia est rationalis, et totus uersatur in externis operibus, intelligi potest, et ut cūq̄; præstari.

N

Et ad

RESPONSIO AD ARGV^m

Et ad hunc Canonistæ detorserūt ordinationes Ecclesiasticas malè intellectas, quæ à patribus longè alio cōsilio factæ sunt, nempe, nō ut per opera illa quæreremus iustitiam, sed ut ordo quidam propter tranquillitatē hominum inter se, in Ecclesia esset. Ad hunc modum detorserunt & sacramenta, maximeq; Missam, per hanc quæruni iustitiam, gratiam, salutem, ex opere operato.

Alter modus iustificationis traditur à Theologis Scholasticis, cūm docent, quòd iusti simus per quendam habitum à Deo infusum, qui est dilectio: Et quòd hoc habitu adiuti, intus & foris faciamus legem Dei: Et quòd illa impletio legis sit digna gratia et uita æterna. Hæc doctrina planè est doctrina legis, Verū est enim quòd lex inquit: Diliges Dominū Deum tuum etc. Diliges proximum tuum. Dilectio igitur est impletio legis.

Facile est autem iudicium homini Christiano de utroq; modo, quia uterq; modus excludit Christum, ideo reprehendendi sunt. In priore manifesta est impietas, qui docet, quòd opera nostra sint propitiatio pro peccatis. Posterior modus multa habet incommoda. Non docet uti Christo, cūm renascimur: Non docet iustificationem esse remissionem peccatorū: Non docet prius remissionem peccatorum contingere, quàm diligimus, sed

Sed fingit, quòd eliciamus actum dilectionis, per quem mereamur remissionem peccatorum, nec docet fide in Christum uincere terrores peccati & mortis. Fingit homines propria impletione Legis accedere ad Deum, sine propitiatore Christo. Fingit postea ipsam impletionem Legis, sine propitiatore Christo, iustitiam esse, dignam gratia & uita æterna. Cum tamen uix imbecillis & exigua legis impletio contingat etiam Sanctis.

Verùm, si quis cogitabit Euangelium non esse frustra datum mundo, Christum non esse frustra promissum, exhibitum, natum, passum, resuscitatum, facillime intelliget, nos non ex ratione aut lege iustificari. Nos igitur cogimur de iustificatione dissentire ab aduersarijs. Euangelium enim alium modum ostendit, Euangelium cogit uti Christo in iustificatione: docet, quòd per ipsum habeamus accessum ad Deum, per fidem: docet, quòd ipsum Mediatorem & Propitiatorem debeamus opponere iræ Dei: docet, fide in Christum accipi remissionem peccatorum, & reconciliationem, & uinci terrores peccati & mortis. Ita & Paulus ait, Iustitiã esse non ex lege, sed ex promissione, in qua promisit pater, quòd uelit ignoscere, quòd uelit reconciliari ppter

N z Christum.

RESPONSIO AD ARGV.

Christum. Hæc autem promissio sola fide accipitur, ut testatur Paulus ad Rom. Cap. 4. Hæc fides sola accipit remissionem peccatorum, iustificat, & regenerat. Deinde sequitur dilectio & cæteri boni fructus. Sic igitur docemus hominem iustificari (ut supra diximus) cum conscientia territa prædicatione poenitentiae, erigitur & credit se habere Deum placatum propter Christum. Hæc fides imputatur pro iustitia coram Deo, Rom. 4. Et cum hoc modo cor erigitur et uiuificatur fide, concipit spiritum sanctum, qui renouat nos, ut legem facere possimus, ut possimus diligere Deum, uerbum Dei, obedire Deo in afflictionibus, ut possimus esse casti, diligere proximum &c. Hæc opera, etsi adhuc à perfectione legis procul absint, tamen placent propter fidem, qua iusti reputamur, quia credimus nos propter Christum habere placatum Deum.

Hæc plana sunt & Euangelio consentanea, & à sanis intelligi possunt. Et ex hoc fundamento facile iudicari potest, quare fidei tribuamus iustificationem, non dilectioni, etsi dilectio fidem sequitur, quia dilectio est impletio legis. At Paulus docet, nos non ex lege, sed ex promissione iustificari, quæ tantum fide accipitur. Neq; enim accedimus ad Deum sine mediatore Christo,

Christo, neq; accipimus remissionem peccatorum propter nostram dilectionem, sed propter Christum, Ac ne diligere quidem possumus iratum Deum. Et lex semper accusat nos, semper ostendit iratum Deum. Necessse est igitur nos prius fide apprehendere promissionem, quod propter Christum pater sit placatus & ignoscat. Postea incipimus legem facere. Procul à Ratione humana, procul à Moise reijciendi sunt oculi in Christum, & sentiendum, quod Christus sit nobis donatus, ut propter eum iusti reputemur, Legi nunquam in carne satisfacimus. Ita igitur iusti reputamur, non propter legem, sed propter Christum, quia huius merita nobis donantur, si in eum credimus. Si quis igitur hæc fundamenta considerauerit, quod nõ iustificemur ex lege, quia legem Dei humana natura non potest facere, non potest Deum diligere, sed quod iustificemur ex promissione, in qua propter Christum promissa est reconciliatio, iustitia & uita æterna: Is facile intelliget, necessario tribuendam esse iustificationem fidei, si modò cogitabit Christum non esse frustra promissum, exhibitum, natum, passum, resuscitatum. Si cogitabit promissionem gratie in Christo non frustra, præter legem, & extra legem factam esse, statim à principio mundi, si cogitabit pro-

N 3 missionem

RESPONSIO AD ARGV^{MENTVM}

missionem fide accipiendam esse, sicut Iohannes inquit: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimonium, quod testificatus est Deus de Filio suo. Et hoc est testimonium, quod uitam æternam dedit nobis Deus, & hæc uita in Filio eius est. Qui habet Filium, habet uitam, qui non habet Filium Dei, uitam non habet. Et Christus ait: Si uos Filius liberauerit, uere liberi eritis. Et Paulus: Per hunc habemus accessum ad Deum, & addit, per fidem. Fide igitur in Christum accipitur promissio remissionis peccatorum, & iustitiæ, Nec iustificamur coram Deo ex Ratione aut Lege.

Hæc tam perspicua, tam manifesta sunt, ut miremur, tantum esse furorem aduersariorum, ut hæc uocent in dubium. Manifesta & πὸδ ἄλλῃς est, cum non iustificemur coram Deo ex lege, sed ex promissione, quod necesse sit fidei tribuere iustificationem. Quid potest contra hanc & πὸδ ἄλλῃς opponi, nisi totum Euangelium, totum Christum abolere quis uolet: Gloria Christi fit illustrior, cum docemus eo uti mediatore ac propitiatore. Pie conscientie uident in hac doctrina uberrimam consolationem sibi proponi, quod uidelicet credere ac certo statuere debent, quod propter Christum habeant placatum

patrem,

patrem, nō propter nostras iustitias, Et quōd Christus adiuuet tamen, ut facere etiam legem possimus. Hæc tanta bona eripiunt Ecclesiæ aduersarij nostri, cum damnant, cum delere conantur doctrinam de iustitia Fidei. Viderint igitur omnes bonæ mentes, ne consentiant impijs consilijs aduersariorum. In doctrina aduersariorum de iustificatione non fit mentio Christi, quomodo ipsum debeamus opponere iræ Dei, quasi uerò nos possimus iram Dei dilectione uincere, aut diligere Deum iratum possimus. Ad hæc conscientie relinquuntur incertæ. Si enim ideo sentire debent se habere Deum placatum, quia diligunt, quia legem faciunt, Semper dubitare necesse est, utrum habeamus Deum placatum, quia dilectionem illam aut non sentiunt, ut fatentur aduersarij, aut certe sentiunt ualde exiguam esse, & multo sæpius sentiunt se irasci iudicio Dei, qui humanam naturam multis terribilibus malis opprimit, ærumnis huius uitæ, terroribus æternæ iræ etc. Quando igitur acquiescet? Quando erit pacata conscientia? Quando diliget Deum in hac dubitatione, in his terroribus? Quid est aliud hæc doctrina legis, nisi doctrina desperationis? Ac prodeat aliquis ex aduersarijs, qui doceat nos de hac dilectione, quomodo ipse diliget Deum.

RESPONSIO AD ARGV. III

Prorsus quid dicant non intelligunt, tantum uocabulum dilectionis nõ intellectũ reddunt, sicut parietes. A deo confusa & obscura est eorum doctrina, Et gloriam Christi transfert in humana opera, & conscientias uel ad præsumptionem, uel ad desperationem adducit. Nostra uero speramus à pijs mentibus facile intelligi, & speramus asserre per terrefactis conscientijs piã & salubrem consolationem. Nam quod aduersarij cauillantur, multos impios ac Diabolos etiam credere, Sæpe iam diximus, nos de fide in Christum, hoc est, de fide remissionis peccatorum, de fide, quæ uerè & ex corde assentitur promissioni gratiæ, loqui. Hæc non fit sine magno agone in cordibus humanis: Et homines sani facile iudicare possunt illam fidem, quæ credit nos à Deo respici, nobis ignosci, nos exaudiri, rem esse supra naturam, Nam humanus animus per sese nihil tale de Deo statuit. Itaq; neq; in impijs neq; in Diabolis hæc fides est, de qua loquimur.

Præterea si quis Sophista cauillatur, Iustitiam in uoluntate esse, quare non possit tribui fidei, quæ in intellectu est. Facilis est responsio, quia isti in scholis etiam fatentur uoluntatem imperare intellectui, ut assentatur uerbo Dei. Ac nos clariùs dicimus, sicut terrores peccato

res peccati & mortis, non sunt tantum cogitationes intellectus, sed etiam horribiles motus uoluntatis fugientis iudicium Dei, Ita fides est non tantum notitia in intellectu, sed etiam fiducia in uoluntate, hoc est, est uelle, & accipere hoc quod in promissione offertur, uidelicet, reconciliationem & remissionem peccatorum. Sic utitur nomine fidei Scriptura, ut testatur hæc sententia Pauli: Iustificati ex fide pacem habemus erga Deum. Iustificare uero hoc loco, forensi consuetudine significat reum absolvere, & pronunciare iustum, Sed propter alienam iustitiam, uidelicet, Christi, quæ aliena iustitia cõmunicatur nobis per fidem. Itaq; cum hoc loco iustitia nostra sit imputatio alienæ iustitiæ, aliter hic de iustitia loquendum est, quam cum in Philosophia aut in foro quærimus iustitiam proprii operis, quæ certe est in uoluntate. Ideo Paulus inquit, 1. Corint. 1: Ex ipso uos estis in Christo Iesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Et 2. Cor. 5: Eum qui non nouit peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso. Sed quia iustitia Christi donatur nobis per fidem, ideo fides est iustitia in nobis, imputatiue, id est, est id quo efficitur accepti Deo, propter imputationem & ordina-

N S tionem

tionem Dei, sicut Paulus ait: Fides imputatur ad iustitiam. Et si propter morosos quosdam *τεχνολογίαι* loquendum est, Fides recte est iustitia, quia est obedientia erga Euangelium. Constat enim obedientiam erga edictū superioris, uere esse speciem distributiue iustitiæ. Et hæc obedientia erga Euangelium, imputatur pro iustitia, adeo, ut tantum propter hanc, quia hac apprehendimus propitiatorem Christum, placeant bona opera, seu obedientia erga legem. Neq; enim legi satisfacimus, sed id propter Christum condonatur nobis, ut Paulus ait: Nulla nunc damnatio est his qui in Christo Iesu &c. Hæc fides reddit Deo honorem, reddit Deo quod suum est, per hoc, quod obedit accipiens promissiones, Sicut & Paulus inquit Rom. 4. De promissione Dei non dubitauit per diffidentiam, sed firmus fuit fide, dans gloriam Deo. Ita cultus & *λατρεία* Euangelij est accipere bona à Deo, E contra cultus legis est, bona nostra Deo offerre & exhibere. Nihil autem possumus Deo offerre, nisi antea reconciliati & renati. Plurimum autem consolationis affert hic locus, quod cultus in Euangelio præcipuus est, à Deo uelle accipere remissionem peccatorum, gratiam & iustitiam. De hoc cultu ait Christus Iohan. 6: Hæc est uoluntas patris

mei, qui misit me, ut omnis qui uidet Filium, & credit in eum, habeat uitam æternam. Et Pater inquit: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, Hunc audite. Aduersarij de obedientia erga legem dicunt, Non dicunt de obedientia erga Euangelium, cum tamen legi non possimus obedire, nisi renati per Euangelium, cum non possimus diligere Deum, nisi acceptare remissione peccatorum. Donec enim sentimus eum nobis irasci, natura humana fugit iram & iudicium eius.

Si quis hoc etiam cauilletur, Si fides est, quæ uult illa quæ in promissione offeruntur, uidentur confundi habitus, fides & spes, quia spes est quæ expectat res promissas? Ad hoc respondemus, Hos affectus non ita diuelli posse reipsa, ut in scholis distrahant otiosis cogitationibus. Nam & ad Ebræos definitur fides esse expectatio rerum sperandarum. Si quis tamen uolet discerni, dicimus spei obiectum proprie esse euentum futurum. Fidem autem de rebus futuris & præsentibus esse, & accipere in præsentia remissionem peccatorum, exhibitam in promissione.

Ex his speramus satis intelligi posse, & quid sit fides, & quod cogamur sentire, quod fide iustificemur, reconciliemur & regeneremur. Siquidem iustitiam
Euange-

RESPONSIO AD ARGV

Euangelij, non iustitiam legis docere uolumus, Nam qui docent, quod dilectione iustificemur, legis iustitiam docent, nec uti docent Christo Mediatore in iustificatione. Et hæc manifesta sunt, quod non dilectione, sed fide uincamus terrores peccati & mortis, quod non possumus nostram dilectionem, & impletionem legis opponere iræ Dei, quia Paulus dicit, per Christū habemus accessum ad Deum per fidem. Hanc sententiam toties inculcamus propter perspicuitatem: Totius enim causæ nostræ statum clarissime ostendit, Et diligenter inspecta abunde de tota re docere, & consolari bonas mentes potest. Ideo prodest eam in promptu & in conspectu habere, non solum ut opponere possimus aduersariorum doctrinæ, qui docent, non fide, sed dilectione & meritis sine mediatore Christo ad Deum accedere, Sed etiam ut per eam erigamus nos in pauoribus, & fidem exerceamus. Manifestum est & hoc, quod sine auxilio Christi non possimus legem facere, sicut ipse inquit: Sine me nihil potestis facere. Ideo priusquam legem facimus, oportet corda fide renasci.

Hinc etiam intelligi potest, quare reprehendamus aduersariorum doctrinam de merito condigni. Facillima dijudicatio est, quia non faciunt mentionem fidei, quod

fide

fide propter Christum placeamus, sed fingunt bona opera facta adiuvante illo habitu dilectionis, iustitiam esse dignam quæ per se placeat Deo, & dignam æterna uita, nec opus habere mediatore Christo. Quid est hoc aliud, quàm transferre gloriam Christi in opera nostra, quòd uidelicet propter opera nostra placeamus, non propter Christum. At hoc quoq; est detrahere Christo gloriam mediatoris, qui perpetuo est mediator, non tantum in principio iustificationis. Et Paulus ait, Si iustificatus in Christo, opus habet ut postea alibi quærat iustitiam, tribui Christo, quòd sit minister peccati, id est, quòd non plene iustificet. Et absurdissimum est, quod aduersarij docent, quòd bona opera de condigno mereantur gratiam, Quasi uero post principiũ iustificationis, si conscientia terreatur, ut fit, gratia per bonum opus querenda sit, & non fide in Christum.

Secundo, Doctrina aduersariorum relinquit conscientias ambiguas, ut nunquam pacatæ esse queant, quia lex semper accusat nos, etiam in bonis operibus. Semper enim caro concupiscit aduersus spiritum. Quomodo igitur hic habebit conscientia pacem sine fide, si sentiet, quòd non propter Christum, sed propter opus proprium iam placere debeat: Quod opus inueniet? Quod statuet dignum

RESPONSIO AD ARGV.

dignum esse uita æternas Si quidem spes ex meritis debet existere. Aduersus has dubitationes Paulus inquit: Iustificati ex fide pacem habemus, certo statuere debemus, quod propter Christum donetur nobis iustitia & uita æterna. Et de Abraham ait, contra spem in spem credidit.

Tertio. Quomodo sciet conscientia, quando opus inclinante illo habitu dilectionis factum sit, ut statuere possit, quod de condigno mereatur gratiam? Sed hæc ipsa distinctio tantum ad eludendas Scripturas conficta est, quod aliàs de congruo, aliàs de condigno mereantur homines, quia (ut supra diximus) Intentio operantis non distinguit genera meritorum. Sed Hypocritæ securi sentiunt simpliciter opera sua esse digna, ut propterea iusti reputentur. E contra territæ conscientia de omnibus operibus dubitant. Ideo subinde alia querunt. Hoc est enim de congruo mereri, dubitare, & sine fide operari, donec desperatio incidit. In summa, plena errorum & periculorum sunt omnia quæ in hac re tradunt aduersarij.

Quarto. Tota Ecclesia confitetur, quod uita æterna per misericordiam contingat. Sic enim inquit Augustinus de gratia & libero arbitrio, cum quidem lo-

quitur

quitur de operibus Sanctorum post iustificationem factis: Non meritis nostris, Deus nos ad æternam uitam, sed pro sua miseratione perducit. Et lib. 9. Confess: *Væ* hominum uitæ quantumcunq; laudabili, si remota misericordia iudicetur. Et Cyprianus in enarratione orationis Dominicæ: Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sed res nota est, & habet plurima & clarissima testimonia in Scriptura & Ecclesiasticis Patribus, qui uno ore omnes prædicant, nos, etiamsi habeamus bona opera, tamen in illis bonis operibus misericordia indigere. Hanc misericordiam intuens fides, erigit & consolatur nos.

Quare aduersarij male docent, cum ita efferunt merita, ut nihil addant de hac fide apprehendente misericordiam. Sicut enim supra diximus, promissionem & fidem correlatiua esse, nec apprehendi promissionem nisi fide: Ita hic dicimus, promissam misericordiam correlatiue requirere fidem, nec posse apprehendi nisi fide: Iure igitur reprehendimus doctrinam de merito condigni, cum nihil de fide iustificante tradat, & obsecuret gloriam & officium mediatoris Christi.

Necq;

RESPONSIO AD ARGV.

Neq; nos quiequam hac in re noui docere existiman-
di sumus, cum patres in Ecclesia hanc sententiam tam
clare tradiderint, quod misericordia indigeamus etiam
in bonis operibus. Et Scriptura idem sepe inculcat. In
Psalmo: Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non
iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Hic sim-
pliciter detrahit omnibus etiam Sanctis & seruis Dei
gloriam iustitiæ, si non ignoscat Deus, sed iudicet &
arguat corda eorum. Nam quod alibi gloriatur Dauid
de sua iustitia, loquitur de causa sua aduersus persecu-
tores uerbi Dei, non loquitur de personali munditie, &
rogat causam & gloriam Dei defendi, ut Psalmo 7: Iu-
dicame Domine, secundum iustitiam meam, & secundum
innocentiam meam super me. Rursus Psalmo 129. ait,
Neminem posse sustinere iudicium Dei, si obseruet
peccata nostra: Si iniquitates obseruaueris Domine,
Domine quis sustinebit? Et Iob 9. Verebar omnia ope-
ra mea. Item: Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulse-
rint uelut mundissimæ manus meæ, tamen sordibus in-
tinges me. Et Prouerb. 20: Quis potest dicere iun-
dum est cor meum, purus sum à peccato? Et I. Iohan. 1:
Si dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos se-
ducimus, & ueritas in nobis non est &c. Et in orati-
one Do-

one Dominica. Sancti petunt remissionem peccatorum.
 Habent igitur & Sancti peccata. In Numeris Cap.
 14: Et innocens non erit innocens. Et Deuterono. 4:
 Deus tuus ignis consumens est. Et Zacharias ait: Si-
 leat à facie Domini omnis caro. Et Esaias: Omnis ca-
 ro foenum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exic-
 catum est foenum, & cecidit flos, quia spiritus Domi-
 ni sufflauit in eo, id est, caro & iustitia carnis, non po-
 test sustinere iudicium Dei. Et Ionas ait Cap. 2: Fru-
 stra obseruant uana, qui misericordiam relinquunt, id est,
 Omnis fiducia est inanis, præter fiduciam misericor-
 diæ, Misericordia seruat nos, Propria merita, proprii
 conatus non seruant nos. Ideo & Daniel orat Cap.
 9: Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus
 preces coram te, sed in miserationibus tuis multis. Ex-
 audi Domine, placare Domine, attende & fac, Ne mo-
 reris propter te ipsum Deus meus, quia nomen tuum
 inuocatum est super ciuitatem, & super populum tuum.
 Sic docet nos Daniel apprehendere misericordiam in
 orando, hoc est, confidere misericordia Dei, non con-
 fidere nostris meritis coram Deo.

Et miramur quid agant in prece aduersarij,
 Si tamen homines prophani unquam aliquid à Deo
 petunt,

RESPONSIO AD ARGV.

petunt, Si commemorant se dignos esse, quia dilectionem & bona opera habeant, & reposcunt gratiam, tanquam debitam, perinde orant ut Pharisæus apud Lucam Capite 18. qui ait: Non sum sicut cæteri homines. Qui sic petit gratiam, nec nititur misericordia Dei, iniuria afficit Christum, qui cum sit Pontifex noster, interpellat pro nobis. Sic igitur nititur oratio misericordia Dei, quando credimus nos propter Christum Pontificem exaudiri, sicut ipse ait: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. In nomine meo, inquit, quia sine hoc Pontifice non possumus accedere ad Patrem. Huc pertinet & sententia Christi, Luca cap. 17: Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt uobis, dicite, serui inutiles sumus. Hæc uerba clare dicunt, quod Deus saluet per misericordiam, & propter suam promissionem, non, quod debeat propter dignitatem operum nostrorum. Sed aduersarij mirifice ludunt hic in uerbis Christi. Primum faciunt *επισημειωσαντες* & in nos retorquent, Multo magis, inquit, dici posse, Si crederitis omnia, dicite, Serui inutiles sumus. Deinde addunt opera inutilia esse Deo, nobis uero nõ esse inutilia. Videte, quam delectet aduersarios puerile studium Sophisticæ. Et quanquã hæc ineptiæ indignæ sint quæ refutentur,

futentur, tamen paucis respondebimus. *avriſſepop* est uiti-
 tiosum. Primū enim decipiuntur aduersarij in uocabulo
 fidei, quòd si significaret nobis notitiam illam historiae,
 quæ etiam in impijs & Diabolis est, rectè ratiocina-
 rentur aduersarij, fidem inutilem esse, cum dicunt, Cum
 credideritis omnia, dicite, Serui inutiles sumus: Sed nos
 non de notitia historiae, sed de fiducia promissionis &
 misericordiae Dei loquimur. Et hæc fiducia promissi-
 onis, fatetur nos esse seruos inutiles, Imò hæc confessio,
 quòd opera nostra sint indigna, est ipsa uox fidei, sicut
 apparet in hoc exemplo Danielis, quod paulo ante cita-
 uimus: Non iniustificationibus nostris prosternimus
 preces &c. Fides enim saluat, quia apprehendit mise-
 ricordiam seu promissionem gratiae, etiam si nostra ope-
 ra sint indigna. Et in hanc sententiam nihil lædit nos
avriſſepop. Cum credideritis omnia, dicite, serui inuti-
 les sumus, uidelicet, quòd opera nostra sint indigna, hoc
 enim cum tota Ecclesia docemus, quòd per misericor-
 diam saluemur. Sed si ex simili ratiocinari uolunt, Cum
 feceris omnia, noli confidere operibus tuis, Ita cum cre-
 dideris omnia, noli confidere promissione diuina. Hæc
 non coherent. Sunt enim dissimilima, dissimiles causæ,
 dissimilia obiecta fiducia sunt in priore propositione,

RESPONSIO AD ARGV.

Et in posteriore. Fiducia in priore, est fiducia nostrorū
 operum, Fiducia in posteriore, est fiducia promissionis
 diuine. Christus autem damnat fiduciam nostrorum
 operum, non damnat fiduciam promissionis suæ. Non
 uult nos de gratia & misericordia Dei desperare, ar-
 guit opera nostra, tanquā indigna, non arguit promissio-
 nem, quæ gratis offert misericordiam. Et præclare hic
 inquit Ambrosius: Agnoscenda est gratia, sed nō igno-
 randa natura, Promissioni gratiæ confitendum est, non
 nature nostræ. Sed aduersarij suo more faciunt, contra
 fidei doctrinam detorquent sententias pro fide tradi-
 tas. Verūm hæc spinosa reijciamus ad scholas. Illa ca-
 uillatio planè puerilis est, cum interpretantur seruos
 inuitiles, quia opera Deo sint inuitilia, nobis uerò sint uti-
 lia. At Christus de ea utilitate loquitur, quæ cōstituit
 nobis Deum debitorem gratiæ. Quanquam alienum est
 hoc loco disputare, de utili aut inuitili. Nam serui in-
 uitiles significant insufficientes, quia nemo tantum timet,
 tantum diligit Deum, tantum credit Deo, quantū opor-
 tuit. Sed missas faciamus has frigidās cauillationes ad-
 uersariorum, de quibus quid iudicaturi sint homines,
 si quando proferentur in lucem, facile possunt existi-
 mare uiri prudentes. In uerbis maxime planis & per-
 spicuis

*Hinc ratiocinantur, Quia merces nominatur, igitur opera nostra sunt eiusmodi, quæ debeant esse pretium, pro quo debetur uita æterna? Sunt igitur digna gratia & uita æterna, nec indigent misericordia, aut mediatore Christo, aut fide. Planè noua est hæc Dialectica, uocabulum audimus mercedis, igitur nihil opus est mediatore Christo, aut fide habente accessum ad Deum propter Christum, non propter opera nostra. Quis non uidet hæc esse *εὐαγγέλιον*.*

Nos non rixamur de uocabulo mercedis. De hac re litigamus. Vtrum bona opera, per se sint digna gratia & uita æterna, An uerò placeant tantum propter fidem quæ apprehendit mediatorem Christum. Aduersarij nostri non solum hoc tribuunt operibus, quòd sint digna gratia & uita æterna, sed fingunt etiam, quòd merita supersint sibi, quæ donare alijs, & iustificare alios queant, Vt cum Monachi suorū ordinum merita uendunt alijs. Hæc portentosa Chrysippeo more coaceruāt, hac una uoce mercedis audita. Merces appellatur, igitur habemus opera, quæ sunt pretium, pro quo debetur merces, Igitur opera per sese, non propter mediatorem Christum placent. Et cum alius alio plura habeat merita, Igitur quibusdam supersunt merita. Et hæc merita

RESPONSIO AD ARGV

donare alijs possunt isti qui merentur. Mane lector, nondum habes totum Soriten. Addenda sunt enim certa sacramenta huius donationis, Mortuis induitur cucullus etc. Talibus coaceruationibus beneficium Christi, & iustitia fidei obscurata sunt. Non mouemus inanem λόγος αχίαρ de uocabulo mercedis. Si concedent aduersarij, quòd fide propter Christum iusti reputemur, & quòd bona opera propter fidem bene placeant Deo, de nomine mercedis postea non ualde rixabimur. Nos fatemur, uitam æternam mercedem esse, quia est res debita, propter promissionem, non propter nostra merita. Est enim promissa iustificatio, quam supra ostendimus, propriè esse donum Dei, Et huic dono coniuncta est promissio uitæ æternæ, iuxta illud: Quos iustificauit, eosdem & glorificauit.

Huc pertinet quod Paulus ait: Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus iustus iudex &c. Debetur enim corona iustificatis propter promissionem. Et hanc promissionem scire Sanctos oportet, non ut propter suum commodum laborent. Debent enim laborare propter gloriam Dei, sed ne desperent in afflictionibus, scire eos oportet uoluntatem Dei, quòd uelit eos adiuuare, eripere, seruare, *perfecti,*

perfecti, aliter infirmi audiunt mentionem poenarum et præmiorū: Nam infirmi laborant sui commodi causa. Et tamen prædicatio præmiorū et poenarum necessaria est. In prædicatione poenarum ira Dei ostenditur, quare ad prædicationem poenitentiae pertinet. In prædicatione præmiorum, gratia ostenditur. Et sicut Scriptura saepe mentione bonorum operum fidem complectitur, Vult enim complecti iustitiam cordis cum fructibus: Ita interdum cum alijs præmijs, simul offert gratiam, ut Esa. 58. & saepe aliās apud Prophetas.

Fatemur & hoc, quod saepe testati sumus, quod, etsi iustificatio & vita æterna ad fidem pertinent, tamen bona opera mereantur alia præmia corporalia & spiritalia, & gradus præmiorum, iuxta illud: Vnusquisque accipiet mercedem iuxta suum laborem. Nam iustitia Euangelij, quæ uersatur circa promissionem gratiæ, gratis accipit iustificationem et uiuificationem. Sed impletio legis quæ sequitur fidem, uersatur circa Legem, in qua non gratis, sed pro nostris operibus offertur & debetur merces. Sed qui hanc merentur, prius iustificati sunt quam legem faciunt, Itaque prius sunt translati in regnū filij Dei, ut Paulus ait, et facti coheredes Christi. Sed aduersarij, quoties de merito dicitur
statim

RESPONSIO AD ARGV.

statim transferunt rem à reliquis præmijs ad iustificationem, cum Euangelium gratis offerat iustificationem propter Christi merita, non nostra. Et merita Christi communicantur nobis per fidem. Cæterum opera & afflictiones merentur, non iustificationem, sed alia præmia, Vt in his sententijs merces operibus offertur: Qui parçe seminat, parçe metet: & qui largiter seminat, largiter metet. Hic clarè modus mercedis, ad modum operis confertur. Honora patrem & matrem, ut sis longæuus super terram. Et hic proponit lex certo operi mercedem. Quanquam igitur legis impletio meretur mercedem (proprie enim merces ad legem pertinet) Tamen meminisse nos Euangelij oportet, quod gratis offert iustificationem propter Christum, Nec legem prius facimus, aut facere possumus quàm reconciliati Deo, iustificati & renati sumus. Nec illa legis impletio placeret Deo, nisi propter fidem essemus accepti. Et quia homines propter fidem sunt accepti, ideo illa inchoata legis impletio placet, & habet mercedem in hac uita, & post hanc uitam. De nomine mercedis plerumq; alia hic etiam dici poterant ex natura Legis, quæ, quia longiora sunt, alio in loco explicanda erunt.

Verùm urgent aduersarij, quòd proprie mereantur

uitam

spicuis repererunt rimam. At nemo non uidet, in illo loco fiduciam nostrorum operum improbari.

Teneamus igitur hoc quod Ecclesia confitetur, quod per misericordiam saluemur. Et ne quis hic cogitet, Si per misericordiam saluandi sumus, incerta spes erit, si nihil præcedit in his, quibus contingit salus, quod discernantur ab illis, quibus non contingit, huic satisfaciendum est? Scholastici enim uidentur hac ratione moti, quæsuisse meritum condigni, Nam hæc ratio ualde potest exercere humanum animum. Breuiter igitur respondemus, Ideo ut sit certa spes, ideo ut sit præcedens discrimen inter hos quibus contingit, & illos quibus nõ contingit salus, necesse est constituere, quod per misericordiam saluemur. Hoc cum ita nudè dicitur, absurdum uidetur. Nam in foro & iudicijs humanis, ius seu debitum certum est, misericordia incerta. Sed alia res est de iudicio Dei. Hic enim misericordia habet claram & certam promissionem, & mandatum Dei, Nam Euangelium proprie hoc mandatum est, quod præcipit, ut credamus Deum nobis propitium esse, propter Christum: Non misit Deus Filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur etc. Quoties igitur de mi-

RESPONSIO AD ARGV.

sericordia dicitur, addenda est fides promissionis. Et hæc fides parit certam spem, quia nititur uerbo et mandato dei. Si spes niteretur operibus, tunc uerò esset incerta, quia opera nō possunt pacare cōscientiā, ut supra sæpe dictum est. Et hæc fides facit discrimen inter hos quibus contingit salus, & illos quibus non contingit. Fides facit discrimen inter dignos & indignos, Quia uita æterna promissa est iustificatis, Fides autem iustificat.

Sed hic iterum clamitabunt aduersarij, Nihil opus esse bonis operibus, si non merentur uitam æternam. Has calumnias supra refutauimus. Imò uerò necesse est bene operari, iustificatis dicimus promissam esse uitam æternam. At nec fidem nec iustitiam retinent illi, qui ambulant secundum carnem. Ideo iustificamur, ut iusti, bene operari & obedire legi Dei incipiamus. Ideo regeneramur, & spiritum sanctum accipimus, ut noua uita habeat noua opera, nouos affectus, timorem, dilectionem Dei, odium concupiscentiæ &c. Hæc fides de qua loquimur, existit in poenitentia, & inter bona opera, inter tentationes & pericula confirmari & crescere debet, ut subinde certiis apud nos statuamus, quòd Deus propter Christum respiciat nos, ignoscat nobis, exaudiat nos. Hæc non discuntur sine magnis & multis

& multis certaminibus, Quoties recurrit conscientia?
 quoties sollicitat ad desperationem? cum ostendit, aut
 uetera peccata, aut noua, aut immunditiam naturæ.
 Hoc chirographum non deletur sine magno agone, ubi
 testatur experientia, quàm difficilis res sit fides. Et
 dum inter terrores erigimur & consolationem concipi-
 mus, simul crescunt alij motus spirituales, Notitia
 Dei, timor Dei, spes, dilectio Dei, & regeneramur, ut
 ait Paulus, ad agnitionem Dei, & intuentes gloriam
 Domini transformamur in eandem imaginem, id est, con-
 cipimus ueram notitiam Dei, ut uerè timeamus eum,
 uerè confidamus nos respici, nos exaudiri. Hæc rege-
 neratio est quasi inchoatio æternæ uitæ, ut Paulus ait:
 Si Christus in uobis est, spiritus uiuit, corpus autem
 mortuum est &c. Et superinduemur, si tamen induti,
 non nudi reperiemur.

Ex his iudicare candidus lector potest, nos maxi-
 me requirere bona opera, siquidem hanc fidem docemus
 in pœnitentia existere, & debere subinde crescere in
 pœnitentia. Et in his rebus perfectionem Christianam
 & spirituales ponimus, si simul crescant pœnitentia, et
 fides in pœnitentia. Hæc intelligi meliùs à pijs possunt,
 quàm quæ de contemplatione aut perfectione apud

RESPONSIO AD ARGV.

aduersarios docentur. Sicut autem iustificatio ad fidem pertinet, ita pertinet ad fidem uita æterna. Et Petrus ait: Reportantes finem seu fructū fidei uestræ, salutem animarum. Fatentur enim aduersarij, quòd iustificati sint filij Dei, et cohæredes Christi, Postea opera, quia placent Deo propter fidem, merentur alia præmia corporalia & spiritualia. Erunt enim discrimina gloriæ Sanctorum.

Sed hic reclamant aduersarij, uitam æternam uocari mercedem, Quare necesse sit eam de condigno mereri, per bona opera. Breuiter & planè respondemus, Paulus Rom. 6. Vitam æternam donum appellat, quia donata iustitia propter Christum, simul efficimur filij Dei & cohæredes Christi, Sicut ait Iohannes: Qui credit in filium, habet uitam æternam. Et Augustinus inquit, & hunc secuti alij multi idem dixerunt. Dona sua coronat Deus in nobis. Alibi uerò scriptum est: Merces uestra copiosa erit in cœlis. Hæc si uidentur aduersarijs pugnare, ipsi expediunt. Sed parū æqui iudices sunt, nam doni uocabulum omittunt, omittunt & fontes totius negocij, & excerpunt uocabulum mercedis, idq; acerbissimè interpretantur, non solum contra Scripturam, sed etiam contra sermonis consuetudinem.

Hinc

uitam æternam bona opera, quia Paulus dicit Rom. 2.
 Reddet unicuiq; secundū opera eius. Item: Gloria, ho-
 nor & pax omni operanti bonum. Iohan. 5: Qui bona fe-
 cerunt, in resurrectionem uitæ, Matth. 25: Esuriui,
 & dedistis mihi manducare &c. In his locis & simili-
 bus omnibus, in quibus opera laudantur in Scripturis,
 necesse est intelligere, non tantū externa opera, sed
 fidem etiam cordis, quia Scriptura non loquitur de hy-
 pocrisi, sed de iustitia cordis cum fructibus suis. Quo-
 ties autem fit mentio legis & operum, sciendū est, quod
 non sit excludendus Christus mediator. Is est enim fi-
 nis legis, et ipse inquit: Sine me nihil potestis facere. Ex
 hoc Canone diximus supra, iudicari posse omnes locos
 de operibus. Quare cum operibus redditur uita æter-
 na, redditur iustificatis, quia neq; bene operari possunt
 homines, nisi iustificati, qui aguntur spiritu Christi,
 Nec sine mediatore Christo & fide placent bona ope-
 ra, iuxta illud: Sine fide impossibile est placere Deo.
 Cum dicit Paulus: Reddet unicuiq; secundum opera
 eius, intelligi debet non tantū opus externum, sed tota
 iustitia, uel iniustitia. Sic: Gloria operanti bonū, hoc est,
 iusto: Dedistis mihi manducare, Fructus & testimoniu
 iustitiæ cordis et fidei allegatur, Redditur igitur uita
 æterna iustitiæ.

Ad hunc

RESPONSIO AD ARGV.

Ad hunc modum Scriptura simul complectitur iustitiam cordis cum fructibus, Et sæpe fructus nominat, ut ab imperitis magis intelligatur, & ut significet requiri nouam uitam & regenerationem, non hypocrisin. Fit autem regeneratio fide in pœnitentia. Nemo sanus iudicare aliter potest, Nec nos aliquam otiosam subtilitatem hic affectamus, ut diuellamus fructus à iustitia cordis, si tantum aduersarij concesserint, quòd fructus propter fidem & mediatorem Christum placeant, non sint per sese, digni gratia & uita æterna. Hoc enim reprehendimus in aduersariorum doctrina, quòd talibus locis Scripturæ seu Philosophico, seu Iudaico more intellectis, abolent iustitiam fidei, & excludunt mediatorem Christum. Ex his locis ratiocinantur, quòd hæc opera mereantur gratiam, aliàs de congruo, aliàs de condigno, cum uidelicet accedit dilectio, id est, quòd iustificent, & quia sint iustitia, digna sint uita æterna. Hic error manifestè abolet iustitiam fidei, quæ sentit, quòd accessum ad Deum habeamus propter Christum, non propter opera nostra, quæ sentit nos per Pontificem & Mediatorem Christum adduci ad Patrem, & habere placatum patrem, ut supra satis dictum est.

Et hæc doctrina de iustitia Fidei, non est in Ecclesia Christi

Christi negligenda, quia sine ea non potest officium Christi conspici, & reliqua doctrina iustificationis, tantum est doctrina legis. At qui nos oportet retinere Euangelium & doctrinam de promissione propter Christum donata. Non igitur litigamus in hoc loco de parua re cum aduersarijs, Non querimus otiosas subtilitates, cum reprehendimus eos, quod docent uitam æternam mereri operibus, omiſſa hac fide quæ apprehendit mediatorem Christum. Nam de hac fide, quæ credit nobis Patrem propitium esse propter Christum, nulla apud Scholasticos syllaba extat, Vbiq; sentiunt, quod simus accepti, iusti propter opera nostra, uel ex ratione facta, uel certe facta inclinante illa dilectione, de qua dicunt. Et tamen habent quædam dicta, quasi apophtegmata ueterum autorum, quæ deprauant interpretando. Iactatur in scholis, quod bona opera placeant propter gratiam, Et, quod sit consistendum gratiæ Dei. Hic interpretantur gratiam habitum quo nos diligimus Deum, Quasi uero uoluerint dicere ueteres, quod debeamus cõfidere nostra dilectione, quæ quàm sit exigua, quàm sit immunda, certè experimur. Quànquam hoc mirum est, quomodo isti iubeant confidere dilectione, cum doceant, nesciri utrum aſſit, Cur non exponunt hic gratiam, misericor=

RESPONSIO AD ARGVMENTVM

misericordiam Dei erga nos. Et quoties mentio huius fit, addere oportebat fidem. Non enim apprehenditur nisi fide promissio misericordiae, reconciliationis, dilectionis Dei erga nos. In hanc sententiam recte diceret, confidendum esse gratia, placere bona opera propter gratiam, cum fides gratiam apprehendit.

Iactatur & hoc in scholis, Valere bona opera nostra uirtute passionis Christi, Recte dicitur, Sed cur non addunt de fide? Christus enim est propitiatio (ut Paulus ait) per fidem. Cum fide eriguntur pavidæ conscientiae, & sentiunt peccata nostra deleta esse morte Christi, & Deum nobis reconciliatum esse propter passionem Christi, tum uero prodest nobis passio Christi. Si omittatur doctrina de fide, frustra dicitur opera ualere uirtute passionis Christi. Et plenasq; alias sententias corrumpunt in scholis, propterea quia non tradunt iustitiam fidei, & fidem intelligunt tantum notitiam historie seu dogmatum, non intelligunt hanc uirtutem esse, quæ apprehendit promissionem gratiæ & iustitiæ, quæ uiuificat corda in terroribus peccati & mortis. Cum Paulus inquit: Corde creditur ad iustitiam, Ore fit confessio ad salutem. Hic sateri aduersarij existimamus, quod confessio ex opere operato non iustificet aut
saluet,

saluet, Sed tantum propter fidem cordis. Et Paulus sic loquitur, quod confessio saluet, ut ostendat, qualis fides consequatur uitam æternam, nempe, firma & efficax fides. Non est autem firma fides, quæ non ostendit se in confessione. Sic cætera bona opera placent propter fidem, sicut & orationes Ecclesiæ rogant, ut omnia sint accepta propter Christum. Item, petunt omnia propter Christum. Constat enim semper in fine precationum addi hanc clausulam: Per Christum Dominum nostrum. Ideo concludimus, quod fide iustificemur, coram Deo reconciliemur Deo, & regeneremur, quæ in pœnitentia apprehendit promissionem gratiæ, & uerè uiuificat perterritam mentem, ac statuit, quod Deus sit nobis placatus ac propitius propter Christum. Ex hac fide, ait Petrus, nos custodiri ad salutem, quæ reuelabitur. Huius fidei cognitio Christianis necessaria est, & uberrimam affert consolationem in omnibus afflictionibus, Et officium Christi nobis ostendit, quia isti qui negant homines fide iustificari, negant Christum mediatorem esse ac propitiatorem, negant promissionem gratiæ & Euangelium. Tantum docent aut doctrinam Rationis, aut Legis de iustificatione.

P.

Nos

Nos, quantum hic fieri potuit, ostendimus fontes huius causæ, & exposuimus ea quæ aduersarij obijciunt, Quæ quidem facile dijudicabunt boni uiri, si cogitabunt, quoties citatur locus de dilectione aut operibus, legem non fieri sine Christo, nec nos ex Lege, sed ex Euangelio, hoc est, promissione gratiæ in Christo promissæ, iustificari. Et speramus hanc, quamuis breuem disputationem, bonis uiris ad confirmandam fidem, ad docendam & consolandam conscientiam, utilem futuram esse. Scimus enim, ea quæ diximus consentanea esse scripturis Prophetiis & Apostolicis, sanctis Patribus, Ambrosio, Augustino, & plerisque alijs, & uniuersæ Ecclesiæ Christi, quæ certe confitetur Christum esse propitiatorem & iustificatorem. Nec statim censendum est Romanam Ecclesiam sentire, quicquid Papa, aut Cardinales, aut Episcopi, aut Theologi quidam aut Monachi probant. Constat enim Pontificibus magis curæ esse dominationem suam, quam Euangelium Christi. Et plerisque compertum est palam Epicureos esse. Theologos constat plura ex Philosophia admiscuisse doctrinæ Christianæ, quam satis erat.

Nec autoritas horum uideri debet tanta, ut nusquam dissentire à disputationibus eorum liceat, cum
multi

multi manifesti errores apud eos reperiantur, Vt quod
 possimus ex puris naturalibus Deum super omnia dili-
 gere. Hoc dogma peperit alios errores multos, cum sit
 manifeste falsum, Reclamant enim ubiq; Scripturæ,
 sancti Patres, & omnium piorum iudicia. Itaq; etiam si
 in Ecclesia Pontifices, aut nonnulli Theologi, ac Mo-
 nachi docuerunt, remissionem peccatorum, gratiam &
 iustitiam per nostra opera & novos cultus quærere,
 qui obscurauerunt Christi officium, & ex Christo non
 propitiatorem & iustificatorem, sed tantum legistato-
 rem fecerunt, mansit tamen apud aliquos pios semper co-
 gnitio Christi. Porro Scriptura prædixit fore, ut iu-
 stitia fidei hoc modo obscuraretur per traditiones hu-
 manas & doctrinam operum. Sicut Paulus sæpe quæ-
 ritur, tunc quoq; fuisse, qui pro iustitia fidei docebant
 homines per opera propria & proprios cultus, non fi-
 de, propter Christum reconciliari Deo, & iustificari,
 quia homines naturaliter ita iudicant, Deum per opera
 placandum esse. Nec uidet Ratio aliam iustitiam, quam
 iustitiam Legis ciuilitate intellectæ. Ideo semper existi-
 terunt in mundo, qui hanc carnalem iustitiam solam do-
 cuerunt, oppressa iustitia fidei, & tales doctores sem-
 per existent etiam.

RESPONSIO AD ARGVMENTVM

Idem accidit in populo Israel. Maxima populi pars sentiebat, se per sua opera mereri remissionem peccatorum, cum ulabant sacrificia & cultus. E contra Prophetæ damnata illa opinione, docebant iustitiam fidei. Et res gestæ in populo Israel sunt exempla eorum, quæ in Ecclesia futura fuerunt. Itaq; nõ perturbet pias mentes multitudo aduersariorũ, qui nostram doctrinam improbant. Facile enim iudicari de spiritu eorum potest, Quia in quibusdam articulis adeo perspicuam & manifestam ueritatem damnauerunt, ut palam appareat eorũ impietas. Nam & Bulla Leonis decimi damnauit articulum maxime necessarium, quem omnes Christiani teneant et credant, uidelicet, Non esse confitendum, quod simus absoluti propter nostram contritionem, sed propter uerbum Christi: Quodcunq; ligaueris &c. Et nunc in hoc conuentu autores confutationis damnauerunt apertis uerbis hoc, quod fidem diximus partem esse penitentia, qua consequimur remissionem peccatorum, & uincimus terrores peccatorum, & conscientia peccata redditur. Quis autem non uidet hunc articulum, quod fide consequamur remissionem peccatorum, uerissimum, certissimum, & maxime necessarium esse omnibus Christianis? Quis ad omnem posteritatem audiens talem

talem sententiam damnatam esse, iudicabit autores huius condemnationis ullam Christi notitiam habuisse?

Et de spiritu eorum coniectura fieri potest ex illa inaudita crudelitate, quam constat eos in bonos viros plurimos hactenus exercuisse. Et accepimus in hoc conuentu, quendam Reuerendum patrem in senatu Imperij, cum de nostra confessione sententia dicerentur, dixisse, nullum sibi consilium uideri utilius, quam si ad confessionem, quam nos exhibuissemus attramento scriptam, sanguine rescriberetur. Quid diceret crudelius Phalaris? Itaque hanc uocem nonnulli etiam Principes iudicauerunt indignam esse, quæ in tali confesso diceretur. Quare etiam si uindicant sibi aduersarij nomen Ecclesie, tamen nos sciamus, Ecclesiam Christi apud hos esse, qui Euangelium Christi docent, non qui prauas opiniones contra Euangelium defendunt, Sicut inquit Dominus: Oues meæ uocem meam audiunt. Et Augustinus ait: Quæstio est ubi sit Ecclesia. Quid ergo facturi sumus? In uerbis nostris eam quæsituri sumus, an in uerbis capituli sui Domini nostri Iesu Christi? puto quod in illius uerbis quærere debemus qui ueritas est, et optime nouit corpus suum. Proinde non perturbent nos iudicia aduersariorum, cum humanas opiniones

contra Euangelium, contra auctoritatem sanctorum Patrum, qui in Ecclesia scripserunt, contra piarum mentium testimonia defendunt.

DE ECCLESIA.

SEPTIMUM articulum confessionis nostræ damnauerunt, in quo diximus, Ecclesiam esse congregationem Sanctorum. Et addiderunt longam declamationem, quòd mali non sint ab Ecclesia segregandi, cum Iohannes comparauerit Ecclesiam aræ, in qua triticum & paleæ simul coaceruata sint: Et Christus comparauerit eam saginæ, in qua pisces boni & mali sunt &c. Profectò uerum est, quòd aiunt: Nullum remedium esse aduersus Sycophantæ morsum, Nihil tam circumspectè dici potest, ut calumniam euitare queat. Nos ob hanc ipsam causam adiecimus octauum articulum, ne quis existimaret, nos segregare malos & hypocritas ab externa societate Ecclesiæ, aut adimere sacramentis efficaciam quæ per hypocritas aut malos administrantur. Itaq; hic nõ est opus longa defensione aduersus hanc calumniam. Satis nos purgat articulus octauus: Concedimus enim, quòd hypocritæ & mali in hac uita sint admixti Ecclesiæ, & sint membra Ecclesiæ secundum

externam

Externam societatem signorum Ecclesie, hoc est, uerbi, professionis, & sacramentorum, præsertim si non sint excommunicati.

Nec sacramenta ideo non sunt efficacia, quia per malos tractantur. Imò recte uti possumus sacramentis, quæ per malos administrantur. Nam & Paulus prædicit futurum, ut Antichristus sedeat in templo Dei, hoc est, in Ecclesia dominetur, & gerat officia. At Ecclesia non est tantum societas externarum rerum ac rituum, sicut aliæ politicæ, Sed principaliter est societas fidei & spiritus sancti, in cordibus, quæ tamen habet externas notas, ut agnosci possit, uidelicet, puram Euangelij doctrinam, & administrationem sacramentorum consentaneam Euangelio Christi. Et hæc Ecclesia sola dicitur corpus Christi, quòd Christus spiritu suo renouat, sanctificat et gubernat, ut testatur Paulus Eph. I. cum ait: Et ipsum dedit caput super omnia, Ecclesie quæ est corpus eius, uidelicet, integritas, id est, tota congregatio ipsius qui omnia in omnibus perficit. Quare illi in quibus nihil agit Christus, non sunt membra Christi. Idq; fatentur aduersarij, malos esse mortua membra Ecclesie. Quare miramur, cur reprehenderint nostram descriptionem quæ de uiuis membris loquitur.

P 4

Neq;

DE ECCLESIAE

Neque noui quicquam diximus. Paulus omnino eodem modo definiuit Ecclesiam Ephe. 5. quod purificetur, ut sit sancta, Et addit externas notas, uerbum & sacramenta. Sic enim ait: Christus dilexit Ecclesiam, & se tradidit pro ea, ut eam sanctificet, purificans lauacro aquae, per uerbum, ut exhibeat eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid tale, sed ut sit sancta & inculpata. Hanc sententiam pene totidem uerbis nos in confessione posuimus.

Sic definit Ecclesiam & articulus in Symbolo, qui iubet nos credere, quod sit sancta catholica Ecclesia. Impij uero non sunt sancta Ecclesia. Et uidetur additum quod sequitur, Sanctorum communio, ut exponeretur, quid significet Ecclesia, nempe, congregationem Sanctorum, qui habent inter se societatem eiusdem Euangelij, seu doctrinae, & eiusdem spiritus sancti, qui corda eorum renouat, sanctificat & gubernat. Et hic articulus necessaria de causa propositus est. Infinita pericula uidemus quae minantur Ecclesiae interitum, Infinita multitudo est impiorum in ipsa Ecclesia, qui opprimunt eam. Itaque ne desperemus, sed sciamus Ecclesiam tamen mansuram esse: Item ut sciamus, quamuis magna multitudo sit impiorum, tamen Ecclesiam existere, & Christum.

Christum præstare illa quæ promisit Ecclesiæ, remittere peccata, exaudire spiritum sanctum. Has consolationes proponit nobis articulus ille in Symbolo. Et catholicam Ecclesiam dicit, ne intelligamus Ecclesiam esse politiam externam certarum gentium, Sed magis homines sparsos per totum orbem, qui de Evangelio consentiunt, & habent eundem Christum, eundem spiritum sanctum, & eadem sacramenta, siue habeant easdem traditiones humanas, siue dissimiles. Et in Decretis inquit glossa, Ecclesiam large dictam complecti bonos & malos. Item, malos nomine tantum in Ecclesia esse, non re, Bonos uero re & nomine. Et in hanc sententiam multa leguntur apud Patres. Hieronymus enim ait: Qui ergo peccator est aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subiectus dici.

Quamquam igitur hypocritæ & mali sint socij huius ueræ Ecclesiæ, secundum externos ritus, tamen cum definitur Ecclesia, necesse est eam definiri, quæ est uiuum corpus Christi. Item, quæ est nomine & re Ecclesia. Et multæ sunt causæ: Necesse est enim intelligi, quæ res principaliter efficiat nos membra, & uiua membra Ecclesiæ. Si Ecclesiam tantum definiemus

externam politiam esse bonorum & malorum, non intelligent homines regnum Christi esse iustitiam cordis, & donationem Spiritus sancti, sed iudicabunt, tantum externam obseruationem esse certorum cultuum ac rituum. Item, quid intererit inter populum Legis & Ecclesiam, si Ecclesia est externa politia? At sic discernit Paulus Ecclesiã à populo legis, quòd Ecclesia sit populus spiritualis, hoc est, non ciuilibus ritibus distinctus à gentibus, Sed uerus populus Dei, renatus per spiritum sanctum. In populo legis præter promissionem de Christo, habebat et carnale semen promissiones rerum corporalium, regni etc. Et propter has dicebantur populus Dei, etiam mali in his: Quia hoc carnale semen Deus separauerat ab alijs gentibus per certas ordinationes externas & promissiones. Et tamen mali illi non placebant Deo. At Euangelium affert non umbram æternarum rerum, sed ipsas res æternas, spiritum sanctum, & iustitiam qua coram Deo iusti sumus. Igitur illi tantum sunt populus iuxta Euangelium, qui hanc promissionem spiritus accipiunt. Ad hæc Ecclesia est regnum Christi, distinctum contra regnum Diaboli. Certum est autem, impios in potestate Diaboli, & membra regni Diaboli esse, sicut docet Paulus Eph. 2. cum ait,

Diabo

Diabolum efficacem esse in incredulis. Et Christus inquit ad Phariseos, quibus certè erat externa societas cum Ecclesia, id est, cū Sanctis in populo Legis, Præerant enim, sacrificabant, & docebant: Vos ex patre Diabolo estis. Itaq; Ecclesia, quæ uerè est regnū Christi, est propriè congregatio Sanctorum. Nam impij reguntur à Diabolo, & sunt captiui Diaboli, non reguntur Spiritu Christi. Sed quid uerbis opus est in re manifesta? Si Ecclesia quæ uerè est regnum Christi, distinguitur à regno Diaboli, necesse est impios, cū sint in regno Diaboli, non esse Ecclesiam. Quauquam in hac uita, quia nondum reuelatum est regnum Christi, sint admixti Ecclesiæ, & gerant officia in Ecclesia, Nec propterea impij sunt regnum Christi, quia reuelatio nondum facta est. Semper enim hoc est regnum Christi, quòd spiritu suo uiuificat, siue sit reuelatum, siue sit tectum cruce. Sicut idem est Christus, qui nunc glorificatus est, antea afflictus erat.

Et conueniunt huc similitudines Christi, qui clarè dicit Matth. 13. Bonum semen esse filios regni. At Zizania filios Diaboli, Agrum dicit mundum esse, non Ecclesiam. Ita Iohannes de illa tota gente Iudæorum loquitur & dicit, fore, ut uera Ecclesia separetur ab illo populo.

populo. Itaq; hic locus magis contra aduersarios facit, quam pro eis, quia ostendit uerum & spiritualem populum, a populo carnali separandum esse. Et Christus de specie Ecclesiæ dicit, cum ait: Simile est regnum cælorū sagenæ, aut decem uirginibus, Et docet, Ecclesiā tectam esse multitudine malorum, ne id scandalum pios offendat. Item, ut sciamus uerbum & sacramenta efficacia esse, etsi tractentur a malis, atq; interim docet impios illos, quamuis habeant societatem externorum signorum, tamen non esse uerum regnum Christi, et membra Christi. Sunt enim membra regni Diaboli.

Neq; uerò somniamus nos Platoniam ciuitatem, ut quidam impie cauillantur, Sed dicimus, existere hanc Ecclesiam, uidelicet, uerè credentes ac iustos sparsos per totum orbem. Et addimus notas, puram doctrinam Euangelij, & Sacramenta. Et hæc Ecclesia proprie est columna ueritatis. Retinet enim purum Euangelium, & (ut Paulus inquit) fundamentum, hoc est, ueram Christi cognitionem & fidem, etsi sunt in his etiam multi imbecilles, qui supra fundamentum ædificant stipulas perituras, hoc est, quasdam inutiles opiniones, quæ tamen, quia non euertunt fundamentum, tam condonantur illis, tum etiam emendantur. Ac sanctorum Pa-

soluq;

trum.

trum scripta testantur, quòd interdum stipulas etiam
ædificauerint supra fundamentum, sed quæ non euerte-
runt fidem eorum. Verùm pleraq; istorũ quæ Aduersarij
nostri defendunt, fidem euertunt, Vt, quòd dannant
articulum de remissionem peccatorum, in quo dicimus, fi-
de accipi remissionem peccatorum. Manifestus item
& perniciosus error est, quòd docent aduersarij, me-
reri homines remissionem peccatorum, dilectione erga
Deum, ante gratiam. Nam hoc quoq; est tollere funda-
mentum, hoc est, Christum. Item, Quid opus erit fide,
si sacramenta ex opere operato sine bono modo utentis
iustificent? Sicut autem habet Ecclesia promissionem,
quòd semper sit habitura spiritum sanctum, Ita habet
comminationes, quòd sint futuri impij doctores, & lu-
pi. Illa uerò est proprie Ecclesia, quæ habet spiritum
sanctum. Lupi & mali doctores etsi grassantur in Ec-
clesia, tamen non sunt proprie regnũ Christi. Sicut et
Lyra testatur, cum ait: Ecclesia non consistit in homini-
bus ratione potestatis uel dignitatis, Ecclesiasticæ uel
secularis, quia multi Principes & summi Pontifices et
alij inferiores inuenti sunt apostatasse à fide, Propter
quod Ecclesia consistit in illis personis, in quibus est
notitia uera, & confessio fidei & ueritatis. Quid
aliud

DE ECCLESIA.

aliud diximus nos in confessione nostra, quam quod hic dicit Lyra?

Sed fortassis aduersarij sic postulant definiiri Ecclesiam, quod sit Monarchia externa suprema totius orbis terrarum, in qua oporteat Romanum Pontificem habere potestatem ἀνωτέριον, de qua nemini liceat disputare aut iudicare, condendi articulos fidei, abolendi scripturas quas uelit, instituendi cultus & sacrificia. Item, condendi leges quas uelit, dispensandi & soluendi quibuscunq; legibus uelit diuinis, canonicis, & ciuilibus, a quo Imperator & Reges omnes accipiant potestatem & ius tenendi regna, de mandato Christi, cui cum Pater omnia subiecerit, intelligi oporteat hoc ius in Papam translatum esse. Quare necesse sit Papam esse dominum totius orbis terrarum, omnium regnorum mundi, omnium rerum priuatarum & publicarum, habere plenitudinem potestatis in temporalibus & spiritualibus, habere utrumq; gladium, spiritualem & temporalem. Atq; hæc definitio non Ecclesiæ Christi, sed regni Pontificij habet autores non solum Canonistas, sed etiam Danielelem Cap. II.

Quod si hoc modo definiremus Ecclesiam, fortassis haberemus æquiores iudices. Multa enim extant

immode-

immoderate & impie scripta de potestate Ro. Ponti-
 ficis, propter quæ nemo unquam reus factus est. Nos
 soli plectimur, quia prædicamus beneficium Christi,
 quòd fide in Christum consequamur remissionem pec-
 catorum, non cultibus excogitatis à Pontifice. Por-
 rò Christus, Prophetæ & Apostoli, longe aliter defi-
 niunt Ecclesiam Christi, quàm regnum Pontificium.
 Nec est ad Pontifices transferendum, quòd ad ueram
 Ecclesiam pertinet, quòd uidelicet sint columnæ ueri-
 tatis, quòd non errent. Quotusquisq; enim curat Euan-
 geliu, aut iudicat dignum esse lectione? Multi etiam
 palam irrident religiones omnes, aut si quid probant,
 probant illa quæ humanæ rationi consentanea sunt,
 Cætera fabulosa esse arbitrantur, & similia tragœdijs
 Poetarum. Quare nos iuxta Scripturas sentimus, Ec-
 clesiam proprie dictam esse congregationem Sancto-
 rum, qui uerè credunt Euangelio Christi, & habent
 Spiritum sanctum. Et tamen fatemur multos hypocri-
 tas et malos his in hac uita admixtos, habere societatem
 externorum signorum, qui sunt membra Ecclesiæ secun-
 dum societatem externorum signorum, Ideoq; gerunt
 officia in Ecclesia, Nec adimit sacramentis efficaciam,
 quòd per indignos tractatur, quia repræsentant Christi
 personam,

DE ECCLESIA.

personam, propter uocationem Ecclesie, non representant proprias personas, ut testatur Christus: Qui uos audit, me audit. Cum uerbum Christi, cum sacramenta porrigunt, Christi uice & loco porrigunt. Id docet nos illa uox Christi, ne indignitate ministrorum offendamur. Sed de hac re satis clare diximus in confessione, nos improbare Donatistas & Vigileuistas, qui senserunt, homines peccare accipientes sacramenta ab indignis in Ecclesia. Hæc in præsentia uidebantur sufficere ad defensionem descriptionis Ecclesie quam tradidimus. Neq; uidemus, cum Ecclesia proprie dicta, appelletur corpus Christi, quomodo aliter describenda fuerit, quam nos descripsimus. Constat enim impios ad regnum & corpus Diaboli pertinere, qui impellit & habet captiuos impios. Hæc sunt luce meridiana clariora, quæ tamen, si pergent calumniari aduersarij, non grauabimur copiosius respondere.

Damnant aduersarij & hanc partem septimi articuli, quod diximus ad ueram unitatem Ecclesie, satis esse consentire de doctrina Euangelij, & administratione sacramentorum, nec necesse esse ubiq; similes traditiones humanas esse, seu ritus aut ceremonias ab hominibus institutas. Hic distinguunt uniuersales & particulares;

particulares ritus, & probant articulum nostrum, si intel-
ligatur de particularibus ritibus, De uniuersalibus
ritibus, non recipiunt. Non satis intelligimus quid ue-
lint aduersarij, Nos de uera, hoc est, spiritali unitate
loquimur, sine qua non potest existere fides in corde, seu
iustitia cordis coram Deo. Ad hanc dicimus, non esse
necessariam similitudinem rituum humanorum, siue uni-
uersalium, siue particularium, Quia iustitia fidei non
est iustitia alligata certis traditionibus, sicut iustitia
legis erat alligata Mosaicis ceremonijs, quia illa iusti-
tia cordis, est res uiuificans corda. Ad hanc uiuificati-
onem nihil conducunt humanæ traditiones, siue uniuers-
ales, siue particulares, nec sunt effectus spiritus san-
cti, sicut castitas, patientia, timor Dei, dilectio proxi-
mi & opera dilectionis.

Nec leues causæ fuerunt, cur hunc articulum po-
neremus. Constat enim multas stultas opiniones de
traditionibus serpsisse in Ecclesiam. Nonnulli putau-
runt, humanas traditiones necessarios cultus esse ad
promerendam iustificationem. Et postea disputauerunt,
qui fieret, quòd tanta uarietate coleretur Deus, quasi
uero observationes illæ essent cultus, & non potius
externæ & politicæ ordinationes, nihil ad iustitiam
cordis

Q

DE ECCLESIA.

cordis seu cultum Dei pertinentes, quæ alibi casu, alibi propter quasdam probabiles rationes uariant. Item, alie Ecclesiæ, alias propter tales traditiones excommunicauerunt, ut propter obseruationem Paschatis, picturas, & res similes. Vnde imperiti existimauerunt, fidem seu iustitiam cordis coram Deo, non posse existere sine his obseruationibus. Extant enim de hoc negotio multa inepta scripta Summistarum & aliorum.

Sed sicut dissimilia spacia dierum ac noctium non lædunt unitatem Ecclesiæ: Ita sentimus, non lædi ueram unitatem Ecclesiæ dissimilibus ritibus institutis ab hominibus. Quanquam placet nobis, ut uniuersales ritus propter tranquillitatem seruentur. Sicut et nos in Ecclesijs, ordinem Missæ, diem Dominicum & alios dies festos celebriores libenter seruamus. Et gratissimo animo amplectimur utiles ac ueteres ordinationes, præsertim cùm contineant pædagogiam, qua prodest populum & imperitos assuescere ac docere. Sed non disputamus nunc, an conducatur propter tranquillitatem aut corporalem utilitatem seruare. Alia res agitur, Disputatur enim, Vtrum obseruationes traditionum humanarum sint cultus necessarij ad iustitiam eorum Deo. Hoc est ^{negotium} in hac controuersia, quo constituto, postea

postea iudicari potest, *Vtrum ad ueram unitatem Ecclesie necesse sit ubiq; similes esse traditiones humanas.* Si enim traditiones humane non sunt cultus necessarij ad iustitiam coram Deo, Sequitur, posse iustos & filios Dei esse, etiam si quas traditiones non habent, quæ alibi receptæ sunt. *Vt si forma uestitus Germanici non est cultus Dei necessarius ad iustitiam coram Deo, Sequitur, posse iustos ac filios Dei & Ecclesiam Christi esse, etiam si qui utantur non Germanico, sed Gallico uestitu.* Hoc clarè docet Paulus ad Colossenses, cum ait: *Nemo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte dici festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum, quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi.* Item: *Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid adhuc tanquam uiuentes mundo decreta facitis? Ne tetigeritis, neq; gustaueritis, neq; cõtractaueritis, quæ omnia pereunt usu consumpta, & sunt præcepta et doctrinæ hominũ, speciem habentia sapientiæ in superstitione et humilitate.* Est enim sententia, cum iustitia cordis sit res spiritualis, uiuificans corda, & constet, quod traditiones humane non uiuificent corda, nec sint effectus spiritus sancti, sicut dilectio proximi, castitas etc. nec sint instrumenta per quæ Deus mouet corda ad credendum,

Q z

sicut

DE ECCLESIA.

sicut uerbum & Sacramenta diuinitus tradita, sed sint usus rerum nihil ad cor pertinentium, quæ usu pereant, non est sentiendum, quòd sint necessariae ad iustitiam coram Deo. Et in eadem sententiam inquit Rom. 14: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia et pax, & gaudium in spiritu sancto. Sed non est opus citare multa testimonia, cum ubiq; sint obuia in Scripturis, & nos plurima in confessione congesserimus in posterioribus articulis. Et huius controuersiae ^{apud uos} infra paulo post repetendum erit, uidelicet, *Utrum traditiones humane sint cultus necessarij ad iustitiam coram Deo. Vbi de hac re copiosius disputabimus.*

Aduersarij dicunt, uniuersales traditiones ideo seruandas esse, quia existimentur ab Apostolis tradite esse. O Religiosos homines: Ritus ab Apostolis sumptos retineri uolunt, Non uolunt retineri doctrinam Apostolorum. Sic iudicandum est de ritibus illis, sicut ipsi Apostoli in suis scriptis iudicant. Non enim uoluerunt Apostolos sentire, quòd per tales ritus iustificemur, quòd tales ritus sint res necessariae ad iustitiam coram Deo: Non uoluerunt Apostoli tale onus imponere conscientijs: Non uoluerunt iustitiam et peccatum collocare in obseruationibus dierum, ciborum, &

similium

similium rerum. Imò Paulus appellat huiusmodi opiniones, doctrinas dæmoniorum. Itaq; uoluntas & consilium Apostolorū ex scriptis eorum quæri debet, Non est satis allegare exemplum. Seruabant certos dies, non quòd ea obseruatio ad iustificationem necessaria esset, sed ut populus sciret, quo tempore conueniendum esset. Seruabant & alios quosdam ritus, ordinem lectionum si quando conueniebant. Quædam etiam ex patrijs moribus (ut fit) retinebat populus, quæ Apostoli nonnihil mutata, ad historiam Euangelij accommodauerūt, ut Pascha, Pentecosten, ut non solum docendo, sed etiam per hæc exempla memoriam maximarum rerum traderent posteris. Quod si hæc tradita sunt tanquam necessaria ad iustificationem, Cur in his ipsis postea multa mutarunt Episcopi? Quod si erant Iuris diuini, non licuit ea mutare autoritate humana. Pascha ante Synodum Nicenam, alij alio tempore seruabant. Neq; hæc similitudo læsit fidem. Postea ratio inita est, ne incidere nostrum Pascha in Iudaici Paschatis tempus. At Apostoli iusserant Ecclesias seruare Pascha cum fratribus conuersis ex Iudaismo. Itaq; hunc morem quædam gentes pertinaciter post Synodum Nicenam retinuerunt, ut Iudaicum tempus obseruarent. Verum:

Q. 3.

Apostoli:

DE ECCLESIA.

Apostoli decreto illo non uoluerunt Ecclesijs impone-
 re necessitatem. Id quod uerba Decreti testantur, Iu-
 bent enim ne quis curet, etiam si fratres seruantes Pa-
 scha, non recte supputent tempus. Verba Decreti ex-
 tant apud Epiphanium: ὁμοῖα μὴ ἐπιτίθετε, ἀλλὰ πείθετε, ἕταρ
 οἱ ἀδελφοὶ ὑμῶν, οἱ ἐκ περιτομῆς, μετὰ αὐτῶν ἅμα ποιῆτε, καὶ τὴν
 πλυνθῶσι μηδὲν ὑμῖν μελέτω. Hæc scribit Epiphanius
 uerba esse Apostolorum in Decreto quodam posita de
 Paschate, in quibus prudens lector facile potest indi-
 care, Apostolos uoluisse populo stultam opinionem de
 necessitate certi temporis eximere, cum prohibent cu-
 rare, etiam si in supputando erretur. Porro quidam in
 Oriente, qui Audiani appellati sunt ab autore dogma-
 tis, propter hoc decretum Apostolorum contenderunt,
 Pascha cum Iudæis seruandum esse. Hos refellens
 Epiphanius, laudat decretum, & inquit, nihil contine-
 re quod dissentiat à fide, aut Ecclesiastica regula, &
 uituperat Audianos, quòd non recte intelligant τὸ γινώσκον,
 & interpretatur in hanc sententiam, in quam nos in-
 terpretamur, quòd non senserint Apostoli, referre quo
 tempore seruaretur Pascha. Sed quia præcipui fratres
 ex Iudæis conuersi erant, qui morem suum seruabant, ho-
 rum exemplum propter concordiam uoluerint reliquos
 sequi.

Sequitur. Et sapienter admonuerunt lectorem Apostoli, se neq; libertatem Euangelicam tollere, neq; necessitatem conscientijs imponere, quia addunt, non esse curandum, etiam si erretur in supputando.

Multa huius generis colligi possunt ex historijs, in quibus apparet, dissimilitudinem humanarum obseruationum non ledere unitatem fidei. Quanquam quid opus est disputatione? Omnino quid sit iustitia fidei, quid sit regnum Christi, non intelligunt aduersarij, si iudicant necessariam esse similitudinem obseruationum in cibis, diebus, uestitu, et similibus rebus, quæ non habent mandatum Dei. Videte autem religiosos homines, aduersarios nostros, Requiritur ad unitatem Ecclesiæ, similes obseruationes humanas, cum ipsi mutauerint ordinationem Christi in usu cœnæ, quæ certè fuit antea ordinatio uniuersalis. Quod si ordinationes uniuersales necessarie sunt, cur mutant ipsi ordinationem cœnæ Christi, quæ non est humana, sed diuina? Sed de hac tota controuersia infra aliquoties dicendum erit.

Octauus articulus approbatus est totus, in quo confitemur, quòd hypocritæ & mali admixti sint Ecclesiæ. Et, quòd sacramenta sint efficacia, etiamsi per malos ministris tractentur, quia ministri funguntur uice Christi,

DE BAPTISMO.

non repræsentant suam personam. Iuxta illud: Qui uos audit, me audit. Impij doctores deserendi sunt, quia hi iam non funguntur persona Christi, sed sunt Antichristi. Et Christus ait: Cauete à pseudo Prophetis. Et Paulus: Si quis aliud Euangelium euangelizauerit, anathema sit.

Cæterum monuit nos Christus in collationibus de Ecclesia, ne offensi priuatis uitijs, siue sacerdotum siue populi schismata excitemus, Sicut scelerate fecerunt Donatistæ. Illos uerò qui ideo excitauerunt schismata, quia negabant Sacerdotibus licere, tenere possessiones aut proprium, planè seditiosos iudicamus. Nam tenere proprium, ciuilibus ordinatio est. Licet autem Christianis uti ciuilibus ordinationibus, sicut hoc aere, hac luce, cibo, potu. Nam ut hæc rerum natura, & hi siderum certi motus, uerè sunt ordinatio Dei, & conseruantur à Deo, Ita legitimæ politiæ uerè sunt ordinatio Dei, & retinentur ac defenduntur à Deo aduersus Diabolum.

Nonus articulus approbatus est, in quo confitemur, quòd Baptismus sit necessarius ad salutem, et quòd pueri sint baptizandi, & quòd baptismus puerorum non sit irritus, sed necessarius, & efficax ad salutem. Et quoniam Euangelium purè ac diligenter apud nos do-

NON

cetur,

retur, De
quod in E
ste, qui p
tison dicit
pietatis a
dum quos
talem esse
tis perim
illos qui
nec sacre
uerbo
zare pa
mandatu
offertur
uiris, m
clare, in
suo offe
Sec
baptism
tium, qu
Deus
& D
Bap

cetur, Dei beneficio hunc quoque fructum ex eo cepimus,
 quod in Ecclesijs nostris nulli extiterunt Anabapti-
 stæ, quia populus uerbo Dei aduersus impiam & sedi-
 tiosam factionem illorum latronum munitus est. Et cum
 plerosque alios errores Anabaptistarum damnamus, tum
 hunc quoque, quod disputant, baptismum paruulorum inu-
 tilem esse. Certissimum est enim, quod promissio salu-
 tis pertinet etiam ad paruulos. Neque uero pertinet ad
 illos qui sunt extra Ecclesiam Christi, ubi nec uerbum,
 nec sacramenta sunt, quia regnum Christi tantum cum
 uerbo & sacramentis existit. Igitur necesse est bap-
 tizare paruulos, ut applicetur eis promissio salutis, iuxta
 mandatum Christi, *Baptizate omnes gentes, Vbi, sicut*
offertur omnibus salus, ita offertur omnibus baptismus,
uiris, mulieribus, pueris, infantibus. Sequitur igitur
 clare, *infantes baptizandos esse, quia salus cum bap-
 tismo offertur.*

Secundo. Manifestum est, quod Deus approbat
 baptismum paruulorum. Igitur Anabaptistæ impie sen-
 tiunt, qui damnant baptismum paruulorum. Quod autem
 Deus approbet baptismum paruulorum, hoc ostendit,
 & Deus dat spiritum sanctum sic baptizatis. Nam si hic
 Baptismus irritus esset, nullis daretur spiritus sanctus,

DE COENA

nulli fierent saluti, denique nulla esset Ecclesia. Hæc ratio bonas et piâs mentes, uel sola satis confirmare potest contra impias & fanaticas opiniones Anabaptistarum.

Decimus articulus approbatus est, in quo confitemur, nos sentire, quod in coena Domini uerè & substantialiter adsint, corpus & sanguis Christi, & uerè exhibeantur cum illis rebus, quæ uidentur pane & uino, his qui sacramentum accipiunt. Hanc sententiam constanter defendimus re diligenter inquisita & agitata. Cum enim Paulus dicat, Panem esse participationem corporis Domini &c. sequeretur panem non esse participationem corporis, sed tantum spiritus Christi, si non adesset uerè corpus Domini. Et comperimus non tantum Romanam Ecclesiam affirmare corporalem præsentiam Christi, sed idem & nunc sentire, & olim sensisse Græcam Ecclesiam. Idenim testatur Canon Misæ apud illos, in quo aperte orat sacerdos, ut mutato pane, ipsum corpus Christi fiat. Et *Vulgarius* (scriptor ut nobis uidetur, non stultus) disertè inquit, panem non tantum figuram esse, sed uerè in carnem mutari. Et longa sententia est *Cyrilli* in *Ioannem* Cap. 15. in qua docet, Christum corporaliter nobis exhiberi in coena. Sic enim ait: Non tamè negamus recta nos fide charitateque
sincera,

sincera, Christo spiritualiter coniungi, Sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, Idq; à diuinis Scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit Christū etiam sic uitam esse, nos uero palmites, qui uitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem, quia omnes unum corpus sumus in Christo, quia etsi multi sumus, unum tamen in eo sumus. Omnes enim uno pane participamus. An fortasse putat ignotam nobis mysticæ benedictionis uirtutem esse? quæ cum in nobis fit, nonne corporaliter quoq; facit, communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare? Et paulo post: Vnde considerandum est, non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, Christum in nobis esse, uerum etiam participatione naturali &c. Hæc recitauimus, non ut hic disputationem de hac re institueremus. Non enim improbat hunc articulum Cæs. Maestas, sed ut clariùs etiam perspicerent, quicumq; ista legent, non defendere receptam in tota Ecclesia sententiam, quòd in coena Domini uerè & substantialiter adsint corpus & sanguis Christi, & uerè exhibeantur cum his rebus, quæ uidentur, pane & uino. Et loquimur de præsentia uiui Christi, Scimus enim quòd mors ei ultra non dominabitur.

Vndecimus

DE ABSOLUTIONE.

Decimus articulus de retinenda Absolutione in Ecclesia probatur. Sed de Confessione addunt correctionem, uidelicet, obseruandam esse constitutionem Cap. Omnis utriusq; ut & quotannis fiat confessio, & quamuis omnia peccata enumerari non queant, tamen diligentiam adhibendam esse, ut colligantur & illa quæ redigi in memoriam possunt, recenseantur. De hoc toto articulo dicemus paulo post copiosius, cum sententiam nostram de pœnitentia totam explicabimus. Constat nos beneficium absolutionis & potestatem clauium ita illustrauisse & ornauisse, ut multæ afflictæ conscientiæ, ex doctrina nostrorum, consolationem conceperint, postquam audiuerunt mandatum Dei esse, imò propriam Euangelij uocem, ut Absolutioni credamus, & certò statuamus, nobis donari remissionem peccatorum propter Christum, & sentiamus uerè nos hac fide reconciliari Deo. Hæc sententia multas pias mentes crexit, & initio commendationem maximam apud omnes bonos uiros attulit Lutherò, cum ostendit certam et firmam consolationem cōscientijs, quia antea tota uis Absolutionis erat oppressa doctrinis operum, cum de fide & gratuita remissione nihil docerent Sophistæ & Monachi.

Cæterum.

Cæterum de tempore, certè in Ecclesijs nostris plurimè sæpe in anno utuntur sacramentis, absolutione, & coena Domini. Et qui docent, de dignitate & fructibus sacramentorum ita dicunt, ut inuitent populum, ut sæpe utantur sacramentis. Extant enim de hac re multa à nostris ita scripta, ut aduersarij, si qui sunt boni uiri, haud dubie probent ac laudent. Denunciatur & excommunicatio flagitiosis & contemptoribus sacramentorum. Hæc ita fiunt, & iuxta Euangelium & iuxta ueteres Canones, Sed certum tempus non præscribitur, quia non omnes pariter eodem tempore idonei sunt. Inò, si accurrant eodem tempore omnes, non possunt ordine audiri & institui homines. Et ueteres Canones ac Patres non constituunt certum tempus. Tantùm ita dicit Canon: Si qui intrant Ecclesiam Dei, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur. Quod si non cõmunicant, ad pœnitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant, Si non fecerint, abstineant. Christus ait, illos sibi iudicium manducare, qui manducant indignè. Ideo pastores non cogunt hos, qui non sunt idonei, ut sacramentis utantur.

De enumeratione peccatorum in Confessione, sic docentur homines, ne laquei injiciantur conscientijs.

Etiamsi

Etiā si prodest rudes assuefacere, ut quædam enume-
rent, ut doceri facilius possint. Verū disputamus
nunc, quid sit necessarium iure diuino. Non igitur de-
bebant aduersarij nobis allegare constitutionem: Omnis
utriusq; quæ nobis non est ignota, sed ex Iure diuino
ostendere, quod enumeratio peccatorum sit necessaria ad
consequendam remissionem. Tota Ecclesia per uniuersam
Europam scit, quales laqueos iniecerit conscientijs
illa particula constitutionis, quæ iubet omnia peccata
confiteri. Nec tantum habet incommodi textus per se,
quantum postea affinxerunt Summistæ, qui colligunt
circūstantias peccatorū, Quales ibi Labyrinthi? quan-
ta carnificina fuit optimarum mentium? Nam feros &
profanos ista terriculamenta nihil mouebant.

Postea quales tragœdias excitauit quæstio, de pro-
prio sacerdote inter Pastores & fratres? qui tunc mini-
me erant fratres, cum de regno confessionum belligera-
bantur. Nos igitur sentimus, enumerationem peccato-
rum non esse necessariam Iure diuino, Idq; placet Pa-
normitano, & plerisq; alijs eruditjs Iuris consultis.
Nec uolumus imponere necessitatem conscientijs no-
strorum per constitutionem illam: Omnis utriusq; de
qua perinde iudicamus, ut de alijs traditionibus hu-
manis,

manis, de quibus sentimus, quod non sint cultus ad iustificationem necessarij. Et hæc constitutio rem impossibilem præcipit, ut omnia peccata confiteamur. Constat autem, plurima nos nec meminisse, nec intelligere, iuxta illud: *Delicta quis intelligit?*

Si sint boni Pastores, scient, quatenus profit ex aminare rudes. Sed illam carnificinam Summarum confirmare non uolumus, quæ tamen minus fuisset intolerabilis, si uerbum unum addidissent, de fide consolante & erigente conscientias. Nunc de hac fide consequente remissionem peccatorum, nulla est syllaba, in tanta mole cõstitutionum, glossariũ, Summarum, Confessionarium, Nusquam ibi Christus legitur, Tantum leguntur supputationes peccatorum. Et maxima pars consumitur in peccatis contra traditiones humanas, quæ est uanissima. Hæc doctrina adegit multas pias mentes ad desperationem, quæ non potuerunt acquiescere, quia sentiebant Iure diuino necessariam esse enumerationem, & tamen experiebantur impossibilem esse. Sed hærent alia non minora uitia in doctrina aduersariorum de pœnitentia, quæ iam recensebimus.

DE POENITENTIA.

In arti-

DE POENITENTIA.

In articulo duodecimo probant primam partem, qua
 exponimus, *Lapsis post Baptismum contingere posse
 remissionem peccatorum quocunq; tempore, & quoties-
 eunq; conuertuntur.* Secundam partem damnant, in qua
 poenitentiae partes dicimus esse contritionem & fidem.
 Negant fidem esse alteram partem poenitentiae. Quid
 hic Carole Caesar inuidiosissime faciamus? Haec est
 propria uox Euangelij, quod fide consequamur remissi-
 onem peccatorum. Hanc uocem Euangelij damnant isti
 scriptores confutationis. Nos igitur nullo modo assen-
 tiri confutationi possumus: Non possumus saluberrimam
 uocem Euangelij & plenam consolationis damnare.
 Quid est aliud negare, quod fide consequamur remissi-
 onem peccatorum, quam contumelia afficere sanguinem
 & mortem Christi? Rogamus igitur te Carole Caesar
 inuidiosissime. ut nos de hac re maxima, quae praecipuum Eu-
 angelij locum, quae ueram Christi cognitionem, quae ue-
 rum cultum Dei continet, patienter ac diligenter au-
 dias & cognoscas. Comperient enim omnes boni uiri,
 nos in hac re praecipue docuisse uera, pia, salubria &
 necessaria uniuersae Ecclesiae Christi. Comperient,
 ex scriptis nostrorum plurimum lucis accessisse Euan-
 gelio, & multos perniciosos errores emendatos esse,
 quibus

quibus antea obruta fuit doctrina de poenitentia per Scholasticorum & Canonistarum opiniones.

Ac priusquam accedimus ad defensionem nostræ sententiæ, hoc præfandum est. Omnes boni uiri, omnium ordinum ac Theologici ordinis etiam, haud dubie fatentur, ante Lutheri scripta, confusissimam fuisse doctrinam poenitentiae. Extant libri Sententiariorum, ubi sunt infinitæ quæstiones, quas nulli Theologi unquam satis explicare potuerunt. Populus neq; rei summam complecti potuit, nec uidere, quæ præcipue requirentur in poenitentia, ubi quærenda esset pax conscientiae. Prodeat nobis aliquis ex aduersarijs, qui dicat, quando fiat remissio peccatorum. Bone Deus, quantæ tenebræ sunt. Dubitant, utrum in attritione, uel in contritione fiat remissio peccatorum. Etsi fit propter contritionem, quid opus est Absolutione? Quid agit potestas clauium, si peccatum iam est remissum? Hic uerò multo magis etiam sudant, & potestatem clauium impie extenuant, Alij somniant potestate Clauium non remitti culpam, sed mutari poenas æternas in temporales. Ita saluberrima potestas esset ministerium non uitæ & spiritus, sed tantum iræ & poenarum, Alij, uidelicet cautiore fingunt potestate clauium remitti peccata,

inordinat

R

coram

coram Ecclesia, non coram Deo. Hic quoque perniciosus error est. Nam si potestas Clauium non consolatur nos coram Deo, quæ res tandem reddet pacatam conscientiam? Iam illa sunt magis etiam perplexa. Docent, nos contritione mereri gratiam. Vbi si quis interroget, quare Saul, Iudas, & similes non consequantur gratiam, qui horribiliter contriti sunt. Hic de fide, & de Euangelio respondendum erat, quod Iudas non crediderit, non erexerit se Euangelio & promissione Christi. Fides enim ostendit discrimen inter contritionem Iudæ et Petri. Verum aduersarij de Lege respondent, quod Iudas non dilexerit Deum, sed timuerit poenas. Quando autem territa conscientia, præsertim in serijs, ueris, & illis magnis terroribus, qui describuntur in Psalmis ac Prophetis, et quos certe degustant isti, qui uerè conuertuntur, iudicare poterit, Vtrum Deum propter se timeat, an fugiat æternas poenas? Hi magni motus literis & uocabulis discerni possunt, re ipsa non ita diucluntur, ut isti suaues Sophistæ somniant. Hic appellamus iudicia omnium bonorum & sapientum uirorū. Hi haud dubie scitebuntur, has disputationes apud aduersarios perplexissimas & intricatissimas esse. Et tamen agitur de re maxima, de præcipuo Euangelij loco, de remissione

remissione peccatorum. Tota hæc doctrina de his quæ-
stionibus quas recensuimus, apud aduersarios plena est
errorum & hypocrisis, & obscurat beneficium Chri-
sti, potestatem Clauium, & iustitiam fidei.

Hæc fiunt in primo actu, Quid cum uentum est ad
Confessionem? Quantum ibi negotij est in illa infinita
enumeratione peccatorum? quæ tamen magna ex parte
consumitur in traditionibus humanis. Et quo magis cru-
ciantur bonæ mentes, fingunt, hanc enumerationem esse
Iuris diuini. Et cum ipsam enumerationem exigant præ-
textu Iuris diuini, interim de absolutione, quæ uerè est
Iuris diuini, frigide loquuntur. Fingunt, ipsum Sacra-
mentum ex opere operato conferre gratiam sine bono
motu utentis, de fide apprehendente absolutionem, &
consolante conscientiam, nulla fit mentio. Hoc uerè est
(quod dici solet) ἀπὸ τοῦ πρὸ τῶν μυστηρίων. Restat tertius
actus de satisfactionibus, Hic uerò habet confusissi-
mas disputationes. Fingunt æternas pœnas mutari in
pœnas purgatorij, Et harum partem remitti potestate
Clauium, partem docent redimendam esse satisfactio-
nibus. Addunt amplius, quòd oporteat satisfactiones
esse opera supererogationis, & hæc constituunt in stul-
tissimis obseruationibus, uelut in peregrinationibus,

DE PŒNIT.

Rosarijs, aut similibus obseruationibus, quæ non habent Mandata Dei. Deinde, sicut purgatorium satisfactoribus redimunt, Ita excogitata est ars redimendi satisfactioes, quæ fuit quæstuosissima. Vendunt enim indulgentias, quas interpretantur esse remissiones satisfactorum. Et hic quæstus nõ solum ex uiuis, sed inulto amplior est ex mortuis. Neq; solũ indulgentijs, sed etiam sacrificio Missæ redimunt satisfactioes mortuorũ. Deniq; infinita res est de satisfactoribus. Inter hæc scandala (non enim possumus enumerare omnia) & doctrinas demoniorum iacet obruta doctrina de iustitia fidei in Christum, & de beneficio Christi. Quare intelligunt omnes boni uiri, utiliter et piè reprehensam esse doctrinam Sophistarum et Canonistarum de pœnitentia. Nam hæc dogmata aperte falsa sunt, & non solum aliena à Scripturis sanctis, sed etiam ab Ecclesiasticis patribus.

I. Quod per bona opera extra gratiam facta, mereamur ex pacto diuino gratiam.

II. Quod per attritionem mereamur gratiam.

III. Quod ad deletionem peccati, sola detestatio criminis sufficiat.

IIII. Quod propter contritionem, non fide in Christum, consequamur remissionem peccatorum.

V. Quod

V. Quod potestas Clauium ualeat ad remissionem peccatorum, non coram Deo, sed coram Ecclesia.

VI. Quod potestate Clauium non remittantur peccata coram Deo, sed quod sit instituta potestas clauium, ut mutet poenas æternas in temporales: ut imponat certas satisfactiones conscientijs: ut instituat novos cultus: & ad tales satisfactiones et cultus obliget cōscientias.

VII. Quod enumeratio delictorum in Confessione, de qua præcipiūt aduersarij, sit necessaria Iure diuino.

VIII. Quod Canonice satisfactiones, necessariae sint ad poenam purgatorij redimendam, aut prosint tanquam compensatio ad delendam culpam. Sic enim imperiti intelligunt.

IX. Quod susceptio sacramenti poenitentiae, ex opere operato, sine bono motu utentis, hoc est, sine fide in Christum, consequatur gratiam.

X. Quod potestate Clauium per indulgentias liberentur animæ ex purgatorio.

XI. Quod in reseruatione casuum, non solum poena Canonica, sed etiam culpa reseruari debeat, in eo, qui uere conuertitur.

Nos igitur, ut explicaremus pias conscientias ex his labyrinthis Sophistarum, constituimus duas partes

poenitentiae, uidelicet, contritionem & fidem. Si quis uolet addere tertiam, uidelicet, dignos fructus poenitentiae, hoc est, mutationem totius uitae ac morum in melius, non refragabimur.

De contritione praecidimus illas otiosas & infinitas disputationes, quando ex dilectione Dei, quando ex timore poenae doleamus. Sed dicimus, contritionem esse ueros terrores conscientiae, quae Deum sentit irasci peccato, & dolet se peccasse. Et haec contritio ita fit, quando uerbo Dei arguuntur peccata, quia haec est summa praedicationis Euangelij, Arguere peccata, et offerre remissionem peccatorum et iustitiam propter Christum, & spiritum sanctum, et uitam aeternam, et ut renati beneficiamus. Sic complectitur summam Euangelij Christus, cum ait, Luc: ultimo: Praedicari in nomine meo poenitentiam et remissionem peccatorum inter omnes gentes. Et de his terroribus loquitur Scriptura, ut Psal. 37: Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum, Sicut onus graue, grauatae sunt super me &c. Afflictus sum & humiliatus sum nimis, Rugiebam a gemitu cordis mei. Et Psal. 6: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, Sana me Domine, quoniam conturbatae sunt ossa mea, & anima mea turbata est ualde, Et tu Domine.

Domine usq; quo? Et Esaiæ 38: Ego dixi, in dimidio die-
 erum meorum uadam ad portas inferi. Sperabam usq;
 ad mane. Quasi leo sic contriuit omnia ossa mea. In his
 terroribus sentit conscientia iram Dei aduersus pec-
 catum, quæ est ignota securis hominibus secundum car-
 nem ambulantibus. Videt peccati turpitudinem, & se-
 riuò dolet se peccasse, etiam fugit interim horribilè iram
 Dei, quia non potest eam sustinere humana natura, nisi
 sustentetur uerbo Dei. Ita Paulus ait: Per legem legi
 mortuus sum. Lex enim tantum accusat & terret con-
 scientias. In his terroribus aduersarij nostri nihil de fi-
 de dicunt. Ita tantum proponunt uerbun, quod arguit
 peccata. Quod cum solum traditur, doctrina Legis est,
 nõ Euangelij. His doloribus ac terroribus dicunt ho-
 mines mereri gratiam, si tamen diligunt Deum. At
 quomodo diligunt Deum homines in ueris terroribus,
 cum sentiunt horribilem & inexplicabilem humana uo-
 ce iram Dei? Quid aliud nisi desperationem docent,
 qui in his terroribus tantum ostendunt legem?

Nos igitur addimus alteram partem pœnitentiæ,
 de fide in Christum, quod in his terroribus debeat con-
 scientijs proponi Euangelium de Christo, in quo promit-
 titur gratis remissio peccatorum de Christo. Debent

R 4

igitur.

igitur credere, quod propter Christum gratis remittantur ipsis peccata. Hæc fides erigit, sustentat & uiuificat contritos, iuxta illud: Iustificati ex fide pacem habemus. Hæc fides consequitur remissionem peccatorum. Hæc fides iustificat coram Deo, ut idem locus testatur: Iustificati ex fide. Hæc fides ostendit discrimen inter contritionem Iudæ & Petri, Saulis & Dauidis. Ideo Iudæ aut Saulis contritio non prodest, quia non accedit ad eam hæc fides apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Ideo prodest Dauidis aut Petri contritio, quia ad eam fides accedit, apprehendens remissionem peccatorum donatam propter Christum. Nec prius dilectio adest, quam sit facta fide reconciliatio. Lex enim non fit sine Christo, iuxta illud, Per Christum habemus accessum ad Deum. Et hæc fides paulatim crescit, & per omnem uitam luctatur cum peccato, ut uincat peccatum & mortem. Ceterum fidem sequitur dilectio, ut supra diximus. Et sic clare definiiri potest filialis timor, talis pavor qui cum fide coniunctus est, hoc est, ubi fides consolatur & sustentat pauidum cor. Seruilis timor, ubi fides non sustentat pauidum cor.

Porro potestas clauium administrat & exhibet

Euange-

Euangeliū per Absolutionem, quæ est uera uox Euangeliij. Ita & absolutionem complectimur, cū de fide dicimus, quia fides est ex auditu, ut ait Paulus. Nam audito Euangelio, audita absolutione, exigitur & concipit consolationem conscientia. Et quia Deus uerè per uerbum uiuificat, Clauēs uerè coram Deo remittunt peccata, iuxta illud: Qui uos audit, me audit. Quare uoci absoluentis, non secus ac uoci de cœlo sonanti credendum est. Et Absolutio propriè dici potest sacramentum pœnitentiæ, ut etiam Scholastici theologi eruditiores loquuntur. Interim hæc fides in tentationibus multipliciter alitur per Euangeliij sententias, & per usum sacramentorum. Hæc enim sunt signa noui testamenti, hoc est, signa remissionis peccatorum. Offerunt igitur remissionem peccatorum, sicut clarè testantur uerba cœnæ Domini: Hoc est corpus meum quod pro uobis traditur: Hic est calix noui testamenti etc. Ita fides concipitur & cōfirmatur per Absolutionem, per auditum Euangeliij, per usum sacramentorum, ne succūbat, dum luctatur cum terroribus peccati & mortis.

Hæc ratio pœnitentiæ plana & perspicua est, & auget dignitatem potestatis clauium et sacramentorum, et illustrat beneficium Christi, docet nos uti mediatore ac propitiatore Christo.

R s. Sed

Sed quia confutatio damnat nos, quod has duas partes poenitentiae posuerimus, ostendendum est, quod Scriptura in poenitentia seu conversione Impij ponat has praecipuas partes. Christus enim inquit, Matt. II: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Hic duo membra sunt, labor et onus significat contritionem, pauores, & terrores peccati & mortis. Venire ad Christum, est credere, quod propter Christum remittantur peccata, cum credimus, uiuificantur corda spiritu sancto per uerbum Christi. Sunt igitur hic duae partes praecipuae, contritio et fides. Et Marci I. Christus ait: Agite poenitentiam, & credite Euangelio. Vbi in priore particula arguit peccata, in posteriore consolatur nos, & ostendit remissionem peccatorum. Nam credere Euangelio, non est illa generalis fides, quam habent et Diaboli, Sed proprie est credere remissionem peccatorum propter Christum donatam. Haec enim reuelatur in Euangelio. Videtis & hic duas partes coniungi, Contritionem, cum arguuntur peccata: Et fidem, cum dicitur: credite Euangelio. Si quis hic dicat Christum complecti etiam fructus poenitentiae, seu totam nouam uitam, non dissentimus. Nam hoc nobis sufficit, quod haec partes praecipuae nominantur contritio & fides. Paulus

Paulus ferè ubiq; cùm describit conuersionem seu renouationem, facit has duas partes, Mortificationem & Viuificationem, ut Col. 2: In quo circumcisi estis circumcisione non manu facta, uidelicet, expoliatione corporis peccatorum carnis. Et postea: In quo simul resuscitati estis per fidè efficacìe Dei. Hic duæ sunt partes, Altera est expoliatio corporis peccatorũ, Altera est resuscitatio per fidem. Neq; hæc uerba, mortificatio, uiuificatio, expoliatio corporis peccatorum, resuscitatio, Platonicè intelligi debent, de simulata mutatione, Sed mortificatio significat ueros terrores, quales sunt morientium, quos sustinere natura non posset, nisi erigeretur fide. Ita hic expoliationem corporis peccatorum uocat, quam nos dicimus usitatè contritionem, quia in illis doloribus concupiscentia naturalis expurgatur. Et uiuificatio intelligi debet, non imaginatio Platonica, sed consolatio, quæ uerè sustentat fugientem uitam in contritione. Sunt ergo hic duæ partes, Contritio & Fides. Quia enim conscientia non potest reddi pacata, nisi fide, Ideo sola fides uiuificat iuxta hoc dictum: Iustus ex fide uiuet.

Et deinde in Colossensibus inquit, Christum dele-
re Chirographum quod per legem aduersatur nobis.

Hic

DE P O E N I

Hic quoq̄ due sunt partes, Chirographum, & deletio Chirographi. Est autem Chirographum conscientia arguens & condemnans nos. Porro Lex est uerbum quod arguit & condemnat peccata. Hæc igitur uox quæ dicit, Peccauit Domino, sicut Dauid ait, est Chirographum. Et hanc uocem impij et securi homines non emittunt serio, Non enim uident, non legunt scriptam in corde sententiam Legis. In ueris doloribus ac terribus cernitur hæc sententia. Est igitur Chirographum ipsa contritio, condemnans nos. Delere Chirographum est tollere hanc sententiam, qua pronuntiamus, fore ut damnemur, & sententiam insculpere, qua sentiamus nos liberatos esse ab illa condemnatione. Est autem fides, noua illa sententia, quæ abolet priorem sententiam, & reddit pacem & uitam cordi.

Quanquam, quid opus est multa citare testimonia, cum ubiq̄ obuia sint in Scripturis? Psalmo 117: Castigans castigauit me Dominus, & morti non tradidit me, Psalmo 118: Defecit anima mea præ angustia, Cõfirma me uerbo tuo. Vbi in priore membro continetur contritio, In secundo modus clare describitur, quomodo in contritione recreemur, scilicet, uerbo Dei quod offert gratiam. Id sustentat & uiuificat corde. Et i.

Regum:

Regum z: Dominus mortificat & uiuificat, deducit ad inferos, & reducit. Horum altero significatur contritio, altero significatur fides, Et Esaiæ 28: Dominus irascetur, ut faciat opus suum. Alienum est opus eius, ut operetur opus suum. Alienum opus Dei uocat, cum terret, quia Dei proprium opus est uiuificare & consolari. Verum ideo terret (inquit) ut sit locus cōsolationi & uiuificationi, quia secura corda & non sentientia iram Dei fastidiunt consolationem. Ad hunc modum solet Scriptura hæc duo coniungere, terrores & consolationem, ut doceat, hæc præcipua membra esse in poenitentia, contritionem, & fidem consolantem & iustificantem. Neq; uidemus quomodo natura poenitentia clariùs & simplicius tradi possit. Hæc enim sunt duo præcipua opera Dei in hominibus, per terrefacere, & iustificare ac uiuificare per terrefactos. In hæc duo opera distributa est uniuersa Scriptura. Altera pars Lex est, quæ ostendit, arguit & condemnat peccata. Altera pars Euangelium, hoc est, promissio gratia in Christo donata, & hæc promissio subinde repetitur in tota Scriptura, primum tradita Adæ, postea Patriarchis, deinde à Prophetis illustrata. Postremo prædicata & exhibitæ a Christo inter Iudeos, & ab Aposto-

DE POENI

Apostolis sparsa in totum mundum. Nam fide huius
promissionis Sancti omnes iustificati sunt, non propter
suas attritiones, uel contritiones.

Et exempla ostendunt similiter has duas partes.
Adam obiurgatur post peccatum, et perterrefit. Hæc
fuit contritio. Postea promittit Deus gratiam, dicit, fu-
turum Semen, quo destruetur regnū Diaboli, mors &
peccatum, Ibi offert remissionem peccati. Hæc sunt
præcipua. Nam etsi postea additur pœna, tamen hæc
pœna non meretur remissionem peccati. Et de hoc gene-
re pœnarum paulo post dicemus. Sic David obiurgatur
à Nathan, et perterrefactus, inquit: Peccavi Domino.
Ea est contritio. Postea audit absolutionem: Dominus
sustulit peccatum tuum, Non morieris. Hæc uox erigit
Dauidem, & fide sustentat, iustificat & uiuificat eum.
Additur & hic pœna, sed hæc pœna non meretur re-
missionem peccatorum, Nec semper adduntur peculia-
res pœnæ, sed hæc duo semper existere in pœnitentia
oportet, contritionem & fidem, ut Lucæ 7. Mulier
peccatrix uenit ad Christum lachrymans. Per has la-
chrymas agnoscitur contritio. Postea audit absolutio-
nem: Remittuntur tibi peccata: Fides tua saluam te fe-
cit, uade in pace. Hæc est altera pars pœnitentiæ, fides
que

que erigit & consolatur eam. Ex his omnibus apparet
 pijs lectoribus, nos eas partes pœnitentiæ ponere, quæ
 propriæ sunt in conuersione, seu regeneratione & re-
 missione peccati. Fructus digni & pœnæ sequuntur re-
 generationem & remissionem peccati. Ideoq; has duas
 partes posuimus, ut magis conspici fides possit, quam in
 pœnitentia requirimus. Et magis intelligi potest, quid
 sit fides, quam prædicat Euangelium, cum opponitur
 contritioni ac mortificationi.

Sed quia aduersarij nominatim hoc damnant, quod
 dicimus, homines fide consequi remissionem peccatorum,
 addemus paucas quasdam probationes, ex quibus intel-
 ligi poterit, remissionem peccatorum contingere, non ex
 opere operato propter contritionem, sed fide illa speci-
 ali, qua unusquisq; credit sibi remitti peccata. Nam
 hic articulus præcipuus est, de quo digladiamur cum
 aduersarijs, & cuius cognitionem ducimus maxime ne-
 cessariam esse Christianis omnibus. Cum autem supra
 de iustificatione, de eadem re satis dictum uideatur, hic
 breuiores erimus. Sunt enim loci maxime cognati, do-
 ctrina pœnitentiæ, & doctrina iustificationis.

Aduersarij, cum de fide loquuntur, & dicunt eam
 præcedere pœnitentiam, intelligunt fidem, non hanc
 que

que iustificat. Sed quæ in genere credit Deum esse
 poenas propositas esse impijs &c. Nos præter illam fi-
 dem requirimus, ut credat sibi quisq; remitti peccata.
 De hac fide speciali litigamus, & opponimus eam opi-
 nioni, quæ iubet credere non in promissione Christi,
 sed in opere operato contritionis, confessionis & satis-
 factionum &c. Hæc fides ita sequitur terrores, ut
 vincat eos, et reddat pacatam conscientiam. Huic fidei
 tribuimus, quòd iustificet & regeneret, dum ex terro-
 ribus liberat, & pacem, gaudium & nouam uitam in
 corde parit. Hanc fidem defendimus uere esse neces-
 sariam ad remissionem peccatorum, Ideo ponimus inter
 partes poenitentiae. Nec aliud sentit Ecclesia Christi,
 etiam si aduersarij nostri reclamant.

Principio autem interrogamus aduersarios, Viri
 Absolutionem accipere, pars sit poenitentiae nec ne?
 Quod si à confessione separant (ut sunt subtiles in di-
 stinguendo) non uidemus quid profit confessio sine abso-
 lutione. Sin autem non separant à confessione acceptio-
 nem absolutionis, necesse est eos sentire, quòd fides sit
 pars poenitentiae, quia absolutio non accipitur nisi fide.
 Quod autem absolutio non accipiatur nisi fide, ex Pau-
 lo probari potest, qui docet Rom. 4. quòd promissio non
 possit

possit accipi, nisi fide. Absolutio autem est promissio remissionis peccatorum. Igitur necessario requirit fidem. Nec uidemus, quomodo dicatur is accipere absolutionem qui non assentitur ei. Et quid aliud est non assentiri absolutioni, quam Deum accusare mendacij? si cor dubitet, sentit incerta & inania esse quæ promittit Deus. Ideo I. Iohannis 5. scriptum est: Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credit in testimoniū quod testificatus est Deus de filio suo.

Secundo, fateri aduersarios existimamus, remissionem peccatorum poenitentiae, seu partem, seu finem, seu (ut ipsorum more loquamur) terminum esse ad quem. Ergo id quo accipitur remissio peccatorum, rectè additur partibus poenitentiae. Certissimum est autem, etiam si omnes portæ inferorum reclamant, remissionem peccatorum non posse accipi, nisi sola fide, quæ credit peccata remitti propter Christum. Iuxta illud Rom. 3: Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, in sanguine ipsius. Item Rom. 5: Per quem accessum habemus per fidem in gratiam etc. Nam conscientia territa non potest opponere iræ Dei opera nostra, aut dilectionem nostram, sed ita demum fit pacata, cum apprehendit mediatorem Christum, & credit promissionibus

DE POENI

nibus propter illum donatis. Non enim intelligunt quid sit remissio peccatorum, aut quomodo nobis contingat, qui somniant corda pacata fieri, sine fide in Christum. Petrus citat ex Esaiâ: Qui crediderit in eum, non confundetur. Necessè est igitur confundi hypocritas, confidentes se accipere remissionem peccatorum propter sua opera, non propter Christum. Et Petrus ait in Actis Cap. 10; Huic omnes Prophetæ testimoniū perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius, omnes qui credunt in eam. Non potuit dici magis dilucide, quàm quod ait: per nomen eius, Et addit: omnes qui credunt in eum. Tantum igitur ita accipimus remissionem peccatorum per nomen Christi, hoc est, propter Christum, non propter ulla nostra merita atq; opera. Hoc ita fit, cum credimus nobis remitti peccata propter Christum. Aduersarij nostri nociferantur se esse Ecclesiam, se consensum Ecclesiæ sequi. At Petrus hic in nostra causa etiam allegat cōsensum Ecclesiæ, Huic (inquit) omnes Prophetæ perhibent testimonium, remissionem peccatorum accipere per nomen eius &c. Profectò consensus Prophetarum iudicandus est uniuersalis Ecclesiæ consensus esse. Nec Papæ, nec Ecclesiæ concedimus potestatem decernendi contra hunc consensum

consensum Prophetarum. At Bulla Leonis aperte damnat hunc articulum de remissione peccatorum, damnant & aduersarij in cōfutatione. Qua ex re apparet, qualis sit Ecclesia iudicanda istorum, qui non solum decretis improbant hanc sententiam, quod remissionem peccatorum consequamur fide, non propter opera nostra, sed propter Christum, sed etiam iubent eam ui ac ferro abolere. Iubent omni genere crudelitatis perdere uiros bonos qui sic sentiunt. Sed habent magni nominis autores, Scotum, Gabrielem & similes, dicta Patrum quæ in Decretis truncata citantur. Certè si numeranda sunt testimonia, uincunt. Est enim maxima turba nugacissimorum Scriptorum in sententiis, qui tanquam coniurati defendunt illa figmenta de merito attritionis et operum, & cætera quæ supra recitauimus. Sed ne quis multitudine moueatur, non magna auctoritas est in testimonijs posteriorum, qui non genuerunt sua scripta, sed tantum compilatis superioribus, transfuderunt illas opiniones ex alijs libris in alios. Nihil iudicij adhibuerunt, sed ut pedanei senatores taciti comprobauerunt superiorum errores non intellectos. Nos igitur hanc Petri uocem non dubitemus opponere, quamlibet multis legionibus Sententiariorum, quæ allegat

S z

consensum

consensum Prophetarum. Et accedit testimonium spiritus sancti ad hanc concionem Petri. Sic enim ait textus: *Adhuc loquente Petro uerba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant uerbum. Sciunt igitur piæ conscientiæ, hoc esse mandatum Dei, ut credant sibi gratis ignosci propter Christum, non propter opera nostra. Et hoc mandato Dei sustentent se aduersus desperationem, & aduersus terrores peccati et mortis. Et hanc sententiam sciunt à principio mundi in Ecclesia extitisse apud Sanctos. Petrus enim clarè allegat consensum Prophetarum, Et Apostolorum scripta testantur eos idem sentire. Nec desunt Patrum testimonia. Nam Bernardus idem dicit uerbis minime obscuris: *Neceesse est enim primo omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis nisi per indulgentiam Dei, sed adde adhuc, ut credas & hoc, quòd per ipsum peccata tibi donantur. Hoc est testimonium, quod perhibet spiritus sanctus in eorde tuo dicens, Dimissa sunt tibi peccata tua. Sic enim arbitratur Apostolus gratis iustificari hominem per fidem. Hæc Bernardi uerba mirificè illustrant causam nostram, quia nõ solum requirit, ut in genere credamus peccata remitti per misericordiam, Sed iubet addere specialem fidem, qua credamus et**

nobis

nobis ipsis remitti peccata. Et docet, quomodo certi reddamur de remissione peccatorum, uidelicet, cum fide corda eriguntur & fiunt tranquilla per Spiritum sanctum. Quid requirunt amplius aduersarij? Num adhuc audent negare fide nos cōsequi? remissionem peccatorum aut fidem partem esse pœnitentiæ?

Tertio. Aduersarij dicunt peccatum ita remitti, quia attritus seu cōtritus elicit actum dilectionis Dei, per hunc actum meretur accipere remissionem peccatorum. Hoc nihil est nisi legem docere, deleto Euangelio, & abolita promissione de Christo. Tantum enim requirunt legem, & nostra opera, quia lex exigit dilectionem. Præterea docent confidere, quod remissionem peccatorum consequamur propter contritionem & dilectionem. Hoc quid est aliud nisi collocare fiduciam in nostra opera, non in uerbum & promissionem Dei de Christo? Quod si lex satis est ad consequendam remissionem peccatorum, quid opus est Euangelio? quid opus est Christo, si propter nostrum opus consequimur remissionem peccatorum? Nos contra a Lege ad Euangelium reuocamus conscientias, & a fiducia propriorum operum, ad fiduciam promissionis & Christi, quia Euangelium exhibet nobis Christum, & promittit

DE POENI

gratis remissionem peccatorū propter Christum. Hae
 promissione iubet nos credere, quod propter Christi
 reconciliemur patri, non propter nostram cōtritionem
 aut dilectionem. Non enim alius est mediator aut pro-
 pitiator nisi Christus. Nec legem facere possumus, nisi
 prius per Christum reconciliati simus. Et si quid face-
 remus, tamen sentiendum est, quod non propter illa ope-
 ra, sed propter Christum mediatorem & propitiatorē
 consequimur remissionem peccatorum. Imō contumelia
 Christi & Euangelij abrogatio est, sentire, quod re-
 missionem peccatorum propter Legem aut aliter conse-
 quamur, quā in fide in Christum. Et hanc rationem su-
 pra tractauimus de iustificatione, cū diximus, quare
 profiteamur homines fide iustificari non dilectione.
 Itaq; doctrina aduersariorum, cū docent homines cō-
 tritione & dilectione sua consequi remissionem pecca-
 torum, & considerare hac contritione & dilectione, tan-
 tum est doctrina Legis, & quidem non intellectæ, sicut
 Iudæi in uelatam Moysi faciem intuebantur. Fingamus
 enim adesse dilectionem, fingamus adesse opera, tamen
 neq; dilectio, neq; opera possunt esse propitiatio pro pec-
 cato. Ac ne possunt quidem opponi iræ et iudicio Dei
 iuxta illud: Non intrabis in iudicium cum seruo tuo,
 quia

quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens.
Nec debet honos Christi transferri in nostra opera.

Propter has causas contendit Paulus, quod non iustificemur ex Lege, & opponit legi promissionem remissionis peccatorum, quæ propter Christum donatur, ac docet, nos gratis propter Christum fide accipere remissionem peccatorum. Ad hanc promissionem reuocat nos Paulus à Lege. In hanc promissionem iubet intueri, quæ certè irrita erit, si prius Lege iustificamur, quam per promissionem, aut, si propter nostram iustitiam consequimur remissionem peccatorum. At constat, quod ideo nobis data est promissio, ideo exhibitus est Christus, quia Legem non possumus facere. Quare necesse est prius nos promissione reconciliari, quam Legem facimus. Promissio autem tantum fide accipitur. Igitur necesse est, contritos apprehendere fide promissionem remissionis peccatorum donatæ propter Christum, ac statuere, quod gratis propter Christum habeant placatum Patrem. Hæc est sententia Pauli ad Roma. 4. ubi inquit: Ideo ex fide, ut secundum gratiam firma sit promissio. Et ad Galatas 3: Conclufit Scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Iesu Christi detur credentibus, Id est, omnes sunt sub

peccato, nec possunt aliter liberari nisi fide apprehendant promissionem remissionis peccatorum. Prius igitur oportet nos fide accipere remissionem peccatorum, quam legem facimus, et si (ut supra dictum est) fidem dilectio sequitur, quia renati spiritum sanctum accipiunt, ideo Legem facere incipiunt.

Citaremus plura testimonia, nisi obuia essent cui-libet pio lectori in Scripturis. Et nos non nimis prolixi esse cupimus, ut facilius hæc causa perspicere possit. Neque uerò dubium est, quin hæc sit sententia Pauli, quam defendimus, quod fide accipiamus remissionem peccatorum propter Christum, quod fide mediatorem Christum opponere debeamus iræ Dei, non opera nostra. Nec perturbentur piæ mentes, etiamsi Pauli sententias calumnientur aduersarij. Nihil tam simpliciter dicitur, quod non queat deprauari cauillando. Nos scimus hanc, quam diximus, ueram & germanam sententiam Pauli esse, scimus hanc nostram sententiam pijs conscientijs firmam consolationem asserre, sine qua nemo consistere in iudicio Dei queat. Itaque repudientur illæ Pharisæicæ opinioniones aduersariorum, quod non accipiamus fide remissionem peccatorum, sed quod oporteat mereri dilectione nostra & operibus, quod dilectionem nostram & opera

& opera nostra iræ Dei opponere debeamus. Hæc
 doctrina Legis est, non Euangelij, quæ fingit, prius ho-
 minē Lege iustificari, quam per Christum reconcilia-
 tus sit Deo, cum Christus dicat: Sine me nihil potestis
 facere. Item: Ego sum uitis uera, uos palmites. Verum
 aduersarij fingunt nos esse palmites, non Christi, sed
 Moisi. Prius enim uolunt Lege iustificari, dilectionem
 nostram & opera offerre Deo, quam reconcilietur
 Deo per Christum, quam sint palmites Christi. Paulus
 contra contendit, Legem non posse fieri sine Christo.
 Ideo promissio prius accipienda est, ut fide reconcili-
 emur Deo, propter Christū, quam legem facimus. Hæc
 satis perspicua esse pijs consciencijs existimamus. Et
 hinc intelligent, cur supra professi sumus iustificari
 homines fide, non dilectione, quia oportet nos opponere
 iræ Dei, non nostram dilectionem aut opera, aut confi-
 dere nostram dilectione ac operibus, sed Christum medi-
 atorem. Et prius oportet apprehendere promissionem
 remissionis peccatorum, quam legem facimus.

Postremo, quando erit pacata conscientia, Si ideo
 accipimus remissionem peccatorum, quia nos diligimus
 aut legem facimus. Semper enim accusabit nos lex, quia
 nunquam Legi Dei satis facimus, Sicut inquit Paulus:

S S

Lex

Lex iram operatur. Chrysostomus quærit de poenitentia, unde certi reddamur, peccata nobis remissa esse. Quærun et insententijs eadem de re aduersarij. Hoc non potest explicari, nõ possunt conscientie reddi tranquilla, nisi sciant mandatum Dei esse & ipsum Euangelium, ut certò statuant, propter Christum gratis remitti peccata, nec dubitent sibi remitti. Si quis dubitat, is (ut Ioannes ait) accusat promissionem diuinam mendacij. Hanc certitudinem fidei nos docemus requiri in Euangelio. Aduersarij relinquunt conscientias incertas & ambigentes. Nihil autem agunt cõscientie ex fide, cum perpetuò dubitant, utrum habeant remissionem. Quomodo possunt in hac dubitatione inuocare Deum? quomodo possunt statuere, quòd exaudiantur? Ita tota uita est sine Deo, & sine uero cultu Dei. Hoc est quod Paulus inquit, peccatum esse quicquid non fit ex fide. Et quia in hac dubitatione perpetuò uersantur, nunquam experiuntur quid sit fides. Ita fit ut ad extremum ruant in desperationem. Talis est doctrina aduersariorum, doctrina Legis, abrogatio Euangelij, doctrina desperationis. Nunc libenter omnibus bonis uiris permittimus iudicium de hoc loco poenitentiae, nihil enim habet obscuri, ut pronuncient, utri magis pia & salubria conscientijs do-

rijs docuerint, nos, an aduersarij. Profecto non delectant nos hæc dissensiones in Ecclesia, Quare nisi magnas & necessarias causas haberemus dissentiendi ab aduersarijs, summa uoluntate taceremus. Nunc cum ipsi manifestam ueritatem damnent, non est integrum nobis deserere causam non nostram, sed Christi & Ecclesie.

Diximus, quas ob causas posuerimus has duas partes poenitentiae, contritionem et fidem. Idque hoc fecimus libentius, quia circumferuntur multa dicta de poenitentia quæ truncata citantur ex Patribus, quæ ad obscurandam fidem detorserunt aduersarij. Talia sunt: Poenitentia est mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item: Poenitentia est quædam dolentis uindicta, puniens in se quod dolet se commisisse. In his dictis nulla fit mentio fidei. Ac ne in scholis quidem, cum interpretantur, aliquid de fide additur. Quare nos eam, ut magis conspicui doctrina fidei posset, inter partes poenitentiae numerauimus. Nam illa dicta, quæ contritionem aut bona opera requirunt, & nullam fidei iustificantis mentionem faciunt, periculosa esse, res ipsa ostendit. Et merito desiderari prudentia in istis potest, qui centones illos sententiarum & decretorum cõgesserunt. Nam cum Patres alijs de alia parte poenitentiae

DE POENI

sententiae loquantur, non tantum de una parte, sed de utraque, hoc est, de contritione & fide, excerpere & coniungere sententias profuisset. Nam Tertullianus egregie de fide loquitur, amplificans iusiurandum illud apud Prophetam: *Uuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat.* Quia enim iurat Deus, nolle se mortem peccatoris, ostendit, requiri fidem, ut iurandi credamus, & certo statuamus eum nobis ignoscere. Magna debet esse autoritas apud nos promissionum diuinarum per sese. At haec promissio etiam iureiurando confirmata est. Quare si quis non statuit sibi ignoscere, negat Deum uerum iurasse, Quae blasphemia atrocior nulla excogitari potest. Sic enim ait Tertullianus: *Inuitat praemio salutem iurans etiam, Uuo dicens cupit sibi credi.* O beatos, quorum causa iurat Deus. Omiserrimos, si nec iuranti Domino credimus. Atque hic sciendum est, quod haec fides debeat sentire, quod gratis nobis ignoscat Deus propter Christum, propter suam promissionem, non propter nostra opera, contritionem, confessionem, aut satisfactiones. Nam si fides nupatur his operibus, statim fit incerta, quia conscientia pauida uidet haec opera indigna esse. Idem praecclare ait Ambrosius de poenitentia: *Ergo &*

agendam poenitentiam, & tribuendam ueniam credere nos cōuenit, ut ueniam tamen tanquam ex fide speremus, tanquam ex syngrapha fides impetrat. Item, Fides est quæ peccata nostra cooperit. Extant itaq; sententiæ apud Patres, non solum de contritione & operibus, sed etiam de fide. Verùm aduersarij, cū neq; naturam poenitentiae intelligant, neq; sermonem Patrum, excerpunt dicta de parte poenitentiae, uidelicet, de operibus. Aibi dicta de fide, cū non intelligant, prætereunt.

DE CONFESIONE ET Satisfactione.

BONI uiri facile iudicare possunt, plurimum referre, ut de superioribus partibus, uidelicet, contritione & fide, conseruetur uera doctrina. Itaq; in his locis illustrandis semper plus uersati sumus, de confessione & satisfactionibus non admodum rixati sumus. Nam et nos confessionem retinemus præcipue propter Absolutionem, quæ est uerbum Dei, quod de singulis autoritate diuina pronunciat potestas Clauium. Quare impium esset ex Ecclesia priuatam absolutionem tollere. Neq; quid sit remissio peccatorum, aut potestas clauium intelligunt, si qui priuatam Absolutionem aspernantur. Cæterum

DE CONFESIONE ET

rerum de enumeratione delictorū in Confessione supra
diximus, quod sentiamus eam non esse iure diuino neces-
sariam. Nam quod obijciunt quidam, Iudicem prius de-
bere cognoscere causam, priusquam pronunciat, hoc ni-
hil ad hanc rem pertinet, quia ministerium absolutionis,
beneficium est, seu gratia, non est iudicium seu Lex.
Itaq; ministri in Ecclesia habent mandatum remittendi
peccata, non habent mandatum cognoscendi occulta pec-
cata. Et quidem absoluunt ab his quæ non meminimus.
Quare Absolutio, quæ est uox Euangelij remittens
peccata & consolans conscientias, non requirit cog-
nitionem. Et ridiculum est huc transferre dictum Sa-
lomonis: Diligenter cognosce uultum pecoris tui. Ni-
hil enim dicit Salomon de confessione, sed tradit œco-
nomicum præceptum patri familias, ut utatur suo, &
abstineat ab alieno, & iubet eum res suas diligenter
curare, ita tamen, ne studio augendarum facultatum oc-
cupatus animus, abijciat timorem Dei, aut fidem, aut
curam uerbi Dei. Sed aduersarij nostri mirifica
metamorphosi transformant dicta Scripturæ in quasli-
bet sententias. Hic cognoscere significat eis audire
confessiones. Vultus non externam conuersationem, sed
arcana conscientie. Pecudes significant homines. Sane

bella

bella est interpretatio, & digna istis contemptoribus
 studiorum eloquentiæ. Quòd si uelit aliquis per similitu-
 dinem trans ferre præceptum à patre familias ad pasto-
 rem Ecclesiæ, certè uultū debet interpretari de ex-
 terna conuersatione. Hæc similitudo magis quadrabit.
 Sed omittamus ista. Aliquoties fit in Psalmis mentio
 cōfessionis, ut: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiã
 meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei.
 Talis confessio peccati, quæ Deo fit, est ipsa contritio.
 Nam cū Deo fit confessio, corde fieri necesse est, non
 solum uoce, sicut fit in scenis ab Histriionibus. Est igitur
 talis confessio, cōtritio, in qua sentientes iram Dei,
 confitemur Deum iuste irasci, nec placari posse nostris
 operibus, Et tamen quærimus misericordiam, propter
 promissionem Dei. Talis est hæc confessio: Tibi soli pec-
 caui, ut tu iustificeris, & uincas cū iudicaris, id est,
 fateor me peccatorem esse, et meritū æternam iram, nec
 possum opponere meas iustitias, mea merita tuæ iræ.
 Ideo pronuncio, te iustum esse cū condemnas & punis
 nos. Pronuncio te uincere, quando hypocritæ iudicant
 te, quòd sis iniustus, qui ipsos punias aut condemnes be-
 nè meritos. Imò nostra merita non possunt opponi
 tuo iudicio, sed ita iustificabimur, si tu iustifices, si tu
 reputes

DE CONFESIONE ET

reputes nos iustos per misericordiam tuam. Fortassis
 & Iacobum citabit aliquis: Consitemini uicissim deli-
 cta, Sed hic non loquitur de confessione sacerdotibus
 facienda, sed in genere de reconciliatione fratrum inter
 se. Iubet enim mutuam esse confessionem.

Porro aduersarij nostri multos doctores receptis-
 simos damnabunt, si contendent, enumerationem delicto-
 rum in confessione necessariam esse Iure diuino. Quan-
 quam enim confessionem probamus, & quandam exami-
 nationem prodesse iudicamus, ut institui homines melius
 possint, tamen ita moderanda res est, ne conscientijs
 iniiciantur laquei, quæ nūquam erunt tranquillæ, si exi-
 stimabunt, se non posse consequi remissionem peccatorū,
 nisi facta illa scrupulosa enumeratione. Hoc certe fal-
 sissimum est, quod aduersarij posuerunt in confutatio-
 ne, quod confessio integra sit necessaria ad salutem. Est
 enim impossibilis. Et quales laqueos hic iniiciunt con-
 scientiæ, cum requirunt integram esse confessionem?
 Quando enim statuet conscientia integram esse confes-
 sionem? Apud Scriptores Ecclesiasticos fit mentio
 confessionis, sed hi non loquuntur de hac enumeratione
 occultorum delictorum, sed de ritu publicæ poenitent-
 iæ; Quia enim lapsi aut famosi non recipiebantur sine
 certis

certis satisfactionibus, ideo confessionem faciebant isti apud presbyteros, ut pro modo delictorum præscriberentur eis satisfactiones. Hæc tota res nihil simile habuit huic enumerationi de qua nos disputamus. Confessio illa fiebat, non quòd sine ea non posset fieri remissio peccatorum coram Deo, Sed quòd non poterant satisfactiones præscribi, nisi prius cognito genere delicti. Nam alia delicta habebant alios Canones.

Et ex illo ritu publicæ pœnitentiæ reliquum habemus etiam nomen satisfactionis. Nolebant enim sancti Patres recipere lapsos aut famosos, nisi prius cognita et spectata pœnitentia eorum, quantum fieri poterat. Et huius rei multæ uidentur fuisse causæ. Nam ad exemplū pertinebat, castigare lapsos, sicut et glossa in Decretis ad nonet, & indecorum erat, homines famosos statim admittere ad cõmunionem. Hi mores diu iam antiquati sunt. Nec necesse est eos restituere, quia non sunt necessarij ad remissionem peccatorum coram Deo. Neq; hoc senserunt Patres, mereri homines remissionem peccatorum per tales mores, aut talia opera. Quanquã hæc spectacula imperitos solent fallere, ut putèt se per hæc opera mereri remissionem peccatorū coram Deo. Verum si quis sic sensit, Iudaicè & gentiliter sensit. Nam

T

& ethnici

DE CONFESSIO NE ET

Et ethnici habuerunt quasdam expiationes delictorum, per quas finge bant se reconciliari Deo. Nunc autem more antiquato, manet nomen satisfactio nis, & uestigiu moris, quod in confessione praescribuntur certae satisfactio nes, quas definiunt esse opera non debita, Nos uocamus satisfactio nes Canonicas. De his sic sentimus, sicut de enumeratione, quod satisfactio nes Canonicae non sint necessariae Iure diuino ad remissionem peccatorum. Sicut neq; illa spectacula uetera satisfactio num in poenitentia publica, Iure diuino necessaria fuerunt ad remissionem peccatorum. Retinenda est enim sententia de fide, quod fide consequamur remissionem peccatorum propter Christu, non propter nostra opera praecedentia aut sequentia. Et nos ob hanc causam praecipue de satisfactio nibus disputauimus, ne susciperentur ad obsecurandam iustitiam fidei, neue existimarent homines se propter illa opera consequi remissionem peccatorum. Et adiuuant errorem multa dicta quae in scholis iactantur, quale est quod in definitione satisfactio nis ponunt fieri eam ad placandam diuinam offensam.

Sed tamen fatentur aduersarij, quod satisfactio nes non prosint ad remissionem culpae. Verum fingunt satisfactio nes prodesse ad redimendas poenas, seu purgato

rij, seu

rij, seu alias. Sic enim docent, in remissione peccati Deum remittere culpam. Et tamen, quia conuenit iustitiæ diuinæ, punire peccatū, mutare pœnam æternam in pœnam temporalem, Addunt amplius, partem illius temporalis pœnæ remitti potestate Clauium. Reliquum autem redimi per satisfactiones. Nec potest intelligi, quarum pœnarum pars remittatur potestate Clauium, nisi dicant partem pœnarum purgatorij remitti, qua ex re sequeretur, satisfactiones tantum esse pœnas redimentes purgatoriū. Et has satisfactiones dicunt ualere, etiamsi fiant ab his qui relapsi sunt in peccatum mortale, quasi uerò diuina offensa placari queat ab his qui sunt in peccato mortali. Hæc tota res est commenticia, recens conficta, sine autoritate Scripturæ & ueterū scriptorum Ecclesiasticorum. Ac ne Longobardus quidem de satisfactionibus hoc modo loquitur. Scholastici uiderunt in Ecclesia esse satisfactiones, Nec animaduertērunt illa spectacula instituta esse tum exempli causa, tum ad probandos hos qui petebant recipi ab Ecclesia. In summa, non uiderunt esse disciplinam, & rem prorsus politicam. Ideo superstitiose finxerunt, eas non ad disciplinam coram Ecclesia, sed ad placandū Deum ualere. Et sicut aliàs soepe incōmodè cōmiscuerunt spiri-

DE CONFESSIOE ET

tualia & voluntaria, idem accidit & in satisfactionibus. Atqui glossa in Canonibus aliquoties testatur, has observationes institutas esse propter disciplinam Ecclesie.

Videte autem quomodo in Confutatione, quam ausi sunt obtrudere Cæs. Maiestati, probent hæc sua signemta. Multa dicta ex Scripturis citant, ut fucū imperiis faciant, quasi hæc res habeat autoritatem ex Scripturis, quæ adhuc Longobardi tempore ignota erat. Allegant has sententias: Facite fructus dignos poenitentie. Item: Exhibete membra uestra seruire iustitie. Itē, Christus prædicat poenitentiam: Agite poenitentiam. Itē, Christus iubet Apostolos poenitentiam prædicare. Et Petrus prædicat poenitentiam Act. 2. Postea citant quædam dicta Patrū et Canones. Et cōcludūt, satisfactiones in Ecclesia cōtra expressum Euangeliū & Conciliorum et Patrum decreta abolendæ non sunt, quin imò absoluti à sacerdote iniunctam poenitentiam perficere debent, illud Pauli sequentes: Dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

Deus perdat istos inpios Sophistas, tam scelestè detorquentes uerbum Dei ad sua somnia uanissima. Quis bonus uir non commouetur indignitate tanta? Christus
inquit.

inquit. *Agite pœnitentiam. Apostoli prædicant pœnitentiam: Igitur pœnæ æternæ compensantur pœnis purgatorij: Igitur Claves habent mandatum remittendi partem pœnarum purgatorij: Igitur Satisfactiones redimunt pœnas purgatorij. Quis docuit istos asinos hanc Dialecticam? Sed hæc neq; Dialectica, neq; Sophistica est, sed est Sycophantica. Ideo allegant hanc uocem: Agite pœnitentiam, ut cum tale dictum contra nos citatum imperiti audiunt, concipiant opinionem, nos totam pœnitentiam tollere. His artibus alienare animos & inflammare odia conantur, ut conclament contra nos impertiti, tollendos esse e medio tam pestilentes hæreticos, qui improbent pœnitentiam.*

Sed speramus apud bonos uiros has calumnias parum profecturas esse. Et Deus tantam impudentiam ac malitiam non diu feret. Nec utiliter consulit suæ dignitati Romanus Pontifex, quod tales Patronos adhibet, quod rem maximam iudicio horum Sophistarum permittit. Nam cum nos in confessione ferè summam doctrinæ Christianæ uniuersæ complexi simus, adhibendi fuerant iudices de tantis, tam multis & tam uarijs negocijs pronuntiaturi, quorum doctrina & fides probatior esset quam horum Sophistarum, qui hanc Cōfutati-

DE CONFessione ET

onem scripserunt. Idq; te Campegi pro tua sapiētia pro-
 uideri decebat, ne quid in tantis rebus isti scriberent,
 quod aut hoc tempore, aut ad posteros uideatur posse mi-
 nuere Romanæ sedis existimationum. Si Romana sedes
 censet æquum esse, ut omnes gentes agnoscant eam pro
 magistra fidei, debet operã dare, ut docti et integri uiri
 de Religionibus cognoscant. Quid enim iudicabit mun-
 dus, si quando proferetur in lucem scriptum aduersari-
 orum? quid iudicabit posteritas de his calumniosis iudi-
 cijs? Vides Campegi hæc esse postrema tempora, in qui-
 bus Christus prædixit plurimum periculi fore Religi-
 oni. Vos igitur qui tanquam in specula sedere, et guber-
 rare Religiones debetis, his temporibus oportuit singu-
 larem adhibere tum prudentiam tum diligentiam. Multa
 sunt signa, quæ nisi prouideritis, minantur mutationem
 Romano statui. Et erras, si tantum uis & armis existi-
 mas Ecclesias retinendas esse. Doceri de religione po-
 stulant homines. Quam multos esse existimas, non tantum
 in Germania, sed etiam in Anglia, in Hispania, in Gal-
 lijs, in Italia, deniq; in ipsa urbe Roma, qui, quoniam uidēt
 extortas esse de maximis rebus controuersias, dubitare
 alicubi incipiunt, et taciti indignantur, quod has tantas
 res ritè cognoscere & iudicare recusatis, quod non ex-
 plicatis

plicatis ambigentes conscientias, & tantum iubetis nos
 armis opprimi ac deleri? Multi sunt boni uiri, quibus
 hæc dubitatio morte acerbior est. Non satis expendis,
 quanta res sit Religio, si bonos uiros leuiter existimas
 angere, sicubi incipiunt ambigere de aliquo dogmate. Et
 hæc dubitatio non potest non parere summam odij acerbis-
 tatem aduersus illos, qui, cum mederi conscientijs debe-
 bant, obsistunt, quo minus explicari res possit. Non hic
 dicimus Dei iudicium uobis pertinescendum esse, Nam
 hoc leuiter curare Pontifices putant, qui cum ipsi tene-
 ant clauas, scilicet patefacere sibi cælum cum uolunt pos-
 sunt. De hominum iudicijs, de quibus tacitis uoluntatibus om-
 nium gentium loquimur, quæ profecto hoc tempore requi-
 runt, ut hæc negotia ita cognoscantur atque constituantur,
 ut sanentur bonæ mentes, & à dubitatione liberentur.
 Quid enim futurum sit, si quando eruperint odia illa
 aduersus uos, pro tua sapientia facile iudicare potes.
 Verum hoc beneficio deuincire omnes gentes uobis po-
 teritis, quod omnes sani homines, summum & maximum
 iudicant, si dubitantes conscientias sanaueritis. Hæc
 non eo diximus, quod nos de nostra confessione dubitemus,
 Scimus enim eam ueram, piam, & pijs conscientijs uti-
 lem esse. Sed credibile est passim multos esse, qui non de

DE CONFessione ET

leuib; rebus ambigunt, nec tamen audiunt idoneos
Doctores qui mederi conscientijs ipsorum possint.

Sed redeamus ad propositum, Scripturæ citatæ ab
aduersarijs prorsus nihil loquuntur de Canonicis satis-
factionibus & de opinionibus Scholasticorū, cū con-
stet eas nuper natas esse. Quare mera calumnia est,
quòd detorquent Scripturas ad illas suas opiniones.
Nos dicimus, quòd pœnitentiam, hoc est, conuersionem
seu regenerationem, boni fructus, bona opera in omni
uita sequi debeant. Nec potest esse uera conuersio, aut
uera contritio, ubi non sequuntur mortificationes car-
nis, & boni fructus. Veri terrores, ueri dolores animi,
non patiuntur corpus indulgere uoluptatibus, & uera
fides non est ingrata deo, nec contemnit mandata Dei.
Deniq; nulla est interior pœnitentia, nisi foris pariat
etiam castigationes carnis. Et hanc dicimus esse sen-
tentiam Ioannis, cū ait: Facite fructus dignos pœni-
tentie. Item Pauli, cū ait: Exhibite membra uestra,
seruire iustitiæ. Sicut & alibi inquit: Exhibete cor-
pora uestra, hostiam uiuam, sanctam &c. Et cū Chri-
stus inquit: Agite pœnitentiam, certè loquitur de tota
pœnitentia, de tota nouitate uitæ & fructibus, non lo-
quitur de illis hypocriticis satisfactionibus, quas fini-
gunt

gunt Scholastici tum quoq; ualere ad compensationem
pœnæ purgatorij, aut aliarum pœnarum, cum fiunt ab
his qui sunt in peccato mortali.

Ac multa colligi argumenta possunt, quòd hæc dicta
Scripturæ nullo modo pertineant ad Scholasticas
satisfactiones. Isti fingunt satisfactiones esse opera inde-
bita, Scriptura autem in his sententijs requirit opera
debita. Nam hæc uox Christi est uox præcepti: Agi-
te pœnitentiam. Item, Aduersarij scribunt cõfitentem,
si recuset suscipere satisfactiones, non peccare, sed per-
soluturum esse has pœnas in purgatorio. Iam hæc senten-
tiæ sine controuersia, præcepta sunt ad hanc uitam per-
tinentia: Agite pœnitentiam: Facite fructus dignos
pœnitentiæ: Exhibete membra uestra seruire iustitiæ.
Quare non possunt detorqueri ad satisfactiones, quas
recusare licet. Non enim licet recusare præcepta
Dei. Tertio, Indulgentiæ remittunt illas satisfactiones,
ut docet Cap. Cum ex eo, de pœnitentijs & remission.
At indulgentiæ non soluunt nos illis præceptis: Agite
pœnitentiam: Facite fructus dignos pœnitentiæ. Itaq;
manifestum est, male detorqueri illa dicta Scripturæ
ad Canonicas satisfactiones. Videte porro quid sequa-
tur. Si pœnæ purgatorij sunt satisfactiones seu satis-

DE SATIS

passiones, aut satisfactiones sunt redemptio pœnarum purgatorij, num etiam hæ sententiæ præcipiunt ut animæ castigentur in purgatorio? Id cum sequi necesse sit ex aduersariorum opinionibus, hæ sententiæ nouo modo interpretandæ erunt: Facite fructus dignos pœnitentiæ: Agite pœnitentiam, hoc est, patiamini pœnas purgatorij post banc uitam. Sed piget has ineptias aduersariorum pluribus refellere. Constat enim Scripturam loqui de operibus debitæ, de tota nouitate uitæ, non de his obseruationibus operum non debitorum, de quibus loquuntur aduersarij. Et tamen his figmentis defendunt ordines, uenditionem Missarum & infinitas obseruationes, quod scilicet sint opera, si non pro culpa, tamen pro pœna satisfaciendæ.

Cum igitur Scripturæ citatæ non dicant, quod operibus non debitæ pœnæ æternæ compensandæ sint, temere affirmant aduersarij, quod per satisfactiones Canonicas pœnæ illæ compensentur, Nec habent Clauem mandatum pœnas aliquas commutandi. Item partem pœnarum remittendi. Vbi enim leguntur hæ in Scripturis? Christus de remissione peccati loquitur, cum ait: Quicquid solueritis &c. quo remisso sublata est mors æterna, et reddita uita æterna. Neq; hic loquitur

de imposit

de imponendis pœnis, quicquid ligaueris, Sed de retinendis peccatis illorum qui non conuertuntur. Sed dictum Longobardi de parte pœnarum remittenda, sumptum est à Canonicis pœnis. Harum partem remittebant pastores. Quamquã igitur sentimus, quod pœnitenti a debeat bonos fructus parere propter gloriam & Mandatum Dei, & boni fructus habent mandata Dei, uera ieiunia, ueræ orationes, ueræ eleemosynæ etc. tamen hoc nusquã reperimus in Scripturis sanctis, quod pœnæ æternæ nõ remittantur nisi propter pœnam purgatorij, aut satisfactiones Canonicas, hoc est, propter certa quædam opera non debita, aut quod potestas Clauium habeat mandatum commutandi pœnas, aut partem remittendi. Hæc probanda erant aduersarijs.

Præterea mors Christi non est solum satisfactio pro culpa, sed etiam pro æterna morte, iuxta illud: Ero mors tua, ò mors. Quid est igitur monstri, dicere, quod Christi satisfactio redimat culpam? Nostræ pœnæ redimant mortem æternam, ut iam illa uox: Ero mors tua, intelligi debeat, non de Christo, sed de nostris operibus, & quidem non de operibus à Deo præceptis, sed de frigidis quibusdam obseruationibus excogitatis ab hominibus. Et dicuntur mortem abolere, etiam cum
fiunt

DE SATIS

fiunt in peccato mortali. Incredibile est, quanto cum dolore has ineptias aduersariorum recitemus, quas qui expendit, non potest non succensere istis doctrinis demoniorum, quas sparsit in Ecclesia Diabolus, ut opprimeret cognitionem Legis & Euangelij, poenitentiae et uiuificationis & beneficiorum Christi. Nam de Lege sic dicunt, Deus condescendens nostrae infirmitati, constituit homini mensuram eorum, ad quae de necessitate tenetur, quae est obseruatio praecceptorum, ut de reliquo, id est, de operibus supererogationis possit satisfacere de commissis. Hic fingunt homines legem Dei ita facere posse, ut plus etiam quam Lex exigit, facere possimus. Atqui Scriptura ubique clamat, quod multum absimus ab illa perfectione quam lex requirit. Sed isti fingunt legem Dei contentam esse externa & ciuili iustitia, non uident eam requirere ueram dilectionem Dei ex toto corde &c. damnare totam concupiscentiam in natura. Itaque nemo tantum facit, quantum lex requirit. Ridiculum igitur est, quod fingunt nos amplius facere posse. Quanquam enim externa opera facere possumus, non mandata Lege Dei, tamen illa est uana & impia fiducia, quod Legi Dei sit satisfactum. Et uerae orationes, uerae eleemosynae, uera ieiunia, habent praecipta

Dei.

Dei. Et ubi habent Præceptum Dei, non possunt sine peccato omitti. Verùm illa opera quatenus non sunt præcepta lege Dei, sed habent certam formam ex humano præscripto, sunt opera traditionum humanarum, de quibus Christus dicit: Frustra colunt me Mandatis hominum. Ut certa ieiunia, instituta non ad carnem coercendam, sed ut per id opus reddatur honos Deo, ut ait Scotus, & compensetur mors æterna. Item, certus numerus precum, certus modus eleemosynarum, cum ita fiunt, ut ille modus sit cultus ex opere operato, reddens honorem Deo, & compensans mortem æternam. Tribuunt enim his ex opere operato satisfactionem, quia docent, quòd ualeant etiam in his qui sunt in peccato mortali. Iam illa longius recedunt à Præceptis Dei, peregrinationes, & harum magna est uarietas, alius facit iter cataphractus, alius facit iter nudis pedibus. Hæc uocat Christus inutiles cultus, Quare non prosunt ad placandam offensam Dei, ut aduersarij loquuntur. Et tamen hæc opera magnificis titulis ornantur, uocantur opera supererogationis. Tribuitur eis honos, quòd sint pretium pro morte æterna. Ita præferuntur operibus Præceptorum Dei. In hunc modum Lex Dei bisariam obscuratur, & quia putatur legi Dei satisfactum esse

DE SATIS.

Etum esse per externa & ciuilia opera, & quia adduntur traditiones humanae, quarum opera praeferruntur operibus legis diuinae. Deinde obscuratur poenitentia & gratia. Nam mors aeterna non redimitur illa compensatione operum, quia est otiosa, nec degustat in praesentia mortem. *Alia res opponenda est morti cum tentat nos. Sicut enim ira Dei fide in Christum uincitur, ita uincitur mors fide in Christum, Sicut Paulus ait: Deo gratia, qui dat nobis uictoriam per Dominum nostrum Iesum Christum. Non inquit, qui dat nobis uictoriam, si aduersus mortem opponamus satisfactiones nostras. Aduersarij otiosas speculationes tractant de remissione culpae, nec uident, quomodo in remissione culpae liberetur cor ab ira Dei, & a morte aeterna, per fidem in Christum. Cum igitur mors Christi sit satisfactio pro morte aeterna, & cum ipsi aduersarij fateantur, illa opera satisfactionum esse opera non debita, sed opera traditionum humanarum, de quibus Christus inquit, quod sint inutiles cultus, tuto possumus affirmare, quod satisfactiones Canonicae non sunt necessariae iure diuino, ad remissionem culpae aut poenae aeternae, aut poenae purgatorij.*

Sed obijciunt aduersarij, *Vindictam seu poenam necessariam esse ad poenitentiam, quia Augustinus ait,*
 Poeniten-

Pœnitentiam esse uindictam punientem &c. Concedimus, uindictam seu pœnam in pœnitentia necessariam esse, non tanquam meritum seu pretium sicut aduersarij fingunt satisfactiones, sed uindicta formaliter est in pœnitentia, hoc est, quia ipsa regeneratio fit perpetua mortificatione uetustatis. Sit sanè belle dictum à Scotto, pœnitentiam appellari quasi pœnæ tenentiam. Sed de qua pœna, de qua uindicta loquitur Augustinus? certè de uera pœna, de uera uindicta, scilicet, de contritione, de ueris terroribus. Neq; hic excludimus mortificationes externas corporis, quæ sequuntur ueros animi dolores. Longè errant aduersarij, si uerius pœnam esse iudicant satisfactiones Canonicas, quam ueros terrores in corde. Stultissimum est, nomen pœnæ detorquere ad illas frigidas satisfactiones, non referre ad illos horribiles terrores conscientie, de quibus ait Dauid: Circumdederunt me dolores mortis &c. Quis non malit loricatus & cataphraclus quærere templum Iacobi, Basilicam Petri, &c. quam sustinere illam ineffabilem uim doloris, quæ est etiam in n. edicribus, si sit uera pœnitentia?

At (inquiunt) conuenit iustitiæ Dei punire peccatum? Certè punit in contritione, cum in illis terroribus

gram

DE SATIS

iram suam ostendit. Sicut significat David cum orat: Domine, ne in furore tuo arguas me. Et Ieremias cap. 10: Corripe me Domine, Veruntamen in iudicio, non in furore, ne ad nihilum redigas me. Hic sane de acerbissimis poenis loquitur. Et fatentur aduersarij, contritionem posse tantam esse, ut non requiratur satisfactio. Verius igitur contritio poena est, quam satisfactio. Præterea, subiecti sunt Sancti morti & omnibus communibus afflictionibus, sicut ait Petrus I. Petri 4: Quia tempus est incipere iudicium a domo Dei. Si autem primum a nobis, qualis erit finis istorum, qui non credunt Euangelio. Et ut hæ afflictiones plerumq; sint poenæ peccatorum, tamen in pijs habent alium finem potiore, scilicet, ut exerceant eos, ut inter tentationes discant quærere auxilium Dei, agnoscant diffidentiam cordium suorum &c. sicut Paulus de se inquit, 2. Cor. 1: Sed ipsi in nobis sententiam mortis habuimus, ne confideremus nobis ipsis, sed Deo excitanti mortuos. Et Esaias ait: Angustia in qua clamant, disciplina tua est ipsis, hoc est, Afflictiones sunt disciplina qua Deus exercet Sanctos. Item, Afflictiones propter præsens peccatum infliguntur, quia in Sanctis mortificant & extinguunt concupiscentiam, ut renouari spiritu possint,

sicut

sicut ait Paulus Rom. 8: Corpus mortuum est propter peccatum, id est, mortificatur propter præsens peccatum quod adhuc in carne reliquum est. Et mors ipsa seruit ad hoc, ut aboleat hanc carnem peccati, ut prorsus noui resurgamus. Neq; iam in morte credentis postquam fide terrores mortis uicit, ille aculeus est & sensus iræ, de quo dicit Paulus: Aculeus mortis peccatum est, Potentia uero peccati lex. Illa potentia peccati, ille sensus iræ, uere est poena: donec adest, mors sine illo sensu iræ, proprie non est poena. Porro satisfactiones Canonice non pertinent ad has poenas, quia aduersarij dicunt, potestate Clauium remitti aliquam partem poenarum. Item, Claues iuxta ipsos condonant satisfactiones & poenas, quarum causa fiunt satisfactiones. At constat, illas afflictiones communes non tolli potestate Clauium. Et si de his poenis uolunt intelligi, quare addunt, quod in purgatorio oporteat satisfacere?

Obijciunt de Adam, de Dauide, qui propter adulterium punitus est. Ex his exemplis faciunt uniuersalem regulam, quod singulis peccatis respondeant propria poenae temporales in remissione peccatorum. Prius dictum est, Sanctos sustinere poenas, quæ sunt opera Dei, sustinent contritionem seu terrores, sustinent &

V

alias

DE SATIS

alias communes satisfactiones. Ita sustinent aliqui proprias poenas à Deo impositas, exempli causa. Et hæ poenæ nihil pertinent ad Claves, quia claves neq; imponere, neq; remittere eas possunt, sed Deus sine ministro clauium imponit & remittit. Nec sequitur uniuersalis regula, Dauidi propria poena imposita est. Igitur præter cõmunes afflictiones, alia quædam Purgatorij poena est, in qua singulis peccatis singuli gradus respondent? Vbi docet hoc Scriptura, non posse nos à morte æterna liberari, nisi per illam compensationem certarũ poenarum præter communes afflictiones? At contra sepius docet, remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum, Christum esse uictorem peccati & mortis. Quare non est assuendum meritum satisfactionis. Et quamuis afflictiones reliquæ sint, tamen has interpretatur præsentis peccati mortificationes esse, non compensationes æternæ mortis, seu pretia pro æterna morte. Iob excusatur, quod nõ sit afflictus, propter præterita mala facta. Itaq; afflictiones non semper sunt poenæ, aut signa iræ, Imò pauidæ conscientie docendæ sunt, alios fines afflictionum potiores esse, ne sentiãt se à Deo reijci, si in afflictionibus nihil nisi poenam & iram Dei uideant. Alij fines potiores sunt cõsiderandi,

quod

quod Deus alienum opus faciat, ut suum opus facere possit etc. Sicut longa concione docet Esaias Cap. 28. Et cum discipuli interrogarent de cæco, quis peccasset, Ioannis 9. respondet Christus, causam cæcitatís esse, non peccatum, sed ut opera Dei in eo manifestetur. Et apud Ieremiam dicitur: Quibus non erat iudicium, bibentes bibent &c. Sicut Prophetæ interfecti sunt, Ioannes Baptista, et alij Sancti. Quare afflictiones non semper sunt pœnæ pro certis factis præteritis, sed sunt opera Dei destinata ad nostram utilitatem, & ut potentia Dei fiat conspectior in infirmitate nostra. Sic Paulus ait: Potentia Dei perficitur in infirmitate mea. Itaq; corpora nostra debent esse hostiæ, propter uoluntatem Dei, ad obedientiam nostram declarandam, non ad compensandam mortem æternam, pro qua aliud pretium habet Deus, scilicet, mortem Filij sui. Et in hanc sententiam interpretatur Gregorius ipsam etiam pœnam Dauidis, cum ait: Si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, ut sic humiliaretur à Filio, cur dimisso peccato quod erat ei comminatus, impleuit? Respondetur, remissionem illam peccati factam esse, ne homo ad percipiendam uitam impediretur æternam. Subsecutum uerò illud comminationis exemplum, ut pietas

V z hominis

DE SATIS,

hominis etiam in illa humilitate exerceretur atq; probaretur. Sic & mortem corporis propter peccatū Deus homini infligit, & post peccatorū remissionem propter exercendam iustitiam non ademit, uidelicet, ut exerceatur & probetur iustitia istorum qui sanctificantur.

Necq; uerò tolluntur communes calamitates proprie per illa opera Satisfactionum Canoniarum, hoc est, per illa opera traditionum humanarum quæ ipsi sic ualere dicunt, ex opere operato, ut etiam si fiant in peccato mortali, tamen redimant poenas. Et cum obijcitur illud Pauli: Si nos iudicemus ipsi, non iudicemur a Domino, uerbum iudicare intelligi debet de tota poenitentia et fructibus debitis, non de operibus non debitis. Aduersarij nostri dant poenas contemptæ Grammatices, cum intelligunt iudicare, idem esse, quod cataphractum peregrè ire ad S. Iacobum, aut similia opera. Iudicare significat totam poenitentiam, significat damnare peccata. Hæc damnatio uerè fit in cōtritione et mutatione uitæ. Tota poenitētia, contritio, fides, boni fructus impetrant ut mitigentur poenæ, & calamitates publicæ & priuatæ, sicut Esaias Capite primo docet: Desinite malè facere, & discite bene facere &c. Si fuerint peccata uestra, ut coccinum, quasi nix dealbabitur.

Si uolue

Si uolueritis, & audiueritis me, bona terræ comedetis. Nec est ad satisfactiones & opera traditionum humanarum transferenda grauisissima & saluberrima sententia, à tota poenitentia, & operibus debitis, seu à Deo præceptis. Et hoc prodest docere, quòd mitigentur communia mala per nostram poenitentiam, & per ueros fructus poenitentiae, per opera facta ex fide, non (ut isti fingunt) facta in peccato mortali. Et huc pertinet exemplum Niniuitarum, qui sua poenitentia (de tota loquimur) reconciliati sunt Deo, & impetrauerunt, ne deleteretur ciuitas.

Quòd autem Patres mentionem faciunt satisfactionis, quòd Concilia fecerunt Canones, diximus supra, disciplinam Ecclesiasticam fuisse, exempli causa constitutam. Nec sentiebant, hanc disciplinam necessariam esse, uel ad culpæ, uel ad poenæ remissionem. Nam si qui in his mentionem Purgatorij fecerunt, interpretantur, esse non compensationem æternæ poenæ, non satisfactionem, sed purgationem imperfectarum animarum. Sicut Augustinus ait, uenialia concremari, hoc est, mortificari diffidentiam erga Deum & alios affectus similes. Interdum Scriptores transferunt satisfactionis uocabulum ab ipso ritu seu spectaculo, ad significandam ue-

DE SATIS.

ram mortificationem, Sic Augustinus ait: Vera satisfactio est peccatorum causas excidere, hoc est, mortificare carnem. Item cohercere carnem, non ut compensentur æternæ pœnæ, sed ne caro pertrahat ad peccandum. Ita Gregorius de restitutione loquitur, falsam esse pœnitentiam, si non satis fiat illis quorum res occupatas tenemus. Non enim uerè dolet se furatum esse aut rapuisse is, qui adhuc furatur. Tantisper enim fur aut prædo est, dum est iniustus possessor alienæ rei. Civilis illa satisfactio necessaria est, quia scriptum est, qui furatus est, deinceps non furetur. Item Chrysostomus inquit: In corde contritio, in ore confessio. In opere tota humilitas. Hoc nihil contra nos facit, debent sequi bona opera pœnitentiam, debet pœnitentia esse non simulatio, sed totius uitæ mutatio in melius.

Item Patres scribunt satis esse, si semel in uita fiat illa publica seu solennis pœnitentia, de qua sunt facti Canones satisfactionum. Qua ex re intelligi potest, quòd sentiebant, illos Canones non esse necessarios ad remissionem peccatorum. Nam præter illam solennem pœnitentiam, sæpe aliàs uolunt pœnitentiam agi, ubi non requirebantur Canones satisfactionum.

Archi-

Architecti Confutationis scribunt, non esse tolerandum, ut satisfactiones contra expressum Euangelium aboleantur. Nos igitur hactenus ostendimus, Canonicas illas satisfactiones, hoc est, opera non debita, facienda propter compensationem poenae, non habere mandatum Euangelij. Res ipsa hoc ostendit, si opera satisfactionum sunt opera non debita, quare allegant expressum Euangelium? Nam si Euangelium iuberet compensari poenas per talia opera, iam essent debita opera. Sed sic loquuntur, ut fucum faciant imperitis, & allegant testimonia, quae de debitis operibus loquuntur, cum ipsi in suis satisfactionibus praescribant opera non debita. Imo ipsi concedunt in scholis, sine peccato recusari posse satisfactiones. Falso igitur hic scribunt, & expresso Euangelio cogamur satisfactiones illas Canonicas suscipere. Caeterum nos saepe iam testati sumus, quod poenitentia debeat bonos fructus parere, et qui sint boni fructus, docent mandata, videlicet, inuocatio: gratiarum actio: confessio Euangelij: docere Euangelium: obedire parentibus & magistratibus: seruire uocationi: non occidere, non retinere odia, sed esse placabilem, dare egentibus quantum pro facultatibus possumus: non scortari, non machari, sed cohercere, et refrenare,

V 4

castiga-

DE SATIS.

castigare carnem, non propter compensationem poenae
 æternæ, sed ne obtemperet Diabolo, ne offendat spi-
 ritum sanctum, Item, uera dicere. Hi fructus habent
 præcepta Dei, & propter gloriam & mandatum Dei
 fieri debent, habent & præmia. Sed quòd non remit-
 tantur poenæ æternæ, nisi propter compensationem cer-
 tarum traditionū aut Purgatorij, hoc non docet Scri-
 pturo. Indulgentiæ olim erant condonationes publica-
 rum illarum obseruationum, ne nimium grauarentur ho-
 mines. Quod si humana autoritate remitti satisfactio-
 nes & poenæ queunt, non igitur Iure diuino necessaria
 est illa compensatio. Nam Ius diuinum non tollitur hu-
 mana autoritate. Porro cū nunc per se antiquatus sit
 mos, & quidem dissimulantibus Episcopis, nihil opus
 est remissionibus illis. Et tamen mansit nomen indul-
 gentiarum. Et sicut satisfactiones non intellectæ sunt
 de politica disciplina, sed de compensatione poenæ: Ita
 indulgentiæ malè intellectæ sunt, quòd liberent animas
 ex Purgatorio. Ac Clauis non habet potestatem, nisi
 super terram ligandi, et soluendi iuxta illud: Quicquid
 ligaueris super terram, erit ligatum in cælo: Quic-
 quid solueris super terram, erit solutum in cælo. Quan-
 quam (ut supra diximus) Clauis potestatem habet non
 imponen-

imponendi pœnas aut cultus instituendi, sed tantum habet mandatum remittendi peccata, his qui conuertuntur, & arguendi & excommunicandi istos qui nolunt conuerti. Sicut enim soluere significat remittere peccata, Ita ligare significat non remittere peccata. Loquitur enim Christus de regno spirituali. Et mandatum Dei est, ut ministri Euangelij absoluant hos qui conuertuntur iuxta illud: Potestas nobis data est ad ædificationem. Quare reseruatio casuum politica res est. Est enim reseruatio pœnæ Canonica, non est reseruatio culpæ coram Deo in his qui uere conuertuntur. Proinde recte iudicant aduersarij, cum fatentur, quod in articulo mortis illa reseruatio casuum non debeat impedire absolutionem.

Exposuimus summam nostræ doctrinæ de pœnitentia, quam certo scimus piam & salubrem bonis mentibus esse. Et boni uiri, si contulerint nostram doctrinam cum confusissimis disputationibus aduersariorum, perspicient, aduersarios omisisse doctrinam de fide iustificante, & consolante pia corda. Videbunt etiam multa fingere aduersarios, de merito attritionis: de illa infinita enumeratione delictorum: de satisfactionibus: *ὅτι γὰρ φασί, ὅτι ὑπερὸς ἀποπέλα, quæ ne ipsi quidē aduersarij satis explicare possunt.* V S DE

DE NUMERO ET VSU
DE NUMERO ET VSU
Sacramentorum.

IN XIII. articulo probant aduersarij, quòd dicimus, sacramenta non esse tantum notas professionis inter homines (ut quidam fingunt) sed magis esse signa & testimonia uoluntatis Dei erga nos, per quæ mouet Deus corda ad credendum. Sed hic iubent nos etiam septem Sacramenta numerare. Nos sentimus, præstandum esse ne negligantur & ceremoniæ in Scripturis institutæ, quotcunq; sunt. Nec multum referre putamus, etiamsi docendi causa alij numerant aliter, si tamen rectè conseruent res in Scriptura traditas. Nec ueteres eodem modo numerauerunt.

Si Sacramenta uocamus ritus, qui habent mandatum Dei, & quibus addita est promissio gratiæ, facile est iudicare quæ sint propriè Sacramenta. Nam ritus ab hominibus instituti non erunt hoc modo propriè dicta Sacramenta. Non est enim autoritatis humanæ, promittere gratiam. Quare signa sine mandato Dei instituta, non sunt certa signa gratiæ, etiam si fortasse rudes docent, aut admonent aliquid. Verè igitur sunt Sacramenta, Baptismus, Cæna Domini, Absolutio, quæ
est sacras

est sacramentum poenitentiae. Nam hi ritus habent, mandatum Dei, & promissionem gratiae, quae est propria noui Testamenti. Certò enim debent statuere corda, cum baptizamur, cum uescimur corpore Domini, cum absoluihur, quòd uerè ignoscat nobis Deus propter Christum. Et corda simul per uerbum & ritum mouet Deus, ut credant & concipiant fidem, sicut ait Paulus: Fides ex auditu est. Sicut autem uerbum incurrit in aures, ut feriat corda, Ita ritus ipse incurrit in aures, ut moueat corda. Idem effectus est uerbi & ritus, sicut præclare dictum est ab Augustino, Sacramentum esse uerbum uisibile, quia ritus oculis accipitur, & est quasi pictura uerbi, idem significans, quod uerbum. Quare idem est utriusq; effectus.

Confirmatio & Extrema unctio sunt ritus accepti à patribus, quos ne Ecclesia quidem tanquam necessarios ad salutem, requirit, Quia non habent mandatum Dei. Propterea non est inutile hos ritus discernere à superioribus, qui habent expressum mandatum Dei, & claram promissionem gratiae.

Sacerdotium intelligunt aduersarij non de ministerio uerbi & sacramentorum alijs porrigendorum, sed intelligunt de sacrificio, quasi oporteat esse in nouo Testamen-

DE NUMERO ET VSU

Testamento sacerdotium simile. Leuitico, quod pro populo sacrificet, & mereatur alijs remissionem peccatorum. Nos docemus sacrificium Christi morientis in Cruce, satis fuisse pro peccatis totius mundi, nec indigere præterea alijs sacrificijs, quasi illud non satis fuerit pro peccatis nostris. Ideo iustificantur homines, non propter ulla reliqua sacrificia, sed propter illud unum Christi sacrificium, si credant illo sacrificio se redemptos esse. Ideo sacerdotes uocantur, non ad ulla sacrificia uelut in Lege pro populo facienda, ut per ea mereantur populo remissionem peccatorum, sed uocantur ad docendum Euangelium, et sacramenta porrigenda populo. Nec habemus nos aliud sacerdotium simile Leuitico, sicut satis docet Epistola ad Ebraeos. Si autem ordo de ministerio uerbi intelligatur, non grauati uocauerimus ordinem sacramentum. Nam ministerium uerbi habet mandatum Dei, & habet magnificas promissiones, Rom. I. Euangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti. Item Esaiæ 55: Verbum meum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me uacuum, sed faciet quæcunq; uolui &c. Si ordo hoc modo intelligatur, neq; impositionem manuum uocare sacramentum grauemur. Habet enim Ecclesia mandatum de

constitu-

constituendis ministris, quod gratissimum esse nobis debet, quod scimus Deum approbare ministerium illud, & adesse in Ministerio. Ac prodest quantum fieri potest, ornare ministerium uerbi, omni genere laudis, aduersus fanaticos homines, qui somniant spiritum sanctum dari, non per uerbum, sed propter suas quasdam præparationes, si sedeant otiosi, taciti, in locis obscuris, expectantes illuminationem, quemadmodum olim iudei & gentes docebant, & nunc docent Anabaptistæ.

Matrimonium non est primum institutum in nouo Testamento, sed statim initio creato genere humano. Habet autem mandatum Dei, habet & promissiones, non quidem proprie ad nouum Testamentum pertinentes, sed magis pertinentes ad uitam corporalem. Quare si quis uolet sacramentum uocare, discernere tamen à prioribus illis debet, quæ proprie sunt signa noui Testamenti, & sunt testimonia gratiæ & remissionis peccatorum. Quod si Matrimonium propterea habebit appellationem sacramenti, quia habet mandatū Dei, Etiam alij status seu officia quæ habent mandatum Dei, poterunt uocari sacramenta, sicut Magistratus. Postremo, si omnes res annumerari sacramentis debent quæ habent mandatum Dei, & quibus sunt additæ promissiones,

DE NUMERO ET VSV

missiones, cur non addimus orationem, quæ uerissime potest dici sacramentum. Habet enim & mandatum Dei & promissiones plurimas. Et collocata inter sacramenta, quasi in illustriore loco, inuitat homines ad orandum. Possent hic numerari etiam Eleemosynæ. Item afflictiones, quæ & ipsæ sunt signa, quibus addidit Deus promissiones, Sed omittamus ista. Nemo enim uir prudens de numero aut uocabulo magnopere rixabitur, si tamen illæ res retineantur, quæ habent mandatum Dei, & promissiones.

Illud magis est necessarium intelligere, quomodo sit utendum sacramentis. Hic damnamus totum populum Scholasticorum doctorum, qui docent, quod sacramenta non ponenti obicem, conferant gratiam ex opere operato sine bono motu utentis. Hæc simpliciter Iudaica opinio est, sentire, quod per ceremoniam iustificemur, sine bono motu cordis, hoc est, sine fide. Et tamen hæc impia & perniciosa opinio, magna autoritate docetur in toto regno Pontificio. Paulus reclamatur et negat, Abraham iustificatum esse circumcissione, sed circumcissionem esse signum propositum ad exercendam fidem. Ita nos docemus, quod in usu sacramentorum, fides debeat accedere, quæ credat illis promissionibus, & accipiat

accipiat res promissas, quæ ibi in sacramêto offeruntur. Et est ratio plana et firmissima. Promissio est inutilis nisi fide accipiatur. At sacramenta sunt signa promissiuum, Igitur in usu debet accedere fides. Vt si quis utetur Cœna Domini, sic utatur, Quia id est sacramentum noui Testamenti, ut Christus clarè dicit. Ideo statuat sibi offerri res promissas in nouo Testamento, scilicet, gratuitam remissionem peccatorum. Et hanc rem fide accipiat, erigat pavidam conscientiam, & sentiat, hæc testimonia non esse fallacia, sed tam certa, quàm si Deus nouo miraculo de cœlo promitteret se uelle ignoscere. Quid autem prodesse illa miracula et promissiones, non credenti? Et loquimur hic de fide speciali, quæ præsentis promissioni credit, non tantum quæ in genere credit Deum esse, sed quæ credit offerri remissionem peccatorum. Hic usus sacramenti consolatur piæ & puidas mentes. Quantum autem in Ecclesia abusu-um pepererit illa fanatica opinio de opere operato sine bono motu utentis, nemo uerbis consequi potest. Hinc est illa infinita prophanatio Missarum. Sed de hac infra dicemus. Neq; ulla litera ex ueteribus Scriptoribus proferrî potest, quæ patrocinetur hac in re Scholasticis. Imò contrariū ait Augustinus, quod fides sacramenti,

DE NUMERO ET VSV

menti, non sacramentum iustificet. Et est nota Pauli
sententia: Corde creditur ad iustitiam.

Articulus XIII. in quo dicimus, nemini nisi
rite uocato concedendam esse administrationem sacra-
mentorum & uerbi in Ecclesia, ita recipiunt, si tamen
utamur ordinatione Canonica. Hæc de re in hoc con-
uentu sæpe testati sumus, nos summa uoluntate cupere
conseruare politiam Ecclesiasticam & gradus in Ec-
clesia, factos etiam humana autoritate. Scimus enim bo-
no & utili consilio à Patribus Ecclesiasticam disci-
plinam hoc modo, ut ueteres Canones describunt, consti-
tutam esse, Sed Episcopi sacerdotes nostros aut cogunt
hoc doctrinæ genus quod confessi sumus, abijcere ac
damnare, aut noua & inaudita crudelitate miseros &
innocentes occidunt. Hæc causæ impediunt, quo minus
agnoscant hos Episcopos nostri sacerdotes. Ita seuitia
Episcoporum in causa est, quare alicubi dissoluitur illa
Canonica politia, quam nos magnopere cupiebamus
conseruare. Ipsi uiderint, quomodo rationem Deo red-
dituri sint, quod dissipant Ecclesiam. Nostræ consci-
entiæ hac in re nihil habent periculi, quia cum sciamus
confessionem nostram ueram, piam & catholicam esse,
non debemus approbare seuitiam istorum, qui hanc do-
ctrinam

Et *tr*inam persequuntur. *Et* *Ecclesiam* esse scimus apud hos, qui uerbū *Dei* rectē docent, et rectē administrant *Sacramenta*, non apud illos, qui uerbum *Dei* non solum *Edictis* delere conantur, sed etiam recta & uera docētes trucidant, erga quos, etiam si quid contra *Canones* faciunt, tamen ipsi *Canones* mitiores sunt. Porro hic iterum uolumus testatū, nos libenter conseruaturos esse *Ecclesiasticam* et *Canonicā* politiam, si modō *Episcopi* desinant in nostras *Ecclesias* sēuire. *Hęc* nostra uoluntas & coram *Deo*, & apud omnes gentes ad omnem posteritatem excusabit nos, ne nobis imputari possit, quod *Episcoporum* autoritas labefactatur, ubi legerint atq; audierint homines, nos iniustam sēuitiam *Episcoporum* deprecantes, nihil æqui impetrare potuisse.

DE TRADITIONIBVS HUMANIS in Ecclesia.

IN *Articulo XV.* recipiunt primam partem, in qua dicimus, obseruandos esse ritus *Ecclesiasticos*, qui sine peccato obseruari possunt, & ad tranquillitatem & bonum ordinem in *Ecclesia* profunt. Alteram partem omnino damnant, in qua dicimus, traditiones humanas institutas ad placandum *Deum*, ad promerendam gratiam, &

DE TRADITIONIBVS

am, & satis faciendum pro peccatis, aduersari Euange-
 lio. Quanquam in ipsa confessione de discrimine ciborū,
 satis multa diximus de traditionibus, Tamen hic quædā
 breuiter repetenda sunt. Etiam si arbitrabamur aduer-
 sarios ex alijs causis defensuros esse traditiones huma-
 nas, tamen hoc non putauimus futurum, ut hunc articu-
 lum damnarent, Non mereri nos remissionem peccato-
 rum aut gratiam, obseruatione traditionum huma-
 narum. Postquam igitur hic articulus damnatus est, faci-
 lem & planam causam habemus. Nunc aperte Iudai-
 zant aduersarij, aperte obruunt Euangelium doctrinis
 dæmoniorum. Tunc enim Scriptura uocat traditiones,
 doctrinas dæmoniorum, quando docetur, quod sint cul-
 tus utiles ad promerendam remissionem peccatorum
 & gratiam. Tunc enim obscurant Euangelium, bene-
 ficium Christi & iustitiam fidei. Euangelium docet,
 nos fide propter Christum gratis accipere remissio-
 nem peccatorum et reconciliari Deo. Aduersarij con-
 tra alium mediatorem constituunt, scilicet, has tradi-
 tiones. Propter has uolunt consequi remissionem pecca-
 torum, per has uolunt placare iram Dei. At Christus
 aperte dicit: Frustra colunt me mandatis hominum. Su-
 præ copiose disputauimus, homines iustificari fide,
cum

cum credunt se habere Deum placatum, non propter nostra opera, sed gratis propter Christum. Hanc certum est Evangelij doctrinam esse, quia Paulus clare dicit. ad Eph. 2: *Gratis saluati estis per fidem, & hoc non ex uobis, Dei donum est, non ex hominibus.* Nunc isti dicunt, promereri homines remissionem peccatorum per has observationes humanas. Quid hoc est aliud quam præter Christum alium iustificatorem, alium mediatorem constituere? Paulus inquit ad Galatas: *Euacuati estis à Christo, qui Lege iustificamini, id est, Si sentitis uos mereri obseruatione Legis, ut iusti coram Deo reputemini, nihil proderit uobis Christus, quia quorsum opus est Christo istis, qui sentiunt se iustos esse sua obseruatione Legis? Deus proposuit Christum, quòd propter hunc mediatorem, non propter nostras iustitias uelit esse nobis propitius.* At isti sentiunt, Deum esse placatum, propitium propter traditiones & non propter Christum. Adimunt igitur Christo honorem mediatoris. Nec interest inter nostras traditiones & Mosaicas ceremonias, quod ad hanc rem attinet. Paulus ideo damnat Mosaicas ceremonias, sicut traditiones damnat, quia existimabatur esse opera quæ mererentur iustitiam coram Deo. Ita obscurabatur officium

X z

Christi

DE TRADITIONIBVS

Christi & iustitia fidei. Quare remota Lege, remotis traditionibus, cōtendit, quòd non propter ista opera, sed propter Christum gratis promissa sit remissio peccatorum, modò ut fide accipiamus eam. Nam promissio non accipitur nisi Fide. Cùm igitur fide accipiamus remissionem peccatorũ, cùm fide habeamus propitium Deum propter Christum, error & impietas est constituere, quòd per has obseruationes mereamur remissionem peccatorum. Si quis hìc dicat, non mereri nos remissionem peccatorum, sed iam iustificatos, per has traditiones mereri gratiam. Hic iterum reclamatione Paulus, Christum peccati ministrum fore, si post iustificationem sentiendum sit, quòd deinde non propter Christum iusti reputemur, sed primùm mereri debeamus per alias obseruationes, ut iusti reputemur. Item, hominis testamento nihil addi debet, Ergo nec Dei testamento, qui promittit, quòd propter Christum propitius nobis esse uelit, addi debet, quòd primùm per has obseruationes debeamus mereri, ut accepti & iusti reputemur.

Quaquam quid opus est longa disputatione? Nulla traditio à sanctis Patribus hoc consilio instituta est, ut mereatur remissionem peccatorum aut iustitiam, sed sunt institutæ propter bonum ordinem in Ecclesijs
 & pro

& propter tranquillitatem. Et ut uelit aliquis instituere certa opera ad promerendam remissionem peccatorum aut iustitiam, Quomodo sciet illa opera Deo placere, cum non habeat testimonium uerbi Dei? Quomodo de uoluntate Dei certos reddet homines, sine mandato & uerbo Dei? Nonne ubiq; in Prophetis prohibet instituere peculiare cultus sine suo Mandato? Ezechielis 20. scriptum est: In Præceptis Patrū uestro-
 ram nolite incedere, nec iudicia eorum custodiat, nec in Idolis eorum polluamini. Ego Dominus Deus uester. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Si licet hominibus instituere cultus, & per hos cultus merentur gratiam, iam omnium gentium cultus erunt approbandi, cultus instituti à Ieroboam & alij extra legem erunt approbandi. Quid enim interest, si nobis licuit instituere cultus utiles ad promerendam gratiam aut iustitiam, cur non licuit idem gentibus & Israelitis? Ideo gentium & Israelitarum cultus improbatum sunt, quòd sentiebant, sese per illos mereri remissionem peccatorum & iustitiam, & iustitiam fidei non norant. Postremo, unde reddimur certi, quòd cultus ab hominibus instituti sine mandato Dei iustificent? Siquidem de uoluntate Dei nihil affirmari potest sine

DE TRADITIONIBVS

uerbo Dei. Quid si hos cultus non approbat Deus?
 Quomodo igitur affirmant aduersarij quòd iustificent?
 Sine uerbo ac testimonio Dei hoc non potest affirmari.
 Et Paulus ait, Omne quod non est ex fide peccatum
 esse. Cùm autem hi cultus nullum habeant testimonium
 uerbi Dei, dubitare conscientiam necesse est, Vtrum
 placeant Deo.

Et quid in re manifesta uerbis opus est? Si hos hu-
 manos cultus defendunt aduersarij nostri, tanquam pro-
 merentes iustificationem, gratiam, remissionem pecca-
 torum, simpliciter constituunt regnum Antichristi.
 Nam regnum Antichristi est nouus cultus Dei, exco-
 gitatus humana autoritate, reiiciens Christum, sicut
 regnum Mahometi habet cultus, habet opera, per que
 uult iustificari coram Deo, nec sentit homines coram
 Deo gratis iustificari fide propter Christum. Ita &
 Papatus erit pars regni Antichristi, si sic defendit
 humanos cultus, quòd iustificent. Detrahatur enim ho-
 nos Christo, cùm docent, quòd non propter Christum
 gratis iustificemur per fidem, Sed per tales cultus, ma-
 ximeq; cùm docent, tales cultus non solum utiles esse ad
 iustificationem, sed necessarios etiam, sicut supra in ar-
 ticulo octauo sentiunt, ubi damnant nos, quòd diximus,
 quòd

quod non sit necessarium ad ueram unitatem Ecclesie,
 ubiq; similes esse ritus ab hominibus institutos. Daniel
 capite undecimo significat, nouos cultus humanos ipsam
 formam & uoluntatem regni Antichristi fore. Sic enim in-
 quit: Deum Masim in loco suo colet, & Deum quem
 non nouerunt Patres eius, colet auro & argento, et lapi-
 dibus pretiosis. Hic describit nouos cultus, quia inquit
 talem Deum coli, qualem Patres ignorauerint. Nam S.
 Patres, etsi habuerunt & ipsi ritus & traditiones, ta-
 men non sentiebant, has res utiles aut necessarias esse ad
 iustificationem, non obscurabant gloriam & officium
 Christi, sed docebant, nos iustificari fide propter Chri-
 stum, non propter illos humanos cultus. Cæterum ritus
 humanos obseruabant propter utilitatem corporalem, ut
 sciret populus, quo tempore conueniendum esset, ut ordi-
 ne & grauitate in templis exempli causa fierent omnia,
 deniq; ut uulgus etiam haberet quandam pædagogiam.
 Nam discrimina temporum & uarietas rituum ualet
 ad admonendum uulgus. Has causas habebant Patres
 rituum seruandorum, & propter has causas nos quoq; re-
 ete seruari traditiones posse iudicamus. Et ualde mira-
 mur aduersarios alium finem traditionum defendere,
 quod uidelicet mercantur remissionem peccatorum, gra-

DE TRADITIONIBVS

tiā, aut iustificationem. Quid hoc aliud est, quā colere Deum auro & argento, & rebus pretiosis, id est, sentire, quōd Deus fiat placatus, uarietate uestitus, ornamentorum, & similibus ritibus, quales sunt infiniti in traditionibus humanis?

Paulus ad Colossenses scribit, traditiones habere speciem sapientiæ. Et habent profectō, Nam in uarijs illa ualde decet in Ecclesia, eamq; ob causam necessaria est, sed humana ratio, quia non intelligit iustitiam fidei, naturaliter affingit, quōd talia opera iustificent homines, quōd reconcilient Deum & c. Sic sentiebat uulgus inter Israelitas, & hac opinione augebant tales ceremonias, sicut apud nos in monasterijs creuerunt. Sic iudicat humana Ratio etiam de exetiuijs corporis, de ieiunijs, quorū finis cum sit, cohercere carnem, Ratio affingit finem, quōd sint cultus qui iustificent. Sicut Thomas scribit, Ieiunium ualere ad deletionem & prohibitionem culpæ. Hæc sunt uerba Thomæ. Ita sapientiæ ac iustitiæ species in talibus operibus decipit homines. Et accedunt exempla Sanctorum, quos dum student imitari homines, imitantur plerunq; externa exercitia, non imitantur fidem eorum.

Postquam fefellit homines hæc species sapientiæ ac iusti-

ac iustitiæ, deinde sequuntur infinita incommoda, obscu-
 ratur Euangelium de iustitia fidei in Christum, & suc-
 cedit uana fiducia talium operum. Deinde obscurantur
 præcepta Dei, Hæc opera arrogant sibi titulum per-
 fectæ & spiritualis uitæ, & longè præferuntur operi-
 bus præceptorum Dei, ut, operibus suæ cuiusq; uoca-
 tionis, administrationi Reipublicæ, administrationi
 Oeconomix, uitæ coniugali, educationi liberorū. Hæc
 præ illis ceremonijs iudicantur esse prophana, ita ut
 cunquadan dubitatione conscientix à multis exerce-
 antur. Constat enim, multos deserta administratione
 Reipublicæ, deserto coniugio, illas obseruationes am-
 plexos esse tanquam meliores & sanctiores. Neq; hoc
 satis est, ubi occupauit animos persuasio, quod tales ob-
 seruationes ad iustificationem necessariæ sint, miserè
 uexantur conscientix, quia non possunt omnes obserua-
 tiones exactè præstare. Nam quousquisq; numerare
 omnes potuit? Extant in nensi libri, imò Bibliothecæ
 totæ, nullam syllabam de Christo, de fide in Christum,
 de bonis operibus suæ cuiusq; uocationis continentes,
 sed tantum colligentes traditiones, et harum interpre-
 tationes, quibus interdum exacerbantur, interdum re-
 laxantur. Quomodo torquetur uir optimus Gerson, dū

DE TRADITIONIBVS.

querit gradus & latitudines Præceptorum? Nec tamen potest constituere *ἐπιπέδον* in gradu certo. Interim grauius deplorat pericula piarum conscientiarū, quæ parit hæc acerba interpretatio traditionum.

Nos igitur contra illam speciem sapientiæ & iustitiæ in humanis ritibus, quæ fallit homines, muniamus nos uerbo Dei, & primum sciamus, eas neq; remissionem peccatorum, neq; iustificationem mereri coram Deo, neq; ad iustificationem necessarias esse. Testimonia quædam supra citauimus. Et plenus est Paulus, Ad Col. 2. clare dicit: Nemo uos iudicet in cibo, potu, aut stato festo, aut nouilunio, aut sabbathis, quæ sunt umbræ futurorum, Corpus autem Christi. Atq; hic simul et Legem Moisi, et traditiones humanas complectitur, ne aduersarij eludant hæc testimonia (ut solent) quod Paulus tantum de lege Moisi loquatur. Ille uero hic clare testatur se loqui de traditionibus humanis. Quamquam quid dicant aduersarij non uident: Si Euangelium negat ceremonias Moisi quæ erant diuinitus institutæ iustificare, quanto minus iustificat traditiones humane?

Nec habent Episcopi potestatem instituendi cultus tanquam iustificantes, aut necessarios ad iustificationem. Imo Apostoli Actorum 15. dicunt: Quid tentatis Deum,

tis Deum, imponentes iugum? etc. Vbi uelut magnū peccatum accusat Petrus hoc consilium onerandæ Ecclesiæ. Et ad Galatas s. uetat Paulus iterum seruituti subijci. Volūt igitur Apostoli in Ecclesia manere hanc libertatem, ne iudicentur ulli cultus Legis aut traditionum necessarij esse, Sicut in Lege fuerūt necessariæ ceremoniæ ad tempus, ne obscuretur iustitia fidei, si iudicent homines cultus illos mereri iustificationem, aut iustificationem necessarios esse. Multi uarias iniquas quæerunt in traditionibus ut cōscientijs medeantur, neq̄ tamen certos gradus reperiunt, per quos explicent cōscientias ex his uinculis. Verū, sicut Alexander soluit gordium nodum, quem cū explicare non posset, gladio semel dissecuit: Ita Apostoli semel liberant cōscientias traditionibus, præsertim si tradantur ad promerendam iustificationem. Huic doctrinæ cogunt nos Apostoli aduersari docendo, & exemplis, Cogunt nos docere, q̄ traditiones non iustificent: quòd non sint necessariæ ad iustificationem: quòd nemo debeat condere aut recipere traditiones hac opinione, quòd mereantur iustificationē. Tunc etiam si quis obseruat, obseruet sine superstitione tanquam politicos mores. Sicut sine superstitione aliter uestiuntur milites, aliter Scholastici. Apostoli uiolant traditionem

DE TRADITIONIBVS

traditiones & excusantur à Christo. Erat enim exemplum ostendendum Pharisæis, quòd illi cultus essent inutiles. Et si quas traditiones parum commodas omitunt nostri, Satis nunc excusati sunt, cùm requiruntur tanquam promereantur iustificationem. Talis enim opinio in traditionibus est impia.

Cæterum traditiones ueteres factas in Ecclesia, utilitatis & tranquillitatis causa libenter seruamus, easq; interpretamur πὸς τὸ εὐφροῦτερον, exclusa opinione, quæ sentit quòd iustificent. Ac falso nos accusant inimici nostri, quòd bonas ordinationes, quòd disciplinam Ecclesiæ aboleamus. Verè enim prædicare possumus, publicam formam Ecclesiarum apud nos honestiorem esse, quàm apud aduersarios. Et si quis rectè expendere uelit, Veriùs seruamus Canones, quàm aduersarij. Apud aduersarios Missas faciunt sacrificuli inuiti, & mercede conducti, & plerunq; tantùm mercedis causa. Canunt Psalmos, non ut discant aut orent, Sed cultus causa, quasi illud opus sit cultus, aut certè mercedis causa. Apud nos utuntur cœna Domini multi singulis dominicis, sed priùs instituti, explorati & absoluti. Pueri canunt Psalmos ut discant, canit et populus, ut uel discat, uel oret. Apud aduersarios nulla profusus

est.

est *καθημερις* puerorum, de qua quidem præcipiunt Ca-
 nones. Apud nos coguntur pastores & ministri Eccle-
 siarum publicè instituerè & audire pueritiam. Et hæc
 ceremonia optimos fructus parit. Apud aduersarios in
 multis regionibus toto anno nullæ habentur conciones
 præterquam in Quadragesima. Atqui præcipuus cul-
 tus Dei est, docere Euangelium. Et cum concionan-
 tur aduersarij, dicunt de traditionibus humanis, de
 cultu Sanctorum, & similibus nugis, quas iure fastidit
 populus. Itaq; deseruntur statim initio postquam reci-
 tatus est Euangelij textus. Pauci quidam meliores
 nunc de bonis operibus dicere incipiunt. De iustitia fi-
 dei, de fide in Christum, de consolatione conscientiarum
 nihil dicunt. Imò hanc saluberrimam Euangelij partem
 lacerant conuitijs. E contra in nostris Ecclesijs omnes
 conciones in his locis consumuntur: De poenitentia: De
 timore Dei: De fide in Christum: De iustitia: fidei: De
 consolatione conscientiarum per fidem: De exercitijs
 fidei: De oratione qualis esse debeat, et quòd certo sta-
 tuendum sit, quòd sit efficax, quòd exaudiatur: De cru-
 ce: De dignitate magistratum & omnium ciuiliū or-
 dinationum: De discrimine regni Christi, seu regni spi-
 ritualis & politicarū rerum: De coniugio: De educa-
 tione

DE TRADITIONIBVS.

tionem et institutionem puerorum: De castitate: De omnibus officijs charitatis. Ex hoc statu Ecclesiarum iudicari potest, nos disciplinam Ecclesiasticam, et pias ceremonias & bonos mores Ecclesiasticos diligenter conseruare.

Ac de mortificatione carnis et disciplina corporis ita docemus, sicut narrat Confessio, quod uera & non simulata mortificatio fiat per crucem & afflictiones, quibus Deus exercet nos. In his obediendum est uoluntati Dei, sicut ait Paulus: Exhibete corpora uestra hostiam &c. Et hæc sunt spiritualia exercitia timoris & fidei. Verum præter hanc mortificationem que fit per crucem, est & uoluntarium quoddam exercitij genus necessarium, de quo Christus ait: Cauete, ne corda uestra grauentur crapula. Et Paulus: Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo &c. Et hæc exercitia suscipienda sunt, non quod sint cultus iustificantes, sed ut coerceant carnem, ne saturitas obruat nos, & reddat securos & otiosos, qua ex re fit, ut affectibus carnis indulgeant & obtemperent homines. Hæc diligentia debet esse perpetua, quia habet perpetuum Mandatum Dei. Et illa præscripta forma certorum ciborum ac temporum nihil facit ad coerendam carnem. Est enim delicatior & sumptuosior quam reliqua conuiuia.

Et ne

Et ne aduersarij quidem obseruaut formam in Canonibus traditam.

Multas et difficiles disputationes habet hic locus de traditionibus, Ac nos re ipsa experti sumus, traditiones uerè esse laqueos conscientiarum. Cùm exiguntur tanquam necessariae, miris modis cruciant conscientias prætermittentes aliquam obseruationem. Rursus abrogatio sua habet incommoda, suas quæstiones. Sed nos facilem & planam causam habemus, quia aduersarij damnant nos, quòd docemus traditiones humanas non mereri remissionem peccatorum. Item, requirunt uniuersales traditiones (quas sic uocant) tanquam necessarias ad iustificationem. Hic habemus Patronum constantè, Paulum, qui ubiq; contendit, has obseruationes neq; iustificare, neq; necessarias esse supra iustitiam fidei. Et tamen usum libertatis in his rebus ita moderandum esse docemus, ne imperiti offendantur, & propter abusum libertatis fiant iniquiores ueræ doctrinæ Euangelij, neue sine probabili causa mutetur aliquid in usitatis ritibus, Sed ut propter alendam concordiam seruentur ueteres mores, qui sine peccato, aut sine magno incommodo seruari possunt. Et in hoc ipso conuentu satis ostendimus, nos propter charitatem ἀδελφότητος non grauatim

DE TRADITIONIBVS

uatim obseruaturos esse cum alijs, etiamsi quid incommodi haberent, sed publicam concordiam, quæ quidem sine offensione conscientiarum fieri posset, iudicauimus omnibus alijs commodis anteferendam esse. Sed de hac tota re paulopost etiam dicemus, cum de uotis, & de potestate Ecclesiastica disputabimus.

Articulum XVI. Recipiunt aduersarij sine ulla exceptione, in quo confessi sumus, quòd liceat Christiano gerere magistratus, exercere iudicia ex Imperatorij legibus, seu alijs presentibus legibus: supplicia iure constituere: iure bella gerere, militare: iure contrahere: tenere proprium: iusiurandum postulantibus magistratibus dare: contrahere matrimonium, deniq; quòd legitimæ ordinationes ciuiles sint bonæ creaturæ Dei & ordinationes diuinæ, quibus tutò Christianus uti potest. Hic totus locus, de discrimine regni Christi & regni ciuilis, literis nostrorum utiliter illustratus est, quòd regnum Christi sit spirituale, hoc est in corde notitiam Dei, timorem Dei, & fidem, iustitiam æternam & uitam æternam inchoans. Interim foris sinat nos uti politicis ordinationibus legitimis, quarumcunq; gentium inter quas uiuimus. Sicut finit nos uti medicina, aut Architectonica, aut cibo, potu, aere. Nec fert

Euange-

Euangelium nouas Leges de statu ciuili, sed præcipit, ut præsentibus legibus obtemperemus, siue ab ethnicis, siue ab alijs conditæ sint, & hac obedientia charitatem iubet exercere. Insaniebat enim Carolo stadium, qui nobis imponebat Leges iudiciales Moisi. De his rebus ideo copiosius scripserunt nostri, quia Monachi multas perniciosas opiniones sparserunt in Ecclesiam. Vocauerunt politiam Euangelicam communionem rerum, dixerunt, esse consilia, non tenere proprium, non ulcisci. Hæ opiniones ualde obscurant Euangelium & regnũ spirituale, & sunt periculosæ Rebus publicis. Nam Euangelium non dissipat politiam aut Oeconomiam, sed multo magis approbat, & non solum propter poenam, sed etiam propter conscientiam iubet illis parere, tanquam diuinæ ordinationi.

Iulianus Apostata, Celsus & pleriq; alij, obiecerunt Christianis, quod Euangelium dissiparet Respublicas, Quia prohiberet uindictam, & alia quædã traderet parum apta ciuili societati. Et hæ quæstiones mirè exercuerunt Origenem, Nazianzenum & alios, Cùm quidem facillimè explicari possint, si sciamus, Euangelium non ferre Leges de statu ciuili, sed esse remissionem peccatorum, & inchoationem uitæ æternæ in

Y

cordibus

DE TRADITIONIBVS

cordibus credentium, Cæterum non solum externas politias approbare, sed nos etiam subijcere illis, Sicut necessario subditi sumus legibus tēporū, uicibus hyemis et æstatis tanquam diuinis ordinationibus. Euangelium prohibet uindictam priuatam. Idq̄ hoc cōsilio Christus toties inculcat, ne Apostoli putarēt se Imperia debere istis eripere, qui alioqui tenebant, sicut Iudæi de regno Messie somniabant, Sed ut scirent se de regno spirituali docere oportere, non mutare ciuilem statum. Itaq̄ priuata uindicta, non consilio, sed præcepto prohibetur *Matt. 5. & Rom. 12.* Publica, quæ fit ex officio magistratus, non dissuadetur, sed præcipitur, & est opus Dei, iuxta Paulum *Roma. 13.* Iam publicæ uindictæ species sunt, iudicia, supplicia, bella, militia. De his rebus quàm malè iudicauerint multi scriptores, constat, quia in hoc errore fuerunt, Euangelium externam quãdam nouam & monasticam politiam esse, nec uiderunt Euangelium cordibus afferre iustitiam æternam, foris autem probare statum ciuilem.

Vanissimum & hoc est, quòd sit perfectio christiana, non tenere proprium. Nam perfectio Christiana est sita, non in contemptu ciuiliū ordinationum, sed in motibus cordis, in magno timore Dei, in magna fide. Sicut

Abraham

Abraham, David, Daniel, etiam in magnis opibus atq; imperijs non minus perfecti erant, quam ulli Eremitæ. Sed Monachi illam externam hypocrisin offuderunt oculis hominum, ne uideri posset in quibus rebus sit uera perfectio. Quibus laudibus uexerunt communionem rerum, quasi Euangelicam. At hæ laudes plurimum habent periculi, præsertim cum longè dissentiant à Scripturis. Scriptura enim non præcipit, ut res sint communes, sed Lex Decalogi, cum inquit: Non furtum facies, dominia distinguit, & suum quemq; tenere iubet. Planè furebat *Vuiglefus*, qui negabat licere sacerdotibus tenere proprium. Sunt infinitæ disputationes de contractibus, de quibus nunquam satis fieri bonis conscientijs potest, nisi sciant hanc regulam, quòd Christiano liceat uti ciuilibus ordinationibus ac legibus. Hæc regula tuetur conscientias, cum docet, eatenus licitos esse contractus coram Deo, quatenus eos magistratus seu Leges approbant.

Hic totus locus rerum politicarum à nostris ita patefactus est, ut plurimi boni uiri, qui uersantur in Republica & in negotijs, prædicauerint se magnopere adiutos esse, qui antea Monachorū opinionibus uexati dubitabant, *Vtrum illa ciuilia officia et negocia Euangelii*

Y z

permitte=

DE TRADITIONIBVS

promitteret. *Hæc ideo recitauimus, ut etiam exteri intelligant, hoc doctrinæ genere quod nos sequimur, non labefactari, sed multo magis muniri auctoritatem magistratum, & dignitatem omnium ordinationum ciuiliū, Quarū rerum magnitudo fatuis illis opinionibus monasticis, mirifice antea fuit obscurata, quæ longè præferrebant hypocrisin, paupertatis & humilitatis, politię & Oeconomię, cū hæc Mandatum Dei habeant, illa communitio Platonica non habeat Mandatum Dei.*

Articulum XVII. recipiunt aduersarij sine exceptione, in quo confitemur, Christum in cōsummatione mundi appariturum esse, ac mortuos omnes resuscitaturum, & pijs æternam uitam & æterna gaudia daturum, Impios uero condemnaturum esse, ut cum Diabolo sine fine crucientur.

Articulum XVIII. recipiunt aduersarij delibero arbitrio. Etsi quædam addunt testimonia parum apta ad eam causam. Addunt & declamationem, quod non sit nimium tribuendum libero arbitrio cum Pelagianis, neq; omnem ei libertatem adimendam esse cum Manichæis. Præclare sane, sed quid interest inter Pelagianos & aduersarios nostros, cū utriq; sentiant, homines sine spiritu sancto posse Deum diligere, & præcepta

cepta Dei facere, quo ab substantiam actuim, inererit gratiam ac iustificationem operibus, quæ Ratio per se efficit sine spiritu sancto. Quam multa absurda sequuntur ex his Pelagianis opinionibus, quæ in scholis magna autoritate docentur? Has Augustinus sequens Paulum, magna contentione refutat. Cuius sententiam supra in articulo de Iustificatione recitauimus. Neque uero adimimus humanæ uoluntati libertatem. Habet humana uoluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas Ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iustitiam ciuilem, seu iustitiam operum, potest loqui de Deo, exhibere Deo certum cultum externo opere, obedire magistratibus, parentibus in opere externo eligendo, potest continere manus à cæde, ab adulterio, à furto. Cum reliqua sit in natura hominis Ratio & iudicium de rebus sensui subiectis, reliquus est etiam delectus earum rerum, & libertas & facultas efficiende iustitiæ ciuilibus. Id enim uocat Scriptura iustitiam carnis, quam natura carnalis, hoc est, Ratio per se efficit sine spiritu sancto. Quanquam tanta est uis concupiscentiæ, ut malis affectibus sæpius obtemperent homines, quam recto iudicio. Et Diabolus, qui est efficax in impijs (ut ait Paulus) non desinit inci-

DE LIBERO

tare hanc imbecillē naturam ad uaria delicta. Hæc causæ
sunt, quare & civilis iustitia rara sit inter homines,
Sicut uidemus, ne ipsos quidem Philosophos eam cōsecu-
tos esse, qui uidētur eam expetuisse. Illud autem falsum
est, non peccare hominem qui facit opera præceptorum
extra gratiam. Et addunt ampliùs, talia opera etiam
de congruo mereri remissionem peccatorū ac iustifica-
tionem. Nam humana corda sine spiritu sancto, sunt sine
timore Dei, sine fiducia erga Deum, non credunt se ex-
audiri, sibi ignosci, se iuari & seruari à Deo. Igitur
sunt impia. Porro arbor mala non potest ferre bonos fru-
ctus. Et sine fide impossibile est Deo placere.

Igitur etiam si concedimus libero arbitrio liber-
tatem & facultatem externa opera legis efficiendi, ta-
men illa spiritualia non tribuimus libero arbitrio, scilicet,
uere timere Deū, uere credere Deo, uere statuere
ac sentire, quod Deus nos respiciat, exaudiat, ignos-
cat nobis etc. Hæc sunt uera opera primæ tabulæ, quæ
non potest humanum cor efficere, sine spiritu sancto,
sicut ait Paulus: Animalis homo, hoc est, homo tantum
naturalibus uiribus utens, non percipit ea quæ Dei
sunt. Et hoc iudicari potest, si considerent homines,
quomodo corda de uoluntate Dei sentiant, *Verum uere*
statuant

statuant se respici & exaudiri à Deo. Hanc fidem difficile est & Sanctis retinere, tantum abest ut sit in impijs. Concipitur autem (ut supra diximus) cum corda perterresacta Euangelium audiunt, & consolationem concipiunt.

Prodest igitur ista distributio, in qua tribuitur libero arbitrio iustitia civilis, & iustitia spiritualis gubernationi spiritus sancti in renatis. Ita enim retinetur pædagogia, quia omnes homines pariter debent scire, et quod Deus illam civilem iustitiam requirat, et quod aliquo modo præstare eam possimus. Et tamen ostenditur discrimen inter iustitiam humanam & spiritualem, inter philosophicam, & doctrinam spiritus sancti, & intelligi potest ad quid opus sit spiritu sancto. Neq; hæc distributio à nobis inuenta est, sed Scriptura clarissime tradit eam. Tractat eam & Augustinus, & est recens egregie tractata à Guilielmo Parisiensi, Sed scelestè obruta est ab istis, qui somniauerunt homines Legi Dei obedire posse sine spiritu sancto, dari autem spiritum sanctum, ut accedat respectus meritorij.

Articulum XIX. recipiunt aduersarij, in quo confitemur, quod etsi unus ac solus Deus cōdiderit uniuersam naturam, & conseruet omnia quæ existunt, ta-

men causa peccati sit uoluntas in Diabolo & hominibus auertens se à Deo, iuxta dictum Christi, de Diabolo: Cum loquitur mendacium, ex proprijs loquitur.

In Articulo XX. disertè ponunt hæc uerba, quod reijciant & improbent hoc quod dicimus, quod non mereantur homines remissionem peccatorum bonis operibus. Hunc articulum clarè prædicant se reijcere & improbare. Quid in re tam manifesta dicendū est? Hic aperte ostendunt architecti Confutationis, quo spiritu agantur? Quid est enim certius in Ecclesia, quàm quod remissio peccatorum contingat gratis propter Christum, quod Christus sit propitiatio pro peccatis, non nostra opera? sicut Petrus inquit: Huic omnes Prophetæ perhibent testimonium, in nomine ipsius accipere remissionem peccatorū omnes qui credunt in eum. Huic Ecclesie Prophetarum assentiamur potius quàm istis perditis Scriptoribus Confutationis, qui tam impudenter blasphemant Christum. Nam etiam si qui fuerunt Scriptores, qui senserunt post remissionem peccatorum homines iustos esse coram Deo, non fides, sed ipsis operibus, tamen hoc non senserunt, quod ipsa remissio peccatorum contingat propter opera nostra, non gratis propter Christum. Non ferenda est igitur blasphemia, tri-

mia, tribuere honorem Christi nostris operibus. Nihil pudet iam istos theologos, si talem sententiam in Ecclesia audent ferre. Neque dubitamus, quin optimus Imperator ac plerisque Principum, hunc locum nullo modo fuerint in Confutatione relicturi, si essent admoniti. Infinita hoc loco testimonia ex Scriptura & Patribus citare possemus. Verum & supra satis multa de hac re diximus. Et nihil opus est pluribus testimonijs, illi, qui scit quare Christus nobis donatus sit, qui scit Christum esse propitiationem pro peccatis nostris. Esaias inquit: Posuit Dominus in eo iniquitates omnium nostrum. Aduersarij contra docent, Deum ponere iniquitates nostras non in Christo, sed in nostris operibus. Neque hic dicere libet qualia opera doceant. Videmus horribile Decretum contra nos compositum esse, quod magis terreret nos, si de ambiguis aut leuibus rebus contenderemus. Nunc, cum conscientiae nostrae intelligant damnari ab aduersarijs manifestam ueritatem, cuius propugnatio Ecclesiae necessaria est, & amplificat gloriam Christi, facile terrores mundi contemnimus, & ingenti animo, si quid erit patiendum, propter gloriam Christi, propter utilitatem Ecclesiae feremus. Quis non gaudeat mori in confessione horum articulorum, quod re-

DE REMISSIONE

missionem peccatorum fide consequamur gratis propter Christum? quod operibus nostris non mereamur remissionem peccatorum? Nullam habebunt satis firmam consolationem conscientie piorum aduersus terrores peccati & mortis, & aduersus Diabolum sollicitantem ad desperationem, si non sciant se debere statuere, quod gratis propter Christum habeant remissionem peccatorum. Hæc fides sustentat & uiuificat corda in illo asperrimo certamine desperationis. Digna igitur causa est, propter quam nullum recusemus periculum. Tu ne cede malis, sed contra audentior ito, quisquis assentiris Confessioni nostræ, cum aduersarij terroribus, cruciatibus, supplicijs conantur excutere tibi tantam consolationem, quæ uniuersæ Ecclesiæ in hoc nostro articulo proposita est. Non deerunt querenti testimonia Scripturæ, quæ confirmabunt animū. Nam Paulus tota uoce, ut dicitur, clamat Rom. 3. & 4. gratis remitti peccata propter Christum. Ideo inquit, ex fide iustificamur, & gratis, ut firma sit promissio, Id est, Si ex nostris operibus penderet promissio, non esset firma. Si propter nostra opera daretur remissio peccatorū, quando sciremus eam nos consecutos esse? quando reperiret opus conscientia territa, quod statueret ad placandam

monitionem

2 Y

ir: am

iram
lecto
sed q
laco
dialo
non pro
Christi
mation
citare
cation
stros n
habere
quicqu
bona q
torum
tione
Magi
eno. Is
quid m
non
ribu
quar

iram Dei sufficere? Sed supra de tota re diximus. Inde lector sumat testimonia. Nam hanc, non disputationem, sed querelam indignitas rei nobis expressit, quod hoc loco disertè posuerunt, se improbare hunc nostrum articulum, quod remissionem peccatorum consequamur, non propter opera nostra, sed fide & gratis propter Christum.

Aduersarij etiam addunt testimonia suæ condemnationi, Et operæ pretium est unum atq; alterum recitare. Allegant ex Petro: Studete firmam facere uocationem uestram etc. Iam uides lector, aduersarios nostros non perdidisse operam in discenda Dialectica, sed habere artificium ratiocinandi ex Scripturis prorsus quicquid libet, Facite firmam uocationem uestram per bona opera. Igitur opera merentur remissionem peccatorum. Sanè concinna erit argumentatio, Si quis sic ratiocinetur de reo capitalis poenæ, cui poena remissa est. Magistratus præcipit, ut in posterum abstineas ab alieno. Igitur per hoc meritus es condonationem poenæ, quod nunc ab alieno abstines. Sic argumentari est ex non causa, causam facere. Nam Petrus loquitur de operibus sequentibus remissionem peccatorum, & docet quare sint facièda, scilicet, ut sit firma uocatio, hoc est, ne uocatione

DE INVOCATIONE

uocatione sua excidant, si iterum peccent. Facite bona opera, ut perseueretis in uocatione, ne amittatis dona uocationis, quæ prius contigerunt, non propter sequentia opera, sed iam retinentur fide, & fides non manet in his qui amittunt spiritum sanctum, qui abijciunt poenitentiam, sicut supra diximus, fidem existere in poenitentia. Addunt alia testimonia non melius coherentia. Postremò dicunt, hanc opinionem ante mille annos Augustini tempore damnatam esse. Id quoq; falsissimum est. Semper enim Ecclesia Christi sensit remissionem peccatorum gratis contingere. Inò Pelagiani damnati sunt, qui gratiam propter opera nostra dari contendebant. Cæterum supra satis ostendimus, quòd sentiamus, bona opera necessario sequi debere fidem. Non enim abolemus legem, inquit Paulus, sed stabilimus, quia cum fide accepimus spiritum sanctum, necessario sequitur Legis impletio, quæ subinde crescit, dilectio, patientia, castitas, & alij fructus spiritus.

DE INVOCATIONE.

Sanctorum.

ARTICULUM XXI. simpliciter damnant, quòd inuocationem Sanctorum non requirimus. Nec ullo
in loco

in loco prolixius rhetoricantur. Neq̄; tamen aliud quicquam efficiunt, quam Sanctos honorandos esse. Item, Sanctos qui uiuūt orare pro alijs. Quasi uero propterea necessaria sit inuocatio mortuorū Sanctorum. Allegant Cyprianum, quod uiuum Cornelium rogauerit, ut discedens pro fratribus, oret. Hoc exemplo probant mortuorum inuocationem. Citant et Hieronymum contra Vigilantium. In hac arena, inquit, ante mille & centum annos uicit Hieronymus Vigilantium. Sic triumphant aduersarij, quasi iam sit debellatum. Nec uident isti asini, apud Hieronymum contra Vigilantium nullam extare syllabam de inuocatione. Loquitur de honoribus Sanctorum, non de inuocatione. Neq̄; reliquē ueteres Scriptores ante Gregorium, fecerunt mentionem inuocationis. Certē hęc inuocatio cum his opinionibus quas nunc docent aduersarij de applicatione meritum, non habet testimonia ueterum Scriptorum.

Confessio nostra probat honores Sanctorum. Nam hic triplex honos probandus est. Primus est gratiarum actio. Debemus enim Deo gratias agere, Quod ostenderit exēpla misericordię, Quod significauerit se uelulo saluare homines, quod dederit doctores, aut alia dona Ecclesię. Et hęc dona ut sunt maxima, amplificanda sunt,

sunt, & laudandi ipsi Sancti, qui his donis fideliter usi sunt, Sicut Christus laudat fideles negociatores. Secundus culus est, confirmatio fidei nostrae, cum uidemus Petro condonari iniquitatem, originatur et nos, ut magis credamus, quod uere gratia exuberet supra peccatum. Tertius honor est imitatio, primum fidei, deinde ceterarum uirtutum quas imitari pro sua quisque uocatione debet. Hos ueros honores non requirunt aduersarij. Tantum de inuocatione, quae etiam si nihil haberet periculi, tamen non est necessaria, rixantur.

Præterea & hoc largimur, quod Angeli orent pro nobis. Extat enim testimonium Zachariae. I. ubi Angelus orat: Domine exercituum usque quo tu non misereberis Ierusalem? &c. De Sanctis etsi concedimus, quod sicut uiui orant pro Ecclesia uniuersa in genere, ita in caelis orent pro Ecclesia in genere, tamen si testimonium nullum de mortuis orantibus extat in Scripturis, præter illud somnium sumptum ex libro Machabæorum posteriore.

Porro, ut maxime pro Ecclesia orent Sancti, tamen non sequitur quod sint inuocandi. Quamquam Confessio nostra hoc tantum affirmat, quod Scriptura non doceat Sanctorum inuocationem, seu petere à Sanctis auxilium.

xilium

xilium. Cum autem neq; præceptū, neq; promissio, neq; exemplum ex Scripturis de inuocandis Sanctis afferri possit, Sequitur, conscientiam nihil posse certi de illa inuocatione habere. Et cum oratio debeat ex fide fieri, quomodo scimus, q; Deus approbet illam inuocationem? Unde scimus sine testimonio Scripturæ, quod Sancti intelligant singulorū preces? Quidam plane tribuunt diuinitatem Sanctis, uidelicet, quod tacitas cogitationes mentium in nobis cernant. Disputant de matutina et uespertina cognitione, fortassis, quia dubitant, Vtrum mane an uespere audiant. Hæc cōmīniscuntur, non ut Sanctos honore afficiant, sed ut quæstuosos cultus defendāt. Nihil afferri potest ab aduersarijs contra hanc rationem, quod cum inuocatio non habeat testimonium ex uerbo Dei, non possit affirmari, quod Sancti intelligant inuocationem nostram, aut ut maxime intelligant, quod Deus eam approbet. Quare aduersarij non debebant nos ad rem incertam cogere, quia oratio sine fide non est oratio. Nam quod allegant Ecclesiæ exemplum, constat nouum hunc in Ecclesia morem esse, Nam ueteres orationes, etsi mentionem Sanctorum faciunt, non tamen inuocant Sanctos. Quamquam etiam illa noua inuocatio in Ecclesia, dissimilis est inuocationi singulorum.

Deinde

Deinde aduersarij non solum inuocationem in cultu Sanctorum requirunt, sed etiam applicant merita Sanctorum pro alijs, & faciunt ex Sanctis non solum Deprecatores, sed etiam propitiatores. Id nullo modo ferendum est. Nam hic prorsus transfertur in Sanctos proprius honor Christi. Faciunt enim eos mediatores & propitiatores. Et quanquam distinguunt de mediatoribus intercessionis, & mediatoribus redemptionis tamen plane faciunt ex Sanctis mediatores redemptionis. Atque etiam illud dicunt sine testimonio Scripture, quod sint mediatores intercessionis, quod, ut uerecundissime dicatur, tamen obscurat officium Christi & fiduciam misericordie debitam Christo, transfert in Sanctos. Fingunt enim homines Christum duriores esse, & Sanctos placabiliores, & magis confidunt misericordia Sanctorum, quam misericordia Christi, & fugientes Christum, quærunt Sanctos. Ita faciunt ex eis res ipsa mediatores redemptionis.

Itaque ostendemus, quod uere faciant ex Sanctis non tantum Deprecatores, sed propitiatores, hoc est, mediatores redemptionis. Nondum recitamus hic nulgum abusus. De doctorum opinionibus adhuc loquimur. Reliqua etiam imperiti iudicare possunt. In propitiatore

hac

hæc duo concurrunt: Primum, oportet extare uerbum Dei, ex quo certo sciamus, quod Deus uelit misereri et exaudire inuocantes per hunc propitiatorem. Talis extat de Christo promissio: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo, dabit uobis. De Sanctis nulla extat talis promissio, Quare conscientia non possunt certo statuere, quod per Sanctorum inuocationem exaudiamur. Itaque inuocatio illa non fit ex Fide. Deinde mandatum etiam habemus, ut inuocemus Christum iuxta illud: Venite ad me qui laboratis &c. quod certe nobis quoque dictum est. Et Esaias ait II: In die illa, stabit radix Iesse, in signum populorum, Ipsum gentes deprecabuntur. Et Psal. 43: Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et Psal. 71: Et adorabunt eum omnes Reges terræ. Et paulo post: orabunt coram eo iugiter. Et Ioh. 5: inquit Christus: Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem. Et Paulus I. Thes. 2. orans inquit: Ipse autem Dominus noster Iesus Christus & Deus, & pater noster, exhortetur corda uestra, & confirmet uos etc. At de Sanctorum inuocatione quod possunt aduersarij præceptum? Quod exemplum ex Scripturis afferre? Alterum est in propitiatore, quod merita ipsius proposita sunt, ut quæ pro alijs satisfacerent,

Z

que

DE INVOCATIONE

quæ alijs donentur imputatione diuina, ut per ea, tanquam proprijs meritis iusti reputentur, ut si quis amicus pro amico soluit æs alienum, debitor alieno merito tanquam proprio liberatur. Ita Christi merita nobis donantur, ut iusti reputemur fiducia meritorum Christi, cum in eum credimus, tanquam propria merita haberemus.

Et ex utroq; nempe ex promissione, & donatione meritorum, oritur fiducia misericordiæ. Talis fiducia promissionis diuinæ, Item meritorum Christi debet afferrī ad orandum. Verè enim statuere debemus, & quòd propter Christum exaudiamur, & quòd ipsius meritis habeamus placatum Patrem. Hic aduersarij primùm iubent inuocare Sanctos, cum neq; promissionem Dei, neq; Mandatū neq; exemplum Scripturæ habeant. Et tamen faciunt, ut maior fiducia misericordiæ Sanctorum concipiatur quam Christi, cum Christus ad se uenire iusserit, non ad Sanctos. Secundo, applicant merita Sanctorum alijs, sicut merita Christi. Iubent confidere meritis Sanctorum, quasi reputemur iusti propter merita Sanctorum, sicut iusti reputamur meritis Christi. Nihil hic fingimus, In indulgentijs dicunt se applicare merita Sanctorum. Et Gabriel interpres Canonis Missæ confidenter pronunciat, nos ordine in-

stituto

stituto à Deo, debere ad auxilia Sanctorum confugere,
 ut saluemur eorum meritis & uotis. Hæc sunt uerba
 Gabrielis. Et tamen passim in libris & cõcionibus ad-
 uersariorum leguntur absurdiora. Quid est facere pro-
 pitiatores, si hoc non est? Prorsus æquantur Christo, si
 confidere debemus, quòd meritis eorum saluemur. Vbi
 autem institutus est ille ordo à Deo, quem dicit iste, &
 debeamus ad auxilia Sanctorum confugere? proferat
 exemplum ex Scripturis, aut Præceptum. Fortassis ex
 aulis Regum sumunt hunc ordinem, ubi amicis interces-
 soribus utendum est. At si Rex constituerit certum in-
 tercessorem, non uolet ad se causas per alios deferri. Ita
 cum Christus sit constitutus intercessor & Pontifex,
 cur quærimus alios? Passim usurpatur hæc forma abso-
 lutionis: Passio Domini nostri Iesu Christi, merita be-
 atissimæ uirginis Mariæ, et omnium Sanctorum, sint ti-
 bi in remissionem peccatorũ. Hic pronunciat absolute-
 tio, quòd non solum meritis Christi, sed meritis aliorum
 Sanctorum reconciliemur & iusti reputemur. Qui-
 dam è nobis uiderunt morientem doctorem Theologiæ
 ad quem consolandum adhibitus erat Monachus quis-
 piam Theologus. Is morienti nihil inculcabat nisi hanc
 precationem: Mater gratiæ, nos ab hoste proteges, in

DE INVOCATIONE

*horamortis suscipe. Ut largiamur, quòd beata Maria
 oret pro Ecclesia, num ipsa scipit animas in morte? num
 uincit mortem? num uiuificat? Quid agit Christus, si
 hæc facit beata Maria? quæ etsi est dignissima amplif-
 simis honoribus, tamen non uult se æquari Christo, sed
 potiùs exempla sua nos intueri & amplecti uult. At
 res loquitur ipsa, quòd publica persuasione beata uirgo
 prorsus in locum Christi successerit. Hanc inuocau-
 runt homines, huius misericordia confisi sunt, per hanc
 uoluerunt placare Christum, quasi is non esset propiti-
 ator, sed tantùm horrendus Iudex & ultor. Nos autem
 sentimus, quòd non sit confitendum, quòd merita Sancto-
 rum nobis applicentur, quòd propter illa Deus nobis re-
 concilietur, aut reputet nos iustos, aut saluet nos. Tantùm
 enim Christi meritis consequimur remissionem pecca-
 torum, cum in eum credimus. De alijs Sanctis dictum
 est: Unusquisq; recipiet mercedem secundum suum la-
 borem, id est, ipsi inter se donare sua merita alij alijs
 non possunt, sicut Monachi uendunt suorum ordinum
 merita. Et Hilarius ait de fatuis uirginibus: Et quia
 prodire obuiam fatuæ extinctis lampadibus non pos-
 sunt, deprecantur eas quæ prudentes erant, ut oleum
 mutuent. Quibus responderunt, non posse se dare, quia
 non*

non sit forte, quod omnibus satis sit, alienis scilicet operibus ac meritis neminem adiuuandum, quia unicuique lampadi suæ emere oleum necesse sit. Cum igitur aduersarij doceant fiduciam collocare in inuocationem Sanctorum, cum neque uerbum Dei, neque exemplum Scripturæ habeant, cum applicent merita Sanctorum pro alijs, non secus ac merita Christi, & proprium Christi honorem in Sanctos transferant, neque opiniones eorum de cultu Sanctorum, neque consuetudinem inuocationis recipere possumus. Scimus enim fiduciam in Christi intercessionem collocandam esse, quia hæc sola habet promissionem Dei. Scimus, solius Christi merita propitiationem pro nobis esse. Propter Christi merita reputamur iusti, cum credimus in eum, sicut textus ait: Omnes qui confidunt in eum, non confundentur. Nec est confidendum, quod iusti reputemur meritis beatæ uirginis, aut aliorum Sanctorum.

Heret & hic error apud doctos, quod singulis Sanctis certæ procurationes promissæ sint, ut Anna diuitias largiatur: Sebastianus arceat pestilentiam: Valentinus medeatur morbo comitiali: Georgius tueatur equites. Hæ persuasiones planè sunt ortæ ex ethnicis exemplis. Sic enim apud Romanos putabatur Iuno di-

DE INVOCATIONE

tare, Febris arcere febrim, Castor & Pollux defendere equites etc. Et fingamus moderatissimè tradi inuocationem Sanctorum, tamen cum exemplum sit periculosissimum, quorsum opus est eam defendere, cum nullum habeat Mandatum aut testimonium ex uerbo Dei?

Imò nec ueterum Scriptorum testimoniū habet. Primum, quia (ut supra dixi) cum alij mediatores præter Christum quaeruntur, collocatur fiducia in alios, obruitur tota notitia Christi. Idq; res ostendit. Videtur initio mentio Sanctorum, qualis est in ueteribus orationibus, tolerabili consilio recepta esse. Postea secuta est inuocatio, inuocationem prodigiosi & plusquã ethnici abusus secuti sunt. Ab inuocatione ad imagines uentū est, He quoq; colebantur, & putabatur eis inesse quaedam uis, sicut Magi uim inesse fingūt imaginibus signorū caelestium certo tempore sculptis. Vidimus in quodam monasterio simulacrū beatæ uirginis quod quasi ^{artōmōrō} arte mouebatur, ut uideretur aut auersari petentes, aut annuere. Et tamen omnium statuarum atq; picturarum portenta superant fabulosæ historiæ de Sanctis, quæ magna autoritate publicè tradebantur. Barbara petit inter tormenta præmiū, ne quis inuocans ipsam moriatur sine Eucharistia. Alius totum Psalterium, stans pede in

uno, quotidie recitauit. Christophorum pinxit aliquis uir prudens, ut significaret per allegoriam, magnū oportere robur animi esse in his qui ferrent Christū, hoc est, qui docerent Euangeliū, aut confiterentur, quia necesse sit subire maxima pericula. Deinde stolidi monachi apud populum docuerunt inuocare Christophorum, quasi talis polyphemus aliquando extitisset.

Cumq; Sancti maximas res gesserint, uel Reipublice utiles, uel continentes priuata exempla, quarum commemoratio tum ad fidem confirmandam, tum ad imitationem in rebus gerendis multum conduceret, has nemo ex ueris historijs conquisiuit. At uero prodest audire, quomodo sancti uiri administrauerint Respublicas: quos casus quæ pericula subierint: quomodo sancti uiri Regibus auxilio fuerint in magnis periculis: quomodo docuerint Euangelium: quas habuerint cum hæreticis diuicationes: prosunt & exempla misericordie. Ut cum uidemus Petro condonatum esse negationem, cum uidemus Cypriano condonatum esse, quod magus fuisset, cum uidemus Augustinum in morbo expertum uim fidei, constanter affirmare, quod uerè Deus exaudiat preces credentium. Huiusmodi exempla, quæ uel fidem, uel timorem, uel administrationem

DE INVOCATIONE

Reipublicæ continent, proderat recitari. Sed histri-
ones quidam nulla neq; fidei, neq; Rerumpublicarum re-
gendarum scientia præditi, confinxerunt fabulas imita-
tione Poematum, in quibus tantum insunt superstitiosa
exempla, de certis precibus, certis ieiunijs, & addita
sunt quædam ad quæstum facientia. Cuiusmodi sunt mi-
racula de Rosarijs, & similibus ceremonijs conficta.
Neq; opus est hic recitare exempla. Extant enim Le-
gendæ (ut uocant) & specula exemplorum, & Rosa-
ria, in quibus pleraq; sunt non dissimilia ueris narrati-
onibus Luciani. His prodigiosis & impijs fabulis ap-
plaudunt Episcopi, Theologi, Monachi, quia faciunt
πρός τὰ ἄλλα. Nos non ferunt, qui ut Christi honos &
officiū magis conspici possit, non requirimus inuocatio-
nem Sanctorum, & abusus in cultu Sanctorū taxamus.

Cumq; omnes boni uiri ubiq; desiderant in his abu-
sibus corrigendis, uel Episcoporum autoritatem, uel
diligentiam concionantium, Tamen aduersarij nostri in
Confutatione omnino dissimulant etiam manifesta uitia,
quasi recepta Confutatione, uelint nos cogere ut etiam
notissimos abusus approbemus. Ita insidiosè scripta est
Confutatio non tantum in hoc loco, sed ferè ubiq;. Nul-
lus est locus in quo à dogmatibus suis discernant mani-
festos

festos abusus, Et tamen apud ipsos si qui sunt saniores, fatentur, multas falsas persuasiones hærere in doctrina Scholasticorum & Canonistarum, multos præterea abusus in tanta inscitia & negligentia pastorum irrepisse in Ecclesiam. Neq; enim primus fuit Lutherus qui de publicis abusus quereretur. Multi docti et præstantes uiri longè ante hæc tempora deplorauerunt abusus Missæ, fiduciam obseruationum Monasticarum, quæstuosos cultus Sanctorum, confusionem doctrinæ de pœnitentia, quam uel maxime oportebat perspicuam et explicatam extare in Ecclesia. Ipsi audiuius excellentes Theologos desiderare modum in Scholastica doctrina, quæ multo plus habet rixarum Philosophicarum, quàm pietatis. Et tamen in his ueteres ferè propiores sunt Scripturæ, quàm recentiores. Ita magis magisq; degenerauit istorum theologia. Nec alia causa fuit multis bonis uiris, qui initio amare Lutherum cœperunt, quàm quòd uidebant, eum explicare animos hominum ex illis labyrinthis confusissimarum & infinitarum disputationum, quæ sunt apud Scholasticos theologos & Canonistas, & res utiles ad pietatem docere. Quare non fecerunt candidè aduersarij, quòd cum uellent nos assentiri Consutationi, dissimulauerunt abusus. Ac sic uel-

Z S

lent

DE INVOCATIONE

lent Ecclesie consultum, maxime isto in loco, in hac occasione, debebant hortari optimum Imperatorem, ut de corrigendis abusibus consilium caperet, quem quidem non obscure annuadvertimus cupidissimum esse bene constituende, & sananda Ecclesie. Sed aduersarij non hoc agunt, ut honestissimam & sanctissimam uoluntatem Imperatoris adiuuent, Sed ut nos quoquo modo opprimant. De statu Ecclesie multa signa ostendunt eos parum sollicitos esse. Non dant operam, ut extet apud populum certa quaedam summa dogmatum Ecclesiasticorum: Manifestos abusus noua & inusitata crudelitate defendunt: Nullos patiuntur in Ecclesijs idoneos doctores. Hæc quò spectent, boni uiri facile iudicare possunt. Sed hac uianequò suo regno, nequò Ecclesie bene consulunt. Nam interfectis bonis doctoribus, oppressa sana doctrina, postea existent fanatici spiritus, quos non poterunt reprimere aduersarij, qui & Ecclesiam impijs dogmatibus perturbabunt, et totam Ecclesiasticam politiam euertent, quam nos maxime cupimus conseruare.

Quare te optime Imperator Carole propter gloriam Christi (quam nihil dubitamus te cupere ornare atquò augere) oramus, ne uiolentis cõsilijs aduersariorum
 nostrorum

nostrorum assentiaris, sed ut queras alias honestas vias concordiae ita constituendae, ne pia conscientiae grauentur, neue saeuitia aliqua in homines innocentes, sicut haecenus fieri uidimus, exerceatur, neue sana doctrina in Ecclesia opprimatur. Hoc officium Deo maxime omnium debes, sanam doctrinam conseruare & propagare ad posteros, & defendere recta docentes. Idem postulat Deus cum Reges ornat nomine suo, & Deos appellat, inquiens: Ego dixi, *Dij estis*, ut res diuinas, hoc est, Euangelium Christi in terris conseruari & propagari curent, & tanquam *Vicarij Dei* uitam & salutem innocentum defendant.

DE VTRAQUE SPECIE

Coenae Domini.

NON potest dubitari, quin pium sit, & consentaneum institutioni Christi, & uerbis Pauli, uti utraq; parte in Coena Domini Christus enim instituit utranq; partem, & instituit non pro parte Ecclesiae, sed pro tota Ecclesia. Nam non presbyteri solum, sed tota Ecclesia autoritate Christi, non autoritate humana utitur Sacramento. Idq; fateri aduersarios existimamus. Iam si Christus instituit pro tota Ecclesia, cur altera species adi-

DE VTRAQUE SPECIE

cies adimitur parti Ecclesie? Cur prohibetur usus alterius speciei? Cur mutatur ordinatio Christi? præsertim, cum ipse uocet eam testamentum suum. Quod si hominis testamentum rescindere non licet, multo minus Christi testamentum rescindere licebit. Et Paulus inquit, se à Domino accepisse, quod tradidit. Tradiderat autem usum utriusque speciei, sicut clarè ostendit textus I. Cor. II: Hoc facite, inquit, primum de corpore, postea eadem uerba de poculo repetit. Et deinde: Probet se ipsum homo, & sic de pane comedat, & ex poculo bibat. Hæc sunt uerba disponentis. Et quidè præfatur, ut qui sunt usuri cœna Domini, simul utantur. Quare constat pro tota Ecclesia sacramentum institutū esse. Et manet mos adhuc in Ecclesijs Græcis, Et fuit quondam etiam in Latinis Ecclesijs, sicut Cyprianus & Hieronymus testantur. Sic enim inquit Hieronymus in Sophoniam: Sacerdotes qui Eucharistia seruiunt, & sanguinem Domini popolis eius diuidunt &c. Idem testatur Synodus Toletana. Nec difficile fuerit magnum acerrum testimoniorum congerere. Hic nihil exaggeramus, tantum relinquinus prudenti lectori expendendum, quid sentiendum sit de diuina ordinatione.

Aduersarij in Consutatione non hoc agunt, ut excusent

cusent Ecclesiam, cui adempta est altera pars sacramenti. Id decuit bonos & religiosos uiros. Erat quaerenda firmaratio excusandae Ecclesiae, et docendarum conscientiarum, quibus non potest contingere nisi pars sacramenti. Nunc ipsi defendunt recte prohiberi alteram partem, & uetant concedere usum utriusque partis. Primum fingunt initio Ecclesiae, alicubi morem fuisse, ut una pars tantum porrigeretur. Neque tamen exemplum huius rei uetus ullum afferre possunt. Sed allegant locos in quibus fit mentio panis, Vt apud Lucam, ubi scriptum est, quod discipuli agnouerint Christum in fractione panis. Citant & alios locos de fractione panis. Quanquam autem non ualde repugnamus, quo minus aliqui de sacramento accipiantur, tamen hoc non consequitur, unam partem tantum datam esse, quia partis appellatione reliquum significatur communi consuetudine sermonis. Addunt de Laica communione, quae non erat usus alterius tantum speciei, sed utriusque. Et si quando Sacerdotes Laica communione uti iubentur, significatur, quod a ministerio consecrationis remoti fuerint. Neque hoc ignorant aduersarij, sed abutuntur inscitia imperitorum, qui, cum audiunt Laicam communionem, statim somniant more nostrae temporis, quo datur Laicis tantum

DE VTRAQUE SPECIE

tantum pars sacramenti. *Ac uidete impudentiam, Gabriel inter cæteras causas recitat, cur non detur utraqz pars, quia fuerit discrimen inter Laicos & presbyteros faciendum. Et credibile est hanc præcipuam causam esse, cur defendatur prohibitio unius partis, ut dignitas ordinis religione quadam fiat commendatior. Hoc est consiliun humanum, ut nihil dicamus inciuius, quod quò spectet, facile iudicari potest. Et in Cõsutatione allegant de filijs Heli, quòd amisso summo sacerdotio, petituri sint unam partem sacerdotalem I. Reg. 2. Hic dicunt usum unius speciei significatum esse. Et addunt: Sic ergo et nostri Laici una parte sacerdotali, una specie contenti esse debent. Plane ludunt aduersarij, cum ad sacramentum transferunt historiam de posteris Heli. Ibi describitur pœna Heli. Num hoc quoqz dicent, Laicos propter pœnam remoueri ab altera parte. Sacramentum institutum est ad consolandas & erigendas territas mentes, cum credunt carnem Christi datam prouita mundi, cibum esse, cum credunt se coniunctos Christo, uiuificari. Verum aduersarij argumentantur, Laicos remoueri ab altera parte pœnæ causa. Debent, inquit, esse contenti, Satis pro Imperio. Cur autem debent? Non est quærenda ratio, sed lex esto, quicquid dicunt*

dicunt Theologi, *Hæc est ἐκδοκασία Ecciana.* Agnos-
 scimus enim istas thrasonicas uoces, quas si exagitare
 uellemus, non defutura nobis esset oratio. Videtis
 enim quanta sit impudentia, Imperat tanquam aliquis
 Tyrannus in tragœdijs, Quod nolunt, uelint, debent es-
 se contenti. Num hæ rationes quas citat, excusabunt
 hos in Iudicio Dei, qui prohibent partem sacramenti,
 qui seruiunt in homines bonos, utentes integro sacramen-
 to? Si hac ratione prohibent, ut sit ordinis discrimen,
 hæc ipsa ratio mouere debeat, ne assentiamur aduersa-
 sarijs, uel si alioqui morem cum ipsis seruaturi eramus.
 Alia sunt discrimina ordinis sacerdotum & populi, sed
 non est obscurum, quid habeant consilij, cur hoc discrimen
 tantopere defendant. Nos, ne de uera dignitate
 ordinis detrabere uideamur, de hoc callido consilio plu-
 ra non dicemus.

Allegant et periculum effusionis & similia quæ-
 dam, quæ non habent tantam uim, ut ordinationem Chri-
 sti mutant. Et fingamus sane liberum esse, Vti una par-
 te aut ambabus, quomodo poterit prohibitio defendi?
 Quanquam Ecclesia non sunit sibi hanc libertatem,
 ut ex ordinationibus Christi, faciat res indifferentes.
 Nos quidem Ecclesiam excusamus, quæ hanc iniuriam
 pertulit,

DE CONIVGIO.

pertulit, cum utraq; pars ei contingere non posset, sed
 autores qui defendunt recte prohiberi usum integri sa-
 cramenti, quiq; nunc non solum prohibent, sed etiam uten-
 tes integro sacramento excommunicant & ui perse-
 quuntur, non excusamus. Ipsi uiderint, quomodo Deo
 rationem suorum consiliorum reddituri sint. Neq; sta-
 tim iudicandum est Ecclesiam constituere aut probare,
 quicquid Pontifices constituunt, praesertim cum Scri-
 ptura de Episcopis & pastoribus uaticinetur in hanc
 sententiam, ut Ezechiel ait: Peribit lex à Sacerdote.

DE CONIVGIO SACER- dotum.

In tanta infamia inquinati coelibatus, audent aduer-
 sarij non solum defendere legem Pontificiam, impio
 & falso praetextu nominis diuini, sed etiam hortari Cae-
 sarem ac Principes, ne tolerent coniugia Sacerdotum
 ad ignominiam & infamiam Romani Imperij. Sic enim
 loquuntur. Quae maior impudentia unquam ulla in histo-
 ria lecta est, quam haec est aduersariorum? Nam ar-
 gumenta quibus utuntur, postea recensebimus. Nunc
 hoc expendat prudens lector, quid frontis habeant isti
 nihili homines, qui dicunt, coniugia parere infamiam &

ignomina

ignominiam Imperio, Quasi uero Ecclesiam ualde or-
 uet ista publica infamia flagitiosarum ac prodigiosarum
 libidinum, quæ flagrant apud istos S. Patres, qui Curios
 simulant, & bacchanalia uiuunt. Ac pleraq; ne uerecū-
 de quidem nominari queunt, quæ isti summa licentia fa-
 ciunt. Et has suas libidines castissima dextra tua Cas-
 role Cæsar, quem etiam uetera quædam uaticinia appel-
 lant regem pudica facie: De te enim dictum apparet:
 Pudicus facie regnabit ubiq;, propugnari postulât, Po-
 stulant ut contrarius diuinum, contra Ius gentium, cōtra
 Canones conciliorum, dissipes matrimonia, ut in homi-
 nes innocentes, tantum propter coniugium atrocias sup-
 plicia constituas, ut Sacerdotes trucides, quibus reli-
 giose parcunt etiam barbari, ut in exilium agas extor-
 res mulieres, orbos pueros. Tales Leges tibi ferunt opti-
 me & castissime Imperator, quas nulla barbaria, quam-
 libet inhumanis ac fera posset audire. Sed quia nulla cadit
 in hos tuos mores uel turpitudine, uel scuitia, speramus
 te, & in hac causa clementer nobiscum acturum esse,
 præsertim ubi cognoueris nos grauissimas habere cau-
 sas nostræ sententiæ sumptas ex uerbo Dei, cui ade-
 uersarij nugacissimas & uanissimas persuasiones op-
 ponunt. Et tamen non tuentur serio coelibatum. Neq;

A. a.

c. m.

DE CONIVGIO

enim ignorant, quam pauci præsent castitatem, sed præ-
 texunt speciem Religionis regno suo, cui prodesse coe-
 libatum putant, ut intelligamus Petrum rectè monuisse,
 futurum ut Pseudoprophetae fictis uerbis decipiant
 homines. Nihil enim uerè, simpliciter & candidè
 in hac tota causa dicunt, scribunt aut agunt aduersa-
 rij, sed re ipsa dimicant de dominatione, quam falso pu-
 tant periclitari, & hanc impio prætextu pietatis mu-
 nire conantur.

Nos hanc legem de coelibatu, quam defendunt ad-
 uersarij, ideo non possumus approbare, quia cum Iure
 diuino & naturali pugnat, & ab ipsis Canonibus con-
 ciliarum dissentit. Et constat superstitiosam & pericu-
 losam esse. Parit enim infinita scandala, peccata, et cor-
 ruptelam publicorū morum. Aliæ controuersie nostræ
 aliquam disputationem Doctorū desiderant. In hac ita
 manifesta res est, in utraq; parte, ut nullam requirat di-
 sputationem. Tantum requirit iudicem uirum bonum
 & timentem Dei. Et cum defendatur à nobis manife-
 sta ueritas, tamen aduersarij calumnias quasdam archi-
 teclati sunt, ad cauillanda argumenta nostra.

Primum. Genesis docet, homines conditos esse,
 ut sint foecundi, & sexus recta ratione sexum appetat.

Loquitur

Loquimur enim non de concupiscentia quæ peccatum est, sed de illo appetitu qui in integra natura futurus erat, quem uocauit σοφῶν φυσικῶν. Et hæc σοφῶν est uerè ordinatio diuina sexus ad sexum. Cùm autem hæc ordinatio Dei sine singulari opere Dei tolli non possit, Sequitur, Ius contrahendi matrimonij non posse tolli Statutis aut uotis. Hæc cauillantur aduersarij, dicunt, initio fuisse mandatum ut repleretur terra, nunc repleta terra non esse mandatum coniugium. Videte quàm prudenter iudicent. Natura hominum formatur illo uerbo Dei, ut sit foecunda, non solum initio creationis, sed tantisper dum hæc corporum natura existet. Sicut hoc uerbo terra fit foecunda: Germinet terra herbam uirentem. Propter hanc ordinationem, non solum initio cœpit terra producere gramina, sed quotannis uestiuntur agri, donec existet hæc natura. Sicut igitur legibus humanis non potest natura terræ mutari: Ita neq; uotis, neq; lege humana potest natura hominis mutari sine speciali opere Dei.

Secundò. Et quia hæc creatio seu ordinatio diuina in homine, est Ius naturale, ideo sapienter & rectè dixerunt Iurisconsulti, conjunctionem maris et foeminae esse Iuris naturalis. Cùm autem Ius naturale sit immuta-

A 2

bile,

DE CONIVGIO.

bile, necesse est semper manere Ius contrahendi coniu-
 gij. Nam ubi natura non mutatur, necesse est, & illam
 ordinationem manere, quam Deus indidit naturæ, nec
 potest legibus humanis tolli. Ridiculum igitur est, quod
 aduersarij nugantur initio fuisse mandatum coniugium,
 nunc non esse. Hoc perinde est, ac si dicerent, Olim
 nascentes homines secum attulerunt sexum, nunc non af-
 ferunt. Olim secum attulerunt Ius naturale nascentes,
 nunc non afferunt. Nullus Faber fabrilis cogitare
 quicquam posset, quam hæc ineptiæ excogitata sunt ad
 eludendū Ius naturæ. Maneat igitur hoc in causa, quod
 & Scriptura docet, & Iurisconsultus sapienter dixit,
 coniunctionem maris & foemine esse Iuris naturalis.
 Porro Ius naturale uere est Ius diuinum, quia est ordi-
 natio, diuinitus impressa naturæ. Quia autem hoc Ius
 mutari non potest, sine singulari opere Dei, necesse est
 manere Ius contrahendi coniugij, quia ille naturalis ape-
 titus, est ordinatio Dei in natura sexus ad sexum, &
 propterea Ius est, alioqui quare uterq; sexus conderet-
 tur? Et loquimur (ut supra dictum est) non de concu-
 piscencia quæ peccatum est, sed de illo appetitu quem
 uocant *σὸρῶν φωνήν*, quem concupiscencia non sustu-
 lat ex natura, sed accendit, ut nunc remedio magis opus
 habeat,

habeat, & coniugium non solum procreationis causa necessarium sit, sed etiam remedij causa. Hæc sunt perspicua, & adeo firma, ut nullo modo labefactari queant.

Tertio. Paulus ait: Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem suam. Hoc iam expressum Mandatum est ad omnes pertinens, qui non sunt idonei ad coelibatum. Aduersarij iubent sibi ostendi præceptum, quod præcipit Sacerdotibus uxores ducere. Quasi sacerdotes non sint homines. Nos quæ de natura hominum in genere disputamus, profectò etiam ad Sacerdotes pertinere iudicamus. An non præcipit hic Paulus, ut ducant uxorem isti qui non habent donum continentiae? Interpretatur enim seipse paulo post, cum ait: Melius est nubere quam uri. Et Christus, clare dixit: Non omnes capiunt hoc uerbum, sed quibus datum est. Quia nunc post peccatum concurrunt hæc duo, naturalis appetitus, & concupiscentia quæ inflammat naturalem appetitum, ut iam magis opus sit coniugio quam in natura integra. Ideo Paulus de coniugio tanquam de remedio loquitur, & propter illa incendia iubet nubere. Neque hanc uocem: Melius est nubere, quam uri, ulla humana autoritas, ulla lex, ulla uota tollere possunt, quia hæc non tollunt naturam, aut concupiscentiam. Retinent

DE CONIVGIO

igitur Ius ducendi, omnes qui uruntur. Et tenentur hoc mandato Pauli: Propter fornicationem unusquisque habeat uxorem suam, omnes qui non uere continent. De qua re iudicium ad conscientiam cuiusque pertinet. Nam quod hic iubent petere a Deo continentiam, iubent corpus laboribus & inedia conficere, cur sibi quoque non canunt hæc magnifica Præcepta? Sed (ut supra diximus) tantum ludunt aduersarij, nihil agunt serio. Si continentia esset omnibus possibilis, non requireret peculiare donum. At Christus ostendit, eam peculiari dono opus habere, Quare non contingit omnibus, Reliquos uult Deus uti cõmuni lege naturæ quam instituit. Non enim uult Deus contemni suas ordinationes, suas creaturas. Ita uult illos castos esse, ut remedio diuinitus proposito utantur, sicut ita uult uitam nostrã alere, si cibo, si potu utamur. Et Gerson testatur, multos fuisse bonos uiros, qui conati domare corpus, tamen parum profecerunt. Ideo recte ait Ambrosius: Sola uirginitas est, quæ suaderi potest, imperari nõ potest, res magis uoti, quam Præcepti est. Si quis hic obiecerit, Christum laudare hos qui se castrant propter regnum cœlorũ? Is hoc quoque consideret, quod tales laudat qui donum continentie habent. Ideo enim addidit: Qui potest capere capiat. Non

enim

enim placet Christo immunda continentia. Laudamus
 & nos ueram continentiam, Sed nunc de Lege dispu-
 tamus, & de his qui non habent donum continentiae.
 Res debebat relinqui libera, non debebant iniici la-
 quei imbecillibus per hanc Legem.

Quarto. Dissentit lex Pontificia et à Canonibus
 conciliorum. Nam ueteres Canones non prohibent con-
 iugium, nec contracta coniugia dissoluunt, Et si hos qui
 in Ministerio contraxerunt, remouent ab administra-
 tione. Hæc missio istis temporibus beneficij loco erat.
 Sed noui Canones qui non sunt in Synodis conditi, sed
 priuato consilio Pontificum facti, & prohibent contra-
 here matrimonia, & contracta dissoluunt, Idq; palam
 est, fieri cōtra Mandatum Christi: Quos Deus con-
 iunxit, homo non separet. Aduersarij uociferantur in
 Confutatione, cœlibatum præceptum esse à Concilijs.
 Nos non accusamus decreta Conciliorum. Nam hæc
 certa conditione permittunt coniugium, sed accusamus
 Leges quas post ueteres Synodos Romani Pontifi-
 ces contra autoritatem Synodorum condiderunt. A-
 deo Pontifices contemnunt autoritatem Synodorum,
 quam alijs uolunt uideri sacrosanctã. Propria igitur est
 hæc lex de perpetuo cœlibatu, huius nouæ Pontificiæ

dominationis. Neq; id abs re. Daniel enim tribuit hanc
notam regno Antichristi, uidelicet, contemptum muli-
erum.

Quinto. Et si aduersarij non defendunt legem su-
perstitionis causa, cum uideant non solere obseruari, ta-
men superstitiones opiniones serunt, dum prætexunt re-
ligionem. Cœlibatum ideo prædicant se requirere, quod
sit mundicies, quasi cœiugium sit immundicies, ac pecca-
tum, aut quasi cœlibatus magis mereatur iustificatio-
nem quam coniugium. Et huc allegant ceremonias legis
Mosaicæ, quod cum in Lege tempore Ministerij sa-
cerdotes separati fuerint ab uxoribus, in nouo testamen-
to sacerdos, cum semper orare debeat, semper debeat
continere. Hæc inepta similitudo allegatur tanquam
demonstratio, quæ cogat sacerdotes ad perpetuum cœ-
libatum, cum quidem in ipsa similitudine coniugium con-
cedatur, Tantum Ministerij tempore consuetudo in-
terdicitur. Et aliud est orare, aliud ministrare. Ora-
bant Sancti tunc quoq; cum non exercebant publicum
ministerium, nec consuetudo cum coniuge prohibebat, ne
orarent. Sed respondebimus ordine ad hæc figmenta.
Primum, hoc fateri necesse est aduersarios, quod con-
iugium sit mundum in credentibus, quia est sanctificati-
uerbo

uerbo Dei, hoc est, est res licita & approbata uerbo
 Dei, sicut copiose testatur Scriptura. Christus enim
 uocat coniugium, cōiunctionem diuinam, cum ait: Quos
 Deus coniunxit. Et Paulus de coniugio, de cibis, &
 similibus rebus inquit: Sanctificantur per uerbum &
 orationem, hoc est, per uerbum, quo conscientia fit cer-
 ta, quod Deus approbet, & per orationem, hoc est,
 per fidem que cum gratiarum actione tanquam dono
 Dei utitur. Item I. Cor. 7: Sanctificatur uir infidelis
 per uxorem fidelem &c. id est, usus coniugalis licitus
 & sanctus est, propter fidem in Christum, sicut lici-
 tum est uti cibo &c. Item I. Timot. 2: Saluatur mulier
 per filiorum generationem &c. Si talem locum aduer-
 sarij de cœlibatu proferre possent, tum uerò miros tri-
 umphos agerent. Paulus dicit, saluari mulierem per fi-
 liorum generationem. Quid potuit dici contra hypocri-
 sin cœlibatus honorificentius, quàm mulierem saluari
 ipsis coniugalibus operibus, usu coniugali, pariendo,
 & reliquis Oeconomicis officijs? Quid autem sentit
 Paulus? Lector obseruet addi fidem, nec laudari offi-
 cia Oeconomica sine fide, si manserint, inquit, in fide.
 Loquitur enim de toto genere matrum. Requirit igitur
 præcipue fidem, qua mulier accipit remissionem pecca-

DE CONIVGIO.

torum & iustificationem. Deinde addit certum opus uocationis. Sicut in singulis hominibus fidem sequi debet bonum opus certæ uocationis. Id opus placet Deo propter fidem. Ita mulieris officia placent Deo propter fidem, & saluatur mulier fidelis quæ in talibus officijs uocationis suæ piè seruit. Hæc testimonia docèt, coniugium rem licitam esse. Si igitur mundities significat id quod coram Deo licitum & approbatum est, Cōiugia sunt munda, quia sunt approbata uerbo Dei. Et Paulus ait de rebus licitis : Omnia munda mundis, hoc est, his qui credunt Christo, & fide iusti sunt. Itaq; ut uirginitas in impijs ist immunda, ita coniugium in pijs est mundum propter uerbum Dei, & fidem.

Deinde. Si mundities proprie opponitur concupiscentiæ, significat munditiem cordis, hoc est, mortificatam concupiscentiam, Quia lex non prohibet coniugium, sed concupiscentiam, adulteriū, scortationem. Quare cœlibatus non est mundities. Potest enim esse maior mundities cordis in coniuge uelut in Abraham, aut Iacob, quàm in plerisq; etiam uerè continentibus.

Postremo. Si ita intelligunt cœlibatum munditiem esse, quod mereatur iustificationem magis quàm coniugium, maxime reclamamus. Iustificamur enim neq; propter

pter uirginitatem, neq; propter coniugium, sed gratis propter Christum, cum credimus nos propter eum habere Deum propitium. Hic exclamabunt fortassis, Iouiniani more æquari coniugium uirginitati. Sed propter hæc conuicia non abijciemus ueritatem de iustitia fidei, quam supra exposuimus. Neq; tamen æquamus coniugio uirginitatem. Sicut enim donū dono præstat, Prophetia præstat eloquentiæ: Scientia rei militaris præstat agriculturæ: Eloquentia præstat architectonicæ: Ita uirginitas donum est præstantius coniugio. Et tamen sicut Orator non est magis iustus coram Deo propter eloquentiam, quam Architectus propter Architectonicam: Ita uirgo non magis meretur iustificationem uirginitate, quam coniunx coniugalibus officijs, sed unusquisq; in suo dono fideliter seruire debet, ac sentire, quod propter Christum fide consequatur remissionem peccatorum, & fide iustus coram Deo reputetur.

Nec Christus aut Paulus laudant uirginitatem, ideo quod iustificet, sed quia sit expeditior, & minus distrahatur domesticis occupationibus in orando, docendo, seruiendo. Ideo Paulus ait: *Virgo curat ea quæ sunt Domini.* Laudatur igitur uirginitas propter meditati-

onem &

DE CONIVGIO

onem & studium. Sic Christus non simpliciter laudat
 hos qui se castrant, sed addit, propter regnum cœlorum,
 hoc est, ut discere aut docere Euangelium uacet. Non
 enim dicit uirginitatem mereri remissionem peccato-
 rum aut salutem. Ad exempla Sacerdotum Leuitico-
 rum respondimus, quod non efficiunt, oportere perpe-
 tuum cœlibatum imponi sacerdotibus. Deinde immun-
 ditæ Leuiticæ non sunt ad nos transferendæ. Consue-
 tudo contra legem tunc erat immunditia, Nunc non est
 immunditia, quia Paulus dicit, Omnia munda mundis.
 Liberat enim nos Euangelium ab illis immunditijs Le-
 uiticis. Ac si quis hoc consilio legem cœlibatus defen-
 dit, ut illis obseruationibus Leuiticis grauet consci-
 entias, huic perinde aduersandum est, ut Apostoli in
 Actis Cap. 15. aduersantur his qui circumcisionem re-
 quirebant, & legem Moysi Christianis imponere cona-
 bantur. Interim tamen boni scient moderari usum con-
 iugalem, præsertim cum sunt occupati publicis ministe-
 rijs, quæ quidem sæpe tantum faciunt negotij bonis ui-
 ris, ut omnes domesticas cogitationes animis excutiant.
 Sciunt boni & hoc, quod Paulus iubet uasa possidere
 in sanctificatione. Sciunt item, quod interdum seceden-
 dum sit, ut uacent orationi. Sed Paulus hoc ipsum non

uult.

uult esse perpetuum. Iam talis continentia facilis est bonis & occupatis, sed illa magna turba ociosorum sacerdotum, quæ in collegijs est, in his delicijs, ne quidem hanc Leuiticam continentiam præstare potest, ut res ostendit. Et nota sunt poemata: Desidiam puer ille sequi solet, odit agentes &c.

Multi Heretici male intellecta Lege Moysi, contumeliose de coniugio senserunt, quibus tamen peperit singularem admirationem coelibatus. Et Epiphanius queritur, Encratitas hæc commendatione præcipue cepisse imperitorum animos. Hi abstinebant à uino, etiam in cæna Domini, abstinebant à carnibus omnium animalium, qua in re superabant fratres Dominici, qui piscibus uescuntur. Abstinebant & à coniugio, sed hæc res præcipuam admirationem habuit. Hæc opera, hos cultus sentiebant magis mereri gratiam, quam usum uini, & carniū, & quàm coniugium, quod uidebatur res esse prophana, & immunda, & quæ uix posset placere Deo, etiamsi non in totum damnaretur. Has religiones Angelorum Paulus ad Colossenses ualde improbat. Opprimunt enim cognitionem Christi, cum sentiunt homines se mundos ac iustos esse, propter talem hypocrisis, opprimunt & cognitionem donorum & præceptorum Dei.

DE CONIVGIO.

Dei. Vult enim Deus nos pie uti donis suis. Ac nos exempla cōmemorare possemus, ubi ualde perturbatæ sunt pie quedam conscientie, propter legitimum usum coniugij. Id malum erat natum ex opinionibus Monachorū superstitiose laudantium cœlibatū. Neq̄ tamen temperantiam aut continentiam uituperamus, sed supra diximus, exercitia & castigationes corporis necessarias esse. Fiduciam uero iustitiæ detrahimus certis obseruationibus. Et elegāter dixit Epiphanius, obseruationes illas laudandas esse, διὰ τῆς ἐγνῶς ἰδῶν, καὶ διὰ τῆς πολιτείας, hoc est, ad cohercendum corpus, aut propter publicos mores, sicut sunt instituti quidam ritus, ad commonefaciendos imperitos, non quòd sint cultus iustificantes.

Sed aduersarij nostri non requirunt cœlibatum per superstitionem. Sciunt enim non solere præstari castitatem. Verūm prætexunt superstitiosas opiniones, ut imperitis fucum faciant. Magis igitur odio digni sunt, quàm Enekratitæ, qui quadam specie Religionis lapsi uidentur, Illi Sardanapali consultò abutuntur prætextu Religionis.

Sextò. Cūm habeamus tot causas improbandæ Legis de perpetuo cœlibatu, tamen præter has accedunt etiam pericula animarū, et publica scandala, quæ etiam si

Lex

Lex non esset iniusta, tamen absterrere bonos viros debent, ne approbent tale onus, quod innumerabiles animas perdidit. Diu omnes boni viros de hoc onere questi sunt, uel sua, uel aliorum causa, quos periclitari uidebant, Sed has querelas nulli Pontifices audiunt. Neque obscurum est, quantum hæc lex noceat publicis moribus, quæ uitia, quam flagitiosas libidines pepererit. Extant Romanæ Satyræ, In his etiamnum agnoscit mores Roma, legitque suos. Sic ulciscitur Deus contemptum sui domini, suæque ordinationis, in istis qui coniugium prohibent. Cum autem hoc fieri in alijs legibus consueuerit, ut mutantur, si id euidentis utilitas suaserit, cur idem non fit in hac Lege, in qua tot graues causæ concurrunt, præsertim his postremis temporibus, cur mutari debeat? Natura senescit, et fit paulatim debilior, et crescunt uitia, quo magis remedia diuinitus tradita adhibenda erant. Videmus quod uitium accuset Deus ante diluuium, quod accuset ante conflagrationem quinque urbium. Similia uitia præcesserunt excidia aliarum urbium multarum, ut Sybaris, Romæ. Et in his imago temporum proposita est, quæ proxima erunt rerum fini. Ideo in primis oportuit hoc tempore seuerissimis legibus atque exemplis munire coniugium, et ad coniugium inuitare homines,

homines. Id ad magistratus pertinet, qui debent publi-
 cam disciplinam tueri. Interim doctores Euangelij
 utrunq; faciant, hortentur ad coniugium incontinentes,
 hortentur alios ut donum continentie non aspernentur.
 Pontifices quotidie dispensant, quotidie mutant alias
 Leges optimas, in hac una Lege cœlibatus, ferrei &
 inexorabiles sunt, cum quidem constet, eam simpliciter
 humani Iuris esse. Et hanc ipsam Legem nunc exacer-
 bant multis modis. Canon iubet suspendere sacerdotes,
 isti parum commodi interpretes, suspendunt non ab offi-
 cio, sed ab arboribus. Multos bonos uiros crudeliter
 occidunt, tantum propter coniugium. Atq; hæc ipsa
 parricidia ostendunt hanc legem doctrinam esse Dæmo-
 niorum. Nam Diabolus, cum sit homicida, legem suam
 defendit his parricidijs. Scimus aliquid offensionis esse
 in Schismate, quod uidemur diuulsi ab his qui existiman-
 tur esse ordinarij Episcopi. Sed nostræ conscientie tur-
 tissimæ sunt, postquam scimus, nos summo studio concor-
 diam constituere cupientes, non posse placare aduersa-
 rios, nisi manifestam ueritatem proijciamus, Deinde nisi
 cum ipsis conspiremus, quod uelinus hanc iniustam legem
 defendere, contracta matrimonia dissoluere, inter-
 ficere sacerdotes, si qui non obtemperent, in exilium

agere.

agere miseras mulieres atq; orbos pueros. Cū autem certum sit, has conditiones Deo displicere, nihil dolemus nos non habere *ου μὲν χίαν* tot parricidiorum cum aduersarijs.

Exposuimus causas, quare non possimus bona conscientia assentiri aduersarijs, legem Pontificiam de perpetuo cœlibatu defendentibus, quia pugnet cum Iure diuino & naturali, ac dissentiat ab ipsis Canonibus, & sit superstitiosa, & plena periculi. Postremo, quia tota res sit simulata. Non enim imperatur lex Religionis causa, sed dominationis causa, et huic impię prætexitur Religio. Neq; quicquam a sanis hominibus contra has firmissimas rationes afferi potest. Euangelium permittit coniugium his, quibus opus est. Neq; tamen hoc cogit ad coniugium, qui continere nolunt, modo ut uerè contineant. Hanc libertatem & sacerdotibus concedendam esse sentimus, nec uolumus quenquam ui cogere ad cœlibatum, nec contracta matrimonia dissoluere.

Obiter etiam dum recensuimus argumenta nostras, indicauimus, quomodo aduersarij unum atq; alterum cauillentur, & calumnias illas diluimus. Nunc breuissimè commemorabimus, quàm grauibus rationibus defendant Legem. Primum dicunt a Deo reuelatam:

esse. Videtis extremam impudentiam istorum nebulosum, Audent affirmare, quod diuinitus reuelata sit lex de perpetuo coelibatu, cum aduersetur manifestis Scripturae testimonijs, quae iubent, ut unusquisque habeat uxorem suam propter fornicationem. Item, quae uentant dissoluerre contracta matrimonia. Paulus admonet, quem autorem habitura fuerit ista lex, cum uocat eam doctrinam demoniorum. Et fructus indicant autorem, tot monstrosa libidines, tot parricidia, quae nunc suscipiuntur praetextu illius Legis.

Secundum argumentum aduersariorum est, quod sacerdotes debeant esse mundi, iuxta illud: Mundamini, qui fertis uasa Domini. Et citant in hanc sententiam multa. Hanc rationem quam ostentant uelut maxime ^{euang. ad rom.} supra diluimus. Diximus enim, uirginitatem sine fide non esse munditiam coram Deo. Et coniugium propter fidem mundum esse, iuxta illud: Omnia munda mundis. Diximus & hoc, externas munditias & ceremonias Legis non esse huc transferendas, quia Euangelium requirit munditiam cordis, non requirit ceremonias Legis. Et fieri potest, ut cor mariti uelut Abrahæ, aut Iacob, qui fuerunt πολύγαμοι, mundius sit, & minus ardeat cupiditatibus quam multarum uirgi-

num, etiam uere continentium. Quod uero Esaias ait: Mundamini qui fertis uasa Domini, intelligi debet de mundicie cordis, de tota poenitentia. Cæterum Sancti in externo usu, scient quatenus conducatur moderari usum coniugalem, & (ut Paulus ait) possidere uasa in sanctificatione. Postremo, cum coniugium sit mundum, re-
 Et dicitur his qui in coelibatu non continent, ut ducant uxores, ut sint mundi. Ita eadem lex: Mundamini qui fertis uasa Domini, præcipit, ut immundi coelibes, fiant mundi coniuges.

Tertium argumentum horribile est, quod sit hæresis Iouiniani, coniugium Sacerdotum. Bona uerba. Nouum hoc crimen est, coniugium esse hæresin. Iouiniani tempore nondum norat mundus legem de perpetuo coelibatu. Impudens igitur mendacium est, coniugium sacerdotum, Iouiniani hæresin esse, aut ab Ecclesia tunc id coniugium damnatum esse. In huiusmodi locis est uidere, quid consilij habuerint aduersarij in scribenda Confutatione. Iudicauerunt, ita facillime moueri imperitos, si crebro audiant conuicium hæresis, si fingant nostram causam multis ante iudicijs Ecclesie confossam & damnatam esse. Itaque sepe falso allegant Ecclesie iudicium. Id quia non ignorant, exhibere nobis

DE CONIVGIO

exemplum Apologiae noluerunt, ne hæc uanitas, ne hæc
 e calumnie coargui possent. Quod uero ad Iouiniani cau-
 sam attinet, de collatione uirginitatis et coniugij supra
 diximus, quid sentiamus. Non enim æquamus coniugiū
 & uirginitatem, etsi neq; uirginitas, neq; coniugium
 meretur iustificationem. Talibus argumentis tam uanis,
 defendunt Legem impiam, & perniciosam bonis mori-
 bus. Talibus rationibus muniunt Principum animos
 aduersus iudicium Dei, in quo Deus reposcet ratio-
 nem, cur dissipauerint coniugia, cur cruciauerint, cur
 interfecerint Sacerdotes. Nolite enim dubitare, quin
 ut sanguis Abel mortui clamabat, ita clamet etiam san-
 guis multorum bonorum uirorum, in quos iniuste seui-
 tum est. Et ulciscetur hanc seuitiam Deus. Ibi com-
 perietis, quam sint inanes hæ rationes aduersariorum,
 & intelligetis, in iudicio Dei nullas calumnias aduersus
 uerbum Dei consistere, ut ait Esaias: Omnis caro
 fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Nostri
 Principes, quicquid acciderit, consolari se conscientia
 rectorum consiliorum poterunt, quia, etiam si quid Sa-
 cerdotes in contrahendis coniugijs mali fecissent, ta-
 men illa dissipatio coniugiorum, ille proscriptio, illa
 seuitia manifeste aduersatur uoluntati & uerbo Dei.
 Nec

*Nec delectat nostros Principes nouitas aut dissidium,
Sed magis fuit habenda ratio uerbi Dei, præsertim in
causa non dubia, quàm aliarum rerum omnium.*

DE MISSA.

IN Itio hoc iterum præfandum est, nos non abolere
Missam, sed religiosè retinere ac defendere. Fiunt
enim apud nos Missæ singulis Dominicis, et alijs Festis
in quibus porrigitur sacramentum, his, qui uti uolunt,
postquam sunt explorati atq; absoluti. Et seruantur usi-
tatae ceremonie publicæ, ordo lectionum, orationum,
uestitus & alia similia. Aduersarij longam declamati-
onem habent, de usu latinæ linguæ in Missa, in qua sua-
uiter ineptiunt, quomodo profit auditori indocto in fide
Ecclesiæ, Missam non intellectam audire, uidelicet,
ipsi opus audiendi cultum esse & prodesse, sine intel-
lectu. Hæc nolumus odiosè exagitare, sed iudicio Le-
ctorum relinquitur. Nosq; ideo commemoramus, ut
obiter admoneamus & apud nos retineri latinæ lecti-
ones atq; orationes. Cum autem ceremonie debeant ob-
seruari, tum ut discant homines Scripturam, tum ut uer-
bo admoniti concipiant fidem, timorem, atq; ita orent
etiã, nam hi sunt fines ceremoniarum, Latinam linguã

DE MISSA.

retinemus propter hos qui latine discunt atq; intelligunt,
 Et admiscemus Germanicas cantiones, ut habeat &
 populus, quod discat, & quo excitet fidem, & timorem.
 Hic mos semper in Ecclesijs fuit. Nam etsi aliae fre-
 quentiùs, aliae rariùs admiscuerunt Germanicas canti-
 ones, tamen ferè ubiq; aliquid canebat populus sua lin-
 gua. Illud uerò nusquam scriptum aut pictum est, homi-
 nibus prodesse opus audiendi lectiones non intellectas,
 prodesse ceremonias, non quia doceant, uel admoneant,
 sed ex opere operato, quia sic fiant, quia spectentur.
 Male ualeant istæ Pharisæicæ opiniones.

Quòd uerò tantum fit apud nos publica Missa, seu
 communis, nihil fit contra catholicam Ecclesiam. Nam
 in Græcis parochijs ne hodie quidem fiunt priuatæ
 Missæ, sed fit una publica Missa, idq; tantum Domini-
 cis diebus et Festis. In Monasterijs fit quotidie Mis-
 sa, sed tantum publica. Hæc sunt uestigia morum uete-
 rum. Nusquam enim ueteres Scriptores ante Grego-
 rium, mentionem faciunt priuatarum Missarum. Qua-
 lia fuerint initia nunc omittimus, hoc constat, quòd post-
 quam Monachi mendicantes regnare cœperunt ex sal-
 tissimis persuasionibus, & propter quæstum ita auctæ
 sunt, ut omnes boni uiri diu iam eius rei modum deside-
 rauerint.

rauerint. Quanquam S. Franciscus recte uoluit ei prospicere, qui constituit, ut singula collegia quotidie unica communi Missa contenta essent. Hoc postea mutatum est siue per superstitionem, siue quæstus causa. Ita ubi commodum est, instituta maiorum mutant ipsi, postea nobis allegant autoritatem maiorum. Epiphanius scribit, in Asia Synaxin ter celebratam esse singulis septimanis, nec quotidianas fuisse Missas. Et quidem ait, hunc morem ab Apostolis traditum esse. Sic enim inquit:

συνέξει δὲ ἐπιτελεῖσθαι τὰ χεῖρα ἐπιπέτῳ τῶ ἀποστόλω, τὴν ἴσασθαι, ἢ προσεβάτω, καὶ κυριακῆ.

Etsi autem aduersarij in hoc loco multa congerunt, ut probent Missam esse sacrificium, tamen ille ingens tumultus uerborum prolepta hac unica responsione consilescet, quòd hæc quamuis longa coaceruatio autoritatum, rationum, testimoniorum, non ostendat, quòd Missa ex opere operato conferat gratiam, aut applicata pro alijs mereatur eis remissionem uenialium et mortaliu peccatorum, culpæ & pœnæ. Hæc una responsio euertit omnia quæ aduersarij objiciunt non solum in hac Cõsutatione, sed in omnibus scriptis, quæ de Missa ediderunt. Et hic causæ status est, de quo ita nobis admonendi sunt lectores, ut Aeschines admonebat Iudices,

DE MISSA.

ut perinde ac pugiles de statu inter se certant, ita cum
 aduersario dimicarent ipsi de statu controuersiae, nec
 sinerent eum extra causam egredi. Ad eundem modum
 hic aduersarij nostri cogendi sunt, ut de re proposita
 dicant. Et cognito controuersiae statu, facilima erit di-
 iudicatio de argumentis in utraq; parte. Nos enim in
 Confessione nostra ostendimus, nos sentire, quod coena
 Domini non conferat gratiam ex opere operato, nec ap-
 plicata pro alijs uiuis ac mortuis, mereatur eis ex ope-
 re operato remissionem peccatorum, culpae aut poenae.
 Et huius Status clara & firma probatio est haec, quia
 impossibile est, consequi remissionem peccatorum pro-
 pter opus nostrum ex opere operato, sed fide oportet
 uinci terrores peccati & mortis, cum erigimus corda
 cognitione Christi, & sentimus nobis ignosci propter
 Christum, ac donari merita & iustitiam Christi, Rom.
 5: Iustificati ex fide, pacem habemus. Haec tam certa,
 tam firma sunt, ut aduersus omnes portas inferorum con-
 sistere queant. Si quantum opus est, dicendum fuit, iam
 causa dicta est. Nemo enim sanus illam Pharisaeam
 & Ethnicam persuasionem de opere operato probare
 potest. Et tamen haec persuasio haeret in populo, haec
 auxit in infinitum Missarum numerum. Conducuntur
 enim

enim *Missæ*, ad iram Dei placandam, & hoc opere remissionem culpæ & pœnæ consequi uolunt, uolunt impetrare quicquid in omni uita opus est. Volunt etiam mortuos liberare. Hanc Pharisaicam opinionem docuerunt in Ecclesia Monachi & Sophistæ.

Quamquam autem causa iam dicta est, tamen quia aduersarij multas Scripturas ineptè detorquent ad defensionem suorum errorum, pauca ad hunc locum addeamus. Multa de sacrificio in Confutatione dixerunt, cum nos in Confessione nostra consultò id nomen, propter ambiguitatem uitauerimus. Rem exposuimus, quid sacrificium isti nunc intelligant, quorum improbamus abusus. Nunc ut malè detortas Scripturas explicemus, necesse est initio, quid sit sacrificium, exponere. Toto iam decennio infinita penè uolumina ediderunt aduersarij de sacrificio, nequè quisquam eorum definitionem sacrificij hæctenus posuit. Tantùm arripiunt nomen sacrificij, uel ex Scripturis, uel ex Patribus. Postea affingunt sua somnia, quasi uerò sacrificium significet, quicquid ipsis libet.

QVID SIT SACRIFICIUM

& quæ sint sacrificij species.

SACRIFICIUM QUID

Socrates in Phædro Platonis ait, se maximè cupidū esse diuisionum, quòd sine his nihil neq̄ explicari dicendo, neq̄ intelligi possit, ac si quem deprehenderit peritum diuidendi, hunc inquit, se affectari, eiusq̄ tanquā Dei uestigia sequi. Et iubet diuidētē in ipsis articulis membra secare, ne quod membrū mali coqui more quassatum frangat. Sed hæc præcepta aduersarij magnificè contemnunt, ac uerè sunt iuxta Platonem *κακοί μὲν ἄνθρωποι*, sacrificij membra corrumpentes, quemadmodum intelligi poterit, cum species sacrificij recensuerimus.

Theologi rectè solent distinguere sacramentum et sacrificium. Sit igitur genus horum, uel ceremonia, uel opus sacrum. Sacramentum est ceremonia, uel opus, in quo Deus nobis exhibet hoc quod offert annexa ceremoniæ promissio. Vt Baptismus est opus, non quod nos Deo offerimus, sed in quo Deus nos baptizat, uidelicet, minister uice Dei, & hic offert & exhibet Deus remissionem peccatorum etc. iuxta promissionem: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. E contra, Sacrificium est ceremonia, uel opus quod nos Deo reddimus, ut eum honore afficiamus. Sunt autem sacrificij species proximæ duæ, nec sunt plures. Quoddam est sacrificium propitiatorium, id est, opus satisfactorium

pro culpa, & pœna, hoc est, reconcilians Deum, seu placans iram Dei, seu quod meretur alijs remissionem peccatorum. Altera species est sacrificium $\epsilon\upsilon\chi\alpha\rho\iota\sigma\tau\iota\kappa\omicron\upsilon\varsigma$, quod non meretur remissionem peccatorum, aut reconciliationem, sed fit à reconciliatis, ut pro accepta remissione peccatorum, & pro alijs beneficijs acceptis, gratias agamus, seu gratiam referamus.

Has duas species sacrificij magnopere oportet & in hac controuersia, & in alijs multis disputationibus in conspectu & ob oculos positas habere, & singulari diligentia cauendum est, ne confundantur. Quod si modus huius libri pateretur, rationes huius diuisionis adderemus. Habet enim satis multa testimonia in Epistola ad Ebræos & alibi. Et omnia sacrificia Leuitica ad hæc membra referri, tanquam ad sua domicilia possunt. Dicebantur enim in Lege quædam propiciatoria sacrificia propter significationem, seu similitudinem, nõ quod mererentur remissionem peccatorum coram Deo. Sed quia merebantur remissionem peccatorum secundum iustitiam Legis, ne illi pro quibus fiebant excluderentur ab ista politia. Dicebantur itaq; propiciatoria, pro peccato, pro delicto, holocaustum. Illa uero erant $\epsilon\upsilon\chi\alpha\rho\iota\sigma\tau\iota\kappa\omicron\upsilon\varsigma$, oblatio, libatio, retributiones, primiciæ, decimæ.

Sed

DE SACRI

Sed reuera unicum tantum in mundo fuit sacrificium propitiatorium, uidelicet, mors Christi, ut docet Epistola ad Ebræos, quæ ait: Impossibile est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Et paulo post de uoluntate Christi: In qua uoluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semel. Et Esaias interpretatur legem, ut sciamus mortem Christi uerè esse satisfactionem pro peccatis nostris, seu expiationem, non ceremonias Legis, quare ait: Postquam posuerit animam suam, hostiam pro delictis, uidebit semen longæuum &c. Nam uocabulum $\Delta\Omega\Nu$ quo hic usus est, significat hostiam pro delicto, quæ in Lege significauit, quòd uentura esset hostia quædam satisfactura pro peccatis nostris & reconciliatura Deum, ut si irent homines, quòd non propter nostras iustitias, sed propter aliena merita, uidelicet, Christi uelit Deus nobis reconciliari. Paulus idem nomen $\Delta\Omega\Nu$ interpretatur peccatum Rom. 8; de peccato damnauit peccatum, id est, peccatum puniuit de peccato, id est, per hostiam pro peccato. Significantia uerbi facilius intelligi potest ex moribus gentium, quos uidemus ex Patrum sermonibus male intellectis acceptos esse. Latini uocabant piaculum, hostiam, quæ in magnis calamitatibus, ubi

bus, ubi insigniter uidebatur Deus irasci, offerebatur ad placandam iram Dei, & litauerunt aliquando humanis hostijs, fortassis quia audierant quandam humanam hostiam placaturam esse Deum toti generi humano. Græci alibi καθάρματα, alibi πεινιματα appellauerunt. Intellegunt igitur Esaias & Paulus Christum factum esse hostiam, hoc est, piaculum, ut ipsius meritis, non nostris reconciliaretur Deus. Maneat ergo hoc in causa, quod sola mors Christi est uere propitiatorium sacrificium. Nam Leuitica illa sacrificia propiciatoria, tantum sic appellabantur ad significandum futurum piaculum. Propterea similitudine quadam erant satisfactiones redimentes iustitiam Legis, ne ex politia excluderentur isti qui peccauerant. Debebant autem cessare post reuelatum Euangelium. Et, quia cessare in Euangelij reuelatione debebant, non erant uere propitiationses, cum Euangelium ideo promissum sit, ut exhibeat propitiatiorem.

Nunc reliqua sunt sacrificia εὐχαριστία, quæ uocantur sacrificia laudis, prædicatio Euangelij, fides, inuocatio, gratiarum actio, confessio, afflictiones Sanctorum, Inò omnia bona opera Sanctorum. Hæc sacrificia non sunt satisfactiones pro facientibus, uel applicabiles

biles pro alijs, quæ mereantur eis ex opere operato remissionem peccatorum, seu reconciliationem. Fiunt enim a reconciliatis. Et talia sunt sacrificia noui testamenti, sicut docet Petrus. I. Pet. 2. Sacerdotium sanctum, ut offeratis hostias spirituales. Opponuntur autem hostiæ spirituales, non tantum pecudibus, sed etiam humanis operibus, ex opere operato oblati, quia spirituale significat motus spiritus sancti in nobis. Idem docet Paulus Rom. 12: Exhibete corpora uestra, hostiam uiuentem, sanctam, cultum rationalem. Significat autem cultus rationalis, cultum in quo Deus intelligitur, mente apprehenditur, ut fit in motibus timoris, & fiduciae erga Deum. Opponitur igitur non solum cultui Leuitico, in quo pecudes mactabantur, sed etiam cultui, in quo fingitur opus ex opere operato offerri. Idem docet Epistola ad Hebræos cap. 13: Per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo. Et addit interpretationem, id est, fructum labiorum cōsentientium nomini eius. Iubet offerre laudes, hoc est, inuocationem, gratiarum actionem, confessionem & similia. Hæc ualeat non ex opere operato, sed propter fidem. Id monet particula: per ipsum offeramus, hoc est, fide in Christum.

In summa, Cultus noui testamenti est spiritualis, hoc est,

est, est iustitia fidei in corde, & fructus fidei. Ideoq̄
 abrogat Leuiticos cultus. Et Christus ait Ioh. 4: Veri
 adoratores adorabunt Patrem in spiritu & ueritate.
 Nam et Pater tales quærit, qui adorent eum. Deus est
 spiritus, & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate
 oportet adorare. Hæc sententia clarè damnat opinio-
 nes de sacrificijs quæ fingunt ex opere operato ualere,
 Et docet, quòd oporteat spiritu, id est, motibus cordis,
 & fide adorare. Ideo & Prophetæ damnant in ueteri
 testamento opinionem populi de opere operato, & do-
 cent iustitiam & sacrificia spiritus, Ierem. 7: Non sum
 locutus cum patribus uestris, & non præcepi eis in die
 qua eduxi eos de terra Aegypti, de holocaustis et uicti-
 mis, Sed hoc uerbum præcepi eis dicens: Audite uocem
 meam, & ero uobis Deus etc. Quomodo existimemus
 Iudeos hanc concionem excepisse, quæ uidetur palam
 pugnare cum Moise? Constabat enim Deum præcepisse
 Patribus de holocaustis ac uictimis. Sed Ieremias
 opinionem de sacrificijs damnat, hanc non tradiderat
 Deus, uidelicet, quòd illi cultus ex opere operato pla-
 carent eum. Addit autem de fide, q̄ præceperit Deus,
 Audite me, hoc est, credite mihi, quòd ego sim Deus
 uester, q̄ uelim sic innotescere, cum misereor et adiuuo,
 nec

DE SACRI

nec habeam opus uestris uictimis, confidite, quod ego uelim esse Deus, iustificator, saluator, non propter opera, sed propter uerbum & promissionem meam, a me uerè & ex corde petite, & expectate auxilium.

Damnat opinionem de opere operato & Psalmus 49. qui repudiatis uictimis, requirit inuocationem: Nunquid manducabo carnes taurorum? &c. Inuoca me in die tribulationis tue, & eripiam te, & honorificabis me. Testatur hanc esse ueram *κατὰ σαρκα*, hunc esse uerum honorem, si ex corde innocemus ipsum. Item Psal. 39: Sacrificium & oblationem noluisti, Aures autem aperuisti mihi, id est, uerbum mihi proposuisti, quod audirem, & requiris, ut credam uerbo tuo & promissionibus tuis, quod uerè uelis misereri, opitulari etc. Item Psal. 51: Holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicias. Item Psal. 4: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. Iubet sperare, & dicit id esse iustum sacrificium, significans, cætera sacrificia non esse uera & iusta sacrificia. Et Psal. 115: Sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini inuocabo. Vocat inuocationem hostiam laudis. Sed plena est Scriptura talibus testimonijs quæ docent, quod sacrificia.

sacrificia ex opere operato non reconcilient Deum. Ideoq; in nouo testamento abrogatis cultibus Leuiticis docet fore, ut noua & munda sacrificia fiant, uidelicet, fides, inuocatio, gratiarum actio, confessio, & prædicatio Euangelij, afflictiones propter Euangelium & similia.

Et de his sacrificijs loquitur Malachias: Ab ortu solis usq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & oblatio munda. Hunc locum detorquent aduersarij ad Missam, & allegant autoritatem Patrum. Facilis est autem responsio, quod ut maxime loqueretur de Missa, non sequatur, Missam ex opere operato iustificare, aut applicatam alijs mereri remissionem peccatorum &c. Nihil horũ dicit Prophetæ, quæ monachi & Sophistæ impudenter affingunt. Cæterum ipsa Prophetæ uerba offerunt sententiam. Primum enim hoc proponunt, magnum fore nomen Domini. Id fit per prædicationem Euangelij. Per hanc enim innotescit nomen Christi, & misericordia patris in Christo promissa cognoscitur. Prædicatio Euangelij parit fidem in his, qui recipiunt Euangelium. Hi inuocant Deum, hi agunt Deo gratias, hi tolerant afflictiones in confessione, hi bene-

C c

operan-

operantur propter gloriam Christi. Ita fit magnum nomen Domini in gentibus. Incensum igitur & oblatio munda, significant non ceremoniam ex opere operato, sed omnia illa sacrificia, per quæ fit magnum nomen Domini, scilicet, fidem, inuocationem, prædicationem Evangelij, confessionem etc. Et facile patimur, si quis hic uelit complecti ceremoniam, modo neq; intelligat solam ceremoniam, neq; doceat ceremoniam ex opere operato prodesse. Sicut enim inter sacrificia laudis, hoc est, inter laudes Dei complectimur prædicationem uerbi, ita laus esse potest, seu gratiarum actio, ipsa sumptio cœnæ Domini, sed non ex opere operato iustificans, aut applicanda alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum, Sed paulo post exponemus, quomodo & ceremonia sacrificium sit. Verum quia Malachias de omnibus cultibus noui testamenti, nõ solum de Cœna Domini loquitur, item quia non patrocinator Pharisæicæ opinioni, de opere operato, ideo nihil contra nos facit, sed magis adiuuat nos. Requirit enim cultus cordis, per quos uere fit magnum nomen Domini. Citatur ex Malachia & alius locus: Et purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Hic locus aperte

requirit

requirit sacrificia iustorum, Quare non patrocinator
 opinioni de opere operato. Sunt autem sacrificia fili-
 orum Leui, hoc est, docentium in nouo Testamento,
 prædicatio Euangelij & boni fructus prædicationis,
 sicut Paulus ait, Rom. 15: Sacrificio Euangelium Dei,
 ut oblatio gentium fiat accepta, sanctificata spiritu
 sancto, id est, ut gentes fiant hostiæ, acceptæ Deo per
 fidem &c. Nam illa mactatio in Lege, significabat &
 mortem Christi, & prædicationem Euangelij, qua
 hanc uetustatem carnis mortificari oportet, & incho-
 ari nouam & æternam uitam in nobis. Sed aduersarij
 ubiq; sacrificij nomen ad solam ceremoniam detorquent,
 prædicationem Euangelij, fidem, inuocationem, & si-
 milia omittunt, cum ceremonia propter hæc instituta
 sit. Et nouum Testamentum debeat habere sacrificia
 cordis, non ceremonialia pro peccatis facienda, more
 Leuitici sacerdotij.

Allegant & iuge sacrificium, quod sicut in Lege
 fuit iuge sacrificium, ita Missa debeat esse iuge sacrifi-
 cium noui testamenti. Bene cum aduersarijs agitur, si pa-
 timur nos uinci allegorijs. Constat autem, quod allego-
 ricæ non pariunt firmas probationes. Quanquam nos
 quidem facile patimur Missam, intelligi iuge sacrificiū,

DE SACRI

modò ut tota Missa intelligatur, hoc est, ceremonia cum prædicatione Euangelij, fide, inuocatione, & gratiarũ actione. Nam hæc simul coniuncta, sunt iuge sacrificium noui testamenti, quia ceremonia propter hæc instituta est, nec ab his diuellenda est. Ideo Paulus ait: Quoties comedetis panem hunc, & poculum Domini bibe-
tis, annunciate mortem Domini. Illud uerò nullo modo sequitur ex hoc typo Leuitico, quòd ceremonia sit opus ex opere operato iustificans, aut applicandum pro alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum &c.

Et typus aptè pingit non ceremoniam solam, sed etiam prædicationem Euangelij. In Nume. cap. 28. tres ponuntur partes illius quotidiani sacrificij, crematio agni, libatio, & oblatio similæ. Lex habebat picturas seu umbras rerum futurarum. Ideo in hoc spectaculo Christus et totus cultus noui testamenti pingitur. Crematio agni significat mortem Christi. Libatio significat ubiq; in toto mundo credentes illius agni sanguine aspergi per Euangelij prædicationem, hoc est, sanctificari, sicut Petrus loquitur. In sanctificatione spiritus, in obedientiam & asperionem sanguinis Iesu Christi. Oblatio similæ, significat fidem, inuocationem, & gratiarum actionem in cordibus. Vt igitur in ueteri testa-

mento

mento umbra cernitur. Ita in nouo res significata quæ-
renda est, non alius typus tanquam ad sacrificium suffi-
ciens. Quare etiam si ceremonia est memoriale mortis
Christi, tamen sola non est iuge sacrificium, hoc est, præ-
dicatio, & fides, quæ uerè credit Deum morte Christi
reconciliatum esse. Requiritur libatio, hoc est, effectus
prædicationis, ut per Euangelium aspersi sanguine
Christi, sanctificemur, mortificati ac uiuificati. Re-
quiruntur & oblationes, hoc est, gratiarum actiones,
confessiones & afflictiones. Sic abiecta Pharisaica
opinionè de opere operato, intelligamus significari cul-
tum spiritualem, & iuge sacrificium cordis, quia in no-
uo testamento corpus bonorum, hoc est, spiritus sanctus,
mortificatio & uiuificatio, requiri debent. Ex his satis
apparet, typum de iugi sacrificio nihil contra nos face-
re, sed magis pro nobis, quia nos omnes partes significa-
tas iugi sacrificio requirimus. A duersarij falso somni-
ant solam ceremoniam significari, non etiam prædica-
tionem Euangelij, mortificationem & uiuificationem
cordis &c.

Nunc igitur boni uiri facile iudicare poterunt,
falsissimam hanc criminationem esse, quòd iuge sacrifi-
cium aboleamus. Res ostendit qui sint Antiochi illi, qui:

DE SACRIS

regnum tenent in Ecclesia, qui prætextu Religionis
 trahunt ad se regnum mundi, & abiecta cura Religio-
 nis & docendi Euangelij, dominantur, belligerantur
 uelut Reges mundi, qui novos cultus instituerunt in Ec-
 clesia. Nam aduersarij in Missa solam retinent cere-
 moniam, eamq; conferunt publicè ad sacrilegum quæstû.
 Postea fingunt hoc opus applicatum pro alijs, mereri
 eis gratiam, & omnia bona. In concionibus non docent
 Euangelium, non consolantur conscientias, non ostendunt
 gratis remitti peccata propter Christum, sed proponunt
 cultus Sanctorum, satis factiones humanas, traditiones
 humanas, per has affirmant homines coram Deo iustifi-
 cari. Et harum quædam cum sint manifeste impiæ, tamè
 ui defenduntur. Si qui concionatores uolunt perhiberi
 doctiores, tradunt quæstiones Philosophicas, quas neq;
 populus, neq; ipsi qui proponunt, intelligunt. Postremo
 qui sunt tolerabiliore, legem docent, de iustitia fidei ni-
 hil dicunt. Aduersarij in Cõsutatione miras tragœdias
 agunt de desolatione templorum, quòd uidelicet, stent in
 ornatae aræ, sine candelis, sine statuis. Has nugas iudi-
 cant esse ornatum Ecclesiarum. Longè aliam desolatis
 onem significat Daniel, uidelicet, ignorationem Eu-
 angelij. Nam populus obrutus multitudine & uari-
 etate

etate traditionum atq; opinionum, nullo modo potuit complecti summam doctrinæ christianæ. Quis enim unquam de populo intellexit doctrinam de pœnitentia, quam aduersarij tradiderunt? Et hic præcipuus locus est doctrinæ christianæ, uexabantur conscientie enumeratione delictorum & satisfactionibus. De fide, qua gratis consequimur remissionem peccatorum, nulla prorsus fiebat ab aduersarijs mentio, de exercitijs fidei luctantis cum desperatione, de gratuita remissione peccatorum propter Christum omnes libri, omnes conciones aduersariorum mutæ erant. Ad hæc accessit horribilis profanatio Missarum, & alij multi impij cultus in templis. Hæc est desolatio, quam Daniel describit.

E contra Dei beneficio apud nos seruiunt ministri uerbisacerdotes, docent Euangelium de beneficijs Christi, ostendunt remissionem peccatorum gratis contingere propter Christum. Hæc doctrina affert firmam consolationem conscientijs. Additur & doctrina bonorum operum quæ Deus præcipit. Dicitur de dignitate atq; usu sacramentorum. Quod si iuge sacrificium esset usus sacramenti, tamen nos magis retineremus, quam aduersarij, quia apud illos sacerdotes mercede

conducti utuntur sacramento. Apud nos crebrior &
 religiosior usus est. Nam populus utitur, sed prius in-
 stitutus atq; exploratus. Docentur enim homines de ue-
 ro usu sacramenti, quòd ad hoc institutum sit, ut sit sigil-
 lum, & testimonium gratuitæ remissionis peccatorum.
 Ideoq; debeat pavidas conscientias admonere, ut uere
 statuunt & credant sibi gratis remitti peccata. Cum
 igitur & prædicationem Euangelij, et legitimum usum
 sacramentorum retineamus, manet apud nos iuge sacri-
 ficiu. Et si de externa specie dicendum est, frequentia
 in templis apud nos maior est, quàm apud aduersarios.
 Tenentur enim auditoria utilibus & perspicuis conci-
 onibus. Verùm aduersariorũ doctrinam, nunquam neq;
 populus, neq; doctores intellexerunt. Et uerus ornatus
 est Ecclesiarum, doctrina pia, utilis & perspicua, usus
 pius sacramentorum, oratio ardens, & similia. Cande-
 læ, uasa aurea, & similes ornatus decent, sed non sunt
 proprius ornatus Ecclesiæ. Quòd si aduersarij in tali-
 bus rebus collocant cultus, non in prædicatione Euan-
 gelij, in fide, in certaminibus fidei, sunt in istis nume-
 randi, quos Daniel describit colere Deum suum auro
 & argento.

Allegant & ex Epistola ad Ebreos: Omnis Pon-
 tificis

tificex ex hominibus assumptus, pro hominibus, constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis. Hinc ratiocinantur, cum in nouo testamento sint Pontifices & Sacerdotes, sequitur quod sit & sacrificium aliquod pro peccatis. Hic locus uel maxime mouet indoctos, præsertim cum illa pompa sacerdotij & sacrificiorum ueteris testamenti offunditur oculis. Hæc similitudo decipit imperitos, ut iudicent oportere ad eundem modum apud nos existere aliquod ceremoniale sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, sicut in ueteri testamento. Neq; aliud est ille cultus Missarum, & reliqua politia Papæ, quam *κενοζυλια* Leuiticæ politicæ male intellectæ.

Et cum sententia nostra habeat præcipua testimonia in Epistola ad Ebræos, tamen aduersarij locos ex illa Epistola truncatos contra nos detorquent, ut in hoc ipso loco, ubi dicitur Pontificem constitui, ut offerat sacrificia pro peccatis, Scriptura ipsa statim attexit Christum Pontificem. Verba precedentia de Leuitico sacerdotio loquuntur, & significant, Leuiticum Pontificatum fuisse imaginem Pontificatus Christi. Nam sacrificia Leuitica pro peccatis, non merebantur remissionem peccatorum coram Deo, tantum erant

DE SACRI

imago sacrificij Christi, quod unum futurum erat propitiatorium sacrificium, ut supra diximas. Itaq; Epistola magna ex parte consumitur in hoc loco, quod uetus Pontificatus, & uetera sacrificia nō fuerint ad hoc instituta, ut mererentur remissionem peccatorum coram Deo, seu reconciliationem, Sed tantum ad significandum futurum sacrificium, unius Christi. Oportuit enim Sanctos in ueteri testamento iustificari fide, ex promissione remissionis peccatorum, donandæ propter Christum, sicut & Sancti in nouo Testamento iustificantur. Omnes sanctos ab initio mandis sentire oportuit, hostiam & satisfactionem fore pro peccato, Christum qui promissus erat, sicut Esaias docet cap. 53: Cum posuerit animam suam hostiam pro peccato &c. Cum igitur in ueteri testamento sacrificia non mererentur reconciliationem (nisi similitudine quadam, Merebantur enim reconciliationem politicam) sed significarent uenturum sacrificium, Sequitur, unicum esse sacrificium Christi, applicatum pro aliorum peccatis. Nullum igitur reliquum est in nouo testamento sacrificium applicandum pro peccatis aliorum, præter unum Christi sacrificium in cruce.

Tota uia errant, qui fingunt sacrificia Leuitica

coram

coram Deo meruisse remissionem peccatorum, Et hoc exemplo sacrificia applicanda pro alijs in nouo Testamento requirunt, præter mortem Christi. Hæc imaginatio simpliciter obruit meritum passionis Christi, & iustitiam fidei, & corrumpit ueteris & noui testamenti doctrinam, & pro Christo alios mediatores & propiciatores nobis efficit Pontifices & sacrificulos, qui quotidie uendunt operam suam in templis.

Quare si quis ita argumentatur, oportere in nouo testamento Pontificem esse qui pro peccatis offerat? Tantum de Christo concedendum est. Et hanc solutionem confirmat tota Epistola ad Ebræos. Et id prorsus esset alios mediatores constituere præter Christum, si aliam satisfactionem applicandam pro peccatis aliorum & reconciliantem Deum, præter mortem Christi requireremus. Deinde, quia sacerdotium noui testamenti est ministerium spiritus, ut docet Paulus, 2. Cor. 3. Ideo unicum habet sacrificium Christi satisfactorium & applicatum pro peccatis aliorum. Cæterum nulla habet sacrificia similia Leuiticis, quæ ex opere operato applicari pro alijs possint, sed exhibet alijs Euangelium, & Sacramenta, ut per hæc concipiant fidem, et spiritum sanctum, & mortificentur, & uiuificentur,
quia

DE SACRIS

quia ministerium spiritus pugnat cum applicatione operis operati. Est enim ministerium spiritus, per quod spiritus sanctus efficax est in cordibus, quare habet tale ministerium, quod ita prodest alijs, cum in eis efficax est, cum regenerat & uiuificat eos. Id non fit applicatione alieni operis, pro alijs ex opere operato.

Ostendimus rationem, quare Missa non iustificet ex opere operato, nec applicata pro alijs mereatur eis remissionem, Quia utrunq; pugnat cum iustitia fidei. Impossibile est enim remissionem peccatorum contingere, uinci terrores peccati & mortis, ullo opere, aut ulla re, nisi fide in Christum, iuxta illud: Iustificati ex fide, pacem habemus. Ad hæc ostendimus Scripturas quæ contra nos citantur, minime patrocinari impiæ opinionis aduersariorum de opere operato. Idq; iudicare omnes boni uiri apud omnes gentes possunt.

Quare repudiandus est error Thomæ, qui scripsit, corpus Domini semel oblatum in cruce, pro debito originali, iugiter offerri pro quotidianis delictis in altari, ut habeat in hoc Ecclesia munus ad placandum sibi Deum.

Repudiandi sunt & reliqui communes errores, quod Missa cõferat gratiam ex opere operato facienti.

Item

quod applicata pro alijs etiam in iustis non ponentibus obicem mereatur eis remissionem peccatorum culpæ et pœnæ. Hæc omnia falsa & impia sunt, nuper ab indoctis Monachis conficta, & obruunt gloriam passionis Christi, & iustitiam fidei.

Et ex his erroribus infiniti alij nati sunt, quantum Missæ ualeant applicatæ simul pro multis, quantum ualeant singulæ pro singulis. Sophistæ habent descriptos gradus meritorum, sicut argentarij gradus ponderum in auro aut argento. Deinde uendunt Missam, tanquam pretium ad impetrandum quod quisq; expetit, Mercatoribus ut fœlix si negociatio, uenatoribus, ut fœlix sit uenatio, Et alia infinita. Postremo, transferunt eam & ad mortuos, liberant animas applicatione sacramenti à pœnis purgatorij, cum sine fide nec uiuis Missa prosit. Neq; ex Scripturis aduersarij afferre uel unam syllabam possunt ad defensionem istarum fabularum, quas in Ecclesia magna autoritate docent. Neq; Ecclesiæ ueteris, neq; Patrum testimonia habent.

QVID PATRES DE SACRIFICIO
senferint.

ET quoniam loca Scripturæ quæ contra nos citantur, expli-

tur, explicauimus, de Patribus etiam respondendum
 est. Non ignoramus Missam à Patribus appellari sa-
 crificium, sed hi non hoc uolunt, Missam ex opere ope-
 rato, conferre gratiam, & applicatam pro alijs mereri
 eis remissionem peccatorum culpæ & pœnæ. Vbi le-
 guntur hæc portenta uerborū apud Patres? Sed aper-
 te testantur, se de gratiarum actione loqui. Ideoq; uo-
 cant *eu x̄o gisidp*. Diximus autem supra, sacrificium *eu x̄o*
pistodp non mereri reconciliationem, sed fieri à reconci-
 liatis, sicut afflictiones non merentur recōciliationem,
 sed tunc sunt sacrificia *eu x̄o apistud*, quando reconciliati
 sustinent eas. Et hoc responsum in genere ad Patrum
 dicta, satis tuetur nos contra aduersarios. Certum est
 enim, illa figmenta de merito operis operati nusquam
 extare apud Patres. Sed ut tota causa magis perspicui
 possit, dicemus & nos de usu sacramenti, ea quæ cer-
 tum est consentanea esse Patribus & Scripturæ.

DE VSU SACRAMENTI & de sacrificio.

QUIDAM belli homines fingunt cœnam Domini
 institutam esse propter duas causas. Primum, ut
 sit nota & testimonium professionis, sicut certa forma
 cuculli

*cuculli est signum certæ professionis. Deinde cogitant præcipue talem notam Christo placuisse, uidelicet, cõ-
 uiuium, ut significaret mutuam inter Christianos con-
 iunctionem atq; amicitiam, quia symposia sunt signa fœ-
 derum & amicitia. Sed hæc opinio est ciuilib, nec
 ostendit præcipuum usum rerum à Deo traditarum,
 Tantum de charitate exercenda loquitur, quam homines
 prophani & ciuiles, utcunq; intelligunt, De fide non
 loquitur, quæ quid sit, pauci intelligunt.*

*Sacramenta sunt signa uoluntatis Dei erga nos, non
 tantum signa sunt hominum inter sese. Et recte defini-
 unt sacramenta in nouo Testamento, esse signa gratiæ. Et
 quia in sacramento duo sunt, Signum et Verbum, Ver-
 bum in nouo testamento est promissio gratiæ addita.
 Promissio noui testamenti est promissio remissionis pec-
 catorum, sicut Textus hic dicit: Hoc est corpus meum,
 quod pro uobis datur: Hic est calix noui testamenti,
 eum sanguine meo, qui pro multis effunditur in remissi-
 onem peccatorum. Verbum igitur offert remissio-
 nem peccatorum. Et ceremonia est quasi pictura uerbi,
 seu sigillum, ut Paulus uocat, ostendens promissionem.
 Ergo sicut promissio inutilis est, nisi fide accipiatur:
 Ita inutilis est ceremonia, nisi fides accedat, quæ uere
 statuat*

302
 statuatur hic offerri remissionem peccatorum. Et hæc fi-
 des erigit contritas mentes. Et sicut uerbum ad hanc
 fidem excitandam traditum est: Ita sacramentum insti-
 tutum est, ut illa species incurrans in oculos. moueat
 corda ad credendum. Per hæc enim, uidelicet per uer-
 bum & sacramentum institutum operatur spiritus san-
 ctus. Et talis usus sacramenti, cum fides uiuificat per
 terrefacta corda, cultus est noui Testamenti, quia nouū
 Testamentum habet motus spirituales, mortificationem,
 & uiuificationem. Et ad hunc usum instituit Christus,
 cum iubet facere in sui commemorationem. Nam memi-
 nisse Christi, non est otiosa spectaculi celebratio, aut
 exempli causa instituta, sicut in Tragoedijs celebrabatur
 memoria Herculis aut Vlyssis. Sed est meminisse
 beneficia Christi, eaq; fide accipere, ut per ea uiuifi-
 cemur. Ideo Psalmus ait: Memoriam fecit mirabilium
 suorum, misericors & miserator Dominus. Escam de-
 dit timentibus se. Significat enim uoluntatem & mis-
 ricordiam Dei agnoscendam esse in illa ceremonia. Illa
 autem fides quæ agnoscit misericordiam, uiuificat. Et
 hic principalis usus est sacramenti, in quo apparet qui
 sint idonei ad sacramentū, uidelicet, per terrefactæ con-
 scientiæ, & quomodo uti debeant.

Accedit

Accedit & sacrificium. Sunt enim unius rei plures fines. Postquam conscientia fide creata sensit ex qualibus terroribus liberetur, tum uero serio agit gratias pro beneficio et passione Christi, & utitur ipsa ceremonia ad laudem Dei, ut hac obedientia gratitudinem ostendat, & testatur se magnificare dona Dei. Ita fit ceremonia sacrificium laudis. Ac Patres quidem de duplici effectu loquuntur, de consolatione conscientiarum, & de gratiarum actione seu laude. Horum effectuum prior ad sacramenti rationem pertinet, posterior pertinet ad sacrificium. De consolatione ait Ambrosius: *Accedite ad eum & absolui mini, quia est remissio peccatorum. Qui sit iste, queritis? Audite ipsum dicentem: Ego sum panis uitæ, qui uenit ad me non esuriet, & qui credit in me, non sitiet unquam.* Hic testatur in sacramento offerri remissionem peccatorum, & statur & fide accipi debere. Infinita testimonia leguntur in hanc sententiam apud Patres, quæ omnia detorqueant aduersarij ad opus operatum & applicandum pro alijs, cum Patres aperte requirant fidem, & de propria cuiusq; consolatione loquuntur, non de applicatione. Præter hæc leguntur & sententiæ de gratiarum actione, qualis illa est suauissime dicta à Cy-

DE VOCABVLIS

priano de pie communicantibus: Pietas, inquit, inter data & condonata se diuidens, gratias agit tam uberis beneficij largitori, id est, pietas intuetur data & condonata, hoc est, confert inter se magnitudinem beneficiorum Dei, & magnitudinem nostrorum malorum, mortis & peccati, & agit gratias &c. Et hinc exitit appellatio in *Exegesis* in Ecclesia. Neq; uero ceremonia ipsa est gratiaru actio ex opere operato applicanda p alijs, ut mereatur eis remissionem peccatorum etc. ut liberet animas defunctorum. Hæc pugnant cum iustitia fidei, quasi ceremonia sine fide prosit, aut fecienti, aut alijs.

DE VOCABVLIS MISSAE.

ADuersarij reuocant nos etiam ad Grammaticam, sumunt argumenta ex appellationibus Missæ, quæ non habent opus longa disputatione. Non enim sequitur Missam, etiamsi uocatur sacrificium, opus esse ex opere operato gratiam conferens, aut applicatam pro alijs, mereri eis remissionem peccatorum &c. *in Exegesi* inquit, significat sacrificium: Et Græci Missam appellant liturgiam. Cur hic omittunt appellationem ueterem Synaxis? quæ ostendit Missam olim fuisse multorum communicationem. Sed dicamus de Liturgia.

Ea uox

Ea uox non significat proprie sacrificium, sed potius publicum ministerium, & aptè quadrat ad nostram sententiam, quòd uidelicet unus minister consecrans, reliquo populo exhibet corpus & sanguinem Domini, sicut unus minister docens exhibet Euangelium populo, sicut ait Paulus: Sic nos existimet homo, tanquam ministros Christi, & dispensatores sacramentorum Dei, hoc est, Euangelij, & sacramentorum. Et 2. Cor. 5: Propter causam Christi legatione fungimur tanquam Deo per nos adhortante, rogamus Christi causa, reconciliamini &c. Ita aptè quadrat nomen λειτουργία ad ministerium. Est enim uetus uerbum usurpatum in publicis ministerijs ciuilibus, ac significat Græcis onera publica, sicut tributum, sumptum instruendæ classis, aut similia, ut testatur oratio Demosthenis πρὸς ἀπείρου, quæ tota consumitur disputatione de publicis muneribus & immunitatibus, φῖσα δὲ ἀναξίως τινὰς ἀνθρώπων εὐρομῶντε ἀτίαν λῆρα ἐκδεσμένον τὰς λειτουργίας, id est, dicet indignos quosdam homines inuenta immunitate, detrectare publica onera. Et sic Romanis temporibus locuti sunt, ut ostendit rescriptum Pertinacis. ff: de iure immunitatis L. semper. εἰ καὶ μὴ πασῶν λειτουργῶν τὸς πατέρας ὁ πῶν τέκνων ἀριθμὸς ἀνίστη. Et si non liberat parentes

Dd z   omnibus

DE VOCABVLIS

omnibus oneribus publicis numerus natorum. Et Commentarius Demosthenis scribit ἀγρονομία genus esse tributorū, sumptus ludorum, sumptus instruendarū nauium, curandi gymnasiij, & similibus publicarum curationum. Et Paulus pro collatione usurpauit, 2. Corint. 9: Officium huius collationis non solum supplet ea quæ desunt Sanctis, Sed etiam efficit, ut plures Deo uertim agant gratias &c. Et Philippenses 2. appellat Epaphroditum ἀποστολὴν ministrum necessitatis suæ, ubi certè non potest intelligi sacrificulus. Sed nihil opus est pluribus testimonijs, cum exempla ubiq; obuia sint legentibus Græcos Scriptores, in quibus ἀποστολὴ usurpatur pro publicis oneribus ciuilibus, seu ministrarijs. Et propter diphthongum Grammatici non deducunt à ληθῆ, quod significat preces, Sed à publicis bonis, quæ uocant ληθῆ, ut sit ἀποστολὴ curo, tracto publica bona.

Illud est ridiculum quod argumentantur, altaris mentionem fieri in sacris literis, quare necesse sit Missam esse sacrificium, cum parabola altaris per similitudinem à Paulo citetur. Et Missam fingunt dictā ab altari **קרבן** Quorsum opus erat tam procul accersere etymologiam, nisi uolebant ostentare scientiam Ebraicæ lingue?

linguæ. Quorsum opus est procul quærere etymologi-
am, cum extet nomen Missæ Deuter. 16. ubi significat
collationes, seu munera populi, non oblationem sacer-
dotis? Debebant enim singuli uenientes ad celebratio-
nem Pasce aliquod munus, quasi Symbolam asferre.
Hunc morem initio retinuerunt & Christiani. Con-
uenientes asferbant panes, uinum, & alia, ut testantur
Canones Apostolorum. Inde sumebatur pars quæ con-
secraretur. Reliquum distribuebatur pauperibus. Cum
hoc more retinuerunt & nomen collationum, Missa.
Et propter tales collationes apparet etiam alicubi
Missam dictam esse $\alpha\gamma\alpha\pi\eta\sigma$, nisi quis mauult ita dictam
esse propter commune conuiuium, Sed omittamus has
nugas. Ridiculum est enim aduersarios in re tanta, adeo
leues coniecturas asferre. Nam etiamsi Missa dicitur
oblatio, quid facit uocabulum ad illa somnia de opere
operato & applicatione, quam fingunt alij mereri re-
missionem peccatorum? Et potest oblatio dici, propterea
quia ibi offeruntur orationes, gratiarum actiones, &
totus ille cultus, Sicut & $\epsilon\upsilon\chi\alpha\rho\iota\sigma\iota\alpha$ dicitur. Verum neq;
ceremonie, neq; orationes ex opere operato sine fide
profunt. Quamquam nos hic non de orationibus, sed pro-
prie de cœna Domini disputamus.

DE VOCABVLIS

Græcus Canon etiam multa dicit de oblatione, sed palam ostendit, se non loqui proprie de corpore & sanguine Domini, sed de cultu, de precibus & gratiarum actionibus. Sic enim ait : καὶ ποιῶσιν ἡμᾶς ἀξίως ἡγοῦντες τὴν προσφέρειν σοὶ δεήσεις καὶ ἰκεσίας καὶ δυσίας ἀνομιάντας ὑπὲρ πάντων λαῶν. Nihil offendit rectè intellectum. Orat enim nos dignos effici, ad offerendas preces & supplicationes & hostias incruentas pro populo. Nam ipsas preces uocat hostias incruentas. Sicut et paulo post: ἔτι προσφέρωμεν σοὶ τὴν λογικὴν τύτταν, ἢ ἀνομιάντων λατρείων Offerimus inquit, hunc rationalem, & incruentum cultum. Ineptè enim exponunt qui hic rationalem hostiam malunt interpretari, & transferunt ad ipsum corpus Christi, cùm Canon loquatur de toto cultu, & λογικὴ λατρεία à Paulo dicta sit, contra opus operatum, uide licet, de cultu mentis, de timore, de fide, de inuocatione, de gratiarum actione &c.

Quòd uerò defendunt aduersarij nostri applicationem ceremoniæ pro liberandis animabus defunctorum, qua ex re quæstum infinitum faciunt, nulla habent testimonia, nullum Mandatum ex Scripturis. Nequè uerò est leue peccatum, tales cultus sine mandato Dei, sine exemplo Scripturæ in Ecclesia instituere, & Cœ-

nam Do-

nam Domini institutam ad recordationem & prædicationem inter uiuos, transferre ad mortuos. Hoc est abuti nomine Dei contra secundum præceptum. Primum enim contumelia est Euangelij, sentire quòd ceremonia, ex opere operato, sine fide sit sacrificium reconcilians Deum, & satisfaciens pro peccatis. Horribilis oratio est, tantumdem tribuere operi sacerdotis, quantum morti Christi. Deinde peccatum & mors non possunt uinci nisi fide in Christum, sicut Paulus docet: Iustificati ex fide, pacem habemus. Quare nõ potest uinci pœna Purgatorij, applicatione alieni operis.

Omittemus iam qualia habeant aduersarij testimonia de Purgatorio, quales existiment pœnas esse purgatorij, quales habeat causas doctrina satisfactionum, quã supra ostendimus uanissimam esse. Illud tantum opponemus, Certum est cœnam Domini institutam esse propter remissionem culpæ. Offert enim remissionem peccatorũ, ubi necesse est uerè culpam intelligere. Et tamen pro culpa non satisfacit, alioqui Missa esset par morti Christi. Nec remissio culpæ accipi potest aliter nisi fide. Igitur Missa non est satisfactio, Sed promissio & sacramentum requirens fidem. Ac profectò necesse est omnes pios acerbissimo dolore affici, si cogitent,

DE VOCABVLIS

Missam magna ex parte ad mortuos & ad satisfactio-
nes pro poenis translata esse. Hoc est tollere iuge sa-
crificiū ex Ecclesia. Hoc est Antiochi regnum, qui
saluberrimas promissiones de remissione culpæ, de fide,
transtulit ad uanissimas opiniones de satisfactionibus.
Hoc est Euangelium contaminare, corrumpere usum
sacramentorum. Hi sunt quos Paulus dicit reos esse
corporis & sanguinis Domini, qui oppresserunt doctri-
nam de fide, et remissionem culpæ, & corpus et sangui-
nem Domini ad sacrilegum quæstum prætextu satisfac-
tionum contulerunt. Et huius sacrilegij poenas aliquā-
do dabunt. Quare cauendum est nobis & omnibus pijs
conscientijs, ne approbent aduersariorum abusus.

Sed redeamus ad causam. Cū Missa non sit sa-
tisfactio, nec pro poena, nec pro culpa, ex opere opera-
to, sine fide, Sequitur applicationem pro mortuis inuti-
lem esse. Neq; hic opus est longiore disputatione. Con-
stat enim, quod illæ applicationes pro mortuis nulla ha-
beant ex Scripturis testimonia. Nec tutum est in Ecc-
lesia cultus instituere, sine autoritate Scripturæ. Et,
si quando opus erit, prolixius de tota re dicemus. Quid
enim nunc rixemur cum aduersarijs, qui neq; quid sacri-
ficium, neq; quid sacramentum, neq; quid remissio peccat-
torū, neq; quid sit fides, intelligunt? Nec

Nec Græcus Canon applicat oblationem, tanquã
 satisfactionem pro mortuis, quia applicat eam pariter
 beatis omnibus Patriarchis, Prophetis, Apostolis.
 Apparet igitur Græcos tanquam gratiarum actionem
 offerre, non applicare tanquam satisfactionem pro pœ-
 nis. Quanquam etiam loquuntur non de sola oblatione
 corporis & sanguinis Domini, Sed de reliquis Missæ
 partibus, uidelicet, orationibus, & gratiarum actioni-
 bus. Nam post consecrationem precantur, ut sumen-
 tibus proficit, non loquuntur de alijs. Deinde addunt:
 ἔτι προσφέρω σοὶ τὴν λογικὴν θύττω λατρίαν ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει
 ἀναπαυσάμενων προπατόρων, πατέρων, πατριάρχων, προφητῶν, & πο-
 σίλων &c. At λογικὴ λατρεία non significat ipsam hostiam,
 Sed orationes & omnia quæ ibi geruntur. Quod uerò
 allegant aduersarij Patres de oblatione pro mortuis,
 Scimus ueteres loqui de oratione pro mortuis, quam nos
 non prohibemus, sed applicationem Cœnæ Domini pro
 mortuis ex opere operato improbamus. Nec patrocini-
 nantur aduersarijs ueteres de opere operato. Et ut ma-
 xime Gregorij aut recentiorum testimonia habeant,
 nos opponimus clarissimas & certissimas Scripturas.
 Et Patrum magna dissimilitudo est. Homines erant,
 & labi ac decipi poterant. Quanquã si nunc reuiuiscerent, ac

DE VOCABVLIS

rent ac uiderent sua dicta prætexi luculentis illis mendacijs, quæ docent aduersarij de opere operato, longè aliter se ipsi interpretarentur.

Falso etiam citant aduersarij contra nos damnationem Aerijs, quem dicunt propterea damnatum esse, quòd negauerit in Missa oblationem fieri pro uiuis & mortuis. Sæpè hoc colore utuntur, allegant ueteres hæreses, & cum his falso comparant nostram causam, ut illa collatione prægrauent nos. Epiphanius testatur Aerijs sensisse, quòd orationes pro mortuis sint inutiles. Id reprehendit. Neq; nos Aerijs patrocinamur, sed uobiscum litigamus, qui hæresin manifestè pugnantem cum Prophetis, Apostolis & S. Patribus scelestè defenditis, uidelicet, quòd Missa ex opere operato iustificet, quòd mereatur remissionem culpæ et pœnæ, etiam iniustis, pro quibus applicatur, si nõ ponant obicem. Hos perniciosos errores improbamus, qui lædunt gloriam passionis Christi, & penitus obruunt doctrinam de iustitia fidei. Similis fuit persuasio impiorum in Legge, quòd mererentur remissionem peccatorum, non gratis, per fidem, sed per sacrificia ex opere operato. Itaq; augebant illos cultus & sacrificia, instituebant cultum Baal in Israel. In Iuda etiã sacrificabant in lucis. Quare Pro-

re Pro-

re Prophetæ damnata illa persuasione, belligerantur non solum cum cultoribus Baal, sed etiam cum alijs sacerdotibus, qui sacrificia à Deo ordinata cum illa opinione impia faciebant. Verùm hæret in mundo hæc persuasio, & hærebit semper, quòd cultus & sacrificia sint propitiations. Non ferunt homines carnales soli sacrificio Christi tribui hunc honorem, quòd sit propiciatio, quia iustitiam fidei non intelligunt, sed parem honorem tribuunt reliquis cultibus & sacrificijs. Sicut igitur in Iuda hæsit apud impios Pontifices falsa persuasio de sacrificijs, sicut in Israel Baalitici cultus durauerunt, Et tamen erat ibi Ecclesia Dei, quæ impios cultus improbat: Ita hæret in regno Pontificio cultus Baaliticus, hoc est, abusus Missæ, quam applicant, ut per eam mereantur iniustis remissionem culpæ & poenæ. Et uidetur hic Baaliticus cultus una cum regno Pontificio duraturus esse, donec ueniet Christus ad iudicandum, et gloria aduentus sui perdet regnum Antichristi. Interim omnes qui uerè credunt Euangelio, debent improbare illos impios cultus, excogitados contra Mandatū Dei, ad obscurandam gloriam Christi, & iustitiam fidei.

Hæc de Missa breuiter diximus, ut omnes boni uiri ubiq; gentium intelligere queant, nos summo studio
dignita=

DE VOTIS

dignitatem Missæ tueri, & uerum usum ostendere & iustissimas habere causas, quare ab aduersarijs dissentiamus. Ac uolumus admonitos esse omnes bonos uiros, ne adiuuent aduersarios defendentes prophanationem Missæ, ne grauent se societate alieni peccati. Magna causa, magna res est, nec inferior illo negotio Eliæ Prophetæ, qui cultum Baal improbabat. Nos modestissime causam tantam proposuimus, & nunc sine contumelia respondimus. Quod si commouerint nos aduersarij, ut omnia genera abusuum Missæ colligamus, non tam clementer erit agenda causa.

DE VOTIS MONASTICIS.

Apuđ nos in oppido Thuringiæ Isenaco Franciscanus quidam fuit ante annos triginta, Iohannes Hilten, qui a suo sodalitiõ coniectus est in carcerem, propterea quòd quosdam notissimos abusus reprehenderat. Vidimus enim eius scripta, ex quibus satis intelligi potest, quale fuerit ipsius doctrinæ genus. Et qui norunt eum, testantur fuisse senem placidum, & sine morositate grauem. Is multa prædixit quæ partim euenerunt hæcenus, partim iam uidentur impendẽre, quæ non uolumus recitare, ne quis interpretetur ea aut odio cuiusquam

iusquam, aut in gratiam alicuius narrari. Sed postremo cum uel propter ætatem, uel propter squalorem carceris in morbum incidisset, accersiuit ad se Guardianum, ut suam ualeitudinem illi indicaret, cumq; Guardianus accensus odio Pharisaico, duriter obiurgare hominem propter doctrinæ genus, quod uidebatur officere culinæ, cœpisset, tum iste ommissa iam mentione ualeitudinis ingemiscens inquit, se has iniurias æquo animo propter Christum tolerare, cum quidem nihil scripsisset aut docuisset, quod labefactare statum Monachorum posset, tantum notos quosdam abusus reprehendisset. Sed alius quidam, inquit, ueniet anno Domini M. D. XVI. qui destruet uos, nec poteritis ei resistere. Hanc ipsam sententiam de inclinatione regni Monachorum, & hunc annorum numerum postea etiam repererunt eius amici perscriptum ab ipso in commentarijs suis, inter annotationes quas reliquerat in certos locos Danielis. Quanquam autem quantum huic uoci tribuendum sit, euentus docebit, tamen extant alia signa, quæ minantur mutationem regno Monachorum, non minus certa, quam oracula. Constat enim quantum sit in Monasterijs hypocrisis, ambitionis, avaritiæ, quanta inscientia, & indoctissimi cuiusq; seuitia, quanta uanitas in concioni-

concionibus, in excogitandis subinde nouis aucupijs pec-
 unia. Et sunt alia uitia quæ non libet commemorare.
 Cumq; fuerint olim Scholæ doctrinæ Christianæ, nunc
 degenerauerunt uelut ab aureo genere in ferreum, seu
 ut cubus Platonius in malas harmonias degenerat,
 quas Plato ait exitium asferre. Locupletissima quæq;
 Monasteria tantum alunt otiosam turbam, quæ ibi falso
 prætextu religionis belluatur de publicis eleemosynis
 Ecclesiæ. Christus autem admonet de sale insipido,
 quod soleat effundi, et conculcari. Quare ipsi sibi Mo-
 nachi his moribus fata canunt. Et accedit nunc aliud
 signum, quod passim autores sunt interficiendorum bo-
 norum uirorum. Has cædes Deus haud dubie breui
 ulciscetur. Neq; uero accusamus omnes. Arbitramur
 enim passim aliquos uiros bonos in Monasterijs esse, qui
 de humanis cultibus & factitijs (ut quidam scriptores
 uocant) moderate sentiunt, nec probant scuitiam, quam
 exercent hypocritæ apud ipsos. *monasterij*
 Sed de genere doctrinæ disputamus, quod nunc de-
 fendunt Architecti Confutationis, non utrum uota
 seruanda sint, Sentimus enim licita uota seruari debe-
 re, Sed, utrum cultus illi mereantur remissionem pec-
 catorum & iustificationem: *monasterij* *pro*
monasterij

pro pe-
 obseru-
 perfect-
 rogation-
 uent eos
 Vtrum
 uentris
 uota, qua
 nondum
 tes aut
 alerent
 sint uota
 propter
 sunt in
 impios
 uiros, q
 disputant
 de eiu
 probant,
 ximus, r
 pretium
 ones, &
 Ideo br
 pro

pro peccatis: *Vtrum sint pares baptismo: Vtrum sint*
obseruatio præceptorum & consiliorum: Vtrum sint
perfectio Euangelica: Vtrum habeant merita supererogationis: Vtrum merita illa applicata pro alijs saluent eos: Vtrum licita sint uota his opinionibus facta: Vtrum licita sint uota, quæ prætextu Religionis tantum uentris & otij causa suscepta sunt: Vtrum uere sint uota, quæ sunt extorta aut inuitis, aut his qui per ætatem nondum iudicare poterant de genere uitæ, quos parentes aut amici intruserunt in Monasteria, ut de publico alerentur, sine patrimonij priuati iactura: Vtrum licita sint uota, quæ palam pergunt ad malum exitum, uel, quia propter imbecillitatem non seruantur, uel, quia hi qui sunt in illis sodalitijs, coguntur abusus Missarum, impios cultus Sanctorum, consilia seuiendi in bonos uiros, approbare & adiuuare. De his quæstionibus disputamus. Et cum nos in Confessione pleraque diximus de eiusmodi uotis, quæ etiam Canones Pontificum improbant, tamen aduersarij iubent omnia quæ produximus, reijcere. His enim uerbis usi sunt. Ac opere pretium est audire, quomodo cauillentur nostras rationes, & quid afferant ad muniendam suam causam. Ideo breuiter percurremus pauca quædam argumenta
nostra,

nostra, & diluemus in his obiter cauillationes aduersariorum. Cum autem hæc tota causa diligenter & copiose à Luthero tractata sit, in libro cui titulum fecit: De uotis Monasticis, uolumus hic librum illum pro repetito habere.

Primum hoc certissimum est, non esse licitum uotum, quo sentit is qui uouet, se mereri remissionem peccatorum coram Deo, aut satisfacere pro peccatis coram Deo. Nam hæc opinio est manifesta contumelia Euangelij, quod docet, nobis gratis donari remissionem peccatorum propter Christum, ut supra copiose dictum est. Recte igitur citauimus Pauli locum ad Galatas: Euacuati estis à Christo, qui in Lege iustificamini, à gratia excidistis. Qui quæerunt remissionem peccatorum, non fide in Christum, sed operibus Monasticis, detrahunt de honore Christi, & iterum erucifigunt Christum. Audite autem audite, quomodo hic elaboratur Architekti Confutationis. Pauli locum tantum de Lege Moysi exponunt, & addunt, Monachos omnia propter Christum obseruare, & conari propius secundum Euangelium uiuere, ut mereantur uitam æternam. Et addunt horribilem epilogum, his uerbis: Quare impia sunt, quæ hic contra Monasticen allegantur. O

Christe,

Christe,
gelum
fessionem
Christum
sinon est
Patris, re
testis est
testis est
Euangelij
peccatori
per fidem
mereri re
hanc laude
lossense te
uelat non
minus ist
consuetudin
Aduersar
& Christu
sionem pecc
si que nunc
ginatione o
inter hos

Christe, quam diu feres has contumelias quibus Euangelium tuum afficiunt hostes nostri? Diximus in Confessione, remissionem peccatorum gratis accipi, propter Christum per fidem. Si hæc non est ipsa Euangelij uox, si non est sententia Patris æterni, quam tu qui es in sinu Patris, reuelasti mundo, iure plectimur. Sed tua mors testis est, tua resurrectio testis est, Spiritus sanctus testis est, tota Ecclesia tua testis est, uere hanc esse Euangelij sententiam, quod consequamur remissionem peccatorum, non propter nostra merita, sed propter te, per fidem. Paulus, cum negat homines Lege Moisi mereri remissionem peccatorum, multo magis detrahit hanc laudem traditionibus humanis, Idque aperte ad Colossenses testatur. Si Lex Moisi quæ erat diuinitus reuelata non merebatur remissionem peccatorum, quanto minus iste fatuæ obseruationes, abhorrentes à ciuili consuetudine uitæ merentur remissionem peccatorum. Aduersarij fingunt Paulum abolere Legem Moisi, & Christum ita succedere, ut non gratis donet remissionem peccatorum, Sed propter opera aliarum legum, si quæ nunc excogitentur. Hac impia & fanatica imaginatione obruunt beneficium Christi. Deinde fingunt inter hos qui obseruant illam Legem Christi, Monachos

Ee

chos

chos propius obseruare, quam alios, propter hypocrisin paupertatis, obedientiae, & castitatis, cum quidem omnia sint plena simulationis. Paupertatem iactant in summa copia rerum omnium, obedientiam iactant, cum nullum genus hominum libertatem habeat maiorem, quam Monachi. De coelibatu non libet dicere, qui quam purus sit in plerisque qui student continere, Gerson indicat. Et quotus quisque continere studet? Scilicet hac simulatione propius secundum Euangelium uiuunt Monachi. Christus non ita succedit Moysi, ut propter nostra opera remittat peccata, sed ut sua merita, suam propitiationem opponat irae Dei pro nobis, ut gratis nobis ignoscatur. Qui uero praeter Christi propitiationem propria merita opponit irae Dei, & propter propria merita consequi remissionem peccatorum conatur, siue asferat opera Legis Mosaicae, siue Decalogi, siue Regulae Benedicti, siue regulae Augustini, siue aliarum Regularum, is abolet promissionem Christi, abiicit Christum, & excidit gratia. Haec est Pauli sententia.

Vide autem Carole Caesar Imperator clementissime, uidete Principes, uidete omnes ordines, quanta sit impudentia aduersariorum, cum Pauli locum in hanc sententiam citauerimus, ipsi ascripserunt: Impia sunt quae
 hic

hic contra Monasticen allegantur. Quid est autem certius, quam quod remissionem peccatorum consequuntur homines fide, propter Christum? Et hanc sententiam audent isti nebulones impiam uocare. Nihil dubitamus, quin si admoniti fuissetis de hoc loco, eximi e Confutatione tantam blasphemiam curassetis. Cum autem supra copiose ostensum sit, impiam opinionem esse, quod propter opera nostra consequamur remissionem peccatorum, breuiore in hoc loco erimus. Facile enim inde prudens lector ratiocinari poterit, quod non mereamur remissionem peccatorum per opera Monastica. Itaque & illa blasphemia nullo modo ferenda est, quæ apud Thomam legitur, professionem Monasticam parem esse baptismo. Furor est, humanam traditionem, quæ neque mandatum Dei, neque promissionem habet, æquare ordinationi Christi, quæ habet & mandatum & promissionem Dei, quæ continet pactum gratiæ, & uitæ æternæ.

Secundo. Obedientia, paupertas, & cœlibatus, si tamen non sit impurus, exercitia sunt ἀδιάφορα. Ideoque Sancti uti eis sine impietate possunt, sicut usi sunt Bernardus, Franciscus, et alij sancti uiri. Et hi usi sunt propter utilitatem corporalem, ut expeditiores essent ad

E e z docendum,

docendum, et ad alia pia officia, non quod opera ipsa per se sint cultus, qui iustificent, aut mereantur uitam æternam. Denique sunt ex illo genere, de quo Paulus ait: Corporalis exercitatio parum per utilis est. Et credibile est alicubi, nunc quoque esse bonos uiros in Monasterijs, qui seruiunt ministerio uerbi, qui illis observationibus sine impijs opinionibus utuntur. At sentire, quod illæ observationes sint cultus, propter quos coram Deo iusti reputentur, & per quos mereantur uitam æternam, hoc pugnat cum Euangelio de iustitia fidei, quod docet, quod propter Christum donetur nobis iustitia & uita æterna. Pugnat & cum dicto Christi: Frustra colunt me mandatis hominum. Pugnat & cum hac sententia: Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quomodo autem possunt affirmare quod sint cultus quos Deus approbet, tanquam iustitiam coram ipso, cum nullum habeant testimonium uerbi Dei?

Sed uidete impudentiam aduersariorum. Non solum docent, quod observationes illæ sint cultus iustificantes, sed addunt perfectiores esse cultus, hoc est, magis merentes remissionem peccatorum & iustificationem, quam sint alia uitæ genera. Et hic concurrunt multæ falsæ ac perniciosæ opiniones, fingunt se seruare præcepta

præcepta & consilia. Postea homines liberales, cum
 somnient se habere merita supererogationis, uendunt
 hæc alijs. Hæc omnia plena sunt Pharisæicæ uanitatis.
 Extrema enim impietas est sentire, quod Decalogo ita
 satisfaciant, ut supersint merita. Cum hæc præcepta
 omnes Sanctos accusent: Diligas Dominum Deum tuum
 ex toto corde tuo. Item: Non concupiscas. Propheta
 ait: Omnis homo mendax, id est, non recte de Deo sen-
 tiens, non satis timens, non satis credens Deo, quare
 falso gloriantur Monachi, in obseruatione Monasticæ
 uitæ præceptis satisfacere, ac plusquam præcepta fieri.
 Deinde falsum et hoc est, quod obseruationes Mo-
 nasticæ sint opera consiliorum Euangelij. Nam Euan-
 gelium non consulit discrimina uestitus, ciborum, abdi-
 cationem rerum propriarum. Hæ sunt traditiones hu-
 manæ, de quibus omnibus dictum est: Esca non comen-
 dat Deo, quare neque cultus iustificantes sunt, neque per-
 fectionis. Ino cum his titulis fucatae proponuntur, sunt
 meræ doctrine demoniorum. Virginitas suadetur, sed
 his qui donum habent, ut supra dictum est. Error est
 autem perniciosissimus sentire, quod perfectio Euan-
 gelica sit in traditionibus humanis. Nam ita etiam Ma-
 hometistarum Monachi gloriari possent se habere per-
 fectionem.

fectionem Evangelicam. Neq̄ est in obseruatione aliorum quæ dicuntur & ἀποστολῶν, Sed quia regnum Dei est iustitia & uita in cordibus, ideo perfectio est, crescere timorem Dei, fiduciam misericordiæ promissæ in Christo, & curam obediendi uocationi, sicut & Paulus describit perfectionem: transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu. Non ait, alium subinde cucullum accipimus, aut alios calceos, aut alia cingula. Miserabile est in Ecclesia tales Pharisaicas, imò Mahometicas uoces legi atq̄ audiri, uidelicet, perfectionem Euangelij, regni Christi, quod est uita æterna, in his stultis obseruationibus uestium & similia nugarum collocari.

Nunc audite Areopagitas nostros quàm indignam sententiam posuerint in Confutatione. Sic aiunt: SACRIS LITERIS EXPRESSVM est, Monasticam uitam, debita obseruatione custoditam, quam per gratiam Dei, quilibet Monastici custodire possunt, mereri uitam æternam, & quidem multo auctiorem Christus eis promisit, qui reliquerint domum aut fratres etc. Hæc sunt uerba aduersariorum, in quibus hoc primum impudentissimè dicitur, quod sacris literis expressum sit, uitam Monasticam mereri uitam æternam.

nam.

nam. Vbi enim loquuntur sacræ literæ de Monastica? Sic agunt causam aduersarij, sic citant Scripturas nihili homines, cum nemo nesciat, Monasticam recens excogitatam esse, tamen allegant autoritatem Scripturæ, & quidem dicunt, hoc suum decretum expressum esse in Scripturis. Præterea contumelia afficiunt Christum, cum dicunt homines per Monasticam mereri uitam æternam. Deus ne suæ quidem Legi hunc honorẽ tribuit, quòd mereatur uitam æternam, Sicut clarè dicit apud Ezechielem Cap. 20: Ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus non uiuent. Primum hoc certum est, quòd uita Monastica non meretur remissionem peccatorum, sed hanc fide gratis accipimus, ut supra dictum est. Deinde propter Christum per misericordiam donatur uita æterna, his qui fide accipiunt remissionem, nec opponunt merita sua iudicio Dei. Sicut et Bernardus grauißimè dicit: Necessè est primo omnium credere, quòd remissionem peccatorum habere non possis, nisi per indulgentiam Dei. Deinde, quòd nihil prorsus habere queas operis boni, nisi et hoc dederit ipse. Postremo, quòd æternam uitam nullis potes operibus promereri, nisi gratis detur et illa. Cætera quæ in eandẽ sententiam sequuntur, supra recitauimus. Addit autem in fine

Bernardus: Nemo se seducat, quia si bene cogitare uoluerit, inueniet procul dubio, quod nec cum decem millibus possit occurrere ei qui cum uiginti millibus uenit ad se. Cum autem nec diuinæ Legis operibus mereamur remissionem peccatorum aut uitam æternam, sed necesse sit quærere misericordiam promissam in Christo, multò minus obseruationibus Monasticis, cum sint meræ traditiones humane, tribuendus est hic honor quod mereantur remissionem peccatorum, aut uitam æternam. Ita simpliciter obruunt Euangelium de gratuita remissione peccatorum, & de apprehendenda misericordia promissa in Christo, qui docent, Monasticam uitam mereri remissionem peccatorum, aut uitam æternam, & fiduciam debitam Christo transferunt in illas stultas obseruationes. Pro Christo colunt suos cucullos, suas sordes. Cum autem & ipsi egeant misericordia, impiè faciunt, quod fingunt merita supererogationis, eaq; alijs uendunt. Breuius de his rebus dicimus, quia ex his quæ supra de iustificatione, de pœnitentia, de traditionibus humanis diximus, satis constat uota monastica non esse pretium, propter quod detur remissio peccatorum et uita æterna. Et cum Christus uocet traditiones cultus inutiles, nullo modo sunt perfectio Euangelica.

Verum

Verim aduersarij uideri uolunt astute moderari
 uulgarem persuasionem de perfectione. Negant Mo-
 nasticam uitam perfectionem esse, sed dicunt statum esse
 acquirendæ perfectionis. Belle dictum est, & memini-
 mus hanc correctionem extare apud Gersonem. Appa-
 ret enim prudentes uiros offensos immodicis illis en-
 comijs uitæ Monasticæ, eum non auderent in totum de-
 trahere ei laudem perfectionis, addidisse hæc *ἐπιπλοῦσθαι*
 & sit status acquirendæ perfectionis. Hoc si sequimur,
 nihil magis erit Monastica status p̄fectionis quã uita
 agricolæ, aut fabri. Nam hi quoq; sunt status acquirendæ
 perfectionis. Omnes enim homines in quacunq; uocatio-
 ne perfectionem expetere debent, hoc est, crescere in
 timore Dei, in fide, in dilectione proximi & similibus
 uirtutibus spiritualibus. Extant in historijs Eremita-
 rum exempla Antonij & aliorum, quæ exæquant gene-
 ra uitæ. Scribitur Antonio petenti, ut Deus sibi osten-
 deret, quantum in hoc uitæ genere proficeret, quendam
 in urbe Alexandria sutorem monstratum esse per
 somnium, cui compararetur. Postridie Antonius ue-
 niens in urbem, accedit ad sutorem, exploraturus il-
 lius exercitia & dona, collocutus cum homine, nihil
 audit, nisi mane eum pro uniuerſa ciuitate paucis uer-

Ecce s bis orare,

bis orare, deinde arti suæ operam dare. Hic intellexit Antonius, non esse iustificationem, tribuendam illi uitæ generi, quod susceperat.

Sed aduersarij, etsi nunc moderantur laudes de perfectione, tamen aliter re ipsa sentiunt. Vendunt enim merita, & applicant pro alijs hoc prætextu, quod obseruent Præcepta & consilia, quare re ipsa sentiunt sibi superesse merita. Quid est autem arrogare sibi perfectionem, si hoc non est? Deinde in ipsa Confutatione positum est, quod Monastici contendant propius secundum Euangelium uiuere. Tribuit igitur perfectionem traditionibus humanis, si ideo propius secundum Euangelium uiuunt Monachi, quia non habent proprium, quia sunt cœlibes, quia obediunt Regulæ in uestitibus, & similibus nugis.

Item Confutatio dicit, Monachos mereri uitam æternam auctiorem, & allegat Scripturam: Qui reliquerit domum etc. scilicet hic quoq; perfectionem arrogat facticijs religionibus. Sed hic locus Scripturæ, nihil facit ad uitam Monasticam. Non enim hoc uult Christus, quod deserere parentes, coniugem, fratres, sit opus ideo faciendum, quia mereatur remissionem peccatorum et uitam æternam. Imò maledicta est illa desertio.

Eit enim

Fit enim cum contumelia Christi, si quis ideo deserat parentes, aut coniugem, ut hoc ipso opere mereatur remissionem peccatorum & uitam æternam. Duplex autem desertio est, quædam fit sine uocatione, sine Mandato Dei, hanc non probat Christus. Nam opera à nobis electa, sunt inutiles cultus. Clariùs autem hinc apparet, Christum non probare hanc fugam, quia loquitur de deserenda uxore & liberis. Scimus autem, quòd mandatum Dei prohibet deserere uxorem & liberos. Alia desertio est, quæ fit mandato Dei, uidelicet, cum cogit nos potestas aut tyrannis cedere, aut negare Euangelium. Hic habemus mandatum, ut potiùs sustineamus iniuriam, potiùs eripi nobis patiamur, non solùm facultates, coniugem, liberos, sed uitam quoq;. Hanc desertionem probat Christus, ideoq; addit, propter Euangelium, ut significet se de his loqui, non qui faciunt iniuriam uxori et liberis, sed qui propter confessionem Euangelij sustinent iniuriam Corpus nostrum etiam deserere debemus propter Euangelium. Hic ridiculùm fuerit sentire, quòd cultus Dei sit, se ipsum occidere & relinquere corpus sine Mandato Dei. Ita ridiculùm est sentire, quòd cultus Dei sit, deserere possessiones, amicos, coniugem, liberos, sine Mandato Dei. Constat igitur.

igitur male detorqueri dictum Christi ad vitam Monasticam. Nisi fortassis hoc quadrat, quod centuplum in hac uita recipiunt. Plurimi enim sunt Monachi non propter Euangelium sed propter culinam et otium, qui pro exiguis patrimonijs inueniunt amplissimas opes. Sed ut tota res Monastica simulationis plena est, ita falso prætextu testimonia Scripturæ citant, ut dupliciter peccent, hoc est, ut fallant homines, & fallant prætextu nominis diuini.

Citatur & alius locus de perfectione: Si uis perfectus esse, uade, uende quæ habes, & da pauperibus, et ueni, & sequere me. Hic locus exercuit multos, qui suæ rerum perfectionem esse possessiones ac dominia rerum abijcere. Sinamus Philosophos Aristippum prædicare, qui magnum auri pondus abiicit in mare. Talia exempla nihil pertinent ad Christianam perfectionem. Rerum diuisio, dominia & possessio, sunt ordinationes ciuiles approbatæ uerbo Dei, in præcepto: Non furtum facies. Desertio facultatum non habet Mandatum, aut consilium in Scripturis. Nam Euangelica paupertas non est desertio rerum, sed non esse auarum, non confidere opibus, Sicut Dauid pauper erat in ditissimo regno. Quare enim desertio facultatum sit mere traditio humana,

humanæ, est inutilis cultus. Et immodica sunt illa Encomia in Extrauagante, quæ ait, abdicationem proprietatis omnium rerum, propter Deum meritoriam & sanctam, & uiam perfectionis esse. Et periculosissimum est rem pugnantem cum ciuili consuetudine, talibus immoderatis laudibus efferre. At Christus hic perfectionem uocat. Imò, Iniuriam faciunt Textui, qui truncatum allegant. Perfectio est in hoc, quod addit Christus, sequere me. Exemplum obedientiæ in uocatione propositum est, Et quia uocationes dissimiles sunt, Ita hæc uocatio non est omnium, sed propriè ad illam personam, cum qua ibi loquitur Christus, pertinet. Sicut uocatio Dauid ad regnum, Abraham ad mandandum filium non sunt nobis imitanda. Uocationes sunt personales, sicut negotia ipsa uariant temporibus et personis, Sed exemplū obedientiæ est generale. Perfectio erat futura illi iuueni, si huic uocationi credidisset & obediisset. Ita perfectio nobis est, obedire unumquemq; uera fide suæ uocationi.

Tertiò. In uotis Monasticis promittitur castitas.

Suprà autem diximus de coniugio Sacerdotum, non posse uotis aut legibus tolli Ius naturæ in hominibus. Et quia non omnes habent donum continentiae, multi propter im-

pter imbecillitatem infœliciter continent. Neq̄ uerò
 ulla uota, aut ullæ Leges possunt abolere Mandatum
 spiritus sancti. Propter fornicationem unusquisq̄ ha-
 beat uxorem suam. Quare hoc uotum non est licitum in
 his qui non habent donum continentiae, sed propter im-
 becillitatem contaminantur. De hoc toto loco satis su-
 præ dictum est, in quo profectò mirum est, cum uersen-
 tur ob oculos pericula & scandala, tamen aduersarios
 defendere suas traditiones, contra manifestum Dei
 præceptum. Nec commouet eos uox Christi, qui ob-
 iurgat Phariseos, qui traditiones contra Mandatum
 Dei fecerant.

Quartò. Liberant hos qui uiuunt in Monasterijs
 impij cultus, quales sunt prophanatio Missæ ad quæ-
 stum collatæ pro mortuis, cultus Sanctorum, in quibus
 duplex uitium est, & quòd Sancti in locum Christi
 surrogantur, & impie coluntur, sicut finxerunt Domi-
 nicastri Rosarium B. Virginis, quod est mera & stulta
 non minus stulta quàm impia, uanissimam fiduciam alens.
 Deinde hæ ipsæ impietates, tantum conferuntur ad
 quæstum. Item, Euangelium de gratuita remissione
 peccatorum propter Christum, de iustitia fidei, de uera
 pœnitentia, de operibus quæ habent mandatum Dei,

neq; audiunt, neq; docent. Sed uersantur aut in Philo-
sophicis disputationibus, aut in traditionibus ceremo-
niarum quæ obscurant Christum. Non hic dicemus de
illo toto cultu ceremoniarum, de lectionibus, cantu, &
similibus rebus quæ poterant tolerari, si haberentur
pro exercitijs, sicut lectiones in Scholis, quarum finis
est docere audientes, & inter docendum aliquos com-
mouere ad timorem aut fidem. Sed nunc fingunt has ce-
remonias esse cultus Dei, qui mereantur remissionem
peccatorum ipsis & alijs. Ideo enim augent has cere-
monias. Quod si susciperent ad docendos, & adhortan-
dos auditores, breues & accuratæ lectiones plus pro-
desse, quàm illæ infinitæ Basiloidi. Ita tota uita Mo-
nastica plena est hypocrisis, & falsis opinionibus. Ad
hæc omnia accedit & hoc periculum, quod qui sunt in il-
lis collegijs coguntur assentiri persequentibus uerita-
tem. Multæ igitur graues et magnæ rationes sunt, quæ
liberant bonos uiros ab hoc uitæ genere.

Postremo multos liberant ipsi Canones, qui aut il-
lecti artibus Monachorum sine iudicio uouerunt, aut
coacti ab amicis uouerunt. Talia uota ne Canones qui-
dem pronunciant esse uota. Ex his omnibus apparet
plurimas esse causas, quæ docent uota Monastica, qua-
lia hæc=

liabactenus facta sunt, non esse uota, quare tutò deserere potest uita genus plenum hypocrisis & falsarum opinionum.

Hic obijciunt ex Legge Nazareos. Sed hi non suscipiebant uota sua cum his opinionibus, quas bactenus diximus nos reprehendere in uotis Monachorum. Nazareorum ritus erat exercitium, aut protestatio fidei coram hominibus, non merebatur remissionem peccatorum coram Deo, non iustificabat coram Deo. Deinde sicut nunc circumcisio, aut mactatio uictimarum non esset cultus, Ita nec ritus Nazareorum, nunc debet proponi tanquam cultus, sed debet iudicari simpliciter ad id quod est. Non igitur rectè confertur Monachatus sine uerbo Dei excogitatus, ut sit cultus, qui mereatur remissionem peccatorum, & iustificationem, cum ritu Nazareorum, qui habebat uerbum Dei, nec traditus erat in hoc, ut mereretur remissionem peccatorum, sed ut esset exercitium externum, sicut alie ceremonie Legis. Idem de alijs uotis in Legge traditis dici potest.

Allegantur & Rechabites, qui nec possessiones habebant ulla, nec uinum bibebant, ut scribit Ieremias Cap. 35. Scilicet pulchre quadrat exemplum Rechabita-

ehabitarum ad Monachos nostros, quorum Monaste-
 ria superant palatia Regum, qui lautissime uiuunt. Et
 Rechabitæ in illa omnium rerum penuria, tamen erant
 coniuges. Nostri Monachi cum affluant omnibus de-
 litijs, profitentur coelibatum. Cæterum exempla iuxta
 regulam, hoc est, iuxta Scripturas certas & claras,
 non contra regulam seu contra Scripturas interpreta-
 ri conuenit. Certissimum est autem obseruationes no-
 stras non mereri remissionem, aut iustificationem. Qua-
 re cum laudantur Rechabitæ, necesse est eos morem
 suum non ideo seruasse, quod sentirent se per eum mere-
 ri remissionem peccatorum, aut opus ipsum cultum esse
 iustificantem, aut propter quem consequerentur uitam
 æternam, non per misericordiam Dei, propter semen
 promissum, Sed quia habuerunt mandatum parentum,
 laudatur obedientia, de qua extat præceptum Dei:
 Honora patrem et matrem. Deinde, mos habebat finem
 proprium, quia peregrini erant, non Israelitæ, apparet
 patrem uoluisse eos certis notis discernere a suis popu-
 laribus, ne relaberentur ad impietatem popularium.
 Uolebat his notis eos admonere doctrinæ fidei & im-
 mortalitatis. Talis finis est licitus. At fines Mona-
 sticæ longe alij traduntur. Fingunt opera Monastices.

E f

cultus

cultus esse, fingunt ea mereri remissionem peccatorum
 ac iustificationem. Est igitur dissimile Monasticae ex-
 emplum Rechabitarum, ut omittamus hic alia incom-
 moda, quae haerent in praesenti Monastica.

Citant & ex priore ad Timotheum Cap. 5. de uir-
 ginitate, quae seruiens Ecclesiae, aiebantur de publico, ubi
 ait: Nubere uolunt, habentes damnationem, quia pri-
 mam fidem irritam fecerunt. Primum hic fingamus Apo-
 stolum de uotis loqui, tamen hic locus non patrocinabitur
 Monasticis uotis, quae sunt de impijs cultibus, &
 hac opinione, ut mereantur remissionem peccatorum
 & iustificationem. Paulus enim tota uoce damnat om-
 nes cultus, omnes Leges, omnia opera, si ita obseruentur,
 ut mereantur remissionem peccatorum, aut ut pro-
 pter ea consequamur uitam aeternam, non propter Chri-
 stum per misericordiam. Ideo necesse est uota uidu-
 rum, si qua fuerunt, dissimilia fuisse uotis Monasticis.
 Praeterea, si non desinant aduersarij detorquere locum
 ad uota, detorquendum erit eodem hoc quoque, quod ue-
 rat eligi uiduam minorem annis sexaginta. Ita uota ante
 eam aetatem facta, erunt irrita. Sed nondum norat Ec-
 clesia haec uota. Itaque damnat Paulus uiduas, non quia
 nubunt. (Iubet enim nubere iuniores) sed quia publico

sumptu

sumptu alitæ lasciuiabant, ideoq; fidem abijciebant. Hoc uocat primam fidem, scilicet, non uoti Monastici, sed Christianismi. Et hoc modo fidem accipit in eodem Cap: Si quis proprios, & maxime domesticos non curat, fidem abnegauit. Aliter enim de fide loquitur, quam Sophistæ. Non tribuit fidem his qui habent peccatum mortale. Ideo dicit hos abijcere fidem, qui non curant propinquos. Et ad eundem modum dicit mulierculus petulantes fidem abijcere.

Percurramus aliquot nostras rationes, & obiter diluimus ea quæ aduersarij obijciunt. Et hæc collegimus non solum propter aduersarios, sed multo magis propter piæ mentes, ut habeant in cõspectu causas, quare improbare debeant hypocrisin & fictos cultos Monasticos, quos quidem totos hæc una uox Christi abrogat, cum ait: Frustra colunt me Mandatis hominum. Quare uota ipsa, & obseruationes ciborum, lectionum, cantuum, uestitus calceorum, cingulorum, inutiles cultus sunt coram Deo. Et certò sciant omnes piæ mentes, simpliciter Pharisæicam & damnatam opinionem esse, quod illæ obseruationes mereantur remissionem peccatorum, quod propter eas iusti reputemur, & propter eas consequamur uitam æternam, non per misericordiam.

Ef z

propter

DE POTESTATE

propter Christum. Et necesse est sanctos viros qui in his uitæ generibus uixerunt, abiecta fiducia talium obseruationum, didicisse, quòd remissionem peccatorum propter Christum gratis haberent, quòd propter Christum per misericordiam consecuturi essent uitam æternam, non propter illos cultus, quòd Deus tantum approbet cultus suo uerbo institutos, qui ualeant in fide.

DE POTESTATE EC- clesiastica.

VEbementer hic uociferantur aduersarij de priuilegijs & immunitatibus Ecclesiastici status, Et addunt Epilogum, Irrita sunt omnia quæ in præsentì articulo contra immunitatem Ecclesiarum & Sacerdotum inferuntur. Hæc est mera calumnia. Nos enim de rebus alijs in hoc articulo disputauimus. Ceterum sæpe testati sumus, nos politicas ordinationes & donationes Principum & priuilegia non reprehendere. Sed utinam uicissim audirent aduersarij querelas Ecclesiarum & piarum mentium. Dignitates & opes suas fortiter tuentur aduersarij, Interim statum Ecclesiarum negligunt, non curant rectè doceri Ecclesias, & sacramenta ritè tractari. Ad Sacerdotium admittunt quoslibet

libet sine discrimine. Postea imponunt onera intolerabilia, quasi delectentur exitio aliorum, suas traditiones longè accuratiùs seruari postulant, quàm Euangelium. Nunc in grauissimis & difficilimis controuersijs, de quibus populus miserè cupit doceri, ut habeat aliquid certi quod sequatur, non expediunt mentes, quas dubitatio acerbissimè cruciat, tantùm conclamant ad arma. Præterea in rebus manifestis decreta sanguine scripta proponunt, quæ minantur horrenda supplicia hominibus, nisi manifestè contra mandata Dei faciant. Hic uicissim oportebat uos uidere lachrymas miserorum, & audire miserabiles querelas multorum bonorum hominũ. quas haud dubie respicit, et exaudit Deus, cui aliquando rationem procurationis uestræ reddituri estis.

Cùm autem nos in Confessione, in hoc articulo, uarios locos complexi simus, aduersarij nihil respondent, nisi Episcopos habere potestatem regiminis & cohercitiuæ correctionis, ad dirigendum subditos in finem beatitudinis æternæ. Et ad potestatem regiminis, requiri potestatem iudicandi, definiendi, discernendi, & statuendi ea quæ ad præfatum finem expediunt aut conducunt. Hæc sunt uerba Confutationis, in quibus docent nos aduersarij, quòd Episcopi habeant autorita-

Ef 5

tem con-

DE POTESTATE

tem condendi leges utiles ad consequendam uitam æternam. De hoc articulo controuersia est.

Oportet autem in Ecclesia retinere hanc doctrinam, quòd gratis propter Christum fide accipiamus remissionem peccatorum. Oportet & hanc doctrinam retineri, quòd humanæ traditiones sint inutiles cultus, Quare nec peccatū, nec iustitia in cibo, potu, uestitu, & similibus rebus collocanda est, quarum usum uoluit Christus liberum relinqui, cū ait: Quod intrat in os non coinquinat hominem. Et Paulus: Regnum Dei, non est esca, aut potus. Itaq; nullum habent ius Episcopi condendi traditiones extra Euangelium, ut mereantur remissionem peccatorum, ut sint cultus, quos approbet Deus tanquam iustitiam, & qui grauent conscientias, ita ut peccatum sit eos omittere. Hæc omnia docet uel unius locus in Actis, ubi Apostoli dicunt, Fide purificari corda. Et deinde prohibent imponere iugum & ostendunt quantum periculi sit, exaggerant peccatum istorum qui onerant Ecclesiam: Quid tentatis Deum? inquiunt. Hoc fulmine nihil terrentur aduersarij nostri, qui uī defendunt traditiones & impias opiniones. Nam & supra damnauerunt articulum XV. in quo posuimus, quòd traditiones non mereantur remissionem peccato-

peccatorū, & hīc dicunt traditiones conducere ad uitam æternā. Num merentur remissionem peccatorum? Num sunt cultus quos approbat Deus, tanquam iustitiam? Num uiuificāt corda? Paulus ad Colossenses, ideo negat prodesse traditiones ad iustitiam æternam & uitam æternam, quia cibus, potus, uestitus, & similia sint res usu pereuntes. At uita æterna in corde, rebus æternis, hoc est, uerbo Dei & spiritu sancto efficitur. Expediant igitur aduersarij, quomodo conducant traditiones ad uitam æternam.

Cūm autem Euangelium clarè testetur, quòd non debeant imponi Ecclesiæ traditiones, ut mereantur remissionem peccatorum, ut sint cultus quos approbet Deus tanquam iustitiam, ut grauent conscientias, ita ut omittere eas iudicetur esse peccatum, Nunquam poterunt aduersarij ostendere, quod Episcopi habeant potestatem tales cultus instituendi.

Cæterum quam potestatem tribuat Euangelium Episcopis, diximus in Cōfessione. Qui nunc sunt Episcopi, non faciunt Episcoporum officia iuxta Euangelium, Sed sint sanè Episcopi iuxta politiam Canonicam, quam non reprehendimus. Verūm nos de Episcopo loquimur iuxta Euangelium. Et placet nobis uetus par-

DE POTESTATE

titiopotestatis, in potestatem ordinis & potestatem Iurisdictionis. Habet igitur Episcopus potestatem ordinis, hoc est, ministerium uerbi & sacramentorum, habet & potestatem iurisdictionis, hoc est auctoritatem excommunicandi obnoxios publicis criminibus, & rursus absoluendi eos si conuersi petant absolutionem. Neq; uerò habent potestatem tyrannicam, hoc est, sine certa Lege, Neq; regiam, hoc est, supra legem, Sed habent certum mandatum, certum uerbum Dei, quod docere, iuxta quod exercere suam Iurisdictionem debent. Quare non sequitur, etiamsi habeant aliquam Iurisdictionem, quod possint novos cultus instituire. Nam cultus nihil pertinent ad Iurisdictionem. Et habent uerbum, habent mandatum quatenus exercere Iurisdictionem debeant, scilicet, Si quis commiserit aduersus illud uerbum, quod acceperunt à Christo.

Quanquam nos in Confessione addidimus etiam, quatenus liceat eis condere traditiones, uidelicet, non tanquam necessarios cultus, sed ut sit ordo in Ecclesia propter tranquillitatem. Et hæc non debent laqueos iniicere cōscientijs, tanquã præcipiant necessarios cultus, Sicut Paulus docet, cum ait: In libertate, qua Christus uos liberauit, state, nec iterum iugo seruitutis subiciamini.

mini. Oportet igitur liberum usum talium ordinationum relinqui, modò ut scandala uitentur, ne iudicentur esse cultus necessarij, sicut pleraq; ordinauerunt ipsi Apostoli, quæ tempore mutata sunt. Neq; ita tradiderunt, ut mutare non liceret. Non enim dissentiebant à suis scriptis, in quibus magnopere laborant, ne Ecclesiã opprimat opinio, quòd ritus humani sint necessarij cultus.

Hæc est simplex ratio traditionum interpretandarum, uidelicet, ut sciamus, eas non esse necessarios cultus, & tamen propter uitanda scandala, in loco sine superstitione obseruemus. Et sic multi docti & magni uiri in Ecclesia senserunt. Nec uidemus quid opponi possit. Certum est enim sententiam illam: Qui uos audit, me audit, non loqui de traditionibus, sed maxime cõtra traditiones facere. Non est enim mandatum cum libera (ut uocant) sed cautio de rato, de speciali mandato, hoc est, testimonium datum Apostolis, ut eis de alieno uerbo, non de proprio credamus. Vult enim Christus nos confirmare, quemadmodum opus erat, ut sciremus uerbum traditum per homines efficax esse, nec quærendum esse aliud uerbum de cælo. De traditionibus non potest accipi: Qui uos audit, me audit. Requirit enim Christus, ut ita doceant, ut ipse audiat, quia dicit:

Me au-

DE POTESTATE

Me audit. Igitur suam uocem, suum uerbū uult audiri, non traditiones. Ita dictum, quod maxime pro nobis facit, & grauissimam consolationem & doctrinam continet, detorquent isti asini ad res nugacissimas, discrimina ciborum, uestitus, & similia.

Citant & hoc: Obedite Præpositis uestris. Hęc sententia requirit obedientiam erga Euangelium. Non enim constituit regnum Episcopis extra Euangelium. Nec debent Episcopi traditiones contra Euangelium condere, aut traditiones suas contra Euangelium interpretari. Idēq; cū faciunt, obedientia prohibetur, iuxta illud: Si quis aliud Euangelium docet, anathema sit. Idem respondemus ad hunc locum: Quicquid dixerint, facite, quod constet, non uniuersaliter præcipi, ut omnia recipamus, Quia alibi iubet Scriptura plus obedire Deo, quā hominibus. Quando igitur impia docent, non sunt audiendi. Hęc autem impia sunt, quod traditiones humanę sint cultus Dei: quod sint necessarij cultus: quod mereantur remissionem peccatorum et uitam æternam. Obijciunt & scandala publica, & motus qui exorti sunt prætextu nostrę doctrinę. Ad hęc breuiter respondemus. Si in unum conferantur omnia scandala, tamen unus articulus de remissione peccatorum,

quod

quod propter Christum gratis consequamur remissionem peccatorum per fidem, tantum affert boni, ut omnia incommoda obruat. Et hic initio conciliauit Luthe-
 ro non tantum nostrum fauorem, sed etiam multorum qui nunc nos oppugnant *πολαὶα Ἰσραὴλ καὶ ἑσπεῖς, ἀμναμονες δὲ ἑσπεῖς*, inquit Pindarus. Nos tamen neque deserere ueritatem necessariam Ecclesie uolumus, neque assentiri aduersarijs condemnantibus eam possumus. Oportet enim Deo magis obedire, quam hominibus. Isti rationem Schismatis excitati reddent, qui manifestam ueritatem initio condemnauerunt, & nunc summa crudelitate persequuntur. Deinde nullane scandala hærent apud aduersarios? Quantum mali est, in sacrilega prophanatione Missæ ad quæstum collatæ? Quanta turpitudine in cœlibatu? Sed omittamus comparisonem. Hæc pro tempore respondimus ad Confutationem. Nunc iudicium permittimus omnibus pijs, an aduersarij recte glorientur se Confessionem nostram Scripturis uere confutasse.

F I N I S.

quod propter Christum gratis confitentur. remissio
non peccatorum per se habet, tantum affert bonis, ut omni
sacramentum operatur. Et hic in iis conciliantur. I. ubi
sup. multorum iuris. b. m. r. o. v. i. m. u. r. t. u. r. n. o. n. m. u. n. t. u. r. n. o. n. e. r.

Sic legatur:

A. ex super abundanti, 4. b. s. debeat 13. pcenas 41. b. 2. dubitare, utrum
adsit habitus. Quomodo igitur sciunt? 42. b. à Christo 46. 21. quia
s2. 9. quod tota 99. confidendum 110, dissimilitudo 113. 18. nos
b. 15. nobis gratis 118. 4. peccata tantum 120. 4. erigitur 121. b.
11. hanc sententiam condemnationis ex animo, qua 13. I. Bt 18. integram
confessionem 134. exortus 144. b. 10. res et 153. 9. aut ad 156.
b. 20. ualent 187. 21. quod hoc 190. 4. sacrificium, Sed ipsa memoria
est iuge sacrificium, hoc est, 195. b. 6. sacramentum operatur Spiritus
sanctus 203. 12. uergunt.

car. Dicitur nullius scandala bereche de peccato
de. S. tantum ualeat, in sacris quae propositione. I. ubi
sacramentum collat. Quamuis in peccato in certis
sedentibus corporacionem. Haec pro tempore
respondunt ad Confessionem. Inue iudicium
permittit nos quibus per an aduersus re
de gloriatur se Confessionem nos
sram Scriptura uere
confessio.